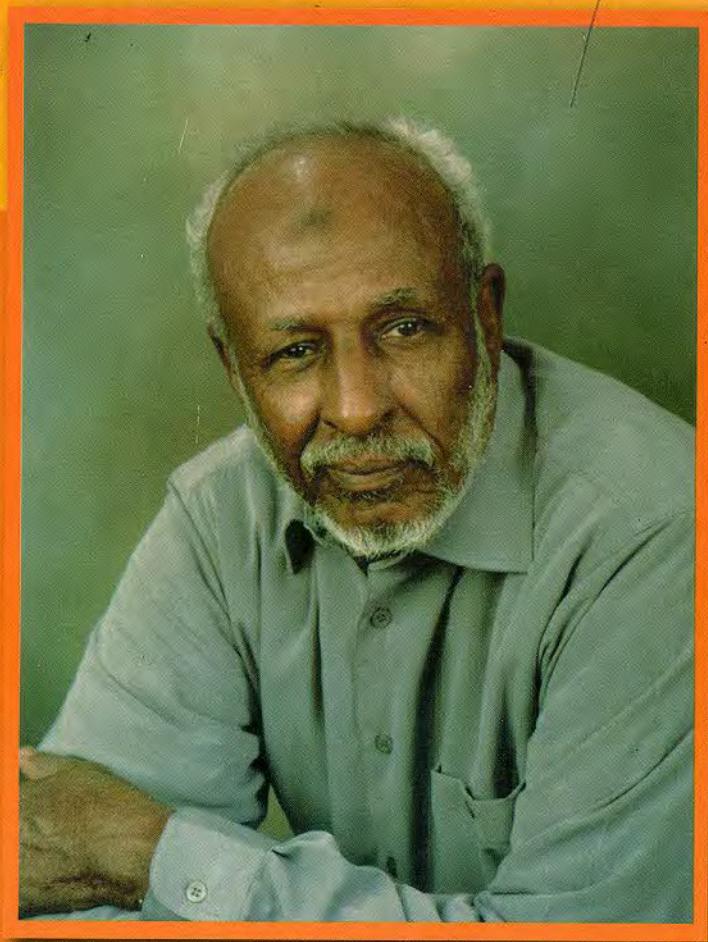

HAL KA HALEEL

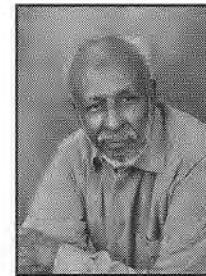

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Qalinkii
Maxamed Baashe X. Xasan

LONDON 2004

HAL KA HALEEL

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

**Qalinkii
Maxamed Baashe X. Xasan**

LONDON 2004

Bashe Publications

e-mail:
Mohamedbashe@hotmail.com
suldaan@aftahan.com

website:
www.hadrawi.com
www.kaah.org.uk

TUSMO

First Edition May 2004CE
LONDON

ISBN: 0-9547674-0-3

© All rights reserved. No parts of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the copyright owner.

Published by Bashe Publications

180 Mile End Road, London E1 4LJ
Tel: +44 (020) 7790 6611
Mobile: +44 (0) 7753 749 335

e-mail:
Mohamedbashe@hotmail.com
suldaan@aftahan.com

website:
www.hadrawi.com
www.kaah.org.uk

Typeset/Design/Print & Bound by:
i2Design
Unit 1, 200 Mile End Road, London E1 4LJ
info@ink2design.co.uk
tel: +44 (020) 7791 2299

QAYBTA KOOWAAD

Hibeyn	5
Hor-dhac	6
Hanaqaadkii Hadraawi	11
Sidii uu magaca 'Hadraawi' ku baxay	14
Dhalashadii hal-abuurnimadiisa	15
Xadhiggi iyo Noloshii Xabsiga	26
Maansada Hadraawi iyo 1970-naadkii	41
Faaqidaadda maansadiisa meelaha qaar	66
Tis-qaadka Maansadiisa Rubucii hore ee 1980-da	75
Maansadiisa Rubucii 2aad 1980-1990	101
Shakhsiyadda Hadraawi	161
Muuqaalka Hadraawi horraantii 1990-naadka	167

QAYBTII LABAAD MAANSADA RUN KU SII DURUGGA AH

Maansadiisa Run ku sii durugga ah	169
Daba-Huwan	172
Badbaado	204
Hal iyo Halkiis	212
Suubban	226
Af-ku-Siran	239
Adduunyadu waa Besteed	260
Rag Siyaasi wada Noqoy	273
Anuun baa Hooyadaa ah	284
Ilaha xigashada buugga	290
Dheegag-maanseed xulasho ah	291
Iftijimin ku saabsan qoraaga	296
Lifaaq Sawirro ah	298-304

1

QAYBTA KOOWAAD

HIBEYN

Buuggan waxa aan u hibaynaya **Rashiid Sh. Cabdillaahi X. Axmed - Rashiid Gadh-weyne** oo aan u weeleeyey, qof ahaanna agtayda aan ugu hayo duug wanaagsan oo xigasho iyo ka-dab-qaadasho leh oo ku saabsan nolosha iyo ku baaqi ahaanshaha ma guuraannimo ee samaha iyo wanaagga. Waxa kale oo aan Rashiid Sh. Cabdillaahi la wadaajinaya hibeynta buuggan **Maxamuud Cabdi Cali Bayr** iyo **Siciid Jaamac Xuseen** oo lug weyn ku lahaa suurta gelintii waxbarashadayda jaamacadeed (Prague, The Czech Rep. 1987-1992).

HOR-DHAC

Buuggan **Hal Ka Haleel** la magac baxay waxa uu ku saabsan yahay Sooyaal-nololeedka iyo Suugaanta Hal-abuurka caanka ah ee Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi), wuxuunu ka kooban yahay laba qaybood oo muhiim ah. Qaypta hore waxa ay ka hadlaysaa barbaaritaankii carruurnimo ee maansa-yahanka Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) iyo hanaqaadkiisii, dhalashadii iyo soo if-baxii hal-abuurkiisa suugaaneed, caan-baxa magaciisa abwaannimo iyo saamayntii maansadiisu ay bilowgiiba ku yeelatay dadka soomaalida, xadhiggi iyo noloshii xabsigii uu ku xidhnaan jirey ee Qansax dheere. Waxa qaybtan lagula kulmayaa dheegag-suugaaneed ka mid ah maansooyinka Hadraawi, tusaale ahaanna loo adeegsanayo, la iskuna deyayo in wax lagaga tibaaxo curashadii maansooyinkaas iyo waxa ay ka hadlayaan ee ay abbaartoodu daatran tahay.

Waxa ka mid ah maansooyinka wax laga soo qaataay ee qaybtan ku jira Maansooyinka: **Baaq** oo ka hadlaysa barwaaqada iyo bilicda dhulka, **Ergadii Furqaan** oo ku saabsan dhalashadii Nebi Maxamed NNKH, soo if-bixii iyo fiditaankii Diiinta Islaamka, heesta **Jacayl Dhiig ma lagu Quray** oo iyana daboolaysa kaalinta bad-weyni cishqiga ee Hadraawi. Waxa kale oo halkan laga helayaa heesta mugga weyn ee **Hooyo** iyo sidii ay ku curatay. Waxa kale oo ka mid ah heesta **Toddobaatan Midabley** oo ka mid ah suugaanta iinta iyo dhalliisha yeelan karta ee Hadraawi hal-abuuray. Tixda **Tuke Baal Cad** oo ka mid ah maansooyinkii Hadraawi xabsiga ku hal-aaburay ayaa qaybtan ku jirta. Waxa kale oo iyana qaybtan wax lagaga xusayaa Riwaayadiihii Hadraawi ee **Hadimo, Reer Ba'ow yaa ku leh, Aqoon iyo Af-garad, Tawaawac** (Hal la qalay) iyo riwaayaddii **Carwo**.

Maansooyinka kale ee qaybtani xambaarsan tahay waxa ka mid ah maansooyin xulitaan ahaan uga soo jeeda maansooyinkii abwaanka ee curashadoodu ku qummanayd tobanliihii 1980-1990. Waxa sannadahaas curtay maansooyinka ugu badan ee Hadraawi, waxana wax laga soo qaataay oo qaybtan lagula kulmayaa sagaal maanso oo meel mug weyn leh ka fadhiista suugaanta Hadraawi, waxanay kala yihiin tixaha: Heeliyo, Hambaber (Hargeysi ma Toostay), **Bulsho, Dibad-yaal, Dhahar, Dallaalimo, Sirta Nolosha, Daalalley** iyo **Gud-gude**.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Waxa maansooyinkan qalinku u hororsaday kulansanaanta baaxad-weynida ujeeddooyinka ay ka hadlayaan dhacdooyin ahaan (dhinac murtiyeed iyo mid farshaxanba) iyo xilliga uu soo bixitaankoodu ku tusmaysan yahay iyo duruufihii jirey ee ku xidhiidhsanaa waayadii maansooyinkaasi ka dhasheen. Waxa maansooyinkan si sokeeyennimo ah uga hadlayaan xaaladiihii sii murgayey ee wacaashii waayadaas ee dadka iyo dalku ku sugnaayeen, waxa ay xidhiidh dhow la leeyihiin dareenkii dadka ee wakhtiyadaas, waxanay sii oddorosayeen oo wax ka tilmaamayeen ifafaalayaashii ay waayahaasi soo gelbinayeen.

Meerisyada ugu dambeeya ee qaybtan ayaa waxa loogu tegayaa dheeg faaqidaad ah oo ku saabsan Shaksiyadda **Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi)**, kaas oo soore u ah labada qaybood ee uu buuggani ka kooban yahay.

Qaypta labaad ee buuggan **Hal Ka Haleel** ayaa waxa ku dhan siddeed maanso oo uu abwaanku curiyey saddexdii sannadood ee ugu horreeyey nuskii dambe ee tobanliihii 90-aadka (1995-1998). Waa siddeed maanso oo ka duwan maansooyinkii hore ee Hadraawi marka la eego nuxurka, ujeeddada iyo hogga ay ku biyo shubayaan. Maansooyinkan waxa buuggu ugu yeedhayaa maansooyinka **Run ku sii durugga ah**, sababtuna waa xogta ay ka hadlayaan oo ku saabsan runta nolosha ka dhex jirta, cusaybnimada jidka ay raacayaan iyo ujeeddada ay u socdaan ee ay soo bandhigayaan oo lafteeedu shafka dhiganaysa degaan cusub marka loo eego halkii ay salka dhigan jireen maansooyinkii hore ee abwaanku.

Maansooyinka hore ee Maxamed Ibraahim Warsame waxa ay tumaatiyi jireen halgaad ahaan maamulladii waddanka ka jirey iyo shakhsiyadkii mayalka u hayey hoggaamintooda. Iyaga ayaa maansooyinku u arkayeen ibtilada iyo sharka laga ledi waayey oo dhan, waxana xalku ula muuqan jirey in hebelladaas meesha laga tuuro, laguna beddelo hebello kale oo dhaami kara. Hase yeeshee waxa maansooyinkan cusubi ka hor imanayaan aragtidaas hore. Uma arkaan mushkiladdu in ay tahay mid u baahan in hebello lagu beddelo hebello kale, waxase maansooyinkan cusubi dhibaatada u arkaan aragtida iyo waxa la cusanayo ee la aaminsan yahay, laguna shaqaynayo ee la qabbaansanayo si loo noolaado. Waxa beddelaaadda u baahanina aanu ahayn hebelka ee uu yahay nidaamka, dhaqanka, fikirka adduun-arag iyo fahamka nolosha.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Siddeedda maanso ee cusub ee buuggan qaybtiiisa labaad waxa ay ka dhasheen daraaseyn uu maansooluhu sameeyey oo ku saabsan sida ay u dux beeshay, basaastuna u dul fuushay ee loo dumiyey noloshii dhabta ahayd ee soomaalida iyo aragtideedii xaqa ahayd, loona dhiirri gelyey ee loo abuuray nolosha khaldan ee maanta iyo aragtideeda baaddilka ku salaysan ee laga dab qaadanayo. Siddeeddaas maanso waxa ay kala yihiin: **Daba-Huhan, Badbaado, Hal iyo Halkiis, Suubban, Adduunyadu waa Besteed, Af-ku-Siran, Rag Siyaasi wada Noqoy iyo Anuun baa Hooyadaa ah.**

Run ahaantii Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waa maansoole uu wax-soo-saarkiisa suugeeneed qaro ballaadhan yahay tiro ahaan, baaxad ahaan, nuxur iyo mug- weyni ahaan intaba. Waxa uu muddo soddon sannadood gudahood ah ku hal-abuuray in ka badan boqol maanso oo ku kala duwan nuxurka, ujeeddada iyo abbaarta godka ay ka hadlayaan, kuna kala duwan xilliga, da'da iyo aqoonta uu Hadraawi ku tirihey. Wax-soo-saarkaas suugaaneed ee ballaadhan ayaa waxa uu **HAL KA HALEEL** kaga beegmayaa hal ka mid ah boqollaalkiisa hal ee uu ka koobmi karo, waxanu buuggu ka soo jeedaa hollasho ama isku deyitaan kooban oo ku xaddidan dedaal qofeed oo kelinnimo oo yeelan kara duruufihiisa, dhallilihiisa, gol-daloolladiisa iyo qabyo-tir la'aantiisa intaba. Bad-weynta baaca iyo guntada dheer ee kakan ee hal-abuurka Hadraawi ayaa haddaba doorkan laga haleelay inta buuggan urursani ka kooban yahay. Waana taas sababta uu ku yimi magacan **Hal Ka Haleel** ee buuggu.

MAHADNAQ

Waxaan mahadnaq ballaadhan u hayaa oo aan halkan uga celinaya intii igu taakulaysay, gacantana igu siisay in buuggani hor yimmaaddo dhaayaha akhristayaasha. Runtii iima suurta gasheen in aan buuggan soo saaro la'aanta kaalmadii aan ka helay dad badan oo kala duwan, iina oggolaaday in ay wax iga siyyaan wakhtigooda, dulqaadkooda, kartidooda, deeqsinnimadooda, aqoontooda iyo ra'yigooda.

Waxaan si gaar ah ugu mahadnaqayaa **Yaasiin Jaamac Nuux** (Suldaan) oo ii huray, ina siiyey wakhti badan, dulqaad badan iyo dhiirri gelin fara

badan oo ku saabsan qoridda, sixidda, qaabaynta iyo muuqaal u samaynta buuggan. Waxedan odhan karaa waxa uu Suldaan ii buuxiyey si hagar la'an ah oo hawl-karnimo leh kaalin aanan keligay dabooli kareen. Mahadnaq kaas hore u dhigma waxaan u celinaya **Dhuux Digaale Ducaale** iyo **Abu C/raxmaan** oo buuggan nakhtiimay, kana laaxin tiray nuqsaan aan yarayn oo buuggani yeelan lahaa. **Dhuux Digaale Ducaale** waxa uu iga sii mudan yahay mahad celin aan cidi la wadaagin oo ka soo jeedda hagar la'aantiisa uu ila garab taagnaa goor walba ilaa dhammaadkii buuggan, waxanu **Dhuux Digaale** kaalin muhiim ah ku lahaa ururinta, sixidda iyo kaydinta siddeedda maanso ee ka dambeeyey buugga **Hal Karaan** ee Diiwaanka Maansada Hadraawi. Waxaa kale oo aan halkan uga mahad celinaya **Dahabo Ciise Maxamuud** iyo Ururka **Daadihiye** oo gacan ka geystey soo saaridda buuggan.

Dhinaca kale waxaan isna mahadnaq gaar ah u celinaya **Maxamed Ibraahim Warsame** (Hadraawi) oo runtii ii suurta gelyey si deeqsinnimo iyo daacadnimo leh in aan u helo xog kasta iyo faah-faahin kasta oo dheeraad ah oo ku saabsan macluumaad kasta oo qoraalku u baahnaa, waxanu Hadraawi iigu deeqay talooyin iyo tilmaamo wax-ku-ool u noqonaya tayada uu buuggani yeelan karo, taas oo la'aanteedna ay dhici lahayd in qabyada buuggu ka sii kobocsanaan lahayd inta ay maanta noqon karto. Waxa kale oo aan si gaar ah ugu mahadnaqayaa xaaskayga **Saciido Saleebaan Siciid** oo ii muujisay dulqaad iyo dedaal badan, ina siisay dhiirri gelin iyo tabantaabo dheeraad ah intii uu qoraalka buuggu geeddi socodka ku jirey. Waxa dadka kale ee sida tooska ah ama sida dadbanba iila shaqeeyey ee mahad celinta iga mudan ka mid ah:

Cismaan Abokor Dubbe
 Abokor Ibraahim Xasan (Ina Qoorgaab)
 Xasan Macallin Maxamuud Cige
 C/raxmaan Maxamed Adan Barre
 C/Qadir Maxamuud Guud-cadde
 Kaltuun Maxamuud Aw Cabdi
 Ayaan Maxamuud Cashuur
 Maxamuud Nadiif Cajeb
 Maxamed Yuusuf Mire
 Cabdi Cabdillaahi Xasan Mataan
 SH. C/Xannaan Ibraahim Warsame

Baashe Faarax Cali
 Daahir Cabdi Jaamac
 C/raxmaan Cabdillaahi Jibriil (Awliyo)
 Cabdi Faarax Siciid (Juxa)
 Ibraahim Maxamuud Cali Galbeedi
 Saleebaan Siciid Maxamed
 Siraad Maxamuud Ducaale
 C/raxmaan, C/raxiim, C/shakuur iyo C/risaaq Saleebaan
 C/raxmaan Ismaaciil Caamir
 Jaamac Abokor Dubbe
 Baashe Wayla-raac
 Faysal Cilmi Cali
 C/salaan Sh. Muuse
 C/kariim Adan Dheeg
 Xuseen Aadan Cige
 Khadar Cabdillaahi Dirir
 Maxamed Xasan Jaamac (Quulle)
 Sahra Saleebaan Abyan
 Maxamed Cabdi (Hawlo-guud)
 Maxamed Ibraahim Ismaaciil Dhuuhe
 C/kariim Yaasiin Sh. Dalmar
 C/casiis Xasan

Ugu danbayntii mahadnaqaygu ha gaadho inta mudan ee aan magacyadooda halkan lagu soo koobi karin ee igala qayb qaataay ama igu dhiirri gelisey soo saaridda buuggan.

Allaa mahad leh

Qalinkii Qoraaga

Maxamed Baashe

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

HANAQAADKII HADRAAWI

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waa maansoole ka mid ah hal-abuurayaasha ugu waaweyn, uguna magaca dheer suugaanyahanka soomaalida ee casrigan. Waa hal-door aqoon-yahan ah oo ku fogaadey, kuna talax-tegey oo ku dhex xasilay culuunta bulshada. Wuxuu Hadraawi ku xeel dheer yahay oo uu halkooda ugu tegey awaale-warranka iyo hog-a-tuska maanseed ee dhaqan ilaalinta, hidde madhxinta iyo xaqijintaa yiqiineed ee ummadda iyo weliba ku dhaadashada dhigaalladeeda iyo qabitaannadeeda ay ku indha kuulato.

Maxamed Ibraahim Hadraawi waxa uu qiyaastii 1943-kii ku dhashay miyiga degaanka gobolka Togdheer. Aabbihii Ibraahim Warsame Siciid oo Walanwal loo yaqaanney, ayaa Alle ha u naxariistee ahaa nin laftisu wax ka yaqaan curinta maansada Soomaalida, gaat ahaan Afarreyda. Ibraahim Walanwal waxa uu geeriyoodey sannadkii 1983. Hadraawi hooyadii Kaaha Jaamac Buux ayaa iyadu waxa ay xijaabatey naxariistii janno Ilaal ha ka warabiye Maxamed oo qiyaastii jira 7-8 sannadood. Hadraawi waxa la dhashay oo ay walaalo ahaayeen toddoba wiil iyo gabadh keliya, waxana maanta nool saddex ka mid ah wiilashaasi.

Ragga ay Hadraawi walaalaha yihii ee maanta nool waxa ka mid ah Hurre Walanwal oo isaga laftiisuna ah hal-abuur maansa-yahan ah, caanna ka ah oo aad looga aqoonsan yahay golayaasha iyo fagaaraaha hees-ciyaareedda Soomaalida, waana Hurre ninka ay ku baxday ee lagu lahaa ereyo-maanseedkan hoos ku qoran ee hal-ku-dhigga noqday:

Reeraha warkood ma qabtidoo
 Waxan ahay war uma hayside
 Dawliskii Walwaaleediyo
 Intaan Wegered kula go'in
 Ina Walanwalow joog

Waxa Hadraawi adeer u ah oo aabbihii la dhashay Axmed Warsame Siciid (Niibsan) oo ka mid ahaa Ciidankii Booliska ee Mustacmaraddii Ingiriiska ee magaalada Cadan. Horraantii 1950-nadii ayaa Hadraawi miyiga laga soo wareejiyey oo la keenay magaalada Cadan ee Dalka Yemen. Waxa Hadraawi magaalada Cadan loogu geeyey aayoojinkii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Caasha Maxamed Xasan iyo Shamis Xasan Nuur-Qaaje oo halkii Hooyadii u galay. 1954 ayaa Maxamed Ibraahim magaalada Cadan ka bilaabay Malcaamad Qur'aanka lagu barto. 1956-kiina waxa uu isla Cadan ka bilaabay waxbarashada dugsiga caadiga ah, waxanu tacliinta dugsiga sare ku idlaystey (dhammaystay) 1964 dugsigii loo yaqaanney ST. Anthony's High School oo magaalada Cadan xilligaasi ka furnaa.

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa uu iiga warramay waxa uu ka xasuusto noloshiisii carruurnimada, waxanu ku bilaabay: "Wax aan ka naxo waxa ugu weynaa maqalkii hooyaday geerideedii, wax aan ku farxana waxa ugu weynaa mar aan libaax ka badbaadey ardaa ku yaal xero-geel horteed (dhugo sheekada ka horraysa maansada Hooyo ee buuggan). Maqal raacay, adhi raacay, geelna raacay. Intuba waa xilal nolosha ka jira oo kala duwan. Mid walba aniga oo carruur ahayaan soo maray. Anigu waxan ku dhashay miyi, yaabna waxa iigu filnaa in aan tuulo imaaddo, waxana iigu horreysey magaalada Caynabo oo xilligaas tuulo ahayd iyo meesha la yidhaahdo Wadaamagoo. Aabbahay waxa uu ahaa nin ka dhexeeya miyiga iyo magaalada oo waxa uu marba hudheel ka furan jirey tuulooyinkaas iyo kuwa kale ee la ogogga ah, annaga qudhayaduna labadaas (miyiga iyo tuulada) ayaanu ka dhexayney. Mar waa la iska kabadhayn jirey (baayac-mushtar yar oo magaalada ah), marna waxaannu ahayn reer miyi soocan'.

Hadraawi waxa uu sii ambaqaadaya sheekada, waxanu yidhi: 'Waxa yaab kale oo weyn igu ahaa markii aan tuulooyinka ka soo gudbey ee aan magaalada soo gelayey. Berbera ayaa iigu horreysey magaalo weyn, waxa fajac iyo wareer igu ahaa in aan bad arko. Markii aan Berbera ku soo socdey, waxaan soo maray dhulka ka rogan buuraleyda ee xeebaha ku foorora. Dhulkaasi waxa uu ahaa abaar aan dhir Lahayn, caws Lahayn, waxba Lahayn oo kax ah. Taas oo ka duwan dhulkii aan ka imi oo markaas ahaa dhul hodan ah oo wada dhir iyo ugbaad ah. Markii aan haddaba u dhaadhacay dhinacii xeebta ayaa waxaan arkay baddii. Hore waan u maqlay magaca bad, hase yeeshi ma arag, mana sawiri karayn, waxanan muuqii badda u qaatay inuu yahay banan doog leh iyo dhul barwaqaqo ah! Waxana igu soo dhacday oo aan is weydiiyey sababta xoolihii joogey dhulkaas abaarta ahaa ee aanu marayney ay ugu daaq tegi waayeen hirarkaas doogga ah ee u muuqda.'

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

'Runtii arrintaas baddu way iga wareerisey, markii aan ku sii dhowaadeyna waxaan aqoonsaday in meesha waxa fadhiyaa aanay baad ahayn ee ay biyo yihiin, hase yeeshi weli iima qudh-qudhsamin in ay dhanaan yihiin. Waxa yaabku igu sii kordhay markii la i saaray markab la yidhi waxa uu dhix marayaa baddaas la-yaabka leh. Waxan ahay inan yar oo reer miyi ah oo baddii uu la dhaygagsanaa loo sheegay inuu ku safrayo dhexdeeda! Wuxaan fuulay markabkii. Wuxa magaciisa la odhan jirey Qaxwaji. Wuxa uu ahaa markab gabobey oo qanax ah oo dadka iyo xoolaha lagu wada qaado oo Berbera iyo Cadan u kala goosha. Marka uu Berbera ka baxo waxa uu Cadan u sii socon jirey laba caana-maal (habeen iyo maalin). Hase yeeshi anigu markii uu markabku dhaqaaqayba waan wareeray, dabadeedna waan seexday, waxanan toosay oo ku baraaruugey markabkii oo Cadan galay oo laga degayo.'

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa uu ka hadlayaa imashadiisii magaalada Cadan iyo wixii uu kala kulmay, waxanu ku bilaabay: 'Cadani waxa ay igu noqotay yaabka yaabkiis. Waa magaalo weyn oo ballaadhan, casrina ah oo aad iyo aad uga duwan miyigaygii iyo tuulooyinkaygii aan la-yaabi jirey. Wuxa la igu qaaday baabuur ay lahaayeen ciidamada booliska cadmeed. Wuxa i Wadey nin ii adeer ah oo Maxamed Ciise la yidhaahdo, waxanu ii geeyey adeerkayga kale ee Axmed Warsame Siciid (Niibsan).'

'Guriga adeerkay Axmed Warsame ayaan ku degey. Gurigaas waxa feedha ku haya oo la deris ah guri kale oo reer soomaali ahi leeyihiin, waxana reerkaas u shaqeeya nin carbeed. Wuxa iigu yaab badnaa oo aan ilaa hadda marka ay igu soo dhacdaya iga qolsila in galab aniga oo keligey guriga iska hor fadhiya maalmihii aan Cadan ku cusbaa uu ii yimid ninkaas carbeed oo doonaya kuraas guriga looga soo diray. Afcarabi ayuu igu weydiiyey kuraasi aya la ii soo diray ee na ammaanaysiyya. Wuxaan ka fahmay sheekadiisa kelmedda KURSI oo keliya! Wuxaan garan waayey meel alla meel aan ula kaco kelmeddaas kelideed, hase yeeshi aabbahay ayaan ka maqli jirey weedh (jumlad) carabi ah oo ahayd (Alladii maa yacrifak; maa yathaminac) oo macnaheedu marka la turjumo noqonayo (Ninkii aan ku aqooni qiimayn ku siin maayo)! metaalkaas af-carbeedka ah oo aanan macnihiisa markaas garanayn ayaan ninkii ku sakaaro tuuray. Wuu yaabay ninkii carbeed, waxanu garan waayey meel uu u qaado wixii aan ku idhi! Cabbaar ayuu istaagay isaga oo yaabban, waxanu iga tegey

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

isaga oo aamusan!

'Muddo ayaan guriga ku go'doonsanaa oo aanan magaalada u soo bixin, aniga oo ka baqaya in aan ku lumo. Muddo yar ka dib waxa la i geeyey malcaamaddii qur'aanka oo iyana igu noqotay caalam kale oo igu cusub, hase yeeshiwaan yaraa oo wakhti badan iguma qaadan in aan la qabsado noloshaas guud-ahaanteed, waxanan markiiba bilaabay in aan qur'aankii barto, in aan kubbadda ciyaaro iyo in aan noloshaas cusub daah-fur ku sameeyo.'

Muddo shan iyo tobant sannadood ku siman ayaa Maxamed Ibraahim Warsame ku sugnaa magaalada Cadan ee waddanka Yemen. Waxa uu ka bilaabay waxbarashada dugsiga hoose, waxanu ku idlaystey tacliinta dugsiga sare. Waxa uu Cadan kaga shaqeeyey macallinimo muddo dhawr sannadood ah. Inkasta oo uu Hadraawi ku sugnaa waddanka dibaddiisa, haddana waxa uu carrabka ku xejinayaa in aanu ka haajirin, kana dhex bixin noloshii asalka ahayd ee uu ku dhix dhashay, kana soo jeedey. Hadraawi waxa uu ka sii tibaax bixinayaa arrintaas: 'xornimadii dhalatayna waxan la lahaa xidhiidh oo waxaan kala socdey idaacadaha iyo jarra'idka. Waxaan la socdey wararkeeda, heesaheeda, barnaamijyadeeda, xafladaheeda iyo waayaheeda. Waxaa Cadan degganaa jaaliyad soomaaliyeed oo xoog leh oo adag, ahna dad soomaaliyeed oo jooga waddan shisheeye ah, hase yeeshiwaan u dhaqan sidii ay joogaan waddankoodii oo kale. Waxa ay isu haysteen oo isla helayeen waxoodii oo dhan, mana dhici jirin in ilmaha yari ka dhix baxo, waxanay u hayeen wixii uu ilmuu ku xasili lahaa: adduunkii iyo aqooni, dhaqankii iyo isirkii sooyaalka asalnimadiisa iwm'.

SIDII UU MAGACA 'HADRAAWI' KU BAXAY

Ayaamihii Maxamed Ibraahim uu ardayga ka ahaa Malcaamadda Qur'aanka ee magaalada Cadan ee waddanka Yemen, ayaa waxa uu carruurtii la filka ahayd ee ay malcaamadda wada dhiganayeen uga sheekayn jirey sheeko-carruureedda Soomaalida ee ku saabsan Nolosha Reer-guraanimada. Sheekooiyinkii waxa ay si weyn u xiise-geliyeen oo u soo jiiteen ardaydi ay isku malcaamadda ahaayeen. Maalin kasta kolka malcaamadda la furo ee ay ardaydu isugu timaaddo, ayaa waxa ardaydu ay

ku soo ururi jireen oo isugu iman jireen halka uu Maxamed ku sugan yahay ee uu joogo, waxanay ka dalbi jireen oo waydiisan jireen in uu sheekooiyinkii halkoodii uga sii ambaqaado oo uga sii wado. Taasi waxa ay keeni jirtey in ardayda oo dhami ay Maxamed Ibraahim ku soo ag xoomaan, kana jeestaan duruustii ay qaadanayeen iyo macallinkii ba oo u dheg-taagga sheekada kaga mashquulaan. Macallinkii malcaamadda ayaa haddaba la fajacay oo la-yaabay waxa inanka yar ee shalayto baadiyaha laga keenay uu ubadka u sheego ee uu maanka kaga qabsaday, maskaxdoodana ku hantay. Maalintii dambe ayaa macallinkii waxa uu u soo gaatamay oo u soo dhukusey dhanka Maxamed Ibraahim Warsame oo isla baraad la' oo carruur u sheekaynaya. Macallinkii waxa uu dhabarka ka taabtay Maxamed Ibraahim Warsame oo ku yidhi: "*waar Abu-Hadra maxaad horta carruurta u sheegtaa?*"

Abu-Hadra waa erey af carbeed ah oo macnihiisu noqonayo: Ninkii Hadalka Badnaa. Maalintaas ayaa haddaba halkaasi uu magacu ka raacay Maxamed Ibraahim. Xilliyadii dambe markii fagaarayaasha masraxa lagu kulmay ayaa waxa dadka ku yara adkaaday magaca Abu Hadra, waxaana loo beddeley Hadraawi.

DHALASHADII HAL-ABUURNIMADIISA

Waxa la tibaaxi karaa in Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) hibada hal-abuurnimadiisu ku lammaanayd tan iyo carruurnimadiisi markii uu garaadsaday ee wax kala gartay, waxana dhalashada weedhihiisa maanseed ee ugu horreeyey ku taxmayaan xilligii dhallaannimadiisa markii uu miyiga ku sugnaa.

Hadraawi ayaa arrintan lafteeeda ka hadlaya, waxanu yidhi: 'subax baan arkay islaan ii ayeyeo ah oo canaanayasa qof dumar ah oo iyana aayo ii ah. Waxa ay ku dhallilaysaa lexajeclo la'an, tacab la'an iyo dhaqasho la'an. In aan xagga hoose wax ka guntanaa jyo in kale hadda ma caddayn karo, hase yeeshiwaan joogey heerkii maqal raacista xilligaas, waxa la ii diray in aan maqashii qabto ama u tago. Markii aan gaadhey halkii maqashu joogtey, ayaa waxaan hoos fadhiistay geed. Wuxaan dib u xasustay sheekadii ka dhix aloosnayd ayeeyadey iyo aayaday. Cabbaar yar ka dib waxa igu soo dhacay beyd gabay ah oo aanan doon-doonin,

aniga oo aan ogayn in aan gabayga hibo u leeyahay iyo in kale, waayo waxaan ahoo ilaa shan-jir!

Beydkan soo socda oo ah kii ugu horreeyey ee Hadraawi afkiisa ka soo baxa, waxa uu ku saabsan yahay sheekadaas qolqolka reerka taalley ee goob-joogga uu Hadraawi ka ahoo, waxanu yidhi:

Wax dhaqo oo wax meel dhigo
Haddaad waano laba dhaadday!

Waa gabay marka la qiimeeyo sax ah oo leh ujeeddo ama dhacdo, miisaan iyo qaafiyad, waxase la-yaabku badanayaa marka beydkan lagu dhereriyo ee la dhinac dhigo da'dii Hadraawi ee berigaas!

Carruurta reer guuraaga soomaalida wixa inta badan lagu magacaabaa oo la siyyaa neef xoolaha ka mid ah. Xuddun-xidh ayaa neefkaas loo yaqaan oo waxa looga jeedaa in ilmaha lagu barbaariyo mas'uuliyadda lahaanshaha iyo in la bilkeedo (tijaabiyo) nasiibka ilmaha iwm. Maxamed Ibraahim Warsame haddaba waxaa loogu xuddun-xidhay ri' ka mid ah adhigii qoyskooda. Ri'daasi way uga soocnayd Hadraawi adhiga intiisa kale, waxanu la lahaa dareen dhow. Habeen ka mid ah habeennadii carruurnimadiisa ayaa Hadraawi oo hurda hilib loo kiciyey, markii uu toosayna waxa lagu yidhi 'waa hilikii ri'dii heblaayo ee hoo cun!' Ri'du waa ri'dii ugu xuddunta xidhnayd. Hadraawi wuu muraaradillaacay oo waxa la waayey cid aamusiisa, qalbi jab ayaana ku dhacay. Weli xilligii maqal raacista ayuu ku jirey, haddana waxa uu Hadraawi dhacdaas kaga jawaabey nus beyd hojiska gabaygu yeesho ee bilowga u noqda ku kooban, hooriskii gabaygu ku dhammaan jireyna aan lahayn. Tuducaas aan dhammayska ahayn ee dhiciska ah ayaa waxa uu noqonayaa hal-abuurkii labaad ee Hadraawi afkiisa ka soo baxa, waxanu ahoo sidan:

Ri'dii noo dhalaysaa hadday dheri ka guuxayso,

Habeen kalena waxa ay ahayd goor caweys ah. Hadraawi waxa uu joogey aqal hortiis. Wixa uu dhamayey (cabbayey) caano lis ah oo la siyyey, shaahna wuu hor yaalley. Nin socoto ah ayaa reerka u yimi, waxanu sidey war dhiillo ah oo ku saabsan geeridii Alle ha u naxariistee Kaaha Jaamac Buux oo Maxamed Ibraahim hooyadii ah. Hadraawi waxa uu

hooyadii ku ogaa Wadaamagoo dusheeda sare oo markaas halka uu isagu joogey ka yara durugsan. Hadraawi oo dhacdaas naxdinta leh ka hadlaya waxa uu yidhi 'Talo way iga qasantay, waxanay igu noqotay dhiillo xannuun leh oo aanan garanayn meel aan ula kaco, waayo waxa geerida hooyaday la ii sheegay aniga oo dhadhamiyey kalgacalkeeda iyo baahida aan u qabo, hase yeeshee aan ka dhergin, kana haqab beelin!' Waxa Hadraawi saamayn weyn ku lahaa habeen ay hooyadii meel cidla' ah oo gudcur ah kaga badbaadisey libaax qawdhamaya sida aynu meel kale oo buugga ka mid ah ugu tegi doonno.

Maxamed xilligaas ma xusuusto gu'giisa, hase yeeshee waxa uu garanayaa in ilme yar uu ahoo, waxanu geerida hooyadii kaga jawaabey tix geeraar ah oo ka duwan labadii tixood ee ka horreeyey. Dhacdadani way ka cuslayd kuwii hore, sida ay tixdani ku timina way ka duwanayd labadii siyood ee labadii tixood ee tan ka horreeyey ay ku yimaaddeen. Geerida hooyadii Kaahi waxa ay ahayd dhacdadii ugu naxdinta badnayd Hadraawi noloshiisa, tixda uu kaga jawaabeyna waxa ay ahayd mid uu doon doonis ku helay oo ka fekerey oo aan iskaga soo dhicin sidi labadii ka horreeyey. Waxa uu Habeenkaas Hadraawi isku deyey markii ugu horreysey noloshiisa in uu gabay sameeyo, waxanu unkay meerisyadan soo socda oo abwaanku ka xasuusto gabaygaas:

Anigoo qun u jiifoo
Qorrog caana ah jiidayoo
Qaxwihii i hor yaallo,
Qolqolkaa nin istaagey
Hooyadaa qabrigeeda
Dorraataa la qodaayey!

Wixa magaalada Cadan ku badnaa jaaliyadaha Hindida, Soomaalida, Carabta kale iyo Ingris kii gumaysanayey oo dad ka joogeen. Quruun kasta waxa ay dhaqankeeda ku soo bandhigi jirtey fanka iyo suugaanteeda. Ardayda dugsiyada ayaa keeni jirey riwaayado aan kobocsanayn oo waalidiinta loo soo bandhigo xilliyada ardayda dugsiyadu xafladaynayaan. Waxaa maadeysyadaas lagu turjumi jirey afafka carabiga iyo ingriisida. Xilligaas oo Maxamed Ibraahim (Hadraawi) arday ka ahoo dugsiyadii waxbarashada ee magaalada Cadan ayaa waxa uu wax ka meteli (jili) jirey maadeysyada iyo riwaayadahaas ay ardaydu soo bandhigi

jireen wakhtiyada ay dugsiyadu xidhmayaan ee soo gunaanadka sannad-waxbarasheedka.

Arlada berigaas (horraantii lixdameeyada) lagama aqoon cajeladaha wax lagu duubo, waxase jiri jirey suxuun wax lagu kala duubto. Wuxuu Hadraawi Cadan ugu tegey laba fannaan oo soomaaliyeed oo kala abaa Rashiid Bullo iyo Maxamed Cali Nahaari. Labaduba way heesaan, Nahaarise waxa uu tumaa cuudka ama kabanka oo heesaha ku luuqayntooda u dheer. Wuxuu ay doonayeen in ay heeso soomaali ah Cadan ku duubaan. Wuxuu ay u yimaaddeen Hadraawi, kana codsadeen in uu hees cusub u sameeyo, si ay ugu darsadaan heeso ay haysteen. Cod (laxan) bay sameeyeen, waxanay Hadraawi ku yidhaahdeen '*midhibii codkaas raaci labaa oo jacayl ab, fadlan noo samee'*.

Hadraawi waxa uu ka hadlayaa arrintaas, waxanu yidhi: 'Wuxuu igu adkaatay halkii aan ka heli lahaa afartii beyd ee la iiga baahnnaa. Way igu rafatay, waayo marka ay wax kugu soo dhacayaan way sahlan tahay, hase yeeshee waxa dhibaatadu imanaysaa marka wax laguu diro ee aad raad-raadinta geleyso'. Wuxuu Hadraawi dhirin-dhiris ku helay dhowr beyd, waxaanu tibaaxay in mushkiladda ugu weyn ee uu la kulmay ay ahayd jacaylka laga hadlayo oo aanu garanayn, kana baxsan noloshii uu yaqaanney ee uu ku soo barbaaray ee reer guuraannimada ku dhisnayd, kana dhex unkay dhowrkii tixood ee ugu horreeyey hal-abuurnimadiisa. Wuxuu abwaanku ka xasuustaa dhowrkii beyd ee laga codsaday ee heestaas intan:

Wixii aad arkaysiyo
Runta lagama eexdee
Aakhiraan danbaysoo
Ifka laguma waaro

Hibada hal-abuurnimo ee Hadraawi waxa ay si muuqata u ibo-furantay oo ifka u soo baxday, dadkana ay u dhesshaaxdey xilligii uu macallinka ka ahaa magaalada Cadan. Sannadkii 1966-kii ayaa dhaayaha daawadayaasha waxa hor timi oo isla magaalada Cadan lagu dhigay Riwaayaddii ugu horreeyey ee uu Hadraawi curiyo. Wuxuu ay ahayd Riwaayaddii **HADIMO** oo wakhti dambe lagu soo bandhigay Golayaashii Murtida iyo Madadaalada ee Soomaaliya. Riwaayaddani waxa

(Soojaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa).

ay ahayd hog-a-tusaale ka warramaysa qofka hadimo taliska ah, khiyaamada iyo cidhib la'aanta laga dhaxlo aayatiinkeeda xun. Wuxuu riwaayaddan ku badnaa qosolka iyo maadda. Markii la dhigay waa lagu kala bixi waayey, waxanu Hadraawi helay jawaab celintii dadka ee fankiisa iyo hal-abuurkiisa oo ahayd mid wax ku ool ah. Wuxuu halkaas Hadraawi uga abuurnmay isku kalsooniidii iyo dhiirrashadii ugu horreeyey ee hal-abuurnimadiisa, waxana heesaha riwaayaddan ku jirey ka mid ahaa: **ifku wayna hodaya, layskuma halleeyoo, qofkii hadimo taliyow, adigaa u halis ah, heesta kale ee Hawraarsanteennii ma ka hawl yaraysoo, ka hadh baad i leedahay iyo Taana waan ogaayoo, waadiga tegaaheyee, tu san baynu leenahay**, waxase heesaha lagu tilmaansan karo ee caanka ah ka mid ah:

Dheel dheel ma joogtee
Dhab u fiirso dhab
Dhab u fiirso weligaa

Heestan waxa wada qaada labada fannaan ee Maxamed Warsame Qaasaalli iyo Xalimo Khalif Magool Alle ha u naxariistee, iyada oo marna Magool uu la qaaday Alle ha u naxariitee Axmed Mooge Liibaan. Wuxuu kale oo Hadimo heesaha ku jirey ka mid ah heesta **Suleekha** oo ay codadkooda ku kala qaadeen Alle ha u naxariistee Maxamed Nuur Giriig iyo Axmed Mooge. Heestan Suleekha waxa ay riwaayadda ku soo biirtay oo lagu soo daray markii dambe ee Soomaaliya ay timi ee lagu soo bandhigay.

Yemen waxaa yaalley aqoon iyo ilbaxnimo, waxaana bilowgii lixdameeyada Afrika iyo caalamka carabtaba gilgilayey durbaankii Jamaal C/Naasirkii Masaarida. Wuxuu Hadraawi arrintan ku tilmaamay in ay ahayd bartii ugu horreeyey ee saamaynta ku yeelata dareenkiisiis waddaniyadda ku xidhiidhsanuu. Wuxuu kale oo Maxamed Ibraahim Warsame tibaaxay in uu dareen-wadaag la lahaa dhaqdhaqaaci Patrick Lamumba iyo mawqifkiisii adkaa ee ka hor jeedey gumaysiga iyo tabihiisa. Hadraawi oo cabbiraya abuuritaankii dareenkiisa waddaniga ah ee xilligaas ayaa waxa uu hoosta ka xarriiqay inuu aad ugu farxay mawqifki Patrick Lamumba uu iska taagey arrintii Congo iyo inuu runtii aad uga damqaday shirqoolkii sababay geeridiisa.

(Soojaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Cadani way kululaatay, waxana cirka isku shareeray oo af-saaraha ruqsaday loollankii ka dhex oognaa Xornimo-doonkii Yementa iyo Gumaysigii Ingiriiska. Kacdoonkaas iyo dagaalladii Cadan ka qarxaday, waxa ay dhaliveen in dadkii Soomaalida ahaa ee xilligaasi ku sugnnaa Cadan ay badiba gunta ka ruqaan oo u barakacaan, kuna laabtaan waddankoodii (Soomaaliya). Dadkaasi Soomaalida ahaa ee Cadan ka soo noqday waxa loo yaqaaney Xabbadi Keentay. Maxamed Ibraahim Hadraawi oo haddaba ka mid ahaa dadkaasi Xabbadi Keenteyga loo yaqaanney, ayaa waxa uu dalka ku noqday sannadkii 1967 oo ahaa xilli wax-soo-saar faneedkiisu guda-gelayo marxalad cusub.

Lixdankii ka dib; siiba nuskii dambe ee lixdamaadka, waxa bulshada soomaalida ka dhex ilmo-roganayey oo ka dhex socdey isbeddello waaweyn oo nolosha dadka dhinac kasta ka taabanayey (saamaynayey). Waxa qaydmayey oo la bineynayey, lana dhisayey magaaloooyinka. Waxa laga soo qulqulayey miyiga oo waxa lagu soo hormanayey oo la soo degayey magaaloooyinka. Waxa magaalada laga naawilayey oo laga rajaynayey in wax uun laga helo dheeftii gobannimadii 1960-kii ay soomaalidu gaadhey. Waxa dhinaca kale soo if-baxayey iimihii iyo taag-darradii (tamar yaraantii) xukuumadhii talada dalka mayalka u soo qabtay ee maamulka u kala dambeeyey gobannimada dabadeed ee magaca rayidka la siin jirey. Waxa ay ahaayeen xukuumado aan la tallabsan karin oo aan dabooli karin, kana jawaabi karin dalabyadii iyo baahidii dadka. Musuqmaasuuq, xatooyo, eexo iyo qaraabakiil ayaa ragaadiyey oo curyaamin ku keenay hawlilihii xafsiyadii cusbaa ee dawladda. Candhuuf qallalan iyo doobi quus ah ayaa badiba dadku dib uga sii liqayeen hankii iyo yididiiladii gaadhitaanka gobannimada lagu beegsanayey. Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) oo ahaa abwaan xilligii dalan-dalka iyo raad-dhaqaajinta ku jira, ayaa waxa ay kulmayaan oo wejiga isku dhufteen wacdarahaas iyo waxaas dayro iyo qoomammooyin is wada feedh yaalley ee uu dalkiisa ugu yimi. Dareenkaasi waxa uu abwaanku ka hal-abuuray Riwaaddiisi Labaad oo ahayd **REER BA'AW YAA KU LEH** sannadkii 1968. waxa Riwaayaddani noqonaysaa wax-soo-saarkii ugu horrecyey ee maansa-yahanku sameeyo markii uu Cadan ka yimi, waddankana ku soo laabtay. Waddanka waxa xilligaas xoog ku lahaa heesihii dardaraha jacaylka iyo caashaqa ku saabsanaa, jacaylkuna waxa uu ahaa fanka keliya ee wax walba lagu cabbiro. Dareenkaas jireyna kama madhnayn riwaayaddan iyo kuwii kale ee ka danbeeyeyba, waxana sheekada iyo

geeraarrada riwaayaddan Hadraawi la lahaa oo ku weheliyey Maxamed Jaamac Ilka-case, heesaha lagu xasuustana waxa ka mid ah heestan ay codadkooda isku dhaafsanayeen Maxamed Nuur Giriig Alle ha u naxariistee iyo Fadumo Axmed Dhinbiil:

Halacow guddoon
hadalkaad tidhee
kuu hagar baxee
anigana i hano

1970-kii waxa uu Hadraawi ka mid ahaa dhallinyaradii u fadhiisatay imtixaanaadkii macallinnimada ee Kulliyadda Lafoole, waxanu Hadraawi ka mid ahaa ardaydii ku guulaysatey imtixaankaas ee loo qaataay macallinnimada. Waxa uu Hadraawi bare ka noqday Dugsigii Hoose/Dhexe/Sare ee loo yaqaaney Domenstration Laboratory School oo ku oolli jirey Lafoole gudihiisa. Muddo yar ka dib waxa uu Maxmed macallin ka noqday kulliyadda Lafoole lafteeda, gaar ahaan Waaxda Tababarka Macallimiinta "BB".

1972-kii waxa uu Hadraawi allifey oo uu curiyey sheekadii iyo heesihii Riwaayaddii caanka ahayd ee **AQOON IYO AF-GARAD**. Riwaayaddaasi waxa dhigitaankeeda la joojiyey oo dalka laga mammuuucay markii gobollada qaarkood laga daawaday, iyada oo Taliskii Askartu iska dhex arkay, kana uriyey neecaw dadka ku kicinaysa. Waxa heesaha lagu tilmaansado riwaayaddaas ka mid ah:

Allahayow nin daacad ah
Allahayow nin daallin ah
Deeqdaada haw u simim

Waxa heestan luuqdooda isku waydaarsanayey Alle ha u naxariistee fannaankii caanka ahaa ee Maxamed Mooge Liibaan iyo hoboladda weyn ee Shan-ka-roon Axmed Sagal oo jilayey kaalinta arbaha iyo qalanjada (xiddingga & xiddigta) ay riwaayaddu ku socotey ee hagayey. Waxa kale oo heesaha Shan-ka-roon ka mid ahaa heesta xigmadda ku fadhida ee ereyadani ay ka mid yihii:

Gudcur aan caddaba jirin

Indhahaa carceeroo
 Cabsi kaa kaxeyyoo
 Cidla' kaaga weheloo
 Bahal kaala cararee
 Labadeenan caynaan
 Haddii caad ku xidhan yahay
 Cudud iyo laxaad kale
 Illeen laguma ciil baxo
 Addimadu ma ciidmaan
 Culays kaama qaadaan

Riwaayaddan **Aqoon iyo Af-garad** waxa kale oo ka mid ahaa heesaheeda maansada caanka ka ah carriga soomaalida ee ibo-furka u ahayd silsiladdii maanseed ee Siinleyda. Waa heesta **Saxarla'** oo ay ereyadeeda ka mid yihiin:

Waan soo socdaa kow dheh
 Waxna waan sidaa laba dheh
 Samir yeelo weligaa
 Saxarlaay ha fududaan

Riwaayaddan **Aqoon iyo Af-garad** waxa ay ka curatay goobihii aqoon-yahanku ku sugnaa iyo rugihii waxbarashada, maansada ay riwaayaddu ku socotana waxa lahaa hal-abuurayaashii macalimiinta ka ahaa kulliyaddii waxbarashada ee Lafoole, ayna ka mid ahaayeen: Siciid Saalax Axmed, Maxamed Xaashi Dhamac (Gaariye) iyo Muuse Cabdi Cilmi. Isla sannadkaasi 1972-ka waxa oodaha jabsatay oo dalka iyo dibaddaba ku baahdey silsiladdii **SIINLEYDA**. Maxamed Ibraahim Hadraawi waxa uu ahaa maansa-yahankii bilaabay Siinleyda, waxana isaga iyo Cabdi Aadan Qays loo aqoonsaday furfuridda silsiladdaas maanseed, iyada oo labada abwaanba ay noqdeen isirro ka mid ah bar-tilmaameedka silsiladdaas. Waxa ibo-furka Siinleyda la siiyey Heesta **Saxarla'** ee Riwaayadda **Aqoon iyo Af-garad**. Waxa kale oo ka mid ahaa maansada uu Hadraawi silsildaasi kaga qayb qaataay maansoooyinka kale ee **Siddi Qabax iyo Ka Rogoo Haddana Saar**.

Sannadkii 1973kii waxa uu Hadraawi soo saaray oo hal-abuuray riwaayad kale. Waa Riwaayaddii **TAWAAWAC** oo dadka badankiisu u yaqaan **Hal la qalay**. Riwaayaddani ma gole iman oo laguma soo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

bandhigin faagarayaashii fanka si loo daawado. Taliskii milateriga ahaa ayaa joojiyey in la dhigo riwaayaddaas. Waxana xabsiga loo taxaabay Maxamed Ibraahim Warsame oo markii horeba ul booc ah loogu tukubayey oo la iska maagganaa ka dib curashadii Siinleyda.

Heesaha riwaayaddan lagu xusuusto waxa ka mid ah heesta magaca riwaayaddaba la siiyo ee **Hal la qalay** oo hees la-yaab leh ah, waxanay tidhi:

Hal la qalay raqdeed baa
 Lagu soo qamaamoo
 Qalalaasihiibaa
 Ninba qurub haleeloo
 Laba waliba qaybteed
 Qorraxday ku dubatoo
 Qoloftiyo laftii baa
 Lagu liqay qalaylkee;
 Qosol wuxu ka joogaa
 Qurbanaha dambeeyee
 Weli qaba hamuuntee
 Buuraha qotada dheer
 Ka arkaaya qiiqee
 Qarka soo jafaayee

Qolwadii mas baa galay
 Qodax baase hoos taal
 Fule quudhsigii diid
 Geesi qoorta soo dhigey
 Faras qaayihiisii
 Qurux buu ku doorsaday
 Qab qab dhaafay baa yimi
 Qosol qoonsimaad noqoy
 Qabyo waa halkeedii

Qarandidu libaaxay
 Ku qadhaabataayoo
 Soo qabo ridhaahdaa
 Qaankiyo biciikoo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Qaybtana shan-laab bay
 Qoondaysataayoo
 Isagana qorshaha guud
 Qanjidhkiyo xumaystay
 Ha qawedin tidhaahdaa
 Aarkuna ma quustoo
 Ma qarsado xanuunkee
 Hadba qaran-jabkiisiyo
 Qiirada xasuustuu
 Kolba dibin qaniinaa

Qalwadii mas baa galay
 Qodax baase hoos taal.....

Weligey cad quudheed
 Anna qaadan maayoo
 Qalanjada faraha dheer
 Wax la qaybsan maayee
 Bal inay qubuuruhu
 Saddex-qayd ka maarmaan
 Ama qoor-tol jeexaan
 Labadaas mid quudhaan
 Xil ka qaawan saaraan
 Qab qabaa ku toosaan
 Hadba qaylo-doон baan
 Ka-horow qiyaamaha
 Ku qulaamin maydkee
 Aan qoofallaadee
 Qarqarsiga ha iga furin.

Qalwadii mas baa galay
 Qodax baase hoos taal

Heestan **Hal la qalay**, waxa ay si qota-dheer u qaawinaysaa sidi loo kala boobay ee la isugu hirdiyey midhihiyo manaaafacaadkii yaraa ee laga dheefsan lahaa gobannimadii iyo dawladnimadii 1960-kii ay soomaalidu qaadatay. Waxa ay maansadu sii iftiiminaysey oo dadka u tilmaamaysey la-yaabka iyo wacdaraha ka soo jijii leh ee ay soo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantinsa)

gelbinayaan ciidamadii qalabka sidey (Saraakiishii Askarta) ee af-gembiga ku tuurtay qolyihii ka horreeyey ee xeedhada salkeeda caddaanka (waxa yaree) ka muuqda ku muransanaa. Ka hor intii aanay soo bixin riwaayadda **Tawaawac** ee heestu ka midka ahayd, abwaankuna aanu allifin, ayaa waxa u yeedhay oo loo geeyey Hadraawi Janankii Askarta Inqlaabka hoggaaminayey Gen. Maxamed Siyaad Barre. Wuxa Hadraawi laga daba joogey oo laga raacay Silsiladdii **Siinleyda**. Markaas loo yeedhay waxa Maxamed Ibraahim la hor qaaday keeno damac iyo hunguri horseed u yihiin, taas oo Hadraawi diidmo qayaxan kaga badheedhay, sida uu xambaarayo tuduca (beydka) saddexaad ee heesta **Hal la qalay**. Hadraawi ma diidayo oo keliya in uu wax la qaybsado nimankii talada maroorsaday (Qalanjada faraha dheer), balse wuu u quus-goooyey, waxanu ku dhawaaqay ka-hor-imaad cad iyo ka soo kacaay (qaylo-dhaan), isaga oo xabsi iyo dilba ugu badheedhsan, waana tii laguba xidhay arrintaasi. Heesihii riwaayaddaas waxa suuqa ku duubay oo wada qaaday Alle ha u naxariistee fannaankii Muuse Ismaaciil Qalinle, waxana heesaha kale ee la-yaabka leh ee riwaayaddaas ku jirey ka mid ahaa heesta **Wadnahaan Far ku Hayaa** oo dadku badiba u yaqaan Ceel Walwaaleed. Wuxa heestani iyana muujinaysaa sida isbeddel dalku ugu baahnaa iyo sida kan (afgembigii 1969) dhacay aanu u ahayn kii loo baahnaa, waxana midhaha maansadan ka mid ah:

Wahe dhalashadaadaan
 Farxad waalan gaadhoo
 Weedhkiyo dabaylaho
 Ama weriyahaagii
 Goortaan waraystaa
 Werwer ii dhammaadood
 Wahab layga qaadoo
 Lugtu weerar mooyee
 Wahsigii illowdoo
 Wadar iga lib-haysaan
 Is-lahaa ku wiirsoo
 Wiil curad sidiisaan
 Wanan kuu bireeyoo
 Waayeel duceeyaa
 Wacayoo u yeedhee
 Walqashaadi maadaa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantinsa)

Cunay waaxyahedii?
 Weger iyo ka waaweyn
 Tani waa ka waasacan
 Hadday ceel walwaaleed
 Ku go'aan wadaamuhu
 Waan-waani dhacantee
 Wadnahaan far ku hayaa.

Heestani waxa ay ku turanaysaa oo cuskanaysaa, abwaankuna waafajiye nuxurkeeda ka sakow far-shaxannimo heer sare ah. Waxa uu ina halacsiiyey oo ina horkeenay kacaankii 21-kii Oktoobar dhashay oo loo riyaqsan yahay, haddana walqashiisii iyo axankiisii oo maalin qudha isku meel lagu wada bislaynayo, kana dhigan hal geel ah oo dhashay, haddana iyadu is-nuugtey oo nirigtii qadisay (can-qarin kari weydey)! Taas ayaa Hadraawi la anfariirey, kana sii werinayey qaylo-dhaan dheer oo dhiill-sideen iyo digniinba isugu jirta, waxana heestu isbeddelkii dhacay iyo qolyihii Askarta ahaa ee kursiga soo fuulayba ku sifaysay 'kud ka guur oo qanjo u guur'. Waxa uu Hadraawi feejignaanta dareenkiisa iyo miigganaanta damiirkiisa ku mutaystay in xabsiga loo taxaabo oo lagu tuuro!

XADHIGGII IYO NOLOSHII XABSIGA

Xadhigga Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa sababay dhacdooyin badan oo is-bürsaday, sida riwaayaddii **Aqoon iyo Af-garad** (1972), silsiladdii maanseed ee **Siinleyda** iyo arrinta ugu culus oo ahayd riwaayaddii **Tawaawac** (1973). Waxa kale oo jirtey oo sababaha xadhigga soo gelaysa sheeko ku saabsan hadiyad ay gabadhi Hadraawi uga soo dirtay Djabuuti. Gabadhaas oo Amina Jaamac Diiriye la yidhaahdo waxa ay ka qayb qaadatay maansadii **Siinleyda**. Wuxuu ay gabadhu Djabuuti ka soo dirtay calanka soomaalida, seef, gabay la socda iyo alaabko kale oo subeeciyyadi ku jirto. Wuxuu hadiyaddaas Hadraawi loogu keenay Lafoole, waxana warqaddii gabaygu ku qornaa lagu dul sawiray seeftii. Hadraawi oo arrinta ka hadlayaa waxa uu yidhi: 'Arrintan waxa laga buun buuniyey inteedii, siyaabo badanna waa loo macneeyey. Calanka waxa lagu tilmaamay qarannimadii oo looga jeedo adigaa hayn kara, seeftana waxa la leeyahay la doono nidaamka iyo Maxamed Siyaad Barre oo ku dil iwm'.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

Madaxweynihii Maxamed Siyaad waxa uu ciidan ragga ilaaliya ka mid ah u soo diray Hadraawi. Goor subax ah ayaa ciidankaasi guriga ku garaaceen Hadraawi, una sheegeen in loo soo diray alaabtii hadiyadda ahayd ee Djabuuti gabadhu ka soo dirtay. Hadraawi oo ka sii hadlaya ammuurtaasna, waxa uu yidhi: 'Wada hadal in muddo ah qaatay ka dib, waxa aan ciidankii la soo diray u dhibbey alaabtaas, waxanan sii raaciye farii ku socota madaxweyne Maxamed Siyaad Barre oo ku saabsanayd in alaabdu ay ammaano tahay, ninkaas odaya ahna loogu yimaaddo marka loo baahdo.'

Isla habeenndaas waxa baadhitaan la mariyey riwaayaddii **Tawaawac** (Hal la qalay), waxana eegitaankeeda dadkii ka qayb qaatay ka mid ahaa Madaxweyne ku xigeen iyo saddex wasiir. Hadraawi oo taas sii ambaqaadayaana waxa uu yidhi: 'Lafoole ayaa baadhitaanku ka bilaabmay fiidkii, waaga ayaana noogu beryey hawshaas, runtiina waxa ay ahayd riwaayad soo bandhigaysa dhalliliihi taliska, ugana soo hor jeedda taliska si toos ah. Waxa la isku haystey wax ka beddel, aniguna waxa aan ku adkaystay in aanan waxba ka beddelayn riwaayadda, waayo waxaan ku soo bandhigay wixii aan anigu qabey. Wuxaan u soo jeediyey in ay ama sidan ay tahay ku qaataan ama sidaas ku diidaan, waana habeenkii ay soo baxday hadalku mergi maahee; dadkaa mergi ah.'

Maalmo ka dib waxa Hadraawi loo keenay warqad xambaarsan fariiin ku saabsan in riwaayaddaas oo ka soo hor jeedda Kacaanka aan la dhigi karin. Sida uu Maxamed Ibraahim Warsame tilmaamay waxa kale oo warqadda ku qornaa in Hadraawi kacaan-diid yahay oo weliba Afingriisina sida halkan ka muuqata laba qaws loogu xidhmeeyey (Anti revolutionary).

Dhowr habeen ka dib, Maxamed Ibraahim oo maqaaxi Lafoole u dhow ka soo casheeyey oo jooga gurigiisii oo ku yaalla Lafoole gudhiisa, ayaa waxa lagu garaacay albaabka, waxana soo galay ciidankii nabab sugidda ee qaban lahaa. Hadraawi waxa uu ka faalloonayaa sidi loo qabtay, waxanu yidhi: 'Albaabka waxa la garaacay aniga oo warqad ku akhrisanaya sariirta guudkeeda. Wuxuu warqaddii geliyey barkimada hoosteeda. Gurigu waxa uu lahaa daaqad weyn oo muraayad leh, daahna aan lahayn. Ninkii ciidamada watey oo aan mar dambe fahmey in uu

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

daaqaddaas taagnaa, ayaa soo dhaafay qoladii albaabka ka soo gelaysey oo warqaddii ka soo saaray barkimada hoosteeda halkii aan geliyey. Hoos uma uu eegin warqaddaas oo jeebka ayuu hulluuqsiiyey ama daf siiyey, isaga oo u haysta inuu sir weyn gacanta ku dhigay. Wuxa la baadhey gurijii oo dhan, waxana sariirta guudkeeda lagu soo daadiyey wixii waraaqo iyo cajelado guriga yaalley, waxanay i weydiyee in aan qoray anigu buug magaciisa la yidhaahdo Warankayga Sooyaal; Samaydiisu Wacanaa. Wuxaan u sheegay in aanan anigu qorin buuggaas, maqalkiisuna uu hadda ii yahay, waana runtay oo anigu buuggaas shaqo kumaan lahayn'.

Maxamed Ibraahim Warsame ma dhaadin intii hore oo dhan in xabsiga habeenkaas loo taxaabayo, waxanu filayey in arrintu baadhitaan keliya ku kooban tahay. Hadraawi oo ka sii hadlaya habeenkaas waxa uu yidhi: 'mar dambe ayaan xaqliqsaday in xaalku baadhitaan ka daba dheer yahay, waxana la ii sheegay in la i xidhayo iyo in aan guriga ka qaato waxa aan uga baahnahay. Wuxaan xidhtay saacad aan lahaa, guriigiina waxaan ka qaataw surwaal, shaadh, jaakeed aan dusha ka gashaday, kabo buudh ah, kabo ducas ah, caday iyo gadh feedh. Wuxa dibadda taagnaa gaadhi 124 ah. Gaadhigaas oo laydhku ka bakhtiisan yahay ayaa la soo dhaqaajiyey oo guriga la soo hor taagey. Xagga dambe ayaa loo furay oo lagu ridey alaabti, anigana laba nin ayaa labada dhinac la iga fadhiisiyey oo waxa la dhaqaajiyey gaadhigii. Wuxa la ii geeyey gaadhi kale iyo ciidan kale oo la igu wareejiyey, waxana labada gacmood la igaga jebiyey katiinad!'

Gaadhigan dambe ee Hadraawi lagu katiinadeeyey waxa uu ahaa Landrover. Waxay labada baabuur ku kala baydheen waddada laamiga ah ee hor marta Lafoole. Gaadhigii 124-ka ahaa waxa uu ku laabtay dhinaca Muqdisho, Landroverkii Hadraawi lagu wareejiyey ee qaadayna waxa uu afka saaray waddadii Afgooye iyo Baydhabo.

Maxamed Ibraahim Warsame oo mar kale arrintan ka sii hadlayana waxa uu yidhi: 'katiinaddu waxay si xun iiga haysey labada gacmood mid. Nin sarkaal ah ayaa dhinaca midgta iga fadhiya, bidixdana waxa iga xiga darawalka gaadhiga. Afgooye ayaanuu ka baxnay, waxanan intaas is-veydiinaya meesha la igu wado. Afgooye markii aannu dhaafnay ayaa waxaan u qaataw in la igu wado meel ay rag kale hore ugu xidhnaan jireen oo la yidhaahdo Waajid. Xoogaa markii aannu sii soconney, ayaa

(Sooyaalka Hadraawi iyu Suugaantiisa)

sarkaalkii shandad furay, waxanu ka soo saaray Qaad Miirro ah, waxanu yidhi 'waar Hadraawi boo mijintan iskaga madadaalo cabbaar ayaynu sii guuray doonaaye'. Hadraawi waxa uu markaas sarkaalkii waydiyey halka lagu wado ee la geynayo. Sarkaalkii cabbaar ayuu aamusay, waxanu ugu jawaabey in la geyn doono meel dalka ka mid ah.

Habeenkii oo dhan fool ayay u sii jeedeen, waxanay waaberigii galeen magaalada Baydhabo. Taangigii ayay ka buuxsadeen kaalin ku taalla cidhifka magaalada. Wuxa ay gaadhigii dhigteen halka magaalada laga soo galo. Wuxaa markaas shaahii ugu horreeyey laga bigaynayey maqaaxidii ugu horreysey ee la furo. Hadraawi oo arrintanna sii ambaqaadayaa waxa uu yidhi: 'Sarkaalkii waxa uu diray darawalkii, waxanu maqaaxidaas ka soo qaaday laba koob oo bigays ah (shaah madow ah) iyo baakidh sigaar ah oo Bensen ah. Xagga jubbada sareayaannu uga baxnay Baydhabo. Ma jirin dariiq hagaagsan oo la maraa, qolyaha i wadaana laftoodu aqoon badan uma lahayn dhulka aanu marayno iyo dadka aannu dhex marayno labadaba. Dhowr saacadood markii aannu sii soconney, ayaa sarkaalkii weydiyey qolooyin beer falanaya jidka Qansax dheere. Inkasta oo in la is fahmaa yara adkaatay, haddana waxa ay u tilmaameen jidkaas, waana markii iigu horreysey ee aan ogaado in Qansax dheere la igu wado, waxanay ahayd markii iigu horreysey ee aan maqlo magaca Qansax dheere.'

Ciidanka habeenkaas xadhigga Hadraawi loo xil saaray waxa hoggaaminayey sarkaal laba xiddigle ahaa markaas oo ka tirsanaa ciidamadii nabad sugidda NSS oo magaciisa la yidhaahdo Cumar Saleebaan Cali. Wuxaan Cumar kula kulmay xaflad lagu soo dhoweynayey Hadraawi laftiisa Socdaalkiisii Nabadda magaalada London waqooyigeeda dabayaqaqadii bishii Jeneferi 2004. Cumar waxa uu si isku kalsoonaani ka muuqato isu baray Maxamed Ibraahim Warsame, una sheegay in uu madax ka ahaa ciidamadii Lafoole ku qabtay dabayaqaqadii 1973. Si wanaagsan ayay isu qaabileen, Hadraawina waxa uu goobtii kaga dhawaaqay oo Cumar u sheegay in aanu waxba daba sidin, if iyo aakhirana uu saamax ka yahay!

Si aan haddaba warar dheerad ah u helo mar dambe ayaan Cumar la xidhiidhay, waxanu ii sheegay in amar lagu soo siiyey in Hadraawi guriigiisa lagu qabto oo la soo xidho, loona dhiibo ciidan kale oo uu

(Sooyaalka Hadraawi iyu Suugaantiisa)

hoggaaminayey Nuur Bidaar oo wakhtigaas isna Saajin ahaa. Cumar Saleebaan waxa uu ka sii hadlay arrinta xadhiggaas, waxanu yidhi: '*Anigu wax aqoon ah uma labayn Hadraawi, habeenkaas ayaana iigu horreysey araggiisa. Waxannu guriga ka helnay waraaqo, post cards tabniyado ah, gabayo iyo cajeledo. Gabayga Durdur oo ku daabacan warqad A4 ah ayaa ka mid ahaa gabayada aannu gacanta ku dhignay habeenkaas.*'

Waxa uu Cumar Saleebaan Cali ii sheegay in habeenkiidambe guddi soo baadha loo saaray gabayga **Durdur**, guddidaas oo Cumar tilmaamay in ay ka mid ahaayeen: Cabdiraxmaan Cali Baranbaro, Maxamed Sh. Adan, Warsame Seeraar iyo isaga Cumar Saleebaan ahaan. Waxa uu Cumar yidhi: 'Waxanu ku noqnoqonnay gabayga Durdur, inkasta oo meelaha qaar nagu adkaadeen, haddana waxaannu ka weyneey wax qoonsimaad cad leh, hase yeeshoo waxa jirey rag suugaan-yahan ah oo guddidaas ka baxsanaa oo haddana arrinta wax laga weydiinayey, waxana ka mid ahaa laba nin oo abwaanno ah oo Hadraawi aqoon u lahaa, mudducina isaga ku ahaa oo dacwadda ku moosayey, reer waqooyina ay Hadraawi isku ahaayeen, waxana markii dambe la qaataay qiimayntii labadaas nin oo ahayd mid Hadraawi ku liddi ah!'

Hadh-soo-korkii ayaa gaadhigii Hadraawi ku katiinadaysnaa gaadhey magaalada Qansax dheere. Magaaladu waxa ay beryahaas noqotay degmo. Maamulihii degmadu waxa uu maalintaas ku mashequulsanaa soo dhoweynta guddoomiyihii gobolka oo booqasho ku imanayey Qansax dheere. Markii ay magaalada galeen, waxa uu sarkaalkii Hadraawi wadey la kulmay guddoomiyihii degmada, una dhiibey warqad ku saabsan ninka ay wadaan arrintiisa. Waxa uu guddoomiyihii u sheegay sarkaalkii in Hadraawi la geeyo halkii loogu tala galay, sugona inta uu soo gacan baxayo.

Hadraawi waxa uu ka hadlayaa maalintii Qansax dheere la geeyey: 'Markiiba waxa la iga furay katiinaddii, markaas ayaana nefis iigu horreysey, waayo mushkiladdu ma ahayn xadhigga ee waxa ay ahayd katiinadda oo ilaa markii Lafoole la igaga soo jebiyey si ba'an iigaga roorsanayd gacmaha midkood. Cabbaar ayaan seexday. Nuur Bidaar oo ah sarkaalkii u xilsaarnaa in uu i geeyo Qansax dheere, ayaan gelinkii dambe ee isla maalintaas ila yeeshay waraysi dheer. Waxa uu soo qaataay makiinadihii (teebkii) wax lagu garaaci jirey iyo rikoodh cajeledo heeso

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suuqaantiiisa)

ahi la socdaan. Hadba waxa uu i dhegaysiiyaa hees. Hadba waxa uu i weydiyaa in aan tiriyeey anigu iyo in kale iyo haddii aan sameeyey waxa aan uga jeedey. Waxa uu iga buuxiyey saddex iyo tobani warqadood oo daabacan. Habeenkiidambe wuu nala hoydey, subaxdii dambena wuu i sii nabad gelyeeyey, waxanu ku laabtay Muqdisho'.

Maxamed Ibraahim Warsame waxaa lagu wareejiyey guddoomiyihii degmada Qansax dheere Cabdilqaadir Sh. Axmed Cali. Hadraawi waxa uu halkaas ka bilaabay nolol cusub oo ku xaddidan xabsigii uu maalintaas galay. Hadraawi oo wax ka tibaaxaya noloshaas ayaan waxa uu yidhi: 'Waxaan la shawrey naftayda. Waa yiqiinsaday in xabsigu nolosha ka mid noqon karo, ragna uu waayo arag u yahay. Waa fidsaday gogoshayda, aniga oo ku tala gelaya in aan xabsiga ku sugnaan karo intii ay gaadhi karto. Waa kale oo go'aansaday in aan aqbalo xaqiijadaas aan dhix taagnahay, aniga oo geed ku xidhaya oo ka dareen goosanaya calool nugayl, calaacal, fudayd iwm. Taas ayaana Alle igu hanuuniyey.'

Qansax dheere ma labayn xabsi , saldhig bilaysna ma jirin. Waxaa magaalada xilligaas (1973) ka dhisnaa ilaa boqol mutulle, wax dhagax ahna waxa ka dhisnaa laba daarood oo dawladda hoose ay leedahay. Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu sii faahfaahinayaan nolosha xabsigii, waxanu yidhi: 'Talisku waxa uu xadhigga ka lahaa laba ujeeddo midkood: in qofku ku waasho ama inuu isu dhiibbo! Is-dhiibidduna waa nooc kale oo dhimasho ah. Haddaba taas aniga oo maskaxda ku haya, ayaan aqbalay qol yar oo la i siiyey, kuna yaalley daartii la igu xidhay oo lahayd deyr weyn. Daarta waxa lahaa dawladda hoose. Xabsi kama aan dhigan gurigaas iyo maqsinkaas yar ee waxa uu ii noqday caalamkaygi oo dhan. Waa markii iigu horreysey ee aan joogteeyo in aan salaadda tukado, in aan ugu soomo si ka xeel dheer sidii hore iyo in aan qur'aanka akhriskiisa badsado.'

Hadraawi waxa loo oggolaa inuu dhaqdhaqaaq ama jimicsi ku samayn karo gudaha deyrka weyn ee guriga hoos-galbeedkiisa ama hadh-qoodaalkiisa. Maxamed Ibraahim waxa uu deyrkii ku dhaqay digaag, waxanu ka beeray galley ama arabikhi, xab-xab, tamaandho, basbaas iwm. Hadraawi oo ka hadlaya shaqadaas uu xabsiga ka abuurtay ayaan waxa uu yidhi: 'Digaaggaas oo aan saxarado aan ku guro u sameeyey ayaan maalin walba kala horaa, marna beertaas ayaan warabiyyaa. Alle

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suuqaantiiisa)

ayaan u mahad naqaa oo intaas ayaan isku mashquuliya, waxanay ugu wanaagsanayd meel qof lagu xidho, wax belaayo ahna Alle ilama kulansiin.'

Intii uu xabsiga ku jirey waxa uu Hadraawi isku taxallujiyey in aan wax hadal ahi dibadda uga soo bixin, in wax fudayd ama duul duul ah aan qof ahaan laga dareemin iyo in aanay fulin ujeeddadii xabsigiisa laga lahaa oo ahayd baraqlibin, maan dhufaanid, is-dhibiibid nolol duug ah iwm. Lama oggolayn in xabsiga loogu yimaaddo, laguna soo booqdo Hadraawi, waxaase loogu keeni jirey waraaqaha iyo buugaagta oo la soo baadhi jirey inta aan loo keenin. Wuxuu berigaas caado ahayd in waraaqo cafis doon ah dadka xidhani si loo sii daayo ay u diran jireen madaxdii taliska, gaar ahaan madaxweynaha. Wuxuu dhawr jeer Maxamed Ibraahim xabsiga loogu keenay inuu ku buuxiyo codsiga waraaqahaas cafiska lagu dalbado. Mar kasta waxa uu kala hor imanayey diidmo qayaxan. Maalin maalmaha ka mid ah aayaan waxa Hadraawi farriin Muqdisho uga soo diray nin ay saaxiib yihiin oo la yidhaahdo Cabdilqaadir Xasan Faarax. Waxa uu Cabdilqaadir u soo bandhigay Hadraawi in haddii aanu codsigii cafiska soo dalban loo qaadi doono xabsiga weyn ee Labaatan Jirow. Hadraawi oo jawaabtii farriinta saaxiibkii ka hadlayaa waxa uu yidhi: 'Cabdilqaadir waxa uu ila diiddanaa Labaatan jirow oo ahaa meel aan la isugu naxariisan, qofka la geeyaa aanu si dhayal ah uga soo noqon. Cabdilqaadir Xasan waxaan u celiyey jawaabtii farriintiisa. Waxaan u sheegay inuu saddex midkood igu ogaado; xabsi ama xorriiyad sharaf leh ama xabaal!'

Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu ku celceliyey in aanu goobtaas (xabsiga) dhibsan, in aanu waxaan jirin u hanqal taagin, in aanu naftiisa laac raacin, in uu isku qanciyey in aanay suurta gelin inuu fuliyo ujeeddadii xadhiggiisa oo ahayd inuu is dhiibo oo nolosha ku dhinto iyo inuu halkaas (jeelka) fadhiyo xilli aan la ogayn mar haddii maxkamadi xukun muddeysan aanay ku ridin. Waxa arrintu ahayd iska hayn, waxana Hadraawi oo taas ka hdalayaa yidhi: 'waxaan guudoonsadey in aanan wakhtiga isku soo koobin, in aanan tirsan saacadaha iyo maalmaha, bilaha iyo sannadaha.'

Hadraawi waxa uu ka tibaax bixiyey waay-aragnimadii xabsiga, waxanu tilmaamay inuu ahaa xabsigu meel ay isaga iyo naftiisu isku keliyeysteen,

(Saayaalka Hadraawi iyo Suugaantinsa)

fursadna u siisay inuu dib isugu noqdo oo isku dayo inuu wax ka beddelo habkiin uu markii hore u nolosha. Wax uu qofku qaayibo waxa ugu daran fadhiiga. Sidaas darteed waxa Hadraawi wax-tar weyn u noqday dhaqashadii digaagga iyo falashadii beerta, waxanu dhinaca kale xabsigu u noqday masaajid iyo dugsi tacliimeed oo nolosha uu ka barto.

Waxa uu Hadraawi xabsiga ku hal-abuuray maansooyin badan oo ka xog warramaya nolosha docaheeda kala duwan. Lama oggolayn in xabsiga suugaan lagu sameeyo, Hadraawi laftiisuna diyaar uma ahayn in hadalba laga maqlo oo dareenkiisa cidiba akhrido inta uu xabsiga ku jiro, hase yeeshay waxa uu jeelka Qansax dheere ku allifey sagaalka maanso ee kala ah: **Tuke Baal Cad, Hal-abuur, Hablaha Geeska Afrika, Xamarreey Ma Nabad Baa, Shan Ubaxley, Ina Suldaan, Mulliya, Daryeel iyo Jeegaanta Dhalataay**. Sagaalkan tixood ee xabsiga ka curtay waxa uu abwaanku allifey intii u dhaxaysey 1974 - 1977, waxanu ugu hor unkay maansada Tuke Baal Cad oo aynu hadda isla eegi doonno ujeeddada hogga ay ku biyo shubayso iyo midhaheedaba.

Maansada **Tuke Baal Cad** waxa ay curatay Maxamed Ibraahim oo xabsiga ku jira dhawr bilood oo keliya. Waxa ay maansadu soo baxday horraantii 1974. Hadraawi aayaan waxa uu ka hadlayaa sababihii ku dhaliyey curashada maansadan, waxanu yidhi: ' Aniga oo qaba fikradda maansadani ku saabsan tahay aaya la i xidhay. Ninkii Maxamed Siyaad ee madaxda u ahaa kacaanku waxa uu caado ka dhigtay in qofka u buuxin waaya ujeeddooyinkiisa in loo sameeyo dembiyo lagu soo oogo. Kacaandiiidku sahal buu ahaa ee in qofka la eeddeeyaa waxa ay ku iman jirtey in la yidhaahdo 'waxa uu ka soo hor jeedaa qarannimada, ummadnimada, dalka iyo dadka'.

Dhinaca kale waxa jirtey in wax kasta oo Hadraawi hal-abuuro loo nisbeyn jirey inuu ula jeedo xukunkii milateriga ahaa ee dalka af-gembiga ku qabsaday. Hadraawi waxa uu tilmaamaya in arrintaasi ay damqasho isaga ku abuurtay, waayo buu yidhi: ' Waa meel-ka-dhac in aan waajibkayga ku ekeeyo xerada Afisyooni iyo shan iyo labaatanka askari ee xukunka haysta oo keliya'. Hadraawi waxa uu sii ambaqaadayaas arrintaas, waxanu yidhi: ' tani waxa ay ahayd sabab kale oo ka danbaysey in maansadani dhalato, waxana maansadu ka tibaax bixinaysaa in nolosha ka xeel iyo gun dheer tahay in lagu xiiqo Kacaankii 21kii Oktoobar oo

(Saayaalka Hadraawi iyo Suugaantinsa)

keliya. Wuxa ila qadhaadhaatey in wacdaraha adduunyada, ujeeddo foganta nolosha iyo laamaheeda kala duwan aan kaga dhuunto oo aan shaqo ka dhigto xeradaas Afisyooni iyo sheekada taalla, kuna koobo halkaas oo dul dhigo gabayadayda, murtidayda iyo aqoontayda. Taas ayaa maangal iigu muuqan weydey, kana hor timi oo waafiqi weydey nolosha iyo xaqiyooyinka ka jira'.

Sida beydadka maansadani tilmaamayaan wuxa uu gabyaagu dhix joogaa caalam ballaadhan oo halkii uu jalleecaaba ay wada qurux, fan iyo wada farshaxan tahay, waxanu abwaanka maansadu bidhaamin ku samaynayaa in daymoodka iyo cabbirka noloshaasi uu muhiim yahay, in laga hadlo oo la macneeyaa ay habboon tahay, in la dhuuxo oo la wadaago macaankeeda iyo xeel dheerideedu ay qumman tahay iwm, waana abbaartaas halka ay **Tuke Baal Cad** ku biyo shubaysaa, maansada ayaana taas sii balballaadhinaysa, waxanay tidhi:

Dhulku waa boggaygiyo
Beekiyo wadnaha oo
Baradaan ku ababee
Ku barbaaray weeyaan.
Dadku waa bahdaydii
Bulshadaan dugsanayiyo
Noloshayda beeshaan
Ku baxnaaninaayoo,
Rabbaa ii sed buriyoo
Murtida iyo baanaha
Iima barin Ilaahay
Danta inaan ku bi'iyoo
Badhi furo hayaankoo
Himilada burburiyee,
Kuma wado billaawaha
Lugta loo barkinayee
Wax kala babinayoo
Belo aan la garan baa
Boholaha qodaysiyo
Booraanta hadimo.

Burka lay filaayiyo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Balliyada agtayda ah
Gelin kuma bariistoo
Baxsanaa habeenkii
Ama badiba maantii
Boqollaal kun jeer baan
Ka baxaa dhulkeennoo
Sida biligtga roobkiyo
Gaaraa-bidhaankaan
Hadba meel ka baaqaa.

Mar dabaylo buubiyo
Baqayaan ku joogaa.
Mar ballaadkha ciiddiyo
Waxan baac ku tiriya
Dhulka baaxaddiisoo
Mar badaa guntoodaan
Baashaal ku marayaa
Bahalaha ku nool baan
Bun-salool u qubaya.

Mar bahaa dugaaggiyo
Inta boqonta hoosiyo
Baabaco ku oroddiyo
Bog intii ku socotiyo
Waxaan beretansiyyaa
Baalleyda haadda.

Marna beer jacayloo
Ku bislaata hees baan
Hadallada baroorta ah
Biyo uga dhigaayoo
Dad bukaanka caashaqa
Baaxaa-degaayoo
Boholoyow la jiifaan
Boogaha u dhayaya.

Marna sheeko biirtiyo
Beder iyo Xunayn iyo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Beer-dhiga dagaalkii
 Birta laysku gooyiyo
 Beri hore wax jirey baan
 Hadba baab akhriyaya.

Marna beenta feleggiyo
 Baxnaanada adduunkiyo
 Berritiyo wax maqan baan
 Saadaal ka bixiyaa.

Marna hawli badatee
 Suuradaha buruudka leh
 Mid ballaysinkeedii
 Wixa looga boodee
 Bisin looga waayaan
 Arrinteeda baadhaa.

Marna baahi-laawaha
 Wixaan buun u tumayaa
 Yaajuujka buuraha
 Baal dacar ku qodayoo
 Bandhig laysu yimi baan
 Jinka baar-qabkiisiyo
 Bulbulleyda shaydaan
 Billadaha ku taxayaa.

Marna dawlad buuxdoo
 Barigiyo galbeedkaba
 Ka buruud sarraysoo
 Ba'an baan u taliyaa
 Boqortooyadaydaan
 Marna beri samaad iyo
 Bilo khayr ka dhigaya,
 Marna baaxad-sooriyo
 Basan baas u rogayaa.

Marna baahidaydiyo
 Waxan baylah tiriya.

Bilicdii afkaygoo
 Gabay baan badhaadhiyo
 Ka hayaa barwaaqoo
 Isagaa bar xoolaad
 Banka iiga foofoo
 Nafta waxan ku baantaa
 Badhidiyo leggiisee
 Maxaa beydantaydiyo
 Gabadhayda baydiyo
 Boqorkiyo dhaclaa xidhan
 Bidix loogu rogayaa?
 Tolow waxan bireeyaba
 Maxaa booli tuugiyo
 Bakhti looga dhigayaa?

Dadku beretan guuleed
 U biyeysay weelkoo
 Baroor iyo ninkiisii
 Ka baxsade habaaskee
 Haddii boodhku igu dhaco
 Baqalkay la gaabshee
 Nin bursaday halkiisee
 Intayada baraarkiyo
 Burrusyada ku joogtaa
 Barbarraannu noqonnee
 Maxaa aniga baas iyo
 Tuke baal cad iga dhigay?!

Dad badan oo magac iyo milge leh oo ummadda soomaalida ka mid ah ayaa dedaal dheer u galay intii uu Hadraawi xidhnaa in ay dawladda ku qanciyaan in abwaanka xabsiga laga sii daayo. Wixa dadka qaar Hadraawi ugu tegi jireen xabsiga si qarsoodi ah. Wixa xabsiga loogu geyn jirey farriimo lagu bogaadinayo mawqifkiisa adag iyo qaar lagaga xun yahay xadhiggiisa xaq darrada ah. Maalintii dambe Hadraawi oo shan sannadood ku dhowaad markaas xidhan, ayaa madaxweyne Maxamed Siyaad wixa uu la hadlay Axmed Saleebaan Dafle oo nabad sugidda u qaabilansaa, waxanu sida la yidhi ku amray in Hadraawi si deg deg ah Muqdisho loogu soo dhaadhiciyo. Axmed Saleebaan wixa uu la soo

xidhiidhay nabad sugiddii Baydhabo oo uu madax ka ahaa markaas Xasan Jabbaan nin la odhan jirey iyo Guddoomiyihii gobolka oo ahaa Cabdiraxmaan Baydaani. Hadraawi ayaa arrintan ka hadlaya, waxanu yidhi: Gaadhi Uu'aas ah ayaa la iiga soo diray Baydhabo. Goor galab ah abbaara shantii iyo badhkii galabnimo, aniga oo sugaya Laanta Afka Soomaaliga ee Idaacadda BBC-da oo tilmaantii muusigga ay ku soo gasho garaacaysa, ayaa waxa isa soo taagey guriga hortiisii gaadhi ay la socdaan niman nabad sugidda gobolka ka tirsan. Nimanka qaar waxaannu is barannay intii aan xabsiga ku jirey. Waxa nimanku i weydiyeen inta sannadood ee aan xidhnas. Waxaan u sheegay in aan shan sannadood ku dhowaad maxbuus ahaa. Way dhoollo-caddeeyeen, waxanay ii sheegeen in ay aniga ii socdaan oo i qaadayaan, gurigana aan ka soo urursado wixii alaab iga taalla!

Maxamed Ibraahim ma garan halka loo wado ee la geyn doono, waxase hor timid farriintii saaxiibkii Cabdilqaadir Xasan ee ku saabsanayd haddii Hadraawi dalabkii cafiska diido in loo wareejin doono jeelka Labaatan Jirow. Hadraawi wuu ka diidey naftiisu in ay nimankaas weydiiso halka la geynayo. Qalbiga Hadraawi waxa ku jirtey in xabsi kale loo beddelayo. Waxa uu isku taxallujiyey in uu isa sii fududeeyo. Waxa uu is dhex taagey qolkii, hareeraha ayuu jal jalleecay, waxanu ka qaataj bedledo ama iskujoogyo dhar ah, dhowr buug iwm, waxanu u baxay gaadhibii. Dadkii reer Qansax dheere waxa ay dareemeen in Hadraawi la qaadayo, lana sii deynayo, waanay farxad gelisey taasi, hase yeeshee Hadraawi uma suurta gelin in uu dadkaasi la dareen wadaago, siina nabad gelyeyeo. Cagta ayuu baabuurkii waddada saaray, waxanu habeen-badhkii gaadhey magaala madaxda Gobolka Bay ee Baydhabo. Waxa uu is hortaagey xafiiskii nabad sugidda ee gobolka, waxa diyaar ku sii ahaa gaadhi kale oo Landrover ah. Waxaa gaadhibaas lahaa nabad sugidda. Darawalka gaadhibaas iyo Hadraawi way is-weiji garteen, waxanay hore ugu kulmeen xabsiga Qansax dheere. Waxaa uu Hadraawi xasuustaa naanaystii darawalkaas oo ahayd Indha Geelle.

Markii uu Hadraawi ka soo degey gaadhibii ka keenay Qansax dheere, ayaa waxa salaamay Indha Geelle, waxanu u sheegay in gaadhiban kale ee taagani uu isaga (Hadraawi) sugayo. Hadraawi ma weydiin halka uu geynayo, waxanu Hadraawi u galay taliyihii nabad sugidda oo u sii gudbiyey dhanka guddoomiyihii gobolka. Habeenkaas waa la casheeyey,

subaxdiina waxa quraac loogu diyaariiyey guriga Guddoomiyaha Gobolka. Aroortii ayaa gaadhigii la dhaqaajiyey, waxanu afka saaray waddadii laamiga ahayd ee Baydhabo uga bixi jirtey dhinaca magaala madaxdii dalka, markaas ayaanu Hadraawi aqoonsaday in meesha loo sii jeedaa ay Muqdisho tahay. 12kii duhurnimo ayaa gaadhigaasi is hortaagey xaruntii nabad sugidda ee Muqdisho. Waxa degey taliyihii nabad sugidda gobolka Bay, waxanu u tegey taliyihii ciidanka nabad sugidda waddanka Axmed Saleebaan Dafle. Wuu soo laabtay Xasan Jabbaan (taliyihii nabad sugidda Bay), waxana Hadraawi loo dhaqaajiyey dhinaca Hotel Bulsho, waxana la dejiyey qol gaar u ahaa ciidamada nabad sugidda oo hoteelkaas ku yaalley.

Saddex cisho ka dib ayaa madaxweyne Maxamed Siyaad u yeedhay Hadraawi. Waxa uu Hadraawi ka warramaya kulankii ay Maxamed Siyaad wada yeesheen, waxanu yidhi: 'Toddobadii fiidnimo ayaa Hotel Bulsho la iga qaaday oo la iigu geeyey madaxweynaha xeradii Afisyooni. Waxa ila socdey nin Shariif Saalax la yidhaahdo oo golaha sare ee kacaanka uga wakiil ahaa gobolka Bay iyo taliyihii nabad sugidda Bay. Shariif Saalax gudaha ma gelin oo dibadda ayuu nagaga hadhay. Aniga iyo Xasan Jabbaan waxanu u gallay madaxweynaha oo uu la fadhiyo nin kornayl ah oo xoghayn u ahaa. Muddo dheer ayaannu wada sheekaysannay madaxweynaha, waxanan ka xasuustaa hadalkiisii dheeraa: 'Kacaanku Hadraawi kuma nebea, taana waxa u daliil ab adiga oo og halka uu rag ku danbeeyey iyo halka uu ku jiro, ayaannu nidhi Hadraawi ha la geeyo Qansax dheere, bana loo goglo sariir foormiiko ab, halkaas ha lagu ilaaliyo, wuxuu doono ha la siyo, njeeddada xadbiguna waxa ay ahayd bal taladu way ka boodsanayde dib ha isugu noqdo oo ha qiimeeyo waxa uu ku badlayo, xaaladaha iyo kacaanka'. Waxa gebagebadii hadalka madaxweynuhu ku soo ururay in aan hadda sheegto waxa aan doonayo'.

Sidii caadadu ahayd waxa dadka xabsiyada siyaasadeed laga soo daayo lagu samirsii jirey oo ay dalban jireen derejooyin iyo xilal sare oo loo magacaabo, LC-yo loo furo iyo adduun la siyo iwm. Maxamed Ibraahim Warsame Hadraawi waxa uu habeenkaas ka codsaday madaxweyne Maxamed Siyaad Barre in la siyo gaadhi iyo darawal uu ku soo eego dadkii reer Qansax dheere ee uu muddada shanta sannadood ku siman la noolaa, sida kediska ahna looga soo qaaday, iyaga oo aan isa sagootiin! 'Cabbaar ayuu madaxweynuhu aamusay' ayaa Hadraawi yidhi, waxanu Hadraawi ka akhristay wejiga madaxweynaha in aanu jawaabtaas meesha

ka filayn, hase yeeshoo waxa uu Maxamed Siyaad la hadlay xog-hayntii, kuna amray in Hadraawi gaadhi iyo darawal geeyaa halka uu doonayo la siiyo.

Habeenkii 9kii April 1978 waxaa waa-soo-dhowaadkii dhacay inqilaabkii dhicisoobey ee cutubyada ciidamada qalabka sida ka tirsanaa isku dayeen in ay xukunka kula wareegaan. Ma ahayn maalin la baxo oo arladu waxa ka socdey gebagebayn. Waxaa la raad goobayey raggi ka dambeeyey af-gembigaas fashilmay, waxana saraakiishii inqilaabka u hollatay qaarkood u baxeen dhinaca gobolka Bay, si ay halkaas dallka Kenya uga galaan. Hase yeeshoo Hadraawi iyo gaadhigiji arrintaasi ma negayn, waxanay subaxdaas u ambabaxteen degmada Qansax dheere; halkii uu ku xidhnaa. Dariiqa waxa wadhnaa ciidamo uu hubkoodii u dhammaa oo goobyaal ku jira. Gaadhi kasta waa la joojinayey, waana la baadhey. Baabuurka Hadraawi waxa uu sitey warqad madaxweyne, goor galab ah ayaana Hadraawi gaadhey Qansax dheere. Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu ka hadlayaa ku laabashadiisii Qansax dheere, waxanu yidhi: 'Markaas aan ku laabtay Qansax dheere, waxaan ka maqnaa ilaa muddo afar maalmood ah. Hotel Bulsho waxa uu ka koobnaa saddex dabaq. Ka ugu sarreyyaa waxa uu ahaa hurdada, dabaqa dhexena waa cuntada, ka ugu hooseeyaana waxa uu ahaa shaaha iyo sharaabka. Afartaas cisho hoteelkaas saddexdiisa dabaq iyo xerada Afisyooni oo aan madaxweynaha kula kulmay mooyaane meel kale cagta ma dhigin magaalada Muqdisho maalintaas aan dib ugu ku noqday magaalada Qansax dheere oo ah halkii aan ku xidhnaa shan sano ku dhowaadka.'

Dadkii reer Qansax dheere markii ay arkeen Hadraawi waxa ay ka muujiyeen dareen naxdin leh, waxanay moodeen in xabsigii dib loogu soo celiyey. Wuxuu dadku rumaysan kari waayeen in afar cisho dabadeed uu Hadraawi iskii ugu soo laabtay halkii uu ku xidhnaa! Dhowr maalmood oo dambe ayaan Hadraawi oo xor ahi iska dhex tamashleyney Reer Baydhabo, gaar ahaan Qansax dheere, waxanu reer Qansax dheere kala qayb qaataay oo la wadaagey xaflado iyo casuumado farxadeed oo sagootis ah oo ay isaga (Hadraawi) u sameeyeen.

Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu jeelka Qansax-dheere ka caweynayey oo jiifey 11kii Noofembar 1973 - 6dii April 1978. Wuxuu ay ahayd markii ugu horreysey ee uu Hadraawi suugaanta Soomaalida u

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

eedoobo, ma noqonse markii ugu dambeysey ee uu colaadin, cadaadin iyo cadhayn ama canbaarayn ku mutaysto maansadiisii murtida iyo run sheegista badan. Markii jeelka Hadraawi laga sii daayey, waxa loo magacaabay in uu noqdo Agaasimaha Waaxda Fanka ee Akaademyadii Cilmiga iyo Suugaanta.

MAANSADA HADRAAWI IYO 1970-NAADKII

Muddo tobani sannadood gudahood ah ayaa magaca Hadraawi dhulka wada maansheeyey oo isku gadaamey, dadkana wada gaadhey oo meel walba hadal-hayntisu ay hadhaysay. Hal-abuurnimadiisu waxa ay si deg-deg ah uga dhix tisqaaday bulshada Soomaalida, waxanay dadka saamayn weyn iyo raad-reeb ku yeelatay horraantii 1970-neeyadii. Inta aynu wax ka soo xusnay maansada Hadraawi ee xilligaas, waxa soo raacaya maansooyin badan oo caannimadiisa abwaannimo iyo magac dheeridiisa qofnimo lug weyn ku lahaa. Wuxuu maansooyinkaasi isugu jiraan suugaan wax ka hoga-tusaysa, kana awaale-warramaysa arrimaha waddaniyadha, ammaanta dhulka, diinta iyo kalgacaylka iyo weliba hoga-tusaalaynta guud ee arrimaha bulshada, tixahaasi oo uu Hadraawi curiyey intii u dhixaysey 1970-1980.

Maansooyinka waddaniyadha ka hadlaya ee xilligaas waxa ka mid ah oo aynu tusaale u soo qaadan karnaa gabayadiisa dhaadheer ee **Durdur** iyo **Galangal**. Gabayga Durdur waxa uu ka hadlayaa baahidii dadka, dallka iyo sidii loo dabooli lahaa, Galangalna waxa uu hil u ahaa xornimo-u-gaylamayaashii dadka Reer Fiyatnaam dagaalkii ay kaga hor jeedeen gardarradii Maraykanka (eeg buugga Hal Karaan). Labadaas gabay waxa ay gelayaan suugaanta safka hore ee Hadraawi tiriyey nuskii hore ee sannadihii 70-nadii. Wahktiyadaas dhinaca ammaanta dhulka waxa aynu soo qaadan karnaa maansooyinka **Baaq** iyo **Daalo** oo labaduba ka xog-warramaya bilicda iyo qaninnimada geyiga soomaalidu ku umman tahay. Maansada **Baaq** ayaa waxa ay si xeel dheer u taabanaysaa qiimaha, bilicda iyo khayraadka dhulkeenna ceegaaga iyo sida taas looga been sheego ee looga dayriyo ama looga daymo la' yahay. **Baaq** haddii aynu is dul taagayno, waxay tidhi:-

Hadday sheeko baahdoo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

Boholoyow ku gelisoo
 Dhegta kaaga biirtoo
 Bogga kaaga mudan tahay
 Maqal kuma bogsiiyee
 Waxaa loo badheedhaa
 Biyo dhijinteedee

Adigaan cirka u bixin
 ama boodin leexada
 ama badaha waaweyn
 nafta aan ku biimayn

Baariis adaan tegin
 Ama Boon ka sheekayn
 Barashada dalkaagaa
 Horta laga bogtaayoo
 Beryo laysku hawlaa
 Dhulku baaxad sooriyo
 Banan miidhan weeyaan
 Ama waa bus iyo oon
 Ninka buug ku haystow
 Beentaada weeyaan
 Balcad Jawhar Shalanbood
 Baraakada Qoryooley
 Wawa canab bislaaddee
 Baydhabi u gaar tahay
 Boosaaso iyo Beer
 Bixin Duula Laaleys
 Biyo Guure Kala-baydh
 Beeraha Wajaalee
 Lagu reebay baahida
 Baar-dheere iyo Jilib
 Waa boqol kun oo mayl
 Dhulka lagu badhaadhee
 Beeyadu ku taallee
 Badar lagu abuuree
 Lagu ridey bariiskee
 Balka lagu tallaalee

Muuskiyo babaygi
 Barkadeen xareeddoo

 Wawa taas ka sii badan
 Dhulka beri-samaadkee
 Beesheennu daaqdee
 Barta aynu dhaqanna
 Barqo dhereg ka joogtee,
 Iyadoo barwaqo ah
 Balliyada xareeddi
 Ku bariisanaysoo
 Bidix midig dhan loo dayo
 Barigiyo galbeedkaba
 Buuruhu is haystaan
 Waaberi cadceeddi
 Soo saartay baallaha
 Bilcikliyo maraagii
 Shimbiruhu bulxamayaan
 Indhihi basaasow
 Boorame ma aragteen?

Ma ogtahay barbaareey
 Heesaha Brown tumo
 Adigaan bogga u lulin
 Beerrey Kabeebey
 Bismillaahi Saylici
 Hanna-haybsantii bari
 Batar iyo Wareegtaa
 Kuu baadi-sooceee

Ma ogtahay barbaareey
 Qalabkana budh dhumucliyo
 Waran iyo billaawaa
 Kuu baadi-sooceee

Ma ogtahay barbaareey
 Hu'ga maro Banaadiri
 Saddex-qayd bidhaantiyo

Bafto laba-dhudoodaa
Kuu baadi-sooceee

Ma ogtahay barbaareey
Barshin iyo darfooley
Bayluuli xaradhlaa
Kuu baadi-sooceee
Ma ogtahay barbaareey
Waxa loo buseelaa
Ama qurux ku caan baxay
Ama laysku baantaa
Ama lagu bogsoodaa
Kal bugtaa ku faydaa
Kugu deeqa baashaal
Guri bila ku magac dheer
Hablaheenna bilicdiyo
Biligiyo ilwaadka leh

Dhinaca arrimaha diinta iyo sannadahaas wawa uu Hadraawi ka tiriyeey suugaan uu muggeedu weyn yahay, waxana laga carrabbaabi karaa maansooinka **Ergadii Furqaan** iyo **Arraxmaan siday tidhi**. **Ergadii Furqaan** oo aynu tusaale ahaan halkan ugu adeegsanayno, ayaa ah maanso xog badani ay ku duugan tahay. Waxay maansadu ku arooaraysaa, waxna ka iftiiminaysaa abuuritaankii, dhalashadii iyo hanaqaadkii Rasuulkeennii Suubbanaa Maxamed Ibnu Cabdillaah NNKH iyo soo if-bixii Diinta Islaamka, saamayntii diinta ee dadkii Jasiiradda carbeed xilligaasi ku noolaa iyo guulaysigeedii. Ergadii Furqaan waxa ay dul-mar (dul-ka-xaadsi wanaagasan) ku samaynaysaa oo soo koobaysaa Siirada Nebi Maxamed SCW. Waxay tidhi:

Nebigii Ilaahow
Nuurkii Islaamkow
Adigoo adduunkiyo
Ifka weli ka maqan baa
Lagu sii oddorosoo
Ishaarooyin badan baa
Dadku kaa arkeenoo
Maalmaha Ilaahay

(Sooyaalka Hадраawi iyo Suugaантса)

Qaar baa astaanlee
Toddobada ayaamood
Isniin baad ka dhalatoo
Adduunyada xuskaagii
Ololaa ka dhacayoo
Urur-weyne goortii
Ugxantaadu bururtaa
Xiddiguuh ifeenoo
Dayaxaa ilayskii
Arladoo dhan gaadhoo
Onkodkiyo hillaacaa
Araggiyo wax-maqalkii
Ashqaraar ku ridayoo
Insigiyi jinkaa farax
Abshir dhaha la yidhiyoo
Inta haadda duushiyo
Idil habar dugaag baa
Abaabuley ciyaaroo
Dhirtu oogadaadiyo
Afartaada geesood
Ubax iyo caleen bay
Ku ilaa-xidheenoo,

Ab-tirsiiimadaadiyo
Meeshaad ku ababtyo
Aqalkaad ku dhalataa
Dadku wada ogaayoo
Aaminatu Wahaab baa
Kugu qaadday uurkoo
Adoon soo if bixin baa
Adoogaa xijaabtoo
Nafta laga aroorshoo
Amran hooyadaa baa
Ajasheedu madhatoo
Allahay Xaliimuu
Igadh kaaga dhigayoo
Iyaduu xilkaagii
Adhaxdeeda saaroo

(Sooyaalka Hадраawi iyo Suugaантса)

Iyadaa laf-dhabartiyo
 Kugu qaadday adhaxdoo
 Abuurtaada Nebiyohow
 Ula-jeeddo weyn buu
 Ka lahaa Ilaahoo
 Hadba guri ammaanuu
 Rabbi kugu ogaayoo
 Arrintaada meel buu
 Ku ilaolinaayoo
 Adigoo agoonaad
 Maka adhi ku raacdoo
 Oon iyo harraad iyo
 Arrad iyo cagaag baad
 U adkaysanaysee
 Nebigii adeerkii
 Abu-Daalib koriyow

Nebigii Ilaahow
 Adoo jooga keligaa
 Buur oogadeedoo
 Adduunyada sirteediyo
 Ifa-faaleheediyo
 Ku dhex jira ammuuraha
 Ka qarsoon addoomaha
 Sow uur-ku-baalliyo
 Malag kuuma imanoo
 Iqra kuuma dhiginoo
 Aayadaha Qur'aankiyo
 Magacyada Ilaahay
 Kuma odhan guddoonoo
 Runta kuma ogeysiin

Dabadeed ayaantaas
 Xaruntii Il-haankaa
 Idan kaaga yimiyoo
 Wawa Eebbe kaa wacay
 Cirka oogadiisoo
 Cirshigaa ilbidhqdeed

Irriduhu furmeenoo
 Allaheenna weyn baad
 Afii kala hesheenoo
 Noloshiyo iftiinkuu
 Kuu soo egmadayoo
 Gaaliyo Islaamkuu
 U arrimi ku yidhiyoo
 Urur-weyne waa taad
 Ka akhriday Dhambaalkee
 Ummaddoo dhan shirisee
 Arrintii dhacsiisee
 Oosha tidhi hoggaansama

Inkastood wax yaabliyo
 Tustay dhowr astaamood
 Waa tay addoomuhu
 Afar iyo shan mooyee
 Kaa aamuseenoo
 Iimaansan waayeen
 Aayadaha Qur'aankee
 Dhegahana ka awteen
 Ula-jeeddadaadoo
 Adyadaa carruurtiyo
 Gardarrada inbiiggiyo
 Ushu kuma damqaynood
 Samirkii Ayuub baad
 Kaga uur samaydoo
 Eeddooda waa taad
 U adkaysanaysee,

Waan-waanta Eebbiyo
 Amar baad sugaysee
 Goortii af daalee
 Odayadi Quraysheed
 Ergo lagala quustaa
 Abbaanduulayaashii
 Ka irdhoobey Diintee
 Ashahaadda diidiyo

Arbayaashi qooqnayd
 Beder lagu umaadood
 Lagu adhax wareemoo
 ololiyo jihaad baa
 Birta loo afaystoo
 Waaberri arooryaa
 Uxud layska helayoo
 Eebiyo gantaal baa
 Lagu wada idlaadood
 Dhiiggii ordaayaa
 Oodaha la tegayoo
 Ololkii Xunayn baa
 Boqorkiyo ugaaskii
 Indhashoodi duushoo
 Goobtii Axsaab baa
 Axan loogu kariyoo
 Utin kaa maqnayd baad
 Aarkeeda gudatoo
 Kabcadaa ajarankii
 Nafta lagula eertoo
 Libta lagu aroostaa
 Xarameynku iidoo
 Uskaggii ka maydhoo
 Waxa laysku aaminey:
 "Aaway ku aaway
 Ambaqaad higgaadood
 Addin yaa Bilaal".

"Dhammideed adduunyada
 Afarteeda waaxyood
 Eedaanka maqashii
 Addin yaa Bilal"

"Awliyada qarsoon iyo
 Ilkiyo xabaalah
 Aammiinta maqashii
 Addin yaa Bilaal".

Allaahu ak-bartii bay
 Daateen asnaamtii
 Abu Jahal rumeyyoo
 'Ilaahyadi la beeree'
 Ninba tobantaa
 Eedaanki dumayoo
 Allahay sir iyo caad
 Inuu yahay mid keliyaad
 Asaraar ka saartoo
 Udubada Furqaan baad
 Ku adkaysay ciiddoo
 Xididada u aastoo
 Ummad kala qab weynoo
 Ashahaadda karinoo
 Anbatoo hallowdoo
 Abtirsiimo lumisoo
 Is addoonsanaysoo
 Utin kala dhix taalliyoo
 Aar-doon ku madhatoo
 Usha laysku dhacayoo
 Ooduhu dhix yaalliiin
 Soo ururshihiiyow.

Dunidoo la iibshoo
 Dadku kala irdhooboo
 Dhasha aabbayaashii
 Nolol aasayaanoo
 Qof kastaa itaalkii
 Ku adeeganaayoo
 Ruuxaan awood-layn
 La addoonsanaayoo
 Dadku ooyayaanoo
 Umal-taah ku saaxdaan
 Nebigii axsaantiyo
 Galladdiyo abaalkiyo
 Soo rogey ammaankow

Xaqa kama ajoodow

Runta kama adkaystaw
 Ammaanada ma lumiyow
 Dadka uma abtiriyyow
 Ammaantaada Nebiyyow
 Afku koobi maayoo
 Waxaad olol bakhtiisiyo
 Waxaad eedo reebtiyo
 Waxaad iin daweysiyo
 Waxaad eel bogsiisiyo
 Waxaad aafo demisiyo
 Illinkaad bannaysiyo
 Dhaqankiyo asluubtiyo
 Garashada aqoontiyo
 Iimaanka sugaran baa
 Dadku kaaga aayee
 Axdigaagu waa tiir
 Ummaddaad u mudan tahay

Rabbow adiga mooye
Ilaah kale ma jiro
Marka xiga aqoonsani
Nebi Maxamed Eebbow
Ergadii Furqaan iyo
Inuu yahay ma dhaafaan
Ambyiyada dhammaantood

Allahayow ha nagu xilin
 Noloshiyo adduunyada
 Eebbow sinnaantiyo
 Islaamnimada xoogee
 Udgoonow Rasuulkii
 Ummaddiisa naga yeel
 Na ilaali weligaa
 Rabbow iilka nagu dhawr
 Ifka nagu xannaanee
 Eebbow hortaadiyo
 Aakhiro Qiyaamaha
 Rabbiyyow il debecdo

Naxariis leh nagu eeg.

Kaalinta kalgacaylka iyo bad-weyntiisa Maxamed Ibraahim uma yaraysan sannadahaas 1970-1980. Heesaha wakhtigaas curtay ee ammuurtaas ka warramaya oo badnaa, ayaa waxa ugu caansan heesaha **Beledweyn, Togdheer, Xamarreey ma nabad baa, Jeegaanta Dhalataay, Axaddii, Hud-hud, Haatuf, Cajebeey, Jacayl dhiig ma lagu qoray iwm.**

Heesta **Jacayl dhiig ma lagu qoray** ayaynu tusaale uga soo qaadan doonaa kaalintanna, si la isula gorfayn karo dhadhanka iyo quruxda farshaxannimo ee bad-weynta cishqiga iyo suugaanta Hadraawi. Maansadani waxa ay ka curatay arrin ku saabsan fannaanaddii caanka ahayd ee dhowaan geeriyoote Alle ha u naxariistee Xaliimo Khalif Magool iyo warqad looga soo diray dalka Suudaan. Wuxa xilliga maansadu soo baxday ku beegnaa sannadkii 1971. Hadraawi iyo koox kale oo fanleyda ka mid ahayd, ayaa ku sugnaa guriga Magool. Warqad ayaa Xaliimo loo keenay. Xaliimo Khalif way la kacday warqaddii. Wuxa ay la gashay qolkeedii hirdada, waxanay u yeedhay abwaanka Maxamed Ibraahim Warsame. Warqaddu waxa ay ku qornayd af-carabi, Xaliimana waxa ay la socotaa in uu Hadraawi reer cadmeed ahaa oo af-carabiga akhriyi karo. Magool waxa ay Hadraawi ka codsatay in uu warqadda u macneeyo. Warqadda waxa ku qornaa khad cas oo midabka dhiigga u eg!

Maxamed Ibraahim ayaa ka hadlaya arrinta warqaddaas, waxanu yidhi: 'Xaliimo waxa ay ii dhiibtey warqaddaas oo furan. Iyada (Magool) lama hadlin, waxna uma sheegin, waxanan ku keliyeystey akhriskii warqadda, aniga oo doonaya in aan ka bogto ilaa dhammaadkeeda. Magool way i dul taagan tahay; i eegaysaa, waanay i sugaysaa'.

Hadraawi waxa uu warqaddii kala kulmay wax aanu filanayn. Wuxa ka soo maax- dillaacay oo warqaddu xambaarsanayd ereyo halis ah oo jacayl ah, kana soo jeeda xeel dheerida iyo qaninnimada luqadda carabidu leedahay. Hadraawi oo taas ka sii hadlayaa, waxa uu yidhi: 'Markii aan ka gudbey sharraxaaddii uu iska bixinayey ninka warqadda soo diray, ujeeddadiisa iyo halka uu ka soo diray, ayaa waxaan gaadhey sadarro uu kaga warramayo warqaddiisa, kuna leeyayah: "khadka guduudan ee warqadda

ku qorani maaha qalin cas! "Waxaan soo qaaday qalabka Serijka loo yaqaan ee dadka dhiigga lagaga soo qaado. Xididdadayda ayaan mid dalooliyey. Dhiig ayaan ka soo qaaday. Qalinka lagu magacaabo Abu Sakaaba ayaan ku shubay. Waan xidhay, waxaanan kuugu soo qoray warqaddan!"

Waxa Hadraawi ku cuslaatay arrintaas, waxana ku adkaaday wixii uu Magool u sheegi lahaal! Hadraawi wuu u sheegay Xaliimo wixii uu warqadda kala kulmay, warqaddiina wuu u dhiibey, waanay qaadatay. Hadraawi oo mar kale arrintaas ka sii hadlaya waxa uu yidhi: 'ma garanayo sidii ay ka yeeshay Xaliimo warqaddaas iyo in ay rumaysatay wixii ku qornaa, hase yeeshee waxa ay aniga arrintu Hadraawi ahaan igu yeelatay saamayn ballaadhan, waayo waxaan dareemay in jacaylka oo aniga cayaayir ama dheel dheel iigu muuqan jirey uu yeelan karo halista intaas le'eg, gaadhina karo heerkan sidaas u sii sarreeya. Sheekadani waxa ay maskaxdayda ku soo noqnoqtay in badan. Wuxaan sii dhadhansaday in jacaylku wax dulleyn karo, loogu badheedhi karo in nafta loo huro ama inuu keeni karo wareer, walbahaar iyo waalasho iwm.'

Muddo ayay Hadraawi hor taalley sidii uu arrintaas ka yeeli lahaa, aakhirkiina waxa ay talo kaga soo ururaysaa inuu ka yaabiyo ninkaas isaga ka yaabiyeey. Dabadeedna waxa uu Hadraawi sameeyey heestan **Jacayl dhiig ma lagu qoray** oo ka hadlaysa in jacaylka dartiis lafta loo jebinayo oo dhuuxa laga soo saarayo. Dhuuxaas lagu shubayo qalinkii, lana soo dillaacinayo ama jeexayo saanta dhabanka iyo dhabarka oo waraaq laga dhiganayo, hadalladana la isku dhaafsanayo oo lagu qorayo, sidaasna weel loogu wada wadaagayo ilaa laga god gelayo. Heestu waxa ay humaag ahaan uga tibaax bixinaysaa laba lammaane oo is-jecel oo muddo kala maqnaa, kuna kulmaya si kediso ah meel suryo ah oo cidla' ah xilli subax ah, dhulkuna beri-samaad yahay. Halkaas ayay is hor taagnaanayaan ilaa uu aboor ku baxo addimadooda oo ka dhilanayo, kana idlaysanayo hilibkii, dheecaankii iyo lafahoodiiba. Ugu danbayntana waxa uu aboorku u dhalan-rogayaa, kana dhigayaa dundumo dherer iyo ballaadh yeelata, dadkuna uu milicda ka hadh-galo xilliga kulaylah, iyada oo aan la dhaaddanayn, lana dareensanayn, lagana war qabin in halkaas laba qof iskaga dhur sugayaan!!

Maansadan Jacayl dhiig ma lagu qoray waxa ay ka hadlaysaa qiimaha ugu sarreeya ee uu yeelan karo sawirka iyo muuqaalka dareenka gudaha

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

yo dibadda ee jacaylka ka dhix abuurmi kara dheddigga iyo laboodka aadama (dumarka iyo ragga); ganto-adaya ma guuraannimadiisa iyo milgaha xishood madhxintiisa. Heestan waxa codkeeda ku qaadda Xaliimo Khaliif Magool lafteeda, waxanay tidhi heestu:

Jacayl dhiig ma lagu qoray
Weli dhuux ma loo shubay
Qofna saanta dhabarkiyo
Ma u dheegey feedhaha
Dhabannada cad laga jaray
Hadalkii ma lagu dhigay
Xinjir aan is dhalan rogin
Midabkeedu dhiin yahay
Laga dhuray halbowlaha
Weli dhiil ma lagu shubay
Laba mays dhansiyyeen
Sida dhayda caanaha
Dhag dhag maw wadaageen.

Weli laba is dhaarsaday
Beryo dhacan nasiib iyo
Dhul ku kala cillaalla
Subax dharabku kowsadey
Dhedaduna cuudoon tahay
Cidla' aan dhir mooyee
Wax dhaqaqaqayaa jirin
Jabaq maysku dhaadeen

Kulankii dhabta ahaa
Riyo dhiifi keentiyo
Dhalanteed ma moodeen
Sida ay dhadhabayaa
Dhawr jeer ma seleleen
Af dhabaan dhab jamashada
Ma ka dhoofay hadalkii
Bal dhawaaqna kay tahay
Dhihiddii ma waayeen
Ma ka dhabaqday xaajadu.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

Ilmo dhalatay xiisuhu
 Sida dhobic mahiigaan
 Ma ka qubatay dhaayaha
 Ma ku qoyey dharkoodii
 Naxariis ma dhidideen

Iyagoo dhanqalankii
 Dheel dheelli mooyee
 Dhegna aanay kaga jirin
 Kolba erey dhex-roorkii
 Dhumudcii ka maqan tahay
 Dhutinaaya kelidii
 Ka dib tob Dan dharaarood
 Carrabkiyo dhanxanaggii
 Dhirindhiris ma ku heleen

Laba guul u dhalatoo
 Isu dhiganta weeyee
 Dabadeed dhabeeshii
 Hanadkii ku dheeraa
 Dhudi mays bariidseen
 Dhubbad-qaadka sheekada
 Qofba dhagarta caasha
 Wixii dhaaxo soo maray
 Ma dhex galay kalkiisi
 Ma akhriyey dhambaalkii
 Warka maysu dhiibeen

Kalgacayl dhito ahaa
 Dhamac iyo dab huriyeen
 Dhuxul iyo ladhuu soocay
 Hadba dhoon ma buuxsheen
 Kolba dhacan ma jiideen
 Dhacdadiyo ujeeddada
 Qofba dhaadashada guud
 Qofka kale dhankiisi
 Inaan looga soo dhicin
 Ma ku dhaabadeeyeen

Sannad mays dhegeysteen

Ma dhammaaday hadalkii
 Gelin maysku dhaacdeen
 Dhaygag iyo dareen shidan
 Gabbalkii ma ugu dhacay
 Ma dhexeen habeenkaas
 Sida dhaan ma guuleen
 Dhaxantiyo mugdiga jira
 Dhabatada xanuunka leh
 Ma u dhabar adaygeen

Ma dhalaalay waagii
 Dthag ma tidhi cadceeddii,
 Intay soo dhaqaqeem
 Iyagoon ka dheeraan
 Dhaqankiyo xishoodkii
 Dhaymana u jeel qaba
 Iyadoo dhexdoodii
 Dhulka suxul bannaan yahay
 Dhibta maysla taageen
 Wax intaas ka sii dhow
 Ma ku dhiirran waayeen
 Dhayal laysu taabtiyo
 Dhallinyaro habkeedii
 Ma ka dhega adaygeen
 Dhadhansiga miliilica
 Isha mayska dhawreen

Dhabbaday istaageen
 Qofba dhaabaddiisi
 Sara joog dhankiisi
 Kun habeen ma dhererraal

Dhudhumada aboorkii
 Dhulka hoose kaga baxay
 Dhilashada jidhkoodii
 Ma dhanbalay sartii guud

Ma dhammeeyey hilibkii
Xididdada ma dhaawacay
Ma u dhaafay seedaha
Lafta hoose maw dhacay.

Dhiilluu ku gelyaa
Ama waad dhalliishaa
Dhagartiyo wedkaagee
Dhimashada kal iyo laab
Ma ku soo dhoweeyeen

Ubax dheelka subaxdii
calcalyada ku dhaashtoo
Afka dhiin cas mariyoo
Dheddigyo labkiisii
Laba dhude isugu maran
Ma is dhaafsadeenoo
Dhaxal maysu siiyeen,
Dhuuni kawlka caasha
Maysu sii dhadhamiyeen
Ereygii dhinnaa hadal
Dhegta maysu saareen.

Dhafan dhaaf aboorkii
Ma dhufsaday cammuuddii
Ma u qaatay dhoobada
Dhab-dhabkiyo kab-kabihii
Labadaba ma dhalan rogey
Dhisme kale ma soo baxay
Ma ka dhigay wax yaabliyo
Dudun dherer ku caanoo
Dhumuc iyo laxaad weyn
Dhalan-dhoolka maantii
Dadku dhacarta jiilaal
Ma hadhsaday dharaartii
Ma ka dHEELmay galabtii
Iyadoon la dhaadayn
Sheekada dhabteediyo

Dhabar-weyntan hooska leh
In dhexdeeda laba ruux
Runta kaga dhur sugayaan.

Haddaan laysu dhimanayn
Nafta laysu dhiibayn
Ama dhaxal tis-qaadiyo
Dhismo aqal la taagiyo
Ubud iyo dhaqaaliyo
Dhaqan reer la kala sugin
Dhunkashiyo ujeeddadu
Tahay dhaayo guudkood
Waabay la dhabaqsado
Dhereg iyo markaas qudha
Ama sida dhurwaayada
Hilbo gabadh dheg roonoo
Higlo loogu dhuuntuu
Dhakhso loogu kala baxo
Ninba waxa dhabbacashada
Dabinkiisa ugu dhaca
Dhidar iyo xabaashii
Sharaf lagu dhabcaaliyo
Dhawrsoon i laga tegey
Dhalanteedka beenta ah
Bulshadaa u dhaawacan!

Hab jacayl u dhaqan galoo
Ma holladay ka ugu dheer
Maamuuusna ugu dhow
Mise weli wax baa dhiman.

Heesaha kale ee macnaha ma guuraanka ah iyo xigmadda mugga weyn
leh ku fadhiya ee uu Hadraawi xilliyyadaas hal-abuuray, kana hadlaya hogatusalaynta waxa ka mid ah heesta qaaliga ah ee **Hooyo** iyo maansooyinka
kale ee **Hoobal, Gabadh madow** iyo qaar kale.

Maansada **Hooyo** waxa ay ka mid tahay heesaha Hadraawi ee maanka
dadka sida isku midka ah u wada abbaara ee u taabta, una soo jiita nuxur
ahaan iyo hab-dhaca farshaxan ahaaneedba. Heesta Hooyo waxa ay ka

awaale-warramaysaa qaayaha iyo lagama maarmaannimada madhaafaannimo ee hooyada. Heesta Hooyo waxa codkiisa ku qaada fannaanka caanka ah ee Maxamed Saleebaan Tubeec. Waxa heestu soo baxday horaantii 1973. Ujeeddada curinta maansadan keentay ee ka dambaysa ayaa ku taxmaysa laba munaasibadood oo wakhti dheeri uu u dhexeeyo (soddon ku dhowaad sannadood).

Habeen ka mid ah habeennada Hadraawi oo deggan hoyga macallimiinta ee Lafoole, ayaa muraad uu lahaa ugu soo dhaadhacay oo u yimi magaalada Xamar. Markii uu ka laabtay magaalada Muqdisho, waxa uu Lafoole u sii raacay baabuur yar oo bas ah oo ka dhex shaqayn jirey labada meelood.

Hadraawi ayaa waxa uu ka sii hadlayaa safarkiisa baabuurkaas, waxanu yidhi: 'Baskaasi waxa uu lahaa laba kursi oo dhaadheer oo iska soo hor jeeda. Midkiiba waxa uu qaadaa lix ilaa toddoba qof oo saf ahaan ugu fadhiista. Dadka rakaabka ah ee baskaas la socdey, waxa ka mid ahayd hooyo da' yar oo ilmo yar sidata. Hooyadaasi waxa ay fadhidaa kursi ka soo hor jeeda kursiga aan ku fadhiyo. Markii uu baabuurkii ka baxay magaalada, cabbaarna uu sii socdey, ayaa ilmihii yaraa oohin bilaabay, waxana adkaysan weydey hooyadii da'da yarayd. Waxa ay soo saartay naaskeedii oo afka ayay ilmihii u gelisey. Ilmihii naaska ayuu jaqay, waanu aamusay, hase yeeshee wax kale ayuu sameeyey. Wax yar ka dib waxa uu ka wareegey bantii carruurta (saxaro) iyo kaadi. Hooyadii oo isku taxallujinaysa in ay ragannimadeeda xaaladdanna kaga jawaabto, ayaa isku dayday in ay asturto ilmaha yar bantiisa (saxarada iyo kaadida). Si ay taasi ugu suurta gashana, waxa ay isticmaashay hu'gii ay sidatey. Diricii iyo googaraddii ayay marba sare u soo gurtey oo ku qabatay, kuna qallajisay saxaradii ilmaha si aanay dhulka u gaadhin, dadkana ugu soo urin.'

Hadraawi oo weli sii ambaqaadaya sheekadaas waxa uu yidhi: 'Waa laga yaabaa in dadkii baska la socdey qaarkood ay arrintaas hooyada iyo ilmaheeda dhibsadeen, waayo waxa isku dhowaa kuraasida baska ee iska soo hor jeedda, hase yeeshee waxa hooyadaasi ku guulaysatey labadii dhacdaba: aamusiintii ilmaha iyo asturaaddii saxarada.'

Hadraawi waxa uu ku xidhmay hooyadaas, waxanu hoos isu weydiinaya su'aalo la xidhiidha naaska iyo gabadha soomaaliyeed halka

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

uu ka joogo, in sharci ka yaallo oo aan geyaanka hortiisa lagu soo saarin iyo in ay adag tahay in haweeneyda soomaaliyeed naaskeeda la arko. Tusaale ahaan waa kii lahaa nin hal u heesayey: "**horaadkaagiyo horaadka hablood; wax la huurshaba hareer laga arag**". Mar ay dagan tahay ama hawl ku foogan tahay, iyada oo foororsanaysa mar ay wax dhaceen, ayuun baa laga yaabaa in la arko ama sheedda laga halacsado gabadha soomaaliyeed naaskeeda. Hashana waxa horaadkeeda la arkaa marka ay candhada keento wakhtiga uu sidkeedu soo dhow yahay. Lowga ayay hashu xaaladaha caadiga ah candhadeeda ku qarisaa, hase yeeshee xilligan ay dhalayso naasaheedu lowga ayay soo dhaafaan oo way muuqanayaan.

Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu is-weydiinaya sababta hooyadaas da'da yari naaskeeda iyo kubabkeeda ay ugu qaawisey goobtaas shirka ah ee la wada joogo. Waxa uu Hadraawi ka hadlayaa arrintaas, waxanu yidhi: ' Hooyadaasi in ay naaskeeda soo saarto ama bawdadeeda qaawiso kama ahayn xishood-darro iyo in aanay dhaqan lahayn, hase yeeshee waxa yimi waajib intaas ka culus. Waxa hor yaalla in ilmihiikoo oo oyey oo haddii aanay aamusiin ay ku dhalliilan tahay oo ay ka adkaan waydey in ay aamusiiso ilmaheeda iyo in ay naaskeeda soo saarto oo jaqsiiso, kuna aamusiiso oo ah waajib-gudasho ay boogaadin ku helayso. Markii uu ilmuhi banta ama saxarada keenayna waxa hor yimi in ay maryaheeda ku asturto oo aanay dhulka gaadhin, dadkuna dhibsan ilaa jidhkeeda maradii ka guranto oo kubabkeedu muuqdaan. Labadan ayay ahayd in ay kala doorato; in ay waxa dhacaya iska daawato iyo in ay kaalinteeda ka qaadato, waxanay ku tallaabsatay labada jeerba tii caddaynaysey hooyannimadeeda oo leh ku-dhac iyo ragannimo'.

Maxamed Ibraahim waxa uu ku fogaadey dhacdooyinkii hooyannimada ee ka dhex taagnaa baskaas uu la socdey, waxanu baskii la dhaafay halkii uu kaga degi lahaa. Dib ayuu gurigiisii ugu soo lugeeyey. Waxa uu han weyni u hayey hooyadaas da'da yar, qalbiga ayaanu ka boogaadinayey. Isaga oo weli sheekadii ku xidhan oo wixii baska ka dhex dhacayey sawir ahaan u hor yaallin, ayaa waxa dhacdadan ugu xidhantay sheeko kale oo tan u dhiganta, kuna saabsan Hadraawi oo yar iyo hooyadii Alle ha u naxariistee.

Hadraawi waxa uu ka sheekaynayaa dhacdadaas hore, waxanu ku

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

bilaabay: 'Waxaan ahayd oo la socda geel arooray. Waxa uu xilkaygu ahayd in aan geelaas horo oo marba in biyaha u soo daayo, ragga kalena waxa hawshoodu ahayd in ay ku dhaadhacaan isha ceelka oo geelaas waraabiyaan. Maalintii oo dhan waxa uu geelu ahayd waraab, rakaad iyo dur duur. Goor galab ah ayuu geelu soo fuley, caweyskiina waxa uu yimi xeradii. Dhammaantayo waannu daallanayn, arlada aannu joognaana waxa ay ahayd goob bahal-galeen ah, waxana lagu yaqaanney libaax dad iyo duunyo-qaad ah. Waxan ahayd ilaa lix jir. Dhulku wuu cammirnaa, waxana ka buuxey ugaadh kala nooc nooc ah, libaaxuna dalka wuu ku badnaa. Weli waxaan xasuustaa goobtaas oo waxa la odhan jirey Shiil-caska, oo ahayd duleedka Buuhoodle. Xerada geelu guriga way ka durugsanayd. Wax yar ka dib markii uu geelu xerada soo galay waa la maalay, raggiina daal ayuu la daatay ardaagii geela hortiisa. Geelu waxa uu ahayd wabax. Marxaladdan oo kale marka uu geelu wabaxa yahay haddii aannu soo yibil gadin waxa caado ah in uu oodda jebiyo oo wabax taraaro, si uu caws u soo helo oo biyihii wax uga daba geeyo ama u soo yibil gado. Caanaha geelu kaadi badan ayay leeyihii. Aniga oo sardho ku jira oo gataati-dhacsan ayay kaadiyi i qabatay, aniga oo dheelallowsanna waan kacay, si aan u soo kaajo. Waxaan arkay hal oodda jeexaysa oo qaarkii hore kala sii dhacaysa. Waxaan is idhi haddii aad isku daydo in aad hashaas soo celiso, libaax baa ku qaadan doona. Haddii aad nimanka hurda kicisana, waxa igu soo dhacday in laba ulood inta la igu dhufto la ii diri doono in aan soo celiyo. Sidaas darteed ooddii ardaaga (af-saartii ama ood-rogadii) ma qaadin ama rogin oo waxaan ku kaajey meel aad ugu dhow halkii aan jiifey, hundadiina dib ayaan ugu noqday intaan ciid kaadidii ku rogey'.

Goor danbe ayaa nin taggii ardaaga hurdey ka mid ahi kaadi u kacay. Waxa uu indhaha qac ku siiyey xeradii oo haawanaysa oo geelii ka maqan yahay, marka laga reebo hal duq ah oo ruqo ah, hilbkii ka dhammaaday oo harag iyo laf ah oo biyihii ay soo cabtey la kici kari weydey. Wakhtigaas dhaqaalaha dadku waxa uu ahayd geela, noloshuna geela ayay ku dhisnayd, kuna qimaysnayd. Hadraawi oo sheekada sii wadaa, waxa uu yidhi: 'Waxba lama haleelin, waxna lama xasususan ee markii la arkay geelii oo xeradii ka maqan ayaa laga kacay oo jaanta la rogey. Waxa la igaga tegey ardaagii geela. Geelaas dareeray waxa uu baadi u yahay habar dugaag; waxa uu cabsi u yahay inuu u gacan galo cadow kale oo bini aadmi iwm. In kasta oo ay caddo ahayd, haddana waa habeen, oo waxa

dhici karaysey in la raad guro. Guriga ayay taggii raacdada ahayd sii mareen oo malihii ay hub ka sii qaadanayeen. Mar danbe ayaan toosay, xeradiina waa aniga iyo Qabil; hashii da'da weynayd ee culayska la kici weydey. Talo ayaa igu caddaatay. Halkan ma sii jifi karo; gurigiina ma qaban karo! Libaaxa fikrad ayuu qof kasta oo miyiga joogaa ka haystaa. Waxa la bartaa sida loola macaamilo dabeeecahiisa, sida la isaga celiyo iyo siyaabaha sharkiisa looga badbaadi karo. Waxa la tilmaamaa in libaaxu urinta adeegsado, kuna yimaaddo oo wax soo uriyo, waxana markiiba igu soo dhacday in haddii urini keenayso in urta Qabil ku filan tahay! Haddii uu hilib doonayana Qabil baa ku filan! Aniga oo sidaas isula faqaya; iskula sheekaysanaya, ayaa bahalkii muska danbe ee xerada ka soo dhacay. Hashii Qabil ayuu gol-jilicda dhuftay; waa harag khafiif ah oo aan laf lahayn, hilibna ka shishayn. Oomane ayuu joogaa oo libaaxu wuu harraaddan yahay. Baahi badan hilib uma qabo oo arlada ugaadh baa ka buuxda. Waxa uu dhabaqsay, kana hirqaday oo ku rakaatay biyihii uu ka soo daayey gol-jilicda Qabil. Cabbaar ka dib ayuu iska tegey, waxana soo daba maray libaax kale oo isna inta uu biyihii cabbey iska tegey. Waxaan anigu ku dhuuntay muskii ardaaga. Goor dambe ayaa waxaan arkay malluug. Bidhaanta ii muuqataa bahal maaha, muuq qof baanay leedahay. Waxaan haddaba anigu u qaatay bahal Madax-kuti loo yaqaan oo carruurta lagu bajiyoo marka ay habeenkii hore u seexan weydo. Waxa la yidhaahdaa waxa ay Madax-kutidu fiidka hore timaaddaa duleedka reerka, waxanay dhegeysataa magaca qofka ay doonayso in ay qaadato. Marka la seexdo ayay muska isa soo taagtaa, una yeedhaa qofkiil ay magaciisa haysatey. Marka uu la hadlana waxay ku tidhaahdaa 'hoo misigta', markaas ka dibna sidaas ayay ku qaadataa. Cidda ay cuntaana waa carruurta yar yar. Waxa iga dhaadhacsanayd in bahashaasi sida dadka u socoto, una hadasho, gacmania u leedahay iwm.'

Mar kasta oo muuqaalka malluugtaasi ay Hadraawi ku soo dhowaataba, waxa sii yaraanayey shakigiisa ku saabsan in waxa u soo muuqdaa uu Madax-kuti yahay. Wuu sii ambaqaadayaan Hadraawi sheekada, waxanu yidhi: 'Waxaan mar walba is lahaa iska hubi waxa kugu soo socda. Aakhirkii waxa muuqii soo gaadhey ardaaga hortiisi meel u dhow muskii aan isku nabayey. Hareeraha ayay jaljalleecday, markii ay waxba ka weydeyna, waxa ay bilowday calaacalkii hooyada iyo Alla Hoogey! Duurkii ardaaga ee aan ku dhuumanayey ayaan ka soo boodey markii aan xaqiiqsaday in muuqu yahay Hooyaday Kaaha Jaamac! Hooyaday gacanta

ayay i qabatay, waxanay i geysey gurigii".

Sheekadii baska iyo hooyadii da'da yarayd ee ilmuhi marna ku ooyayey ee ay naaska ku aamusiisey, marna banta ama saxarada ku sii deynayey ee toobkeeda ay ku qabanaysey, ayaa keenaysa oo Hadraawi ugu xidhmaysa xusuustan dambe ee ku saabsan isaga oo yar iyo hooyadii Kaaha ee ardaaga golaha geela hortiisa. Wuxa labada wakhti u dhexeeyey muddo dheer. Hase yeeshi waa laba muuqaal oo dareen ahaan isku mid ah, kuna biyo shubaya naxariista, kalgacaylka iyo waajib gudashada geesinimada leh, naf-hurkana ku siman ee hooyada oo ka tallowsan soohdimaha baqdinta iyo xishoodka. Labadaas dhacdo ee is-barkan ayaa waxa ka dhalanaysa heesta macnaha ma guuraanka ah iyo ujeeddada ballaadhan xanbaarsan ee Hooyo, waxanay tidhi maansadu:

Hooyoy la'aantaa
Adduunyadu hubaashii
Habeen kama baxdeeno
Iftiin lama heleenoo
Dadku uma hayaameen
Xiddig hawd ka lulatiyo
Sida haad ma fuuleen
Dayax heego joogo
Hubka laguma tureen
Hawo laguma gaadheen
Cirka hirar ka muuqdo
Hooyoy addoomuhu
Halkay maanta joogaan
Adigow horseedee
Intaad hanad xambaartee
Haaneedka siisee
Horaaddada jaqsiisee
Habtay baan xisaab iyo
Tiro lagu helayn,

Marka aad nin hiilloo
Laga baqo hashiisiyo
Halyey diran dhashaa baa
Hooyo lagu xasuustaa

Marka aad nin hoo loo
Gurigiisa habaqluhu
Isku soo halleyo
Hayntiisa quudhoo
Hor ilaahay geystiyo
Lama hure dhashaa baa
Hooyoy lagu xasuustaa

Marka aad nin himilada
Hilin toosan mariyoo
Hir markii la gaadhaba
Ku labaad hilaadshoo
Haga maatadiiso
La higsado dhashaa baa
Hooyo lagu xasuustaa

Marka aad nin hooggiyo
Ka hor taga dagaalko
Garta hubin yaqaano
Xaqa hoos u eego
Halistiyo colaadaha
Dabka hura bakhtiiyo
Ku hagoogta dhiiggo
Dadka kala hagaajo
Kala haga dhashaa baa
Hooyo lagu xasuustaa

Markaad hoobal caaniyo
Hindisaha farshaxano
Hab-dhaca iyo luuqdiyo
Hawraarta maansada
Heensayn yaqaanoo
Rabbi hibo u siiyoo
Labadaba hannaanshiyo
Hal-abuur dhashaa baa
Hooyo lagu xasuustaa.

Dumar iyo haween baa

Nolol lagu haweystaa
 Kuwa lagu hammiyayee
 Sida hawd caleen weyn
 Rag u wada hamuumee
 Ishu halacsanaysaa
 Hablahaaga weeyee
 Marka guur la haybshee
 Gabadh heego dheeroo
 Hoobaan la moodoo
 Karti iyo hub-qaadloo
 Quruxdana ka hodaniyo
 Hufan laga aroostaa
 Hooyo lagu xasuustaa

Hooyoy la'aantaa
 Higgaad lama barteenoo
 Hooyoy la'aantaa
 Hadal lama kareenoo
 Ruuxaanad habinoo
 Kolba aanad hees iyo
 Hoobey ku sabino
 Hawshaada waayaa
 Hanaqaadi maayee
 Hoygii kalgacalkee
 Naxariistu hadataay

Hooyoy dushaadaa
 Nabad lagu hubaayoo
 Hooyoy dhabtaadaaa
 Hurdo lagu gam'ayoo
 Hooyoy taftaadaa
 Dugi laga helaayoo
 Wawa lagu hal-maalaa
 Hooyo ababintaadee
 Hayin lagu badhaadhaay
 Hogol lagu qaboobaay
 Gogol lama huraaneey

Dugsigii hufnaantaay
 Hidde lagu arooraay.

Intaad hooyo nooshahay
 Hambalyiyo salaan baan
 Hanti kaaga dhigayaa
 Hamrashiyo xaq-dhowr baan
 Dusha kaa huwinayaa,
 Hooyo dhimashadaaduna
 Hooggayga weeyoo
 Hiyiga iyo laabtaan
 Kugu haynayaayoo
 Weligey hoggaagaan
 Ka dul heesayaayoo
 Hengel baan u xidhaya
 Inta haadka duushiyo
 Idil habar dugaaggee
 Ifka hibo ku noolow
 Aakhiro halkii roon

Heestan Hooyo waxa ay tilmaamaysaa intan oo nin rag ah iyo inteer oo marwo dumar ah oo hooyo dihatey; dhashay oo dhabarka saartay; habtay oo haaneedka jaqsiisay; u soo heestay oo ay soo koolkoolisey; soo barbaarlisay, bulshadana ay iyadu dhex keentay. Haddaba saddex nin oo ay maansadu ka faalloonayso, ayaa lagu tilmaami karaa arrin ay maansadani gaar isaga leedahay oo ay ka sheegan karto kulmintooda maanso kale oo kastaba. Saddexda nin kan hore waa **Lama hure** oo ah nin aan laga maarmi karin; waa deeqsiga la isku soo halleeyo gurigiisa iyo maalkiisa ee martida u looga, hor Alle wax u baxsada, qofka baahanna diihaalka gaajada ka reeba. Ninka labaad waa **La higsade**. Waa nin wax hubin yaqaan, wax oddorosi kara oo hilaadinta iyo hagista ku xeel-dheer, waana hoggaamiye daacad ah oo lagu daydo tallaabo kasta oo uu qaado, loona aayo taladiisa iyo hoggaamintiisaba. Ninka kale ee saddexaadna waa **Kala hage**; xilliga colaadda waa geesi halyey ah oo aan gabbashada aqoon, marna waa nabad-doон garyqaan ah oo dadka kala hagaaja oo kala gura, xaqana hoos u daya oo aan dhinac u xeebashada iyo eex u susul-duubka aqoon.

FAAQIDAADDA MAANSADIISA MEELAHA QAAR

Wax-soo-saarka hal-abuur kastaa kama wada badbaado had iyo goor dhallilo iyo gol-dalooolooyin ku yimaadda oo lala kulmo xilliyada falanqaynta guud iyo qiimaynteeda. Haddaba waxa hubaal ah in maansada Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) aanay ka wada baxsan dhallilo, iimo iyo meelo khaladaad laga soo saari karo intaba. Maansadu waxa ay leedahay xeerar iyo jid ay raacdo, sida qaafiyad, miisaan, dhacdo, abbaar, dhaqan iwm. Hibada rabbaaniga ah ee hal-abuurka la siiyey iyo awooddha uu u leeyahay inuu wax ku cabbiro, kuna soo bandhigo, waxa had iyo goor soo raaca doorka dadka oo ah halkii lagu xukumayey in wax-soo-saarkaasi yahay mid toolmoon ama mid turxaanaysan. In gabyagu uu sida habboon wax u allifi waayo, abbaartana uu baal ka dhaafo amaba gefo oo seego, waxa inta badan loo aaneeyaa dhowr arrimood midkood ama isku ladhnaantoodaba. Wixa arrimahaas ka mid ah garasho la'aan hal-abuurka gees marisa tubta ugu toosan, waana anbasho ay aqoon-darro lug ku leedahay ama uu jahli ka dambeeyo. Wixa kale oo marar qaar dhacda hubsiino la'aan iyo deg deg maansoolaha ku keena hog-seeg, il-duuf ama hal-dhaaf iwm. Ta ugu daran ee halista ahina waa hal-abuurka ujeeddaysan ee damaca, muraadka, qaradka iyo danaha gaarka ah laga leeyahay ee ula-kacda hadba meeshii la doono loogu jiheeyo.

Waxa la tilmaamaa in aanay ceeb ahayn in la khaldamaa, waayo haddii wax qabasho loo dhaqaaqo, waxa la fili karaa in khaladna iman karo, waxase ceeb iyo wax daran ah in aan la oggolaan in la khaldamay. Ragannimada ayaa ku jirta in qofku aqoonsado, qirtana khaladaadkiisa, isna saxo qof ahaan, waana ragannimo kale in qofku garowshiinyo ka keeno marka khalad uu leeyahay loo tilmaamo, oggolaadana in la saxo. Hadraawi waxa uu ka hadlayaa ammuurtan lafteeeda, waxanu yidhi: 'Mar walba dhallil ayaa iiga soo baxda, iigana dhex muuqata suugaantayda, maanso kasta oo ka mid ah hal-abuurkaygana waa laga heli karaa wax khalad u muuqan kara ama dhallilo kale yeelan kara.'

Maansooinka Hadraawi ee dhallishu ka muuqato waxa loogu horraysiin karaa heesta Toddobaatan Midabley oo soo baxday horraantii sannadiihii toddobaatannada. Wixa kale oo soo raacaya maansoojin kale oo ay ku jiraan beydad ama tuducyo soo gudbinaya abbaar ama ujeeddo la dhallili karo, waxana ka mid ah tusaale ahaan

(Sooqyaalka Hadraawi iyo Suugaantaysa)

heesta **Gudcur Aan Caaddaba Jirin** ee riwaayaddii Aqoon iyo Af-garad oo ay ku jiraan labadan beyd:

Badhi lay cabsiiyiyo
Cashar muxuu i tarayaa?

Heesta kale ee **Xamareey Ma Nabad Baa** ayaa iyana waxa ku jira tuduc odhanaya:

Xajkii Geeska bariyeey

Heesta **Cajebeey** ayaa waxa iyana hooriskeeda ka mid ah:

Haddaan lay cadaabayn
Rabbi ii cadhoonayn
Dadku inuu ku caabudo
Madowgiyo caddaankuba
Ku caleemo saaraan
Sow kuma canaanteen
Heesta kale ee **Arrawelo** waxa ku jira:

Sow ma tihid ilayskiyo
Iidaanka noloshiyo
Iimaanka lahashada
Sidaan kaaga oolaa?

Marka loo sii fiirsado waxa beydadkan ka muuqan kara dhallilo laga maatmi kari lahaa, waxanay beydadkani ka hot iman karaan xaqiiqooyin nolosha ka dhex jira, sida Xajkii Geeska bariyeey ama badhida iyo casharka oo labaduba dabiibka soo geli kara ama muhiimba noqon kara marxaladaha qaarkood. Tuducyada qaar ka mid ah waxa dhinaca kale lagala soo bixi karaa dheegag ku biyo shubaya degaanno ka tallowsan soohdimaha dadnimadu ku xaddidan tahay, waxana la dareemi karaa in denbi lagu mutaysan karo qaarkood sida heesta **Cajebeey** ama **Arrawelo** oo khayaalkeedu ka sarreeyo intii caadiga loo arki kari lahaa. Heesta **Jacayl Dhiig Ma Lagu Qoray** ayaa iyana khayaalkeeda lagu tilmaami karaa mid xad dhaaf ah sida lagula kulmi karo boggaga lagaga hadlayo maansadaas lafteeeda.

(Sooqyaalka Hadraawi iyo Suugaantaysa)

Maansada **Hooyo** ayaa la tilmaamaa in baroor-diiqda ku jirtaa ka badan tahay intii loo baahnaa. Muran ayaa tusaale ahaan ka oogmi kara beydadkan soo socda:

Weligey hoggaagaan
Ka dul heesayaayoo
Hengel baan u xidhayaa
Inta haadka duushiyo
Idil habar dugaaggee

Tixda kale ee **Hambaber** ayaa waxa ku jira beydadkan:

Sidii hebed geela
Hashii Nebi Saalax
Horaaddada dhiibban
Hankeedu ma siiyey

Runtii waxay dhalliishu dul hadhsanaysaa hebednimada tilmaamaysa Hashii Nebi Saalax. Dhalliishaas hal-qabsiga ah oo aanay hashu xaq u lahayn, ayaana keenaya saluugitaan ka hor imanaya ujeeddada dhiirri gelinta ah ee beydadku xanbaarsan yihiin.

Heesta **Toddobaatan Midabley** oo aynu tusaale ahaan u soo qaadanayno, ayaa waxa lagu tilmaami karaa hor-yaalka maansooyinka Hadraawi ee ay iintu ku gaashaysan tahay ama dhalliishu ku taallo. Heestani waxa ay ka hadlaysaa sheeko run ah oo aan khayaal ahayn, waxanu Hadraawi tilmaamaa in uu dafiri lahaa maanta inuu heestan sameeyey haddii aanay diiddanayn xaqiqada ka hor jeedda inuu been u sheego naftiisa iyo dadkaba, waxanu ka tibaax bixiyaa marka la soo qado heestan in damqasho ku timaaddo dareenkiisa, taas oo ka soo jedi kartakhaladka maansada ku jira baaxadda uu leeyahay. Heestu waxa ay ka dhalatay doonitaan xoog leh iyo damaq jacayl oo u xuub siibtey ama u diga rogtey aakhirkii dagaal aan waxba la isu reebeyn oo lagu kala quusqaadayo, laguna kala cad-goosanayo. Danaha iyo muraadka dagaalkaas dhaliyey ayaa ku siman xuduud ka bax, xad dhaaf, jahli iyo aqoon-darro ku tumanaysa intii loo xeeban lahaa ama la asturi lahaa ee ahayd dulqaadasho, sarriigasho, af-gobaadsi, sarbeeb, anshax iyo asluub ku salaysan dhaqan iyo garashada xeerarka nolosha. Waxa ay tidhi

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

Toddobaatan Midabley

Dadka muuqa guudiyo
Magac kala sinnaadaay
Marwo dumar garayskiyo
Marta kala sinnaadaay
Doqontana masayrkiyo
Mukur kala sinnaadaay
Miidaamo dhegalaay
Badda mawjaddeedaay
Kolba maayad keenaay
Ruuxaan malaynayn
Dhiiggiisa miirtaay
Maasaar af weyney
Mindi lagu qadhaabtaay
Marti uma shidheeyaaay
Magan kuma hagoogtaay
Mahadhooyin reebaay
Maahmaahda yaabkaay.

Maandeeq irmaanoo
Maraqeeda xoortoo
Nacabkeedu maaloon
Maqasheeda korinneey
Mayey iyo hillaceey
Miiraale roobaan
Manjaroor biyeyneey
Maydali fardoodeey
Ashkiraan murkucanneey
Madow iyo casaanneey
Maarriin dhalaalaay
Magarkii la sheegaay
Todobaatan midabeey

Geedaan magool iyo
Midho iyo caleen iyo
Ubax iyo man dhalinoo
Aan maydhax laynood

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

Lagu oodan maalkoo
Milic laga hadh gelineey

Maartii dhalaashee
Aan moodey dahabkee
Milantee caddaatee
Isku miir dillaacdaway

Meydyohow qoslaayee
Milgihii xishoodkiyo
Maamuuska weydaay
Manjihii ku daaloo
Madaxaad ku socotaa
Meelaad ku nooshiyo
Muslinka iyo Gaalada
Midka aad la dhaqan tahay
Mooyaan adduunkoo
Ma huraanka aakhiro
Madhax kuuma yaalloo
Maantay xisaabtiyo
Miisaanka joogtee
Naftu kugu muduci tahay
Maanlaay afkaagaa
Kugu marag furaayee
Sawtaad i mudatee
Igu muusannawdaan
Farta malabka kuu daray
Sawtaad melmelated
Murdisada ka leefteed
Mahad iigu celiseed
Igu tidhi macaanaa

Ma filayn abaal-laay
Maxrashoon kaliileed
Ama maangad iyo hawd
Waxa kuu maleegtee
Danahaaga maamulay
Muran inaad ka keentoo

Midiggeys u baydhoo
Moqorraysi baratee

Mugdiggaan u heesaay
Gudcurkaan majeertaay
Maansoooyinkaygyo
Murtidayda lumiyaaay
Madaddaalo beeneey
Maaweeeladaadii
Meexaanahaagii
Iyo muhashadaydii
Maankaan ka saaroo
Kaa maydhay laabtoo
Masallii jacaylkiyo
Kuu dhigay maqaarkaad
Maydhaamanaysoo
Nafta kaa maquunshee
Ruuxii merganayaa
Miyir qaata soortee
Laba midig ku daaqaay
Kolla miigan mayside
Caawa yaad miraysaa
Tolow yaad ku maqan tahay
Cidhibtee ku mudan tahay
Miciyaha ku haysaa.

Tilmaamidda dhalliishu waa wax-tar, waxana soo bandhigideeda looga jeedaa in wax laga barto, laguna hagaajiyo nolosha iyo xeerarkeeda. Maaha in meesha khaladku ku jiro laga boodo ama indhaha laga laliyo haddii la og yahay oo aan aqoon-darro ku getfanayn. Dhalliisha wax-soo-saarkii hore waa sixidda wax-soo-saarka cusub, qiraalka khaladkuna waa tallaabadii ugu horreysey ee sixitaanka. Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa uu ku celceliyaa in arrintan dhalliisha ku saabsan iyo soo bandhiggeduba ay muhiim yihiin, waxanu tilmaamayaa in mararka qaarkood dhalliilaha qaar ka mid ahi ka soo jeedi karaan fahanka dadka iyo sida ay wax u macnaystaan ama u turjuntaan, tusaale ahaan maansada **Arraxmaan** waxa uu Hadraawi tibaaxayaa in aanu maansada siin magacaas isagu ee dadku u bixiyeen. Maansada magaceedu waa **Ergo**,

waxanay ku bilaabantaa **Arraxmaan siday tidhi** oo ah sida magaca loo siinayo. Arraxmaan waa magac suurad qur'aanka ka mid ahi leedahay.

Maansoooyinka kale ee wax laga soo saari karo waxa ka mid ah maansada Hal-abuur (1975) oo beyd ka mid ahi odhanayo **Hal-abuurku waa Diin!** Runtii muran ayaa halkan ka abuurmaya, waxana si fudud la isugu raaci karaa in aanu Hal-abuurku Diin ahayn, waxase la is-weydiin karaa sababta uu Hadraawi taas ku keenay! Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu beydkan ku macnaynayaa in aanu uga jeedin sidaas loo fahmi karo, hase yeeshee uu qasdigiisu ahaa in Hal-abuurka wanaagsani uu geli karo oo ka mid noqon karo isirrada ku abtirsan kara Diinta iyo laamaheeda dacallada fidsan.

Derejooy wid lagu yidhi
Wid widaanwid lagu yidhi
Walahaana kugu raran
Hantiycyna kuma waco
Woohowna kuma dhaho
Weligeyna kuma sugo
Wed haddaanad celinayn
Nin ku sheegtay waarayn
Masaan kuu warsanayaa

Waxaad aniga ii huri
Kuwa kugu werdiyayee
Sida welii ku caabuda
Ku wareeji qayrkay
Is wanneehibaadiyo
Wadha hayla soo gelin
Weysada ha iga jebin.

Beydadka sare waxa ay ka mid yihii maansada **Waxyi** ee Hadraawi oo curashadeedu ku beegnayd dhammaadkii 1983kii. Tuduucyadu waxa ay soo bandhigayaan aragti ka hor jeedda yeelashada hantida iyo kasbashada derejada oo labaduba ka mid ah (Hanti iyo Derejo) xaqiiqooyin muhiim ah oo nolosha ka dhex jira. Marka haddaba nuxurka beydadkan iyo fahamkooda intaas lagu soo koobo waxa soo baxaysa dhalliil xooggan oo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantijisa)

ay beydadku xambaarayaan, waxanay ka hor iman karaan xeerarka nolosha, hase yeeshee waxa ay dhalliishu sii weydoobaysaa, siina itaal gabi kartaa marka la sii fur-furo hantida iyo derejada beydadku ka hadlayaan kuwa ay yihiin ee duur-xulkanina u jeedi karo.

Sida maansada qaybaheeda kale lagala soo bixi karo, lagana fahmi karo xilligii curashadeeda iyo duruufihii jirey ee ka danbeeyey dhalashadeeda, waxa dadka soomaalida ka dhex hanaqaadayey, kuna dhex faafstay aragti iyo feker ku saabsan in xoog iyo jujuub, boob iyo dhac, sir iyo caad, tab iyo xeel kasta iwm. lagu xoolaysto, laguna raadiyo sidii hanti deg deg ah oo fara badan loo heli lahaa, derejooyinna loo kasban lahaa. Waa aragtida xoojinaysey in tuuganimada lagu faano mar haddii natijadeedu tahay in hantidaas lagu soo xasilinayo, waana aragtida abuurtay keli talisnimada iyo xukun jacaylka indhaha la' ee la isku diley, laguna kala dhaqaaqay. Marka hantida iyo derejadu haddaba ay noocaas noqdaan waxa habboon ka sii duruggooda oo xeerarka nolosha ma oggolaan karaan (**hadday kugu soo durkaanna; ducaa laga hoos galaa**).

Waxa kale oo muran dhaliya marka suugaanta Hadraawi la faaqidayo tuducyo ku jira maansada Daalalley (1987) oo ku saabsan dhaarasho xooggan oo ka bilaabmaya beydadkan soo socda:

Rabbi derejadiisiyo
Deeqdiisa culusiyo
Diintaan ku dhaartay.

Marka laga gudbo ee hoos loo dhaafu beydadkan sare waxa ku sii xiga kuwan hoose:

Culimada ducaysee
Lagu hubo daliilkee
Digridaan u dhaartay

U dhaarashadu waxa ay sii soconaysaa ilaa laga gaadhayo beydadkan:

Inta diib is marisiyo
Naxariista dunidiyo
Dumarkaan u dhaartay

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantijisa)

Dhaartu waxa ay maraysaa dadka, dhulka, dayaxa, cadceedda iyo dunida oo dhan. Xogta meesha ku jirta ee in la soo bandhigana u baahani waa in dhaartu ay muran badan keentay, abuurina karto. Hase yeeshay waxa uu Hadraawi tilmaamaya in aanay **ku dhaarasho** jirin marka laga reebo beydka u horreeya oo cidda loo jeedo ee dhaarta yeelanaysaana ay Alle tahay, beydadka dambe oo dhammina ku dhaarashada ku jirtaa ay tahay mid khaldan oo aanay waxba ka jirin, waxana ujeeddadau ahayd **u dhaarasho** ah haddaan; haddaan oo looga gol-leeyahay gudashada waajibaadka iyo in aan baylah laga dhigin oo haadka iyo haan-raawaha loo loogin, loona shidhayn garashada, dadnimada iyo jiritaanka nolosha. Duur-xul ujeeddadaas leh ayaana keenaya in loo dhaarto in laga dhabaynayo hadafyadii hebello badani u god galeen, hebello kalena u xidh xidhan yihii, hebello kalena duurka ugu jiraan oo u injiraysteen, hebello kalena u dhuyaalsan yihii oo dibadaha u maraan iwm. **Daalalley** waxa aynu kaga sii hadli doonaa, uguna tegi doonaa faahfaahin intan ka ballaadhan baalasha soo socda haddii uu Alle idmo.

Gabayga Hal iyo Halkiis oo ka mid ah qaybta labaad ee buuggan ayaas ina ka mid noqon kara maansada Hadraawi ee had iyo goor la kulanta dhalliisha dadka xilliga faaqidaadda. In kasta oo aynu qaybta labaad ee buuggan ugu tegi doonno maansadan lafteeda iyo sharraxaad ku saabsan tuducyadeeda, haddana waxa qiimaheeda yeelan karta in aynu halkan wax kaga sii tibaaxno, mar haddii aynu isla gorfaynayno suugaanta Hadraawi iyo dhalliilaheeda si kasta ha ku yimaaddaane. Gabaygu waxa uu ka hadlayaa Ilahay iyo sifaadkiisa iyo awoodihiisa.

Hal ahaade
Hal ma ahaade
Halal ma ahaade

Waxa seddexdan beyd ka mid noqonayaan meelaha ugu halista badan ee muranku ka aloosmo. **Hal ahaade** waxa loo fahmi karaa in uu Alle keli yahay oo aanu Alle kale oo weheliya jirin. **Hal ma ahaade** ayaas muuqanaya inuu ka hor jeedo **hal ahaade**, waana halkan meesha uu jahawareerku ka bilaabmayaa, dhalliishuna ka ibo-furmaysaa, waxana imanaysa muxuu Alle haddii uu keli abaa u noqonayaan **Hal ma ahaade!** Hase yeeshay waxa uu Hadraawi tibaaxayaa in arrintu sidaas tahay oo Alle noqonayaan **Hal ma ahaade**, loogana jeedo in aanu Alle ahayn Alle

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

ku sar go'an baahida iyo rabitaanka dadka oo loo samaysto hal-beeg lagu dhereriyo iwm, sida beydka **Halal ma ahaade** xoojinayaanna Alle aanu ahayn Ilah macneyaal iyo magacyo badan loola baxo, sifaadkii la doonana la siyo, sida dadka qaar jiritaanka saddex Ilah u sheegaan, qaar kale Cadceedda u caabudaan, qaar kalena Dayaxa iwm.

TIS-QAADKA MAANSADIISA RUBUCII HORE EE 1980-NADA

Maxamed Ibraahim Hadraawi waxa aynu ku sifayn karnaa ruug-caddaa hal-door ah oo ka mid ah maansooleyaasha soomaalida ee u cedoobey maansada soomaalida, waxana maansadiisa laga soo bilaabo 1979 horkacaya oo hadhaynaya dareen kulul oo aan gabbasho iyo libiqsi midkoodna lahayn. Dhammaadkii 1979-kii waxa dalka ka curatay Silsilad-maanseeddi **DEELLEY**. Maxamed Xaashi Dhamac "**Gaarriye**" ayaas silsiladdan bilaabay bishii Diisambar 1979-kii, waxanu ku furay tixda kulul ee **Dugsi ma leh Qabyaaladi**. Bishii Jenaweri 1980-kii ayaas Hadraawi soo galay silsilad-maanseeddaas Deelleyda oo uu Gaarriye ku labeeeyey, waxanu ku soo galay maansada **Daalacan** oo noqotay tixdii labaad ee silsiladdaas. Hadraawi waxa kale oo uu silsiladda Deelley ku lahaa maansadii **Daahyaley** oo uu tirihey mar dambe oo uu rogaal celin ahaan ugu noqday silsiladdaas Deelleyda.

Saraakiishii ciidamadu waxa ay xukunka ku qabsadeen jujuub iyo xoog, waxaanay wax ku wadeen xooggaas iyo si mutuxan. Wixa talisku laalay oo uu isku hawlay in uu gudhiyo oo goblan ka yeelo dareenkii, garashadii iyo aqoon oo dhan gebi ahaanteed. Wixa uu Talisku abuuray suugaan-kusheeg male-awaal ah oo garashadiisa xoogga ku dhisan ku faruur xidhan. Cid kasta oo wax ta uu isagu doonayo ka duwan la gole timaaddana waxa uu ku weeraray mindi afaysan oo xiiraysa. Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu haddaba ka mid ahaa abwaanno fara-ku-tiris ah oo ka badheedhay aragtidaas bah-dilka iyo dhufaanidda xiniinyo-siibka ku salaysan. Wixa maansooyinkiisu si qummaati ah u qaawinayaan oo indhaha dadka ugu soo jeedinayaan cawradii iyo wixii qudhun iyo qashaabiir u qarsoona Taliska, waxanay dadka u tilmaamayaan iimihi iyo dhibaatooyinkii dhaqan, dhaqaale iyo siyaasadeed ee soo food-saarayey ee ka dhex dhacayey dalka iyo dadka. Wixa kale oo ay

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

maansadiisu si badheedh ah isha farta uga gelinaysaa oo farta ugu fiiqaysaa ibtilooyinka laftooda iyo cidda loo aanaynayo ee mas'uulka ka ah oo ay ugu horrayso kooxdii talada maroorsatay ee keli talisnimada mayalka ugu haysey.

Maansooinka Maxamed Ibraahim Warsame ee xilligan curtay oo iyaga oo suuqa madow yaalla oo la mamnuucay; la xakameeyey oo la xayiray, haddana deg deg u tis-qaaday, saamaynta weynna dadka ku dhex yeeshay; waxa ka mid ah: **Heeliyo, Hambaber** ama Hargeysi ma toostay, **Bulsho, Taawilo, Barabaraale, Kala-maan, Dhahar, Daalacan, Daahyaley, Dibad-yaal, Quduro, Gol-janno, Galaal** iyo qaar kale. Waxa soo raacaya maansooinka xilligan ee Hadraawi **Riwaayaddii Carwo** oo soo baxday Noofembar sannadkii 1981kii. Riwaayaddan oo masraxa timid, lagana dhigay gobollada qaar, waxa ay ahayd riwaayad ka hab duwan qaabka loo metelo ee loo soo bandhigo riwaayadaha soomaalida. Taliskii Aşkartu waxa uu xayiraad ku soo rogey xorriyaddii qawlka iyo cabbiraadda fikirka qofnimo, fanka xorta ahina waxa uu ahaa halkii loogu hor abbaaray ee la cabbudhiyey. Riwaayaddan **Carwo** waxa ay haddaba ka hadlaysaa arrintaas lafteeda. Riwaayadda waxa lagu jilayaa aamusnaan, waxa sheekada lagu soo gudbinayaa baaq tilmaameed gacanta, madaxa ama addinka ah, waxana bilaya oo riwaayaddu adeegsanaysaa heeso-hawleedka dhaqanka iyo hiddaha soomaalida oo aan hadal lahayn, haseyeeshee fal dhaca lagu muujinayo ficol keliya. Ujeeddada **Carwo** waxa ay ahayd in ay Taliska u tilmaanto in haddii hadalka la joojiyo aan la waayi karin si kale oo farriimaha la isku gaadhsiin karo, loona wada xidhiidhi karo. Maansooinka xilligan iyaga waxa aynu tusaale uga soo qaadan doonnaa dhawr ka mid ah.

Labada Maanso ee **Heeliyo** iyo **Hambaber**, ayaa ka hadlaya laba dhacdo oo isku mid ah, kala dambeeyeye. **Heeliyo** waxa ay ku muddaharaadysaa falalkii waxshinimada ahaa ee Taliskii Soomaaliya kula dhaqmay dad weynihii ku noolaa Gobollada Badhtamaha Soomaaliya (Bari, Nugaal iyo qaybo ka mid ah Mudug) sannadihii 1978 - 1983. Maansadu waxa ay soo baxday Horraantii 1979, Waxana ka mid ah Tuducyadan hoose:

Naalleeye habacsane
Yaa horseede kaa dhigay
Hayb baabad sidataa
Maadigaa hoggaanshe ah

(Sooyaalka Hadraawi iyo Siuigaantiisa)

Gobannimo hawadin kara
Haaneedka qaban kara
Higsan kara asaaggaa
Qarannimo hitiqin kara
Isku duubni hanan kara
Dad saboola hagi kara
Himilada xil furan kara
Taariikh la hadhi kara
Hal-abuurka sharafka leh
Murtidooda heli kara
Hoodaale noqon kara?

Maxaad boog horeetiyo
Haydaar daweysaa
Dadkii sawtan haadkiyo
Haanraawe boobeen.

Maansadu iyada oo ku sii dhowaanaysa godka ay ku biya-shubayso, waxa ay tuducyo kale ku sii tidhi:

Hadimada Garoowiyo
Hanaq go'a Nugaaleed
Halka aad tummaatiday
Waxa kaga habboonaa
Dar kaloo i hawlee
Huqdaad reebtay weynaa
Hibashiyo ladh kululaa

Colka Bari harraatiyey
Hubka mudug ku talax tegey
Allayehe hubsiimiyo
Haki buu u baahnaa.

Adigaa halyeygiyo
Hanaddada ku dabar go'ay
Himilooy u baahnaa.

Hebelow laguu sheeg

(Sooyaalka Hadraawi iyo Siuigaantiisa)

Ummaddaad hankeediy
Hilbaheeda gadataa
Hiilka kaaga baahnayd.

Hawsaryohow gurxamayaa
Caku halalacdaadiyo
Habar wacashadaadee
Ku hawirantey meeshaad
Haab-haabananaysee
Kor u qaad hinaasaha
Dadka haybi weligaa
Hilimadana kala baro.

Maansada kale ee **Hambaber** oo iyana ku beegnayd kacdoonkii ardaydu ay horseedka u ahaayeen ee ka qarxay magaaloooyinka Hargeysa iyo Burco 1982, ayaa waxa ay si xeel-dheer u qarxinaysaa boogihii Taliskii Soomaaliya, waxanay daaha ka feydaysaa sida uu doc-faruuranku ugu dhacay tabihii Taliska ee xiniinya-siibka iyo bah-ka-saarka shacbiga ku salaysnaa, iyada oo maansadu dhinaca kalena soo bandhigaysa sida aan loogu babac-dhigi karin, loona loodin karin marka uu shacbigu ku-dhac iyo badheedhe cad yeesho ee uu ficol ahaan ugu dhaqaaqo. **Hambaber** oo Hargeysi ma toostay loo yaqaan, soona baxday 1982kii, waxan ka soo qaadan doonaa iyana Tuducyadan soo socda.

Haydaartiyo doogta
Hantaaqada ciilka
Dareenkha huqdiisa
Qamuunyada haarta
Caloosha hugmaysa
Hiirtaanyada raagtey
Dhimbiiشا hulaaqday
Dabkaan hurin doono
Colkaan humin doono
Hargaa igu laalan
Dhowaan hengel baasta
Ninkaan huwin doono.
Sebaanka hagaagey
Barwaaqada hoortay

Daruur iyo heego
Waxaa hogol gaaxsan
Hadhaysay dushayda
Harooyinka buuxa
Hoobaanta bislaatay
Haraaciga daadka
Caleenta hiraysa
Indhaa halacdooda
Hibaaciyo laaca
Naftayda hankeeda
Waxay hibanayso
Haddii wedku daayo
Inay heli doonto
Anaa huba taase.

Hambaaber dhowaanta
Dareen ma hurdaana
Dagaal wata heeso
Hidday u lahayde
Hargeysi ma toostay
Hoggaanka ma diiddey
Harqoodka ma tuurtay
Inaanay hummaaggaa
Hadoodilan yeelin
Sidii hebed geela
Hashii Nebi Saalax
Horaaddada dhiibban
Hankeedu ma siiyey
Waxay hibanayso
Ninkay la hadlayso
Hagaag ma u sheegtay
Hadday samo weydo
Inay hantideeda
Nafteeda hurayso
Hubaal ma caddaysay.
Allaylehe waa hog
Shax aan la hilmaamin!
Malaa Hugur tiisa

Waxaabu u haystey
 Inaan Hayal toosan
 Harraati aqoone
 Maskii Hilqadaale
 Ma soo hardaf duulay.

Horaanse u sheegay
 Inaan hadda beeshu
 Hadhiino ahayne
 Haddeer waxa jooga
 Hadmaan ka afeeftay.

Hasaasaha muuqda
 Wallee hagar-daamo
 Falkaagu habeensey
 Higlooy gabbalkaa dhac.

Maansadan **Hambaber** wixa ay dadka u tilmaamaysey in gadoodka Hargeysa ka dhacaya la fidiyo oo dalka lagu dhammeeyo laga bilaabo gobollada waqooyi ilaa kuwa koonfureed, lagana hor yimaaddo oo la diido dhagarta iyo gumaadka hadba la doonayo in cid gaar ah lagu keliyeeyo. Wixa maansadu dadka baraysaa in xaq darrada cidda lagula kacayo looga hiiliyo, si aan dulmigu u baahinna loo hor qabateeyo. Tuduucyadan soo socda oo ka mid ah maansada **Hambaber**, ayaa Hargeysa lafteeeda dhaafaya oo la hadlaya, Beyla, Hobyo, Hiiraan, Banaadir, Kismaanyo, Bakool iyo dalka oo idil, uguna yeedhaya in ay ku soo xidhmaan gadoodyadaas Hargeysi waddo, si wada jir ahaan xalka loogu raadiyo, culayskana loo qaado.

Haddaanan haddaanan
 Haddaanan dhawaaqa
 Hireyda wireyda
 Hayaay ka kacayda
 Jahaadka Hargaysa
 Barbaartu hagayso
 Haweenka godoodey
 Ka qayb gelin hawsha
 Haddaanan haddaanan

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Intii isku hiila
 Hargaysiyo Beyla
 Intii la hal maasha
 Bakool hilinkeeda
 Heeraarta-Kismaanyo
 Ilaa Hobyo geynин
 Hiiraan u tallaabin
 Runtay la hudmeene
 Haddaanan haddaanan
 Sidii hanqar yeedha
 Hillaac iyo maayad
 Dhulkoo dhan hadhaynin
 Banaadir ka heesin
 Wixii hurda toosin
 Halyeyada ciilka
 Ka haajirey ciidda
 Halkay talo joogto
 U sii farin haadda
 Haddaanan haddaanan
 Wixaan huro caawa
 Dhammaan huga xaaska
 Hayla maryahayga
 Sariirta hanbaadha
 Kuraasta hagoogan
 Ashuunka hunbuuca
 Haraaq iyo haadyo
 Wixaan jaqaf haysto
 Haddaanan xaraashin
 Waxay hanti goyso
 Intaan hub u siiyo
 Dadkayga habaynin
 Dagaal u hormaynin
 La soo hadhin guusha
 Hawraartiyo luuqdu
 Cabdow hadalkaygu
 Hawaawi kac weeye
 Ninkii hebel miihi.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Maansoooyinka Hadraawi ee ay curashadoodu ku qummanayd tobanlihiit 1980-1990 waxa ay noqonayaan maansoooyinkiisa kuwa ugu caansan, uguna mugga weyn xigmad iyo ujeeddo ahaanba, waxana xilligaas bilowgiisii ku beegnaa dhalashadii Silsiladdii **Deelleyda** ee aynu hore u soo xusnay. Waxa kale oo xilligaas soo baxay maansoooyinka kale ee waaweyn ee ay ka midka yihii **Dibad-yaal** iyo **Bulsho**. Labadan maanso waxa ku duugan cibaarooyin la-yaab leh iyo murti mug weyn oo qaayo badan, waxanay magansanayaan farshaxannimo faneed oo heer sarraysa. Maansada **Bulsho** ayaan ugu horrayn dhowr tuduc ka soo qaadi doonaa, waxana ka mid ah kuwan:

Bulshooy adigaa milga leh
Ninkii boojimo ku yidhi
Shalaad barataannu nidhi
Bayluulida haw furfurin
Bariidana kaama geyo

Ninkii ballankaaga qaaday
Ka baaqday xilkaad u dhiibtey
Ka baydhay ujeeddaada
Ku boobay adoo sabool ah
Ku wiirsadey baaba'aaga
Adoo bogan waayey taada
Ninkii u busseelay raaxo
Huwadey bulbushii libaaxa
Buruudkiyo shaashka qaatay
U boodey cirkaas dusheenna
Bilkeedey laboontidiisa
Buurtuu koray waarin mayso
Heddiisana baajin mayso
Kub iyo bawduu ka jabay

Shantaas umal fool bashiishtay
Berdaanka xusuusta ii dheh

Waxa uu Hadraawi u gooddiyayaa oo la dirirsan yahay inyar oo intii badnayd (wadartii) muquuninaysa, intii la dirtay ee xilka ummadeed hoggaankiisa daadibiya la yidhi, hana ka baydhina ujeeddooyinka iyo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

rabitaanka shacbiga (wadarta), ayaa af duubaysa oo la lumaysa xilkaas, kana baadiyoobeysa xaqa iyo daacadnimadii. Wuxuu uu dabadeed abwaanku ku hadlayaa afkii bulshada, waa af-hayeen, waana qareen dacwad ku soo oogaya dembiilayaasha, garsoorayaasha maansadu la hadlaysaana waa bulshada oo ay farayso, kuna dhiirri gelinayso in la dhiciyo xilkaas dayrada ku ah dulmiilayaasha duleedkooda. Wuxuu maansada **Bulsho** kalsooni buuxda siinaysaa shacbiga oo haddii uu soo jeedo aan cidi dhufaani karin, cidina tiisa is hot taagi karin, waxanay maansadu u quus-goynaysaa, una dardaar-werinaysaa cid kasta oo amarku-taaglavn iyo dig-dig beena la gole timaadda. Wuxuu tuducyadan soo beegani sii iftiiminayaan falalkii foosha xumaa ee bulshada dhexdeeda ka hana-qaadayey, natijjooyinkii ka biqlayey; ka soo baxayey oo aan xilligaas (horaantii 1980nadii) lagu wada baaarugsanayn, waa falaadyadii sandulleynayey ee dadka ku laba-diblaynayey in la sameeyo wax laga kaaftoomi lahaa, sida in qori la qaato oo wax la dilo, in la dhuyaalo oo dalka laga haajiro, in la baahaysto oo cid kale la baryo iwm, iyo waaya-aragnimo wixii taas laga helay, lagana bartay ama dheefay. Wuxa kale oo ay **Bulsho** tidhi:

Bulshooy adigay bokhraday
Beerkayga adaa gogladey
Boggeyga adaa huwadey
Wadnaha adigaa barkaday
Bishmaha adigaa furfura.

Baxaalliga hawlahaaga
Bidhaansiga waayahaagaa
Bisaylkaba iigu wacan.

Markii lagu bililiqaysto
Markii baaqaagu yeedho
Ayaan boholoyow gabayaa
Dareenkii baaarugaa.
Bulshooy adigay bokhraday
Adaa bili igu shakalay
Buruudka adaygu xidhay
Haddaan ahay wiil bir kulul
Burjiga adigaa iska leh.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Badheedhka adaa i faray
 Dagaalka adaa i baday
 Belaayo haddaanay dhicin
 Dantaada haddaan la bi'in
 Haddaan baradaadu guban
 Garsoorka haddaan la burin
 Aqoontu baaar shishiyin
 Kacaannimo lagu beddelin
 Miyaynu is baran lahayn.

Haddaan wanka badhida weyn
 Baraarkana loo qalqalin

Ninkii cunay booligaaga
 Haddaan buro loogu darin
 Saboolka haddaan la badin
 Haddaan boqol ruux la korin
 Dhulkii beeraha lahaa
 Haddaan basan baas ka dhicin
 Bal iyo xaab laga idlayn
 Dadkii qabey beri-samaadka
 Haddaan badhax loo shushubin
 Barwaqaqadu tuugsi noqon
 Haddaan badar loo kaltamay
 Biyaha sixin looga dhigin
 Basaasta ninkii huwadey
 Badhaadhny haddaanu odhan
 Naftiisana been ku furan
 Miyaynu is baran lahayn.
 Haddaan waa' kuu beryaa
 Bayuur iyo umal ku tarin
 Haddaan berritiyo sed maqan
 Bushaara lagaaga dhigin
 Baxnaanadu kugu adkaan
 Haddaan sida baar-caddaa
 Baloolliyoo badowyaley
 Naftaadu ku ciil belbelin
 Qabiilka haddaan la bilin

Haddaan boodhka laga tuntumin
 Haddaan is-bahaysigaaga
 Is-biirsiga waayahaaga
 Budh iyo xoog lagu furfurin
 Bartaada haddaan la dhicin
 Bukaanka haddaan la nicin
 Haddaan bogso lagu daweyn
 Miyaynu is-baran lahayn

Barbaarta haddaan la layn
 Billawuhu dhiig mantagin
 Ninkii ku bud dhigi lahaa
 Haddaan baqayuhu ku lalin
 Halyeyga badbaadadaada
 Haddaan bahaluhu ku shirin
 Haddaan bir-ma-geydadaada
 Rasaas loo beretansiin
 Waraabuhu baan ka dhigan
 Baroorta qofkii lahaa
 Haddaanu u rogan bil-khayr
 Belaayo xijaab ka dhigan
 Wixii hadhay baylahdaada
 Haddaan buntukh loogu talin
 Xanuun lagu baaq-nuglayn
 Nin bayr lihi salow ku gelin
 Miyaynu is-baran lahayn

Basaas iyo oon dartii
 Haddaan dhulku baali noqon
 Haddaan sida bagagidii
 Banaadir indhuu ka nixin
 Bariiso haddaan la qixin
 Baqoolku is-daba taxnaan
 Bugaan-bugtu gelin Xijaas
 Batroolka haddaan la yu'an
 Hablii boqorkiyo dhaclaha
 Baftada lagu wada yiqiin
 Baxreyn laga soo qabqaban

Haddaan Boqorrada Carbeed
 Amiirrada baalka xidhan
 Kun jeer baryo loola tegin
 Miyaynu is-baran lahayn

Haddaan Bari ina qalayn
 Haddaan Bogox ina fantayn
 Beelaha agaheenna yaal
 Haddaynaan buro ku noqon
 Tukii baallaha caddaa
 Adduunyada baadideenna
 Bannaanada kaga xeroon
 Boogteenniyo dhaawaceenna
 Haddaan baga layna odhan
 Miyaynu is-baran lahayn!

Maansadan **Bulsho** ee aynu tuducyadan sare ka soo qaadannay, sida maansoooyinka Hadraawi inta badan ka faalloodaan, wawa ay ku talax-tegeysaa oo wax ka oddoroseysaa aayo-la'aanta iyo cidhib-reeb xumaanta falalkii quudhsiga, biirinta naca iyo nolol-u-quudhi-waaga iyo ku faanka intii laga faani jirey, ku xarragoodka intii laga xarragoon jirey, quudsiga qudhun-qadhaadhka iyo u tasowga kaymaha dadnimo la'aaneed; garasho nacaybnimo; aqoon la dirirnimo iyo la derisnimada xadhko-goysnimo; macaansiga xumaanta sama-dawdarnimo iyo anshax la'aanta indho-adaygnimo iwm. ee dadka loo hor-kacayey, lagu tacliiminayey ee la barayey, waxaas oo dhan oo keenay wixii burbur iyo jab soomaalida ku hawaarsadey ee ilaa maanta hareera yaalla.

Maansada kale ee **Dibad-yaal** ayaa wawa ay meel weyn ka fadhiisataa maansoooyinka Hadraawi ee nuskii hore ee tobanlii 1980-1990. Wawa ay maansadani ka dambeysey tix-silsileeddi Deelleyda, waxanay wax ka tibaaxaysaa natijjooyinkii ka soo baxay maansadaas **Deelley**. Wawa maansada **Dibad-yaal** taabanaysaa tabihii uu taliskii Soomaaliya kala hor yimi **Deelleyda**, waxana maansadu dadka milicsiinaysaa sidii maansada **Deelley** u damaqday boogihii maamulka, isaguna (talisku) u diidey toolmoon-i-socodkeeda. Wawa kale oo maansada Dibad-yaal muujinaysa sidii ay Deellaydu dhegaha debecsan uga heshay shacbiga soomaaliyeed ee ay dhexdiisa saamaynta weyn ugu yeelatay.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

Waxa natijjooyinka **Deelley** ka mid ahaa in ragga Deelley wada qaar la laayo, qaarna la xidh-xidho, si loo aamuso oo loo baqo. Hadraawi oo taas hore ugaga badheedhay maansadiisi **Deelleyda** ka midka ahayd ee **Daahyale**, ayaa mar kale waxa uu haddana kaga badheedhaya tixdan **Dibad-yaal**. Waxa abwaanku dadka farayaa in xumaha laga horyimaaddo, waxanu u quus-goynaya kooxdii Taliska la safnayd ee maansooyleyaasha ahayd, isaga oo ku tiiq-tiiqsanaya oo leh "weligiinba iska rita daabaca oo damaca-hunguri isaga qoofallaada; maansada dhab-ku-noosha ama dhabka-hadalka ahi isma dhimayso; ismana taagayso, iyada oo weliba carrabkeeda dhiirranna raacin doonta gacan-qaad geesinnimo marka wakhtigu saamaxo; haddii Alle idmo". Beydadka u horreeya ee tixda ayaa arrintan ka warramaya, waxanay ku bilaabmayaan sidan:

Deelley karaankeed
 Inkastaanay duuduub
 Demmanaha wax ugu odhan
 Hadalkana u duur xulin
 Ama daaqsin geel marin
 Doc qudhay shifaysee
 Dhanka kale ma daaweyn
 Nin sharaystay kuma duxin
 Dhego debecsan kama helin.

Ma hir gelin dabuubtii
 Doooddiina lama garan
 Ama waa la dala'sadey
 Lama baanan doogtii
 Dakharkiina lama dhayin
 Wuu sii darsanayaa
 Daldaloolki sii korodh
 Daba-keenna faalkii
 Ku dayow xiddigiskii
 Dugtey xeegadiisii
 Dildillaaca maradii
 Wax la sii daleeyoo
 La dugsado ka weynaa
 Misna Deylo bixisada
 Dhaw-dhawdu kama degin

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

Gaarriyow dabuubtiyo
La dardaarankeennii
Doolaalo dheeraan
Dira-dire ka soo qaad

Dabaqyada dhunkaasha ah
Ninkii duubi kala baxay
Durba soo rogaal celi
Dooraalayaashii
Weli ways dalbanayaan
Damaciyo hungurigii
Sii durug hankoodii
Darka laysku mari waa'
Xaajada delleganta ah
Weli dawliskeedii
Dandan buu ku dhacayaa.

Qalinkiyo dawaaddii
Weli ways dul-yaalliiin
Dul-fuqaarna lama dhigin
Qubanaha la duudsiyey
Iságana dágaal farañ.

Daayeerku laan buu
Weli dacalka haystaa
Bhal ceedhin deyn waa'
Anna waxa la ii diray
Daaraanta godobtoo
Nabarrada damqanayaan
Hadba dacar ku noolayn
Ilaa daayin abidkay
Dawankaan ruxruxaya
Falla waan ku darayaa
Marka doobi buuxsamo!

Dulucda maansada **Dibad-yaal** iyo farshaxannimadeedu waxa ay dhex

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

jiifaan oo loogu tegeyaa sheekada ay ku socoto ee ku saabsan labada nin ee walaalaha ah (Duleed oo dibedda ka imanaya iyo Dibadyaal oo waddanka ku sugnaa). Sheekada labada nin waxa ay ku bilaabmaysaa si isla-yaab isla diid ah, iyaga oo xaalka reerkooda oo dalka u taagan Duleed uu ka xog-waraysanayo Dibad-yaal, waxana waraysigu ku ibo-furmaya:

Wax la yidhi nin dooloo
Beryo dibadda meeroo
Dani baajin weydaa
Caalwaa' dib ugu kacay
Degelkuu cid ku ogaa.
Fadalkiyo durduradii
Wuxu dacal ka soo galay
Dooryaanle waagii
Didibtii la oollaa,
Daaqsin buu ka halacsaday
Dayra-dhaaf nin jiilaal
Shitay dogobbo waaweyn
Waxa duunka hoosiyo
Damaciisu kula faqay
Ninkaas daartay xaabada
Wax u dagamsan baa jira.

Lugihii degdegayuu
U duwadey dhankiisii
Isla doonasho Ilaah
Doobku waa walaalkii
Waa ninkuu dad iyo maal
Dummaddiisa kaga tegey.

Durba laysku soo bood
Degdeg laysu gacan qaad
Wuxu yidhi "bal soo durug
Hadalkana i deeqsii
Marmar baan daraaddiin
Degdeegiyo kalgacalada
Odhan jirey ma duushaa
Meel bay dalooshoo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Dal-tabyaa i haysee,
 Duni waa ku dhaqannoo
 Dareen lagama waayee
 Degmadii ma nabad baa"?

Ninkii dalka loogu yimid (Dibad-yaal) ayaa dabadeed hadalka qaadanaya oo u warramaya walaalkiisan ka soo laabtay qurbaha ee dalka ugu yimid (Duleed)..

Wuxu yidhi "dareen ma leh
 Degmadana shil kama dhicin
 Dadna waa fayow yahay".

Qurbaawigii ayaa neef kululi ka soo boodeysaa oo warka walaalkii ku diirsanaya, siina ambaqaadaya sheekada, isaga oo doonaya fiinna-fiinaynta (faahfaahintii) warka.

Kuye "dooddigaygii
 Dardartaan u yeellaa
 Imminkaan debcinayaa"

Ninba dabada meel saar
 Warku sii dabayl raac
 Laysu daadeg toyashada

Ninkii dibadda ka yimi (Duleed) ayaa haatan walaalkii (Dibad-yaal) waxa uu weydiinayaa goray yar oo dhal ahaa oo guriga joogi jirey berigii uu dalka ka dhoofayey ee uu dibadaha u sii dhuyaalayey.

Wuxu yidhi "hal ii daran
 Goraygii dufta lahaa
 Ma rakaatay doobtii
 Shimbiraha ma didiyaa"?

Wuxu yidhi "ku daayaa".

Maxaa "daaray buu yidhi"?

Wuxu yidhi "dabbaalkii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Lafii Daabbad qaarkood
 Sow duleedka kama helin
 Duf ku bexe wedkiisii
 Doqonniimo gurayaa
 Nacasnimo daldalayaa
 Dabadeeto eedyaa".

Dhimashada gorayga waxa sabab u noqotay bixiddii (dhimashadii) awrkii Daabbad oo ahaa hayinka reerka, Duleedna aanu ka war qabin. Dibad-yaal dhimashada qof ama neef ayuu mid kale oo aanu Duleed la socon geeridiisa ama dhimashadiisa ugu sii lifaaqayaa oo ugu darayaa ilaa uu dadka dhammeeyo (wada xaaqo), duunyana wada dabar-jaro!

Wuxu yidhi "dul-badanii
 Doonnidii la raran jirey
 Ma naf baad ka daydeen
 Mise wuu dibboodoo
 Dugaag caydha baa helay"?
 Kuye "daayinkiisii
 Dembi dhaaf ha siiyee
 Sawti duugti loo qalay
 Ducadii adoogeem".

Wuxu yidhi "duqeennii
 Dusha inagu sidi jirey
 Isaguna ma dubuq yidhi"?

Kuye "seben ummulo doox
 Dabayaaqadiisii
 Intii aan duqduba hoyan
 Dabra-weerar nagu dhacay
 Duullaan ku dhimayaa".

Wuxu yidhi "ma Daadana"?

Kuye "daad la orodyaa
 Daadeys ka xooryaa
 Intaan danabadaadii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Ubadkiyo durriyaddii
Dahrigaaga laga jaray
Subax keliya duuduub
Lagu darin xabaalaha".

Wuxu yidhi "dabayshaday
Dayaxay madoobaa
Gabbalkay dam weeyaan
Da'yartii cuddoonayd
Iyagana docdoodii
Ma daleel bannaan baa"??

Kuye "duumo xaaqdaa
Intaan Dahabadaadii
Duulal raacay loo tirin
Iyadana ka daba gee
Wixii aakhiraw degey".
Kuye "Dahabadaydii
Iyaduna ma duug baa
Maxaa loogu daw-galay"??

Ma dumaashiday baa?
Kuye "waaban daalee
Sawtii Duleedaw
Daandaansi keentee
Jin dagaagay maagtee
Aqalkii ka dumisee
Lagu helay dembiga culus
Sawtii la doorshee
Dalandooll laga dhigay
Intaan xoolo darbar go'in
Duugowyey xiisii
Dirgan waayey hadalkii
Indhuhuna is daydaye.

Wuxu yidhi "dad yaa hadhay
Maxaa duunyo weli nool"??

Kuye "duunyadeennii
Daratiyo kud weydi
Dadna waa anoo qudha"!

Duleed oo yaqiinsaday
Inaan guul dambaysoo
Lagu diirsadaa hadhin
Ayaa daymo muruga ah
Dibno jiitamaayiyo
Deelqaaf ku yidhi ciil
"Danab iyo wajaaf iyo
Daacuun ku kala goo!!!
Reerkan daaha loo rogey
Dubbihii Ilaahay
Darandoorri ugu dhacay
Dam-daguugan laga dhigay
Miyaad guul-darraystow
Nabad iyo dardaan iyo
Igu tidhi dareen ma leh
Waxa duur-xulkaagani
Kaa daarran yahay sheeg?!"

Madaxa ayaa Duleed weynaadey, maskaxduna way faaraysaa la-yaab dartiis, hase yeeshee Dibad-yaal nin jixin-jixaya maaha, waxanu u duurxulayaa ama ku tanaxweynayaa oo is-diidsiinayaaa argagaxa walaalkii. Maansa-yahanku isaga oo taas cabbiraya, ayaa waxa uu siii ambaqaadayaan maansadiisa, waxanu yidhi:

Dibadyaal kal adagaa
Naxariisi kuma duxin
Damqashada walaalkii
Weji duban ku baabi'i
Af daboolan kula hadal
Ma degdegim jawaabitii
Docdan iyo docdaas dhawr
Dib xusuuso ugu noqey
Dabkii xaabo saar-saar
Madax diiran baaq-baaq

Taataabey dakharrada
Wayska dagagar jiifee
Deexashuu la soo kacay

Tuducyadan hoose laga bilaabo ilaa gebagebada tixda waxa uu Dibad-yaal ku furfuraya masalooyinkiisa duur-xulka ah, isaga oo si qayaxan oo cad faallooyin uga bixinaya wixii dalka ka dhacay intii uu Duleed dibadaha shishe ku laalnaa iyo waxa hadda ka socda intaba. Maamulkii dawladda ee dalba-juuqaha lahaa iyo siyaasaddeedii bar-kuma-taalka ahayd (xaaduqa) ahayd ayuu nalka ku daarayaa oo sida caanaha dhayda ah u caddaynayaa. Dalka, dadka iyo dawladdaba waxa uu siinayaa magaca Degmadayada.

Wuxu yidhi "demadayada
Dugsi keliya baa jira
Diric keliya baa dhiga
Dersi baannu barannaa
Dulliga iyo beentiyo
Doqonniimo faankiyo
Qoqobkiyo dirsoociyo
Ducadiyo yabooohdiyo
Inta laga diqoodiyo
Dewersigu ka kow yahay
Digashadu u mudan tahay,
Marka qalin daraalaha
Dilla sheegga la cuskado
Imtixaanka loo dego
Ka dul dhiga jawaabtiyo
Doorkiyo wax-garadkaa
Inta daadata u badan".

Wuxu yidhi "degmadayada
Dibnahaa la cunayaa
Qosolkaa la deexdaa
Adigoo il dabaya
Dadku inaanay kaa garan
Misna lagu dedaalaa
Marka aad Duleedow

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Sidaad doonto weydaad
Sidaad diiddey yeeshaa".

Dibad-yaal waxa uu ku sii dheeraanaya oo kolba doc kaga imanaya waayihii iyo joogtadii markaas ee Degmada (dalka), isaga oo darxumoo yinkii jirey iyo la-yaabkii dalka yaalley sii iftiiminaya, ayaa waxa uu beydad kale ku lahaa;

Wuxu yidhi "degmadayada
Cudurrada dillaacee
Aayaadka diintiyo
Dadku uu Ilaahay
Daa'inkeen ka magan galo
Waaba lagu ducaystaa.

Haddaannaan dagaal ridin
Ama ciidan soo dumini
Dawliil ku naalloon
Ama duul xeryo u goyn
Ama keenin daacuun
Ama daadad soo rogin
Webiyada durdurayaa
Jiilaal wax naga dilin
Daba-dheer na salabayn
Diigaanyo nagu dhaban
Miyyaa daasadaa madhan
Darham noogu dhacayaa"?
Wuxu yidhi "degmadayada
Ruuxii la duugaa
Marka laga dareeruu
Dardar soo cehaayoo
Dib u soo dhashaayoo
Durba loo mashxaradaa"!

Wuxu yidhi "degmadayada
Duleed joogta maqashijo
Ka hagrada ma-durugtada
Ayay geel u dirataa",

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Wuxu yidhi "degmadayada
Dibida iyo weylaha
Waxa dhala dameeraha"!

Dibad-yaal waxa uu walaalkii far waaweyn ugu sii qorayaan cidda mushkiladda mas'ulka ka ah ee eeddu dusha ka saaran tahay.

Wuxu yidhi "degmadayada
Danbar laguma maalee
Darxumaa ka oloshoo
Dalawadu nin moogow
May gabin dadkeedee
Waxa loogu daw galay
Nimaan daawo xidhino
Ilaa dalandalkiisii
Doofaarro dhiqi jirey.

Duluglahaa is haystiyo
dibiyada hardamayaa
dixda ay ku jabayaan
waxa damashi weynayd
dhirta looga dabar jaray
durba haysu muuqdeen
kibir haysu dooxeen
dacawaa basaastoo
dufan looga shubayaa.
Dooh doohdu waa been
Nin dalaafsan baa yidhi
Waxay daarran tahay waa
Isku didi ibleysow
mid ahaan duxdiisiyo
daribtiisa noo loog.

Degelkaad xusaysaa
Ma dal buu ka weyn yahay
Naf adaa u dudayee
Afkoo sow ma hadal deyn".

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Xaqiiqooyinkaas qadhqadhaadh ee Dibad-yaal wejiga kaga dhuftay walaalkii Duleed, waxa ay sii kordhiyeen walbahaarkii iyo werwerkii Duleed ku oognaa ee uu dibadda kala soo hulleelay iyo naxdintii wararkii hore ee qoyska ku saabsanaa ay dareenkiisa kaga tageen, waxanu ku calaacal-tiraabayaa wixii uu hadimo qurbaha kala kulmay ee ahaa quudhsii, takoorid, af-legaaddo, dulleysi iwm. Duleed taas ayuu wax ka taataabanayaa, isaga oo dhiillada uu waddanka ugu yimidna kal olol ka qaaday:

Kuye "daba-likaalow
Allaylehe dad baa ba'ay

Waxaan doogsin cararkii
Diihaal la orodkii
Habeenkoo dalool tegey
Socodkiyo dawaafkii
Didmo caymadkaygii
Deli iyo jar kala dhacay
Wixii doox rogmanayaa
Igu daray bad-weyntee
Daad-xoorta iga dhigay,

Waxaan reer i diir neceb
Ku dib-jirey agtiisee
Da'dey gacanta hoos dhigay
Qalo iyo dir-sooc iyo
Waxaan diif la golongolay
Dalan-dool u yeellaa
Daalaa dhacaygii
Rugtaan soo duggaaashadey
Miyaa ii darraatoon
Ugu imi dardaar werin
Maantana degaankay
Ma Dagaar u guur baa
Iyo Diillintii Gurey"?

Dibad-yaal isaga xaajadu kama qasna oo waa nin soo gubtoo jabay. Waxa uu walaalkiisa soo degey taabsiinayaa xaqiiqo kale oo ah inuu intii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

uu tacabirka ku maqnaaba uu isaguna waxaas iyo wax ka sii daran u dhabar adaygayey oo dalka ku joogey, magaca Dibad-yaalna kula baxay.

Wuxu yidhi "Duleedow
Dilalyada ku haysaa
Amber iima dihinoo
Intii ay dabayluhu
Hadba meel daleelliyo
Daaddeys ku dhigayeen
Wixii daad mahiigaan
Dal shisheeye kugu furay
Dabataan ku noolaa
Dhaxan baan dugsanayoo
Amber dayro ku ahaa
Dibad-yaalla kula baxay
Dooyaysigaygiyo
Dunqulaalka hoosiyo
Digisigaan babbinayaa
Gacma daalis weeyee
Dux inaan kala bixin
Malaa daawashada guud
Dunjigaygu kugu filan

Haddaad diiddey maandhow
Bal ninkaad u tahay Deni
Iyo Xaaji soo degey
Saadaasha kugu daray
Isna tiisa daymood"

Mar kale ayaa Duleed sii dhaka-faarayaa oo dhulka xar-xarriiqayaa, ka dib markii isaga deyn iyo daalac loo sii raacay ee lagu yeeshay; halkii isagu uu wax ka heli lahaa ee wax laga siin lahaa! Wawa uu Duleed la-yaabayaa sida waxaas oo dulmi iyo dhibaato ah loogu raallida yahay ee la isaga daawanayo iyo iska fadhiga shacbiga, waxanu ereyo dareen kacsani uu horseed u yahay ku odhanayaa: "*meeday dawladnimadii; meeye diricyadeedii; maxaa dullinimada looga damgan waayey oo looga diriri wadyey?*"

Wuxu yidhi "dulmanidaa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Misna gacan degganidaa
Aaway dawladnimadii
Iyo doorarkeedii
Ma dad baan arlada jirin
Ma nin baa daraaddii
U daddaabba xidhantiin
Caku aaran dubatada
Iyo dooxatada baas
Dabar maa u goysaan
Xadhig maa u diirtaan
Dibso maa tidhaahdaan
Colka wadhf k u daydaan
Nafta deeq u bixisaan"?

Dibad-yaal ayaa hadalka qaadanaya oo isku deyaya in uu Duleed qanciyo, waxanu u tilmaamayaa in dadkii jiro oo dhibaatadu wada taabatay; dulmiga loo wada gudboon yahay, cid kasta iyo xumaan kastana loo babac dhigi karo oo la muquunin karo, hase yeeshay uu dadku xilligan iska cilladaysan yahay oo la isku sumeeyey oo is-diiddooyin iyo shaki dhex yaal, oodo dhacameedna la kala dhex dhigay.

Wuxu yidhi "degmadayadu
Dareen way ka siman tahay
Doogna way gudboon tahay
Doorna waw midowdaa
Libna way ku dirirtaa
Xilla way daryeeshaa
Daba-gelisyadiisiyo
Dad-qal way ka adag tahay
Danna way wadaagtaa
Duddadaa u kala rogan
Manaa kala dab qaataan
Dadab baa ku kala xidhan
Kala durugsanaantiyo
Digadana nin baa shiday
Dawaduu ku huriyaa
Rag inay ku damiyaan
Dannigoodu farayaa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Gaas bay ku darayaan
Meel daad u baahnayd"!

Dibad-yaal uma dhalan dabbaalnimo, waxanu intaas ugu sii ladhayaa walaalkii in sheekadu aanay sidaas iska ahaan doonin oo la iskaga daba imanayo, lana xisaabtami doono, waanu marka uu lahaa:

"Waxse jira Duleedow
dibirrooti kulul baa
dingaraaradiisii
xaska lagula daatee
duugoobi maayaan
dakharrada la geystoo
waa daanno culusoo
rag iskaga dambeeyaa".

Maansadan Dibad-yaal oo ka mid ah maansooyinka ugu dhaadheer, uguna mugga weyn suugaanta Hadraawi, waxa ka dhex muuqanaya oo ninkii dhuuxaaba ka dhex helayaa ka sakow xigmadda duur-xulkeeda iyo hab-faneedkeeda farshaxanka ah tusaaaleyaa macne weyn ku fadhiya oo laga akhrisan karo waayihii ummadda soomaalida ee sebenkii maansadu curatay, wakhtiyadii ka dambeeyey iyo ilaa kuwa xilligan la joogo. Waa maanso nool oo maanta la adeegsan karo, waana ta khasbaya in wax laga taataabto oo lagu dul hakado iyada iyo qaar kale oo muddo ka sii horreysey la tiriheyba.

Maansada Dibad-yaal waxa ay ku soo gunaanadmaysaa u sii dardaarerin buuxda oo ay ugu duur-xulayso cid kasta oo madhax (kayd) xun meel sii dhigata (xumaan sii dhitaysata) iyo sii saadaalin ku waajahan waayihii soo aaddanaa iyo wixii ifafaaleyaa ka soo naasa caddaa ee ay maalmuhu la soo gurguuranayeen, waxanay tidhi:

Waxan dooddi kaga baxay
Hadalkana ku daa' idhi
Nin dab liqay Rashiidow
Dhuxul buu ka daacaal!!!
Ma darmaanta booddee
Didday baan u jeedaa?

Ma daliilka muuqdiyo
Dhamac hoos ka darartoo
Is- dallaalimaysiyo
Danbas baan aqaannaa?
Halka deyr wakhtigu dhigo
Dib baa looga sheekayn
Kaddaraa u magac bixin!

MAANSADIISA RUBUCII ZAAD 1980-1990

Iska hor-imaadkii shacbiga iyo Taliskii Soomaaliya waxa uu si qaawan u soo baxayaa horraantii 1980-maadkii. Waxa xilligan sii xoogaysanayey falalkii muquuninta, cadaadiska, cabbudhinta iyo hanjabaadda isugu dhafnaa ee hay'adihii dhufaannida shacbiga ugu qaabilsanaa Nidaamkii Maxamed Siyad Barre madaxweynaha u ahaa.

Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu taasi kaga jawaabey go'aan qaadasho uu ficiil ku lammaan yahay, waxana arrintan go'aankiisa xambaarsan maansada **Dhahar** oo tilmaamaysa in xaajadu dhaafsiisan tahay maanta wax af laga yidhaahdo, una gudubsan tahay in lagu dhiirrado gacan-ka-hadalkeeda. Waxa uu Hadraawi ku hal-qabsanayaa Maxamed Xaashi Gaarriye oo uu ku leeyahay "aynu gacan wax kaga qabanno lugtan jeeniga dhaafsan". Waxa ay maansadu leedahay oo aan ka soo qaadanaynaa dhawrkan tuduc:

Dhamme Maxamed xaashow
Ina Xaashi Dhamacow
Cashaday dhaharatee
Geelu dhimo hadhuubkee
Dhaqayiyo galooft yahay
Rag ka dhoofa baa jira.

Dhamac iyo hannaan iyo
Saddex dhaqan wadaagtoo
Isu-dheelli tirantaa
Dhuuni lagu bislayscaa
Gaarriyow dhardhaarrada

Kol haddii mid laga dhigo
Rag dhuyaala baa jira.

Maalintay dhanaan tahay
Rag dhirbaaxo quudheed
Inta ay ku dhaashtaan
Xiddigaha is-dhalan roga
U dhufaanan baa jira.

Inta qaran dhiskiisiyo
Dhidibkiisu taagnaa
Dheeraad nin dooniyo
Nin ku dhega xaqisoo
Dhacsanaayey baa jirey.

Dhederbiga colaaddiyo
Rag hadduu dhabiiltamo
Fule dhimashadiisaa
Dhawr jeer noqnoqotee

Wax la yidhi dharaartaas
Ninka dhiirran geeridu
Isagay la dhalatee
Hasha dhaxal-wareegtiyo
Dheeha furashadeedana
Keligeen dhunkaashiyo
Higta caara-dhuubtiyo
Dhugtan kuma go'aynee
Haddii laysku jilib dhigo
Kumanyaal dhiggeenoo
Waxba dhawrsanaynood
Sida awrka dhaameel
Dhoomuhu gubeenoo
Dhibta kula wadaagoo
Isu-dhaarsan baa jira.

Dhamme Maxamed Xaashow
Ina Xaashi Dhamacow

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Dhidarkuba xabaalaha
Kuma dhaadhaceenoo
Kuma dhiirradeen ruux
Celin kara dhawaaqee
Kolkuu meydka dhiilliyo
Dhaqdhqaqaq ka waayuu
Hore ugu dhowaadaa
Dhinacyadiyo feedhaha
Muruqyada ka dheeegtaa.
Kol hadduu dhawaqaqii
Dhicisoobey gabaygii
Dheg-ka-maqal ha joogtee
Lumay dhaqan-galkiisii
Sheekadu Dheg-dheer iyo
Dhoor-daalis noqotee
Garriyow dhammaadkiyo
Halka ay ka dhowdahay
Dhakhso mawgu gudubnaa

Bulbullahan dhabbacashada
Ku madhsaday dhallaankii,
Lafta dhabarka ka habsadey
Waayuhu dhirbaaxeen
Dhaadhaada taahiyo
Dhuun-yeedhis mooye
Sida kale u tamar dhigay
Beri buu dhimbii iyo
Dhuxul daba ka kululaa
Weli lagaga dhawrsado,
Xaajadu ha dhabaqdee
Dhabba maw abbaarnaa
Dadka dhiillo culus iyo
Dhakafaar ma gelinaa
Wedka maw dhadhaminnaa
Dhagar maw badheedhnaa?

Waxa Itoobiya fadhiisinno hubaysan ku yeeshay kooxihi Mucaaridka ee
SSDF iyo SNM. Dad badan oo qubane ah, kana kooban saraakiishii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

ciidamada, siyaasiyiin, maansooleyaal, aqoon-yahanno, wax-garad kale, shaqaalihii xafisiyada, macallimiin, arday, ganacsato iwm ayaa ku soo hab-qamaya oo ku soo biiray Xoogaggaas Mucaaridka ku ahaa Taliskii Soomaaliya.

Bishii May 1dii 1982 ayaa Maxamed Ibraahim Warsame si toos ugu soo xidhmay oo u yimid goobihii uu halganka hubaysani ka socdey, waxanu ka mid noqday ururka SNM oo markii danbena uu ka dhex qabtay xilal kala duwan guddiyadiisii golayaasha dhexe iyo fulinta. Hadraawi waxa uu goobtaas ka galay halgan siyaasadeed iyo mid suugaaneed oo waddani ah, lehna laba faramood; laba weji oo kala duwan oo iska soo hor jeeda. Faranta 1aad waxa ay ahayd Taliskii Maxamed Siyaad Barre madaxda ka ahaa oo iyadu asalka ahayd iyo ta labaad oo noqotay Maamulladii Mucaaridka mayalka u hayey ee hoggaaminayey oo iyaga laftooda la iska hor yimid. Waana xilligan marka magaca iyo maansada Hadraawi ay mar kale dunida (inta soomaalidu ka degto) ay isku kala bixinaysaa, saamaynta weynna ay ku siii yeelanayso. Maxamed Ibraahim isaga oo goobahaas Halganka ku sugar oo geylamaya af iyo addinba, ayaa waxa uu la kulmay mar kale canbaarayn iyo coladin ka soo jeddey siyaasaddii hoggaaminta mucaaridka.

Waxa Hadraawi ay wada tallaabeen oo Halganka ku wada biireen si wada jir ah rag uu ka mid ahaa **Maxamed Xaashi Dhamac (Gaarriye)**. Markii ay haddaba gaadheen xarumihii Mucaaridku fadhiyey iyo rugihii laga hagayey hoggaamintooda, ayaa waxa ay ka biyo-diidayaan oo u qudh-qudhsami waayey Hadraawi iyo saaxiibbadiis hannaankii hoggaaminta Mucaaridka loo wadey xilligaas. Maansadu waxa ay ahayd hubka qudha ee maansoolayaashu haysteen, uguna babac dhigayeen xumaanta iyo tilmaamiddeeda. Maxamed Xaashi Dhamac Gaarriye ayaa goobtanna (Xaruntii Halganka) oog-maanseed dheer (dab-maanseed) ka belelinaya (shidaya). Waxa uu tirihey maansadiisii ugu horreysey ee goobaha halganka ka curata oo ahayd maansada **Waaya-arag**. Gaarriye waxa uu maansadan ku qaawinayaa si qayaxan dhalliliihi labadii maamul ee kala hoggaaminayey SSDF iyo SNM. Waa maansadii ugu horraysey baa la odhan karaa ee noocas ah ee ka soo if-baxda, saamayntana ku yeelata goobahaas mucaaridka hubaysani fadhiyeen.

Maxamed Ibraahim Hadraawi oo Gaarriye ay saaxiib gaara ah ahaayeen,

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

xidhiidh sokeeye oo maanso wadaag ahina uu ka dhxeeyey in badan, ayaa dariiqas Gaarriye wax mariyey ku labaynaya oo tirihey isla ayaa amahaasba maansadiisa **Dallaalimo**. Maansadan qaybteeda hore waxa ay ka hadlaysaa wixii soo kala dhex maray Hadraawi iyo Maamulkii Maxamed Siyaad Barre, qaybta labaadna waxa ay ku talax tegaysaa khaladaakii mucaaridka, iyada oo tilmaarmaysa iimihii meesha yaalley iyo sida ay u ahaayeen qaar aan loo dul-qaadan karin. Hadraawi waxa uu **Dallaalimo** ku bilaabayaa oo yidhi:

Qaranow daryeelkaa
Korriyooy u doodkaa
Dulmiyow tilmaantaa
Duudsiyow ka murankaa
Xaqow daafacaaddaa
Danyareey u hadalkaa
Ummad yahay u digiddaa
Gabayow dakanadaa
Midnimooy u dirirkaa,
Xadhig miiggan lay diir
Dabar adagna lay sooh
Keeno laygu daadihi
Deli laygu seetee
Duddo laygu oodee
Darbo iyo guhaad iyo
Digashiyo colaad iyo
Durid iyo canbaar iyo
Inta daranba lay mari

Marar lay dardaar weri
Birta daabka lay geli
Ha la dilana lay yidhi
Deel-qaafna ii raac
Degelkiyo rugtaydii
Iyo Dahabadaydii
Iyagana ka dibed baxay

Ku darsoo ha yeeshii
Degi waa' ladhkaygii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Dumi waa' hankaygii
 Dhiman waa' dareenkii
 Demi waa' ilayskii
 Damqan weydey saantii
 Deebaqaqdu ima karin
 Dawadiina lay waa'.

Waxa uu Hadraawi maansadan ku sii bidhaaminayaa falalkii nololuugga iyo dulleynta shakhsiyadda qofka iyo sumcaddeeda ku salaysnaa ee talisku adeegsan jirey, sida in nafta la damac raaciyo oo laac la hor-qado; adduun iyo derejana lagu walciyo (walacsii), dabadeedna durdurro xajjin ah lagu dabbaalsiiyo (tuugo, xatooyo, musuq, qaraabakiil, macaansiga xumo oo idil iwm); dhiigna faraha loo geliyo oo sidaas lagaga saaro xerada iyo xaydaanka sarriigashada (xishoodka) iyo dadnimada. Waxa kale oo Hadraawi maansadan ku muujinayaa sida miiggan ee waxyaalahaas (maalka iyo derejo dhammaanteed oo noocaas ah) uu uga dhega-adaygay, u diidey ee uu gaashaanka ugu dhuftay ee uu uga xigsadey dadnimada, daacadnimada iyo in uu dayro u noqdo difaaca iyo u hiilinta milgaha nololeed, sharafkiisa iyo inta taagta daran ee uu duudsigu ku dhacayo. Waxyaalahaasna waxa uu Hadraawi ku cabbirayaa beyadkan soo socda:

Dufan iyo sabaaliyo—
 Dux waxaan ku gelinayn
 Doqon baa u xilatoo
 Nacas baa ku dararoo
 Weligii ku deexdee
 Durdurrada xajiinta ah
 Ku dabbaalo lay yidhi
 Dadnimaanse ka xigsadey.
 Nafta haw darraanoo
 Ha is-taagin daaftee
 Dusha soo kor lay yidhi
 Duug hadhaanse ka xigsadey

Dabatada is-guratiyo
 Dooxatada is-wacatiyo
 Xerta aaran dubatada

Daawo yeesha lay yidhi
 Danyar baanse ka xigsadey

Dabka aad shidaysiyo
 Dabra-weerarkaagiyo
 Debci hawsha lay yidhi
 Diidey baanse ka xigsadey

Duunyo laygu muunee
 Damac layla soo qaad
 Duufna lay xalaalee
 Runtu door ma keentee
 Been ku daakir lay yidhi
 Daacad baanse ka xigsadey

Demesh iyo xariir iyo
 Aqal daahyo dheeroo
 Bilic lagu daleeyiyo
 Dugsi laygu maamuuus
 Debed baanse ka xigsadey

Inta fudud dabayshiyoo
 Duufaan ha qaadee
 Ka danayso lay yidhi
 Doobi buuxa lay dhiib
 Daadi baanse ka xigsadey

Dibnahaaga haysoo
 Da'furoo ha qiiroon
 Qalinkiyo dawaaddiyo
 Dulfiqaar dhig lay yidhi
 Deelley baanse ka xigsadey

Ka deg faraska lay yidhi
 Dibso oo lugaa keen
 Dulli qaayib lay yidhi
 Dirir baanse ka xigsadey

Tolo darajo lay yidhi
 Deni noqona lay yidhi
 Waxaad adigu doontiyo
 Dantaa sheego lay yidhi
 Dayraanse ka xigsadey!

Markii uu Hadraawi ku biiray mucaaridka ee uu dhugtey habkii wax lagu wadey ee hoggaaminta labadii urur ee SSDF iyo SNM, ayaa waxa ugu soo dhex baxay muuqaal aan wax badan ka duwanayn kii ay kaga yimaaddeen dalkii hooyo ee beydadka sare sifaynayaan. Qaybta labaad ee maansadan ayaanu abwaanku arrintaas wax kaga iftiiminayaan. Wuxuu ayaa qaybta labaad ee maansadan **Dallaalimo** waxa ay wada shiraysey. Qaybta labaad ee maansadan **Dallaalimo** waxa ay haddaba ka ambabaxaysaa kulanka madashaas iyo sheekadii taalley miiska dherer u sii kordhineysey taliskii lala dagaalamayey. Waxanay oo cimri dherer u sii kordhineysey taliskii lala dagaalamayey. Waxanay tidhi:

Ma dahaa ma daayaa?
 Shirwacow ma dooxaa?
 Dar Allee ma sheegaa
 Waxay dihatey buurtii
 Digta iyo hamteedii
 Qabqabtiyo deyaankii
 Iyo ducashadeedii
 Dunidoo dhan la hinqaday?

Duhur baa la joogaa
 Damal bay malkadu tahay
 Duqey baa isugu timid
 Degdeg buu shirku ahaa
 Anna daawashaan ahay
 Iyo weriyeye daah xidhan
 Daljir aan la filanayn
 Belo aan la doonayn
 Dawan iyo caroog sida

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Lagu diirsan oo yimi
 Madalkana si'dalag iyo
 Hab derderan ku soo galay

Daymo halacsigeediyo
 Arar iyo ducaa dhacay
 Dabadeed warkaas guud
 Darka loo gur yeelkii

Shaxda laysla deydayey
 Intaan looba daadegin
 Dulucdiyo ujeeddada
 Dul-ka-xaadsigii guud
 Durba laysku maan-dhaaf
 Duul-duulyey hadalkii
 Sheekada dib loo celi
 Dooryaanle loo guur
 Ninba doodda baanaha
 Sida maanta doorka ah
 Dacallada ka dhaaf-dhaaf
 Utin duuga hibashada
 Dura soo cusboonee
 Deyn laysku soo oog
 Ninba dakhar ka maah-maah
 Digo hore la faadh-faadh
 Xaajada dorraatiyo
 Daahyaale loo riix

Idinkaa na daba guray
 Idinkaa wax dumin jirey
 Idinkaa na dagi jirey
 Idinkaa dellegen iyo
 Dibirootii nagu wada
 Diig-diigad carasha ah
 Danan iyo rakaad-celin
 Onkod iyo dinnaahyeyn
 Wahad lays durduursii
 Garta laysku daadduun!

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Door-roonayaashii
 Dabin madhan ku loollame
 Runta laysku deyi waa'
 Daacad loo ged-bixi waa'
 Ninna damac ka wadi waa'
 Daalaa-dhec hadalkii
 Carrab dalab leh mooyee
 Mayal toosan loo diid
 Habaqlii dayeysnaa
 Ninba duluglihiisii
 Meel baas u dalandali
 Dadabtana ku weegaar

Garan waayey doogtiyo
 Halka xaalku deridiyo
 Isha daban ka leeyahay
 Doon-foonay oo helay
 Wawa laysku dilayaa
 In xumaa la doorshiyo
 Xil-daryeeliddiisiyo
 Dad-u-hiilin maahee
 Geenyada dekaanka ah
 Anna aan dul buuxshoo
 Dala'sado kolkaygoo
 Daadka aan ku dhaafee
 Iiga soo deg weeyaan!

Maansadu waxa ay is-barbar dhig farshaxan wanaagsan ah ku samaynaysaa; iyada oo abwaankeedu adeegsanayo af-soomaali wacan; maamulkii jabhadihii hubaysnaa iyo kii taliskii ay ka hor jeedeen. Ceebihii lagu diiddanaa taliskii Soomaaliya ayaa madaxdii jabhadahana maansadu ka urinaysaa, waxanay tidhi:

Dadku maaha kii hee
 Dawliilka beenta ah
 Duubka loogu xidhan jirey.
 Dadku maaha kii hee

Salfudaydka dalagta ah
 Dabinnada u geli jirey

Dadku maaha kii hee
 Sida duunyo weer heley
 Dildillaan ku go'i jirey
 Dadku maaha kii hee
 Gudin lagu dul-baaxsado
 Daabka looga dhigan jirey

Dadku maaha kii hee
 Darka ceelka horashada
 Dalawada irmaanta ah
 Afar-deeqda madida ah
 Dib intay u waabshaan
 Diran jirey candhoolaha

Dadku maaha kii hee
 Midha daray had iyo jeer
 Duuduub ku liqi jirey

Dadku maaha kii hee
 Laba goor dan seegee
 Shalay iyo dorraad jirey

Dadku maaha kii hee
 Intay daaf ka guuraan
 Daacuun u raran jirey
 Dadku maaha kii hee
 Diga-rogashadoodiyo
 Dalan-doolka geeddiga
 Dalka oo cadceeddiyo
 Dayaxiiba joogaan
 Xiddigaha dagaariyo
 Dunqulaal ku gudi jirey

Doogtu maaha tii hee
 Dibno lagu afuufiyo

Maryo lagu dabooliyo
Hadal lagu dawayn jirey

Waa maxay daloonbigu
Codka lays dalbanayee
Duur-xul laysku leeyahay
Demman wayska huruddaa
Docda bari ka laba gura
Miyaan waagi daalicin?

Duulkan laysku haystaa
Illeen duunyo maahee
Doob kaloo hawoodiyo
Nin kaloo u dadab gala
Ku dumaala saynsaab
Ka ilbaxe duruustaa

Waxay taas ka doorteen
Ama talo ku daasteen
Inay dayrtan maanta ah
Inta timaha loo dabay
Ama daraya-muuus xidhan
Dalka gugan hablaa kacay
Ta u ladan ka doortaan
Cashaday dareemaan
Daacaddeeda waayaan
Dalqaddeeda siyyaan.

Maansadan **Dallaalimo** waxa ay laf-dhuun gashay ku noqotay oo si badheedhe cad ah uga hor timid siyaasaddii maamullada mucaaridku ay ku socdeen oo ahayd mid aan ka casrisanayn ama aan waxba dhaamin tii ay ka hor jeedeen ee taliskii Gen. M. S. Barre. Maansadu waxa ay u quus-goynaysaa madaxdii mucaaridka hoggaaminaysey, waxanay sii saadaalisay oo ka sii dardaar werinaysey ifafaalayaashii u qarsoonaa ee waayaha soo socdaa gelbinayeen. Waxanay tidhi:

Ka daryoo saceennii
Dibi baabu dhali jirey

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Doorarkii horeetee
Daalaa-dhiciisiyo
Dacayda iyo caashiyo
Daamankaan u jeedaa
Dacar iyo dhunkaal bay
La dunuunucaysaa
Da'dan waxan ka baqayaa
Inuu daba-ka-ruub iyo
Dabar-gooye fooshee
Doobir ii dheh Yaasiin

Inta Dahab nimaan geyin
U daddaabba xidhan tahay
Gudcurkuna damtaa yahay
Deyn maayo hadalkee
Iga qabo Dallaalimo
Iyadana ka daba-gee
Dir intay wadaageen
Diiwaanka ii geli!

Maansada Gaarriye ee **Waaya-arag** iyo tan Hadraawi ee **Dallaalimo**, waxa ay nalka ku daateen xanuun jirey oo mucaaridka dhexdiisa oollimaad ku lahaa. Wuxuu ay furayaan dariiq cusub oo dhabbaa u xaadhey dhalashadii iyo hanaqaadkii mucaarid ku guda jira mucaarid kale. Dadkii goobaha mucaaridku fadhiyeen u soo tallaabay ee ka soo baxay Soomaaliya ama ka yimi meelo kale oo waddanka ka baxsan, ayaa iskaga hor yimid xagga fikirka adduun-arag iyo hannaankii wax u socdeen (Gaas bay ku darayaan; meel daad u baahnayd).

Waxan anigu shakhsii ahaan si wanaagsan u xasuustaa iyada oo maansooinkaasi **Dallaalimo** ka midka tahay ay suuq madow ku yihiin mucaaridka dhexdiisa oo aan la helin, lana oggolayn dhegaysigooda iyo faafintooda labadaba. Macduun bay beri ku ahaayeen dadka intiisa badani in ay helaan. Mar kale ayaa maansada xorta ahi baylah u noqonaysaa in ay cabbudhin la kulanto, abwaankeeduna cadaadis, canbaarayn iyo cagajugleyn uu qarqarka u saarmayaa, una eedoobayaa run-ka-sheegista waayaha iyo duruufaha lagu sugan yahay.

Hadraawi iyo Gaarriye oo ka mid ahaa caroogyadii bulsheed ee

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

suugaantii badheedaheedu caddaa ee gudaha Soomaaliya shamacyadeedu ku wada baaheen, kana hor jeeddey tabihii Taliskii Soomaaliya, ayaa maansoooyinkan markii ay ka curiyeen goobihii halganka nuskii dambe ee sannadkii 1982, waxa soo baxaya oo lagu faafiyey mucaaridka dhexdiisa in labadan Abwaan doc-faruur ku keenen ujeeddooyinkii halgamayaasha, kuna tallaabsadeen falal u adeegaya Taliska Soomaaliya! Iyaga (labada hal-abuur) laftooda waxa ku dhacday haddidaad badan oo kaga timid hoggaannadii jabhadaha, waxana ragga qaar (madaxdii mucaaridku) ku taliyeen oo soo jeediyeen in ragga maansadan hoggaaminaya la xidh-xidho oo xabsiga loo taxaabo. Hase yeeshi ma suurtogelin xadhig, maansaduna waxa ay heshay shacbiyad ballaadhan iyo hiil baaxad leh, waxa ay soo jiidatey oo dareen kulul ku saaqday dadka inta ugu badan, gaar ahaan halgamayaashii safka hore ee naf-hurka u soo ban-baxay. Dadka qaar waxa maansoooyinkaasi ay u dhayeen (daweeyeen) boogo iyo dakharro maanka kaga yaalley, waxanay u noqdeen iftiin ay ku hirtaan, rajo ay ku sii negaadaan, gabbood ay dugsadaan iyo ethel ay weheshadaan.

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa uu goobtan mucaaridka ka galay halgan siyaasi ah, waxana ka abuurantay maanso siyaasi ah oo dhumucdeedu qara-weyn tahay. Wixa ka mid ah maansoooyinka kale ee goobaha halganka: **Waxyi, Jiitama, Sirta Nolosha, Isa Sudhan, Indha badan, Heego Muuq Dheer, Daalalley iyo gabayga Gud-gude**.

Maansoooyinka **Sirta Nolosha, Daalalley iyo Gud-gude** ayaan doorbidayaan in aan mid walba goonideeda tuducyo uga soo qaato oo aan faallo-daymood ku yara milicsado curashadoodii iyo nuxurka godka ay ka awaale-warramayaan.

Maansada **Sirta Nolosha** waxa ay geleysaa kaalinta ugu mudan, uguna qaayaha badan ee suugaanta Hadraawi. Wixa hoggaas fadhiisinaya baaxadda iyo mug-weynida waxa ay ka hadlayso, qoto-dheerida ujeeddadeeda iyo habka farshaxannimo ee isku xidhka weedhaha iyo qurux- adeegsiga ama xulashada ereyada.

Maansadani waxa ay soo baxday saannadkii 1986. Maxamed Ibraahim Hadraawi oo in muddo ah ku laalnaa oo ku maqnaa saldhigiyadii safka hore ee uu ururkii SNM ku lahaa Gobolada koonfurta shishe (Bay,

Bakool iyo Jiidda Gedo), ayaa ku soo laabtay xarumihii dambe ee Dhaqdhaqaqa. Wixa uu yimid xafiiskii Addis-ababa ku yaalley. Raggii uu goobtaas ugu yimid waxa ka mid ahaa Rashiid Sh. Cabdillaahi X. Axmed oo ah nin ay Hadraawi aad isugu dheer yihiin oo saaxiibtinnimo sii sokaysaana ay ka dhexayso. Rashiid Gadhi-weyne waa suugaan-dhaadhi (nin maanso-ku-nool ah), waxanu Rashiid ka quud-darrayayey Hadraawi suugaan cusub oo uu soo allifey intii uu goobaha dagaalka ku maqnaa, waxanu weydiinaya oo su'aaley saaxiibkiis bal in uu wax suugaan ah oo cusub la yimid oo uu sido iyo in kale.

Hore intii aanu Hadraawi Addis-ababa iman, kuna maqnaa goobaha dagaalka ayaa waxa warqad u dirtay Sahra Rashiid Sh. Cabdillaahi oo ah curaddii Rashiid oo iyada lafteeeduna suugaan-ku-nool ah, waxanay Hadraawi markaas ka codsatay inuu u soo diro haddii uu wax suugaan ah sameeyey.

Maalmo ka dib ayaa Rashiid Sh. Cabdillaahi iyo Sahriiba helayaan oo ay ku soo noqotay war-celintii su'aashaasi, waxana jawaabtu ahayd oo xambaartay maansadan **Sirta Nolosha**. Iyada oo haddaba maansada curashadeedu ay sidaas ku timid, ayaa haddana waxa ay ka hadlaysaa ujeeddo sii durugsan oo fog oo ay ku biya-shubaysaa. Wixa ay guudahaan maansadani koobaysaa nolosha iyo hababka jiritaankeeda suurta gelinaya, aadamiga iyo awoodda (derejadiisa) loo siiyey in uu horseed kaga ahaado adduunka iyo inta kale ee guudkiisa saaran, noole iyo ma-nooleba iyo weliba garashadii iyo kartidii intaasba lagu fulin lahaa ee loo yeelan lahaa. Waa anshaxa wanaagsan, asluubta hagaagsan, hab-dhaqanka wakan, qaayaha dadnimada, wada macaamilka toosan ee is-taxgelinta iyo is-maamuuska ku salaysan, nabad gelyada adduunka, xakamaynta damaca iyo hubka, suulinta xumaha, ka talinta samaha, ku dambaynta caddaaladda, gudboonaanta iyo same-u-adeegsiga aqoonta (cilmiga) iwm.

Maansada Sirta Nolosha waxa ay ku hal-qabsanaysaa Sahra Rashiid Sh. Cabdillaahi oo u taagan hablaha soomaalida ama hablaha adduunka.

Waxaynu isha marin doonaa bal beydedka ibo-furka ee maansadan oo ka jawaabaya su'aashii ku saabsanayd wax sugaan ah oo cusub in uu Hadraawi sameeyey iyo kale intii uu safka hore ee dirirta ku maqnaa.

Hadraawi waxa uu ka warramayaan sida uu u fara madhan yahay ee wax maanso ah oo cusub aanu u sidin iyo sida aanay u jirin xasillooni wax lagu hal-abuuraa halkii uu ka yimid (goobihii dagaalka). Waxay ku bilaabmaysaa oo maansadu tidhi:

Saaxiibkayow heedhe
 Safar baan ka imi dheere
 Marka hore salaan diirran
 Marka xiga samow heedhe
 Ha ka nixin si'dalagtayda
 Sacab fara-madhnaantayda
 Suugaanta yaabkeeda
 Salka iyo fadhaa keenaa
 Marka xiga sugnaanteeda
 Socodkiyo falkaa sheega
 xeerkeedu waa saase

Saaxiibkayow heedhe
 Anba saaka qaybteeda
 Sirsirraan ka joogaaye
 Xadhiggiyo bal eeg suunka
 Iyo sabarka gaadiidey
 Iyo salabka ii qaaran
 Iyo suudha guudkayga

Hilaygiyo waxaan saabka
 U gilgiley Samow haanta
 Subag inay ku dhiiqdaaye
 Saasay ku badisaaye
 Sannad waliba xeeshiye
 Kol hadday silloonaato
 Samaheedu waa dhiige
 Sumuc talada loo dhiibye
 Sida sida sidaas weeye
 Si la yeeli jirey weeye.

Waxa uu Hadraawi saaxiibkiis Rashiid u dhigayaa oo saarayaa sallaan dheer, dabadeedna waxa uu dusha ka daawadsiinaya adduunka iyo waxa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

belaayo iyo qaxar (dil iyo dhiig) hareerihiisa ka taagan, wixii ka soo aloosnaa iyo waxa ka soo guuxaya ee maanta dunidu (gaar ahaan soomaalidu) ay la taahayso. Halkaas buu abwaanku ka dib uga sii gudbayaa Sahra Rashiid oo uu farayo ku fara-adaygga samaha iyo anshaxa wanaagsan, isaga oo ku dhaadanaya in aabbaheed (Rashiid) uu isaga (Hadraawi ahaan) macallin ugu yahay samaha iyo u hiilintiisa, iyana (Sahra oo gabadh oo dhan u taagan) uu dhaxalkaas u sii gudbinayo dardaaran ahaan. Ta la-yaabka lehi waxa ay tahay marka dhawr iyo toban sannadood ka dib curintii maansadan in uu Rashiid Sh. Cabdillaahi madax u noqonayo guddi xaqiiqo raadis ah oo baadhaysa xabaalihii dadka badan lagu wada aasay (xasuuj) ee Hargeysa (bal su'aal u celi meydkan; sababtuu u go'ay raadi), sababtii buu Rashiid raad goobayaa, waxanu yidhi:

Marka xiga Samow heedhe
 Talo sibiq dhaqaqeeda
 Soof-daran habowgeeda
 Sal-fudaydka hooggiisa
 Bal sallaankan fuul laalan
 Iyo sagabtan heensaysan
 Dhulka saas u jeedaali
 Sidan iyo sidaas fiiri
 Sidan iyo gadaal dheeho
 Raqda solan lafaa soongan
 Bal su'aal u celi meydkan
 Sababtuu u go'ay raadi!
 Bal dhegaysa saylaanka
 Iyo salowga beer-qaadka
 Iyo sebiga yeedhiisa
 Waxad aragtagayoo saasa
 Waxad maqashay oo saasa
 Maxaad odhan lahayd Suudi?

Samalaho furfuriddooda
 Godka seer-ma-weydaanka
 Marka ay sabbuux gaadho
 Si kalaan u dhigi taase
 Saaxiibkay Waayaale

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Suurtuu dhalaay heedhe
 Heedhee Sahraay heedhe
 Waxaan adiga kuu saantay
 Dadka kaaga soo soocay
 Sahra kuugu yeedh-yeedhay
 Siduu aabbahaa heedhe
 Samo ii faraan heedhe
 Kuu siinayaheedhe
 Sooyaalka taariikhdu
 Iyadaan sal-guurayne
 Murtidaan Sahraay heedhe
 Sadar kuugu qorayaaye,
 Heedhee Sahraay heedhe
 Curad suubbaneey heedhe
 Sumaddii Rashiid yeelo
 Iyo weynidii Saado
 Iyo sawricii hooyo
 Sinjigii hablaa geeska

Sadarrada inagu soo maqan ayaa waxa ay xambaarsan yihii murti iyo hoga-tusyo baaxad leh, kana xog-warramaya in qofka aadamiga ahi uu ka faddilan yahay, lagana derejeeyey makhluuqaadka kale. Waxa aadamiga la siiyey garasho, taas la doonayo in lagaga soocnaado oo la dheeraado makhluuqaadka kale. Waxaa sadarradu tilmaamayaan in qofka aadamiga ah laga doonayo dhaqan wanaagsan oo garasho hor kacayso, xishood iyo xadhko ka xakameeya in uu yeelo sidii uu doono, una macaamilo keliya sidii la qummanaata.

Garashadu Sahraay ruuxa
 Sed u gaara weeyaaane
 Hadduu saamigaas yeeshay
 Qurux ma leh saluuggeedu
 Dadku siigga dida maaha
 Sogob iyo ri'weyn maaha
 Sumal iyo laxdiis maaha
 Rati iyo sabeen maaha
 Falka iyo sugnaantiisa
 Socodkiyo abbaaartiisa

Dhaqan sida xishoodkiisa
 Dabar iyo silsilad haysa
 Iyo suun ma dhaafaan ah
 Wuxuu soofka xoolaaba
 Kaga soocan yahay weeye
 Waxan uga socdaa heedhe
 Naftu seeto yey waayin
 Hana falin sidaad doonto,

Waxaa beydedkan kale ee soo socdaa arrinta u sii beyaaminayaan si xeel dheeri ku jirto, waxanay tibaaxayaan in xitaa ay lagama maarmaan tahay in geeddi gelinta hadalka iyo wadaagga dooduhu ay tub sharci ah raacaan oo la waafajiy, laguna wado jidkaas oo toobiyeysan. Looma baahna hadal qaawan oo arradan, mana habboona hadal xidh xidhan oo aan la fahmi karin in lagu wada xidhiidho. Laguma dheeraado sii wad wadkiisa, lagama tago ahmiyaddiisa iyo badheedhihiisa, waxana laga ilaaliyaa in wadaaggiisa la suul daaro iyo in lagu hadlo wax qadaf iyo gallooc keeni kara.

Hadalkana sar weedhiisa
 Una saaf qofkii waaya
 Ha ka tegin sarbeebtiisa
 Hana gelin sursuur oodan
 Hana lumin sargoontiisa
 Hana liqin sangaabtiisa
 Ha ku saxan badheedhiisa
 Runta sogordoh haw yeelin
 Ha suldaarin dooddiisa
 Sisibaa wadaaggiisa
 Sababee abbaartaada
 Hana badin su'aashiisa
 Sarrifkiyo tilmaantiisa
 Saddex erey halkii dooni
 Soddon yaanay kaa qaadan
 Siddi-qabaxi yay raacin
 Sare haw dhig-dhigin luuqda
 Gacantana ha saydh-saydhiin
 Hana odhan wax sawliila

Maansadu dabadeed waxa ay hablaha iyo guud-ahaanba dadka hogatusaale ka siinaysaa gundhigyada aasaaska nolosha iyo sida aanay ugu hirgelin, ugu habboonayn muquunin, xoog, is-tus-tus, dhal-dhalaal, is-qaad qaad, kibir iyo isla weyni, ilbaxuna aanu ahayn sidaas iyo in xubnaha jidhka ama qaabka dhar-xidhashada sida caadiga ah laga beddolo. Waxa maansadu farriin ahaan u gudbinaysaa in aan la is damac raacin wax aan la heli karin ama wax aan la goosan (la iibsan) karin midnaba, laguna qanacsanaado hadba wixii gacanta lagu hayo oo aan loo hanqal taagin manfac gacan kaa durugsan ku jira. Nuxurka meesha ku jiraa waa in waxa dedaalka iyo karaanka awoodeed ay kuu diiddan yihiin aan xoog iyo bil-khasab lagu raadin. Waxa kale oo xitaa Sirta Noloshu dadka u tilmaamaysaa mudnaan kala siinta baahiyaha qofka sida loo kala hormarin karo. Waxa arrintan hoosta ka xarriqaya beydad badan oo maansada ka mid ah, waxanan ka soo qaadanaynaa sadaradan hoose.

Heedhee Sahraay heedhe
Sarta hilibka dheehaaga
Samaydaada dhererkaaga
Sarajoogga muuqaaga
Sanqaroorka jaahaaga
Dahab iyo xariir saaran
Uma baahna santaadu,
Hadda silis ha xidhan maaha
Luquntana ha sudhin maaha
Waxan uga socdaa heedhe
Marka aad sunuud hayso
Waxa suuq mug weyn yaalla
Ha la simin kitaab weeye

Hurdo iyo sahraay jiifka
Marka hore sariir raadi
Salli iyo furaash dayday
Saddexdaba haddaad weydo
Lama seexan kari waayo
Hadda saantu qodax maaha
Nin ku qaday Sahraay tiisa
Hadduu seed liqliqiddeeda
Ku saruurad goyn waayo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Subag iyo baruur doono
Siduu jecelyahaa beena

Dhadhan iyo sibraar kayda
Sidig caanaheedaa leh
Badar iyo sarreen shiidian
Iyo sixin ku iidaaman
Wax la cuno sabiib baa ah
Nin samaystay baa faan leh
Waxaad haystaa saas ah
Ka sakow intaan sheegay
Hadda soortu dacar maaha

Dharku saadhi qudha maaha
Saylooni garan maaha
Iyo sabarandaan giiran
Mana aha surwaal biid ah
Haddaan saarku kuu diidin
Saddex qeydu ceeb maaha.

Heedhee Sahraay heedhe
Sar daruuran oo maasa
Mar Abu Sarmaantiyya
Dhacle baarka loo seesay
Boqor wada xiyaakhaysan
Sindiyaal jiljila dhiibsani
Tusbas dhawr sagaal laaba
Iyo qool sunaar dheehan
Subeeciyyad xiddiyo laaf leh
Adigoo siddeeddaas hal
Iyo timaha oo soohan
Ku darsaday sifaa guudka
Garashiyo sarriig sheegtay
Ma qof kaa sitaa jooga.

Beydadkan kale ee soo socda ayaa iyana sii hog-a-tusaalaynaya hablaha ka sii heermaya ee ka sii sal kacaya hiddaha iyo dhaqankii hooyadood, una hamuumaya anshax xumada iyo ku dayashada indhaha la' ee aan loo meel

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

deyeyn ee dhaqamada qalaad, waxanay tidhi:

Hadda salamadhlow gaabi
 Ha ku jabin saqlaa waalan
 Salow ololka hooy jooji
 Ha saloollan xayn-daabka
 Ha ku bixin saloognaanta
 Ha sariiran waayeelka
 Sakatiga ka daa beesha
 Saha iyo af-kala-qaadka
 Ha ka nixin hiddaa suubban!

Gabdhayohow sidee waayel
 Ilbaxnimadu saas maaha
 Hadba suuf karkaro maaha
 Sararaha bannee maaha
 Qorqor suunniyaa maahaa
 Dhabannada sibbaaq maaha
 Sanka oo la mudo maaha
 Sakhrad iyo xashiish maaha
 Sawir iyo riyaaq maaha
 Filin iyo sarcaad maaha
 Saxan Reer Galbeed maaha
 Kabo soo kal dheer maaha
 Suuriyo durduro maaha
 Salsallow cid kale maaha
 Qof silloon ku dayo maaha
 Wax sawaabban noqo maaha
 Sinta iyo lafaa duudka
 Saddex goor jejebi maaha
 Dhaqankaaga saydh maaha
 Soomaali diid maaha
 Sidaad doonto yeel maaha
 Dhulka oon ku sidi waayin
 Samadoo la koro maaha
 Killiyada wax-saareenka
 Iyo saacadaa reebban
 Sabadiyo rugtay joogtey

Gabadh timi ma saalloona
 Ku salliya Rasuulkiinna
 Salka dhiga guryaa seexdal

Tuducyadan soo socdaa waxa ay daaqadda kala baxayaan hablaha qaar yeesha oo ku sifooba tilmaamo xun-xun oo ka soo jeeda hab-dhaqankooda iyo sida ay dadka ula macaamilaan. Farshaxannimada abwaanku waxa ay awood u yeelatay in tilmaamahaas la durayo ay ka saarto inanta hal-qabsiga ah iyo inta kale ee la midka ah ee wanaagga u taagan.

Sunsun falan siddaa feyda
 Sati fudud salaan sheegan
 Indha-suhub af-geed saarrey
 Hadba surin ka sheekeeya
 Sidan iyo si baas yeela
 Ereyada saluuggoo dhan
 Kuma lihid Sahraay meella
 Adigiyo intii seeran
 Inta saahiddee dhawran
 Inta gabadh sidaadaasa
 Uma socoto weedhaydu

Sumbo iyo maraadaa leh
 Inta sibiq dhaqaaqdaa leh
 Sagan daaqa jiitaa leh
 Inta marinka segtaa leh
 Waxba aan sugeyn baa leh
 Inta sharafka saydhaa leh
 Suurafta maqan baa leh
 Xadhig lama sitaan baa leh
 Saca Faarsa nacay baa leh
 Barni sumal xadkeedaa leh

Halkan ujeeddadeennu maaha in aynu ku soo koobno maansada oo dhan , waxanse uga gol leennahay in aynu si guud nuxurkeeeda u milicsanno, dabadeedna beydadkeeda qaar is dul taagno oo tusaale ahaan u cuskanno. Haatanna waxaynu eegi doonaa sida ay maansadu u

sifaynayso Nolosha iyo waxa ubucdeeda ku jira.

Heedhee Sahraay heedhe
 Sirta noloshu xoog maaha
 Dhagar iyo suryee maaha
 Surma-seegto dedan maaha
 Sibqi iyo hunguri maaha
 Sacab iyo ka leef maaha
 Sukhrad iyo fal xumo maaha
 Hadba seeb u rogo maaha
 Salfo iyo ku faan maaha
 Damac iyo sandaho maaha
 Derejiyo saldano maaha
 Saro iyo dhalaal maaha
 Sidan iyo sidaas maaha
 Hadda sadadu lacag maaha.

Maansada Sirta Noloshu kama tagganayn oo way ku dacal-dhebeysey halgankii hubaysnaa ee ay dadka soomaalidu kula jireen taliskii Soomaaliya, meelo badan oo beydadkeeda ka mid ah ayaana taas laga dhex halacsan karaa, sida kuwan xagga hoose ay ishu ugu tegi doonto oo ah guubaabo, hoga-tusaalayn iyo digniin. Shacabku waxa uu ka sugayey in mucaaridka hubaysani uu heeryada iyo culayskii siyaasadeed ee taliska ka dul qaado oo ka xoreeyo, mucaaridkuna waxa uu shacbiga ka quud-darraynayey in kacdoon dad weyne oo dalka gudhiisa ah la sameeyo oo tabtaas wax lagu beddelo, sidii maalmahaas (1986) shacbiga Reer Suudaan u muquuniyeen keligi taliyihii Jacfar Al-numeeri.

Heedhee Sahraay heedhe
 Bulsho saami loo tuurtay
 Shan siyood wax loo yeelay
 Samir inay xigtaan maaha
 Surka inay dhigtaan maaha
 Sas inay didaan maaha
 Inay suudalaan maaha
 Sardho inay galaan maaha
 Sixir inay dirtaan maaha
 Inay kala saftaan maaha

Nin I sugayayow heedhe
 Anigoo ku sugey heedhe
 Maxaad ii sugtaa heedhe?

Marka la sii dhuuxo nuxurka beydadka qaar ee maansadan ee hoos loogu sii daadego dulucda dhex ceegaagta, waxaa sii kordhaya la-yaabka ka dhalanaya ee kugu abuurmayaa. Tuduucyadan iman doona ayaa xigmad sal ballaadhan leh ku fadhiya. Waa ay ka hadlayaan dhawr arrimood oo isku dhafan. Waa ka mid ah meelaha ay taabanayaan dareenka hoose ee qofka aadamiga ah, garashada iyo qiyamta qofnimo ee dadka ka sooca xayawaannada kale iyo sida aanay u habboonayn ee ay meel-ka-dhaca u noqnayso haddii qiyamtaas marinkooda laga duwo, loona adeegsado sida xayawaanka aan caqliga lahayn oo kale.

Waxa kale oo beydadku tilmaamayaan in liibaanta iyo hor u marka oo dhambi ay qofka laftiisa ku xidhan yihiin; laakiin waa marka uu qofnimiadiisa si hagaagsan u adeegsado oo keliya. Dhinaca kale waxa halkan lagu kala saarayaa faraqa u dhexeeya aqoonta iyo maalka, waxana maansadu dadka ku boorrinaysaa in aan la isku hallayn adduunka (sid-sidashada maalka ama lacagta iwm.), waxanay taas ka door-bidaysaa in faraha lagu xejijo qalinka (waxbarashada), waayo adduunyadu way sabooli kartaa, way lumi kartaa, waanay suuli kartaa; ereygaadse barataa wuu kugu lammaanaanayaa oo kula god gelayaa.

Ta la-yaabka lihi waxa weeye cabbirka sarreyya ee farshaxannimo ee abwaanka oo aan ku ekayn in uu muujiyo qiimaha aqoonta oo keliya, hase yeeshay waxa kale oo uu tibaaxayaa in aqoontu ay noqon karto seef laba af leh oo dhinac lagu goyn karo xumaha iyo inta la hal-maasha, dhanka kalena lagu suulin karo samaanta lafteeda. Waa uu inoo kala saarayaa labadaas, waxanu inoo doorayaa in aqoonta loo qabbaansado hagaajinta nolosha, laguna ilaaliyo sugnaanta dunida gebi-ahaanteed.

Ugu dambayn waxa tuducyadani ku soo gunaanadmayaan hoorisyo uu abwaanku dadka kaga dalbayo in la dhawro nabad gelyada adduunka iyo gudboonaanta dadka guudkeeda saaran, iyada oo lagu cibro qaadanayo jabkii dagaalladii dunida ka dhacay, gaar ahaan Dagaalkii Koowaad iyo Labaad iyo natijadii bamkii lagu tuuray Japan (Nagasaaka iyo Horishiima).

Heedhee Sahraay heedhe
 Saranseerka jilaalka
 Surbacaadka jaahweynta
 Sumal-haadka roob waaga
 Iyo solanka daaduunka
 Cirka oo sabaad guurey
 Dhulka oo huwadey siigo
 Iyo dogobbo soogsoongan
 Marka beladu sooyaanto
 Saadaashu beenowdo
 Saca nuguli kaa leexdo
 Adna sebenka raac maaha

Inan sabadu duugoobin
 Sayax iyo ugbaad waayin
 Sudda iyo degaankaagu
 Surmi iyo harraad yeelan
 Ama saacu guur-guurin
 Sohda ceelku dheeraannin
 Adaa yeeli kara saasba

Heedhee Sahraay heedhe
 Saxariirka aafaadka
 Saxallada kal-meerkooda
 Sambabkuba col weeyaane
 Marka saymo loo iisho
 Ama soofku jaanqaado
 Ushu way sabooshaaye,
 Ha ku dagan sidsidatkeeda
 Qalinkaa wax suureeya
 Kugu sima halkaad doonto
 Saaxiib kal furan weeye
 Sunto fara-ku-hayntiisa
 Weligaa ha sii deynin
 Sisin iyo ku beer muufo
 Iyo laanta saytuunka,

Ku qotomi sugnaan waarta
 Iyo nabadda seeskeeda
 Samo iyo ku doon heedhe
 Dunidiyo sinnaanteeda
 Ku dawee sawaaceenka
 Iyo siica daacuunka
 Ku burburi sarbaa mooska
 Iyo soohdimaa meersan
 Ku midee samuud raaca
 Midabada la sooc soocay
 Dadkan tobanka saamood leh

Ahmiyadda waxbarashada ayaa beydadkani wax inooga tilmaamayaan. Waxbarashadu waa in ay wax dhista oo loo manaafacaadsadaa si wanaagsan, maaha in aqoontu ay wax dumiso. Sidaas darteed baa tuducyadni inaga wada dalbayaan in cilmiga wax lagu soo saaro oo beero lagu falo, lagu ilaaliyo sugnaanta iyo nabadda adduunka, lagu raadiyo samaha iyo sinnaanta dunida, lagu suuliyo cudurrada dilaaga ah, laguna dadaalo in la isku soo dhoweyyo dadyowga dunida ee ku kala duwan dhaqanka, midabka iyo xitaa caqiidada diimeed. Sidaas awgeed baa abwaanku inoo hog-a-tusayaa in aan la samayn hubka wax gumaada ee lagu le'do, waayo waxa dabar go' iyo sal-guur ku filan inta maanta hub dhulka guudkiisa saaran ama samada ka soo deldelan amaba ubucda badda jiifta. Bal aan isla dhuganno sida farshaxanka ah ee uu taas abwaanku u cabbirayo, waxanu yidhi:-

Weligaa ha tumin seefo
 Iyo sabaradaa mowdka
 Dar samaysan baa yaalla
 Sancayahan gaboobabaa leh
 Sahankaynu diranna leh
 Nin sokeeyahheenaa leh
 Ninka sida xilkeennaa leh
 Ka sarjara heddeennaa leh
 Salab ciiddu hayn weydey
 Ninka sudhay xiddigahaa leh
 Nin sabuul la aayeysto
 Dhulka siib ku ridin baa leh

Nin Sahraay adduunkeenna
 Saacad gubi karaa haysta
 Ninka sigay kun jeer baa leh
 Wixa nolosha saameeya
 Seko nimaan ka bixin baa leh
 Nafta saawa-saawaysan
 Senti nimaan ku furan baa leh
 Nin aqoonta soorkeeda
 Sida kale u rogey baa leh
 Ninka sulubka maadhiinka
 Ugu roon saboolkaa leh
 Nin samaa ku adag baa leh
 Nin ku filan sal guutkaa leh
 Sannadkaynu caydhowney
 Kaynu suus ka waynaa leh
 Naftu waa sir xeel dheere
 Nimaan suubbin karin baa leh
 Wedka qudha sameeyaa leh

Halaaggii iyo hooggii ka dhacay Negasaaka iyo Horishiima sannadkii 1945, markii Maraykanku qumbuladda ku dhuftay Dagaalkii Labaad ee Dunida iyo natijjadii ka soo baxday, ayaa abwaanku ereyo-suugaaneed oo toolmoon inagu durduursiinayaa, waxana la-yaab leh awoodda uu abwaanku u helay in uu halaaggaasi ku xidhiidhiyo khatarta weli maanta jirta iyo dhanka kale gaajada iyo macaluusha; qaawanida iyo arradka; iyo xanuunka dadka intiisa badan ku oogan, iyada oo daqiqad kasta malaayiin lagu qarash-garaynayo samaynta iyo tijaabooyinka hubka halista ah ee wax gumaada ee xitaa shimbiruhu ka seexan waayeen, arrintanna waxa taabanaya tuducyadan ku bilaabmaya:

Sula iyo xanuunkeeda
 Shalay iyo sudaaddeeda
 Iyo saawihii hoogga
 Naxdintii badh baa suuxsan
 Selelkii badh baa waashay
 Dad sawaabaa baa buuxa
 Dumar waayey seygooda
 Hengeshii sidaa muuqda

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Oolkii badh baan seexan
 Sarihiidumaa jiifa
 Qabrigii sinmaa jeexan
 Wixa saaka joogow ah
 Surrad baa i guud taalla
 Salabkii horaa tuuran
 Samadiyo dhulkaa buuxa
 Badu waa sakalo miidhan
 Qalab suruc leh baa laalan
 Sanqadhuuhu hub kacay weeye
 Sabarkii dadkaa baahan
 Saantii dadkaa qaawan
 Weli talo ma saalloona
 Wixa soo socdaa yaab leh
 Wershed suufiyaa daaran
 Waxay soo siddaa geeri
 Midhaheedu waa saymo
 Belo aan fan seeraarka
 Saxar loo mar-maran weeye
 Waxan ahay qof cayn saaban
 Deldelaad u sudhan jeebka!

Wixa intaas dabadeed maansadu u gudbaysaa oo abwaanku ina daymotusayaa dunida iyo sansaankeeda wanaagsan ee ay u abuuran tahay, waxanu dadka ka dalbayaa habboonaanta in qaabkeedaas wacan aan laga beddelin, lagana dhigin goob uu jinni ka arrimiyo oo is-muquunin, isu-xoog-sheegad iyo kala aar-goosi ku dhisan, laguna kala cad-goosto.

Allow yaa wax suureeyaa
 Salka dunida yaa dhawra
 Iyo seeska jiriddeeda
 Wacanaa sansaankeedu
 Badanaa sadaaddeedu
 Saxanaa hannaankeedu
 Allow yaan sugnaanteeda
 Saymiyo u rogin duullan
 Subax noolba dhiig daata
 Xadhig iyo silsilad shiilan
 Allow yaan sinnaanteeda

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Ku beddelin saraar oodan
 Iyo seere wiil qaytey
 Dadka saaran guudkeeda
 Yaan ka dhigin sabool qaawan
 Iyo soobir caydh jooga
 Erey sami wuxuu gooyo
 Allow yaan ku jarin soodhka
 Garashada ka dhigan seefo

Allow yaa su'aashaasi
 Sida ay u tahay yeela

Beydadka soo socda laga bilaabo ilaa iyo dhammaadka maansada Sirta Nolosha waxa uu abwaanku inoo xambaarinayaan weedho xigmad ballaadhanii ka dambayso oo hog-a-tus iyo dardaaranba isugu jira. Waxa sadarrada ugu sooo horreeyaa ka ambabaxayaan ujeeddada abuurta aadamiga iyo sida looga faddilay ee looga sarraysiiyey makhluuqaadka kale iyo sida aanay sidashada derejadaasi u ahayn wax fudud oo la iska dhayalsan karo.

Heedhee Sahraay heedhe
 Dhulka iyo wixii saaran
 Sare iyo wixii laalan
 Inta sudan intii seemman
 Waxa jira sir iyo caadba
 Rabbi qudha sug weedhiisa
 Sida uu ku yidhi buuxi
 Waxa hadhay salkiyo baarka
 Inta sool qarsoon joogta
 Inta seel xidh-xidhan jiifta
 Inta saydha waabayda
 Maroodiga siddaa dheer leh
 Wiyil iyo sah boodkeeda
 Inta laga subxaanaysto
 Kolay tahay libaax sayn leh
 Marka aad Sahraay meel fog
 Uga suul-dhabaalayso
 Degdeg inay sujuuddaada

Suxullada dhigtaan weeye!
 Sidashada awoodaasi
 Sahal iyo wax fudud maaha
 Qofba waa si garadkiisa.

Ugu dambayntii iyo maansadan waxa aynu is-dul-taagi doonaa meerisyadeeda dhammaadka u ah. Waa waanooyin, hoga-tusyo iyo dardaaran dhaxal gal u noqon kara qof kasta oo aadami ah oo fahma ama la fahamsiyo, ku dhaqma oo ka dab-qaata. Waxana ka mid ah tuducyadan:

Ha sarwicin nin kaa jeeda
 Hana sugin nin kaa maarmay
 Hana sigan mar mooyaane
 Nin ku siray ha faallaynin
 Sababaha ha weydiinnin
 Ha u seeta dheeraynin
 Hana sidin culayskiisa
 Hana falin siduu yeelay.
 Nin ku yidhi anaa saasa
 Ha ku odhan sidaas weeye
 Sida uu ku yidhi heedhe
 Haddii ay siniin weydo
 Ama sarinsanaan weydo
 Waxa furan sidaas maaha

Qof saluugey maankiisa
 Ama suufay muuqiisa
 Ka sal kacay xaqiqdiisa
 Qabku saami ladha maaha.

Nin sitaba bar baa saaran
 Nin ka sii sitaa jooga
 Ragan nimada sooceeda
 Adigoo sagaal buuxshey
 Hal ku seegay baa yaalla.

Nin salaad u kacay oogan

Sahwi galay xalaaleeye
Adna sahankan beel loogan
Ha ka dhigin socdaal baada.

In halkii sal hayn waayo
Laga saba rogtaa doora
In su'aal jawaabteed leh
Lala sara kacaa fiican.

Nin ku yidhi sinnaan mayno
Adna buri sarrayntiisa
Sidka waa wadaagtaane
Ma sagaashan baa tiisu.

Selelkaba hurdaa keenta
Haba seexan goor baas leh.

Han sareedo loo waayey
In saraaye loo daayo
Sida aan u idhi weeye.

Belo saacaddeed joogta
Sabti nabada haw riixin.

Subax dhalatay caadkeeda
Ha ka bogen wax saarkeeda
Adiguba samee maanta
Berritana sargoo heedhe
Noloshaba inaad saafsto
Qaabaysyo saabkeeda
Waxaan suura gelin maaha.

Garashiyo sugnaan hoysyo
Falka sami ha kuu raaco
Mana jiro sed kaa baaqday
Ilbaxnumadu saas weeye
Sirta noloshu taas weeye.

Maansada kale ee la-yaabka leh ee xilliyadaas ku beegnayd (nuskii dambe ee siddeetamaadkii) waa tixda **Daalalley**. Maansadani waxa ay soo baxday badhtamihii sannadkii 1987. Wakhtigaasi waxa uu ku beegnaa xilligii uu ugu murugsanaa waayihii hor yaalley halgankii hubaysnaa ee mucaaridkii SNM iyo SSDF. Siyaasaddii mucaaridku waxa ay gashay markaas waayo uu mugdi ku hadhaysnaa.

Jabhadda SSDF oo mar ahayd ururkii ugu taagta iyo tamarta badnaa Mucaaridka ayaa shafka dhulka ku sii dhufanaysey. SNM oo ahayd xooggii labaad ee laabta la soo kacay, ayaa siyaasaddii Taliskii Soomaaliya waxa ay saartay diiradda, waxanay guntiga dhiisha iskaga dhigtay in ay si siyaasi ah u burburiso, iyada oo cuskanaysa tabtii ay ku furfurtay SSDF oo ahayd in xagga hoggaaminta sare laga curyaamiyo.

Waxa badhtamihii siddeetamaadka bilaabmay loollan xukuumaddii soomaalidu ay ku doonaysey in lagu soo xareeyo mucaaridkii hubaysnaa ee SNM iyo SSDF intii ka badbaaddey qalalaasayaashii siyaasadeed ee SSDF-ta ku yuurursaday sannadahaas. Wuxuu Nairobi, Djibouti, Rooma, London iyo meelo ka mid ah waddamada Khalijka Carbeed iyo Maraykanka soo fadhiistay niman ka socda Dawladdii Maxamed Siyaad, raggaas oo xidhiidh saaxiibtinimo oo hore iyo mid qaraabenimo la lahaa oo uu ka dhexeeyey qaar ka mid ah madaxdii mucaaridka hoggaaminaysey, waxa uu Siyaad ka quud-darraynayey in ay abuuraan weji lagu wada hadalsiiyo mucaaridka iyo xukuumaddii ay ka hor jeedeen.

Waxa dhinaca kale taas barbar socdey kulamadii qarsoodiga u badnaa ee labadii xukuumadood ee Gen. Maxamed Barre iyo Col. Mingiste Haila Mariam. Waxa wuxaas oo dhami u dhacayeen oo looga gol lahaa in lagu dabro addinkii halgamaaga; in lagu laba-dibleeyo tummaatida gacantiisa, laguna baraqs-nugleeyo dareenkiisii dhiirranaa. Waxa la doonayey in madaxda hoggaaminta mucaaridka laga siyo qaarkood dawladda jagooyin sarsare, qaar kale googo' shilimo ah oo jeebabka looga buuxiyo oo LC-jo iyo rugtii ganacsiga laga ag-dhoweyo, sidaasna hubka lagaga dhigo intii badnayd ee gadoosanayd!

Guud ahaan maansada **Daalalley** waxa ay cabbiraysaa dareenkaas siyaasiga ah ee mucaaridka la soo dersey, waxanay u quus-goyneysey Taliskii Soomaaliya iyo nin kale oo kasta oo isku lurayey soo xeraynta

dadkii halgamayey iyo weliba intii mucaaridka ka tirsanayd ee qorshahan u laab kacsanayd ee hiyiga uga hanqal taagaysey. Markii maansadani curatay waxa uu maqalkeedu mucaaridka uga dhignaa hub culus iyo gurmad soo gaadhey ciidan la sii jebinayey. Waxa ay soo noolaysay rajadii sii dhimaneysey ee in badan oo goobihii halganka ku sognayd. Niyadda ayay u wada dhistay, waxa ay gelisey dardar cusub, waxanay u furtay dariiq cusub oo cagta ku hayey "Guul ama Geeri"!

Maansadani waxa ay abuurtaa muran fara badan iyo la-yaab xoog leh. Waxa isku maandhaafa qofkii la socdey curashadeedii iyo qofkii markaas dhegeysta ama akhriya ama dhowr sannadood curashadeedii ka dib ay wada kulmeen. Sababta arrintaasi keentaa waa la-yaabkeeda ku taxmaya waxa ay ka hadleysey markii ay soo baxday iyo sida ay waxaasi ugu dheceen sidii ay u sii mala-awaashey (u sii tilmaantay). Dadka qaar waxay yidhaahdaan, marka maansadan la soo qado "*Hadraawi waa loo sii nuuriyey sida ay wax nagonayaan*", dadka qaar kalena waxay yidhaahdaan "*Hadraawi wax buu awaadhey oo wax buu habaaray oo ereygiisii abwaannino ayaa la aqbalay inw.*" Hase yeeshee waxa lagu soo ururin karaa in Hadraawi uu deymo fog ku fiirfiiryey waayihii lagu jirey, siina oddorosay mustaqbalkii soo aaddanaa, dabadeedna inoo tilmaamay in aanay sidaas ka fursan doonin nin diida iyo nin doona labadaba! Marka aynu maansada sii dhex galno ayaynu si wanaagsan u sii fahmi karnaa arrintan.

Waxa maansadu ku bilaabmaysaa meerisyoo u taagan magaca dadka iyo dhulka iyo sida cid kasta oo is-washaaba ay ugu dul foos-burburayso, waxanay tidhi:

Marka hore dad baan ahay
Dad dad reebay baan ahay
Dunji dhalan rogtaan ahay
Hadba fadal durkaan ahay
Nebi dooran baan ahay
Han dareersan baan ahay
Hiyi durugsan baan ahay
Da' da'deed u talisoo
Ugu damac fog baan ahay.

Dunidaanu wada naal

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Noloshaanu deris nahay
Dalandoolka geeddiga
Dan qudhaan u jeedaa
Haddii taas mid lagu daro
Ama daadku halis yahay
Inta mudan wax doorshaan
Inta daran u leeyahay

Dab waxa ku guban kara,
Inuu daaro mooyee
Nimaan xeel ku demin katin
Docse aniga way wehel
Iyo dulucda guulaha
Intaan daw ku laallaa.

Daray waaraayaan ahay
Duufaanku ima lulo
Dulin hoose ima galoo
Dardaraale ima rido
Digdig beena kuma ruqo
Cirka danab ka soo dhacay
Deli igama raarido
Kuma dumo tab iyo xeel
Dibin-daabyo mooyee
Digaxaadhu ima tiro
Nin danaystay ima tebo
Nin darjiidhay kama naxo
Nin dushayda ku xajiyey
Iska daansha-daanshoo
Siduu iigu diran yahay
Ayuu iigu dagan yahay
Nin Dagaar fog iga koray
Anaa daaf u soo roga
Marna waxaan dammiintaa
Nin dil iigu xidhan geed.

Waxa uu abwaanku sii ambaqaadayaan maansada, isaga oo is-barbar dhigaya u dardaar-werintii mucaaridka ee ka soo jeeddey taliska iyo intii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

siyaasaddiisa kula safnayd, iyo dhanka kale dhiirigelintii mucaaridka iyo ku digashadiisii siyaasaddaas talisku maleegayey lafteeda iyo fashilinteedii.

Ninka ii darraadow
Anba waw darsanayaa
Dibin-daabyadaadee
Tirtirsiga ha iga deyn.

Carrab dananka laasima
Waċċi dowdab lagu yidhi
Ninka ii dudubiyow
Kuma deexdo hadalkee
Wax kaloon daneeyoon
Ku damqado ma haysaa

Duni aanan weli maqal
Nin I daawisiyyow
Kuma arag daraandaro
Midabbada dalxiiskiyo
Ku dalaysan dheehee
Dux la'aanta gadantee
Wax intaas ka door roon
La dugsado ma hidisaa?

Waxaan daanka soo marin
Dalqadaaba celisee
Wax dareenku iga jiro
Ninka ii dardarayow
Taas dameero loo sheeg
Dirxi iima dhuuntee
Midho daray nin jecelow
Ku liq adigu duuduub

Ninka dayday kaga dhacay
Dad intuu u xilan jirey
Noloshiisu duug ma leh.

Bad daruuran baan ahay

Laygama dabbaashee
Ninka doonnidaydii
Kala degey halkiisow
Anba doonnidaadii
Kala degey hankaygii

Damdamtiyo shirqoollada
Dirashada dhufaankiyo
Shaxda dalagta lawlaban
Waa laygu dagayaa
Xadhig qoob la duulaa
Marba lay debcinayaa
Nin i deydeyaayow
Dhulka qaar ha iga deyin
Nin dorraad ogsoonaa
Halkii Daado lala maray
Jidh dubaaxi maayee
Nin gar iigu dudayow
Dermo haygu kala bixin,
Duhur lays hor-joogaa
Lay deedafeeyoo
Duqaydiyo wax-garadkii
Dhulka ugu da'weyneyd
Dunbukh baan u dhiiboo
Meyd bay dul yaallee
Miyaan geedka damalka ah
Doonyaysan karayaal
Naxariisi kuma duxin
Dhegihii dorraatee
Hadday ii daloolaan
Damqashaa ku dhalisee
Deyo toobad laga filo
Denbigeedu ma oggola
Dawliilka hadalkay
Nin qabow ku durataa
Wax u dihin shar baa jira
Sharcigeeda dura baxay
Dawadaydu kuma taal,

Da'day maanta joogtana
 Haddii loo kitaab dayo
 Waxay daaqdo mooyee
 Waxay deeqdo lama cuno
 Malaa waa duqowdee
 Haddii layska deyn laa
 Godollada dib ugu hadhay
 Dulmigay ku tarantoo
 Dacawooyinkaa badan
 Boqol baa ku daba jira!!
 Intuu daalac leeyahay
 Ninka doonan karaya
 Dacwad qoro ma liqi karo

IntaaS ka dib waxa uu Hadraawi ka badheedhaya in aanu hubka u
 qaadan in tobani nin ay darajoojin ku helaan ama adduunyo lagu siyo,
 hase yeeshee ujeeddadu ay intaaS ka baac iyo gun dheer tahay, ka fog
 tahay oo ay ka durugsan tahay.

Marka deelba deel cuno
 Anaa tayda diirtee
 Toban daawo lala galo
 Derejiyo xil lagu taxo
 Ama duunyo lagu qubo
 Uma korin darmaantee
 Waxaan duullan u cuskaday:

Inaan duug ku hubin karo
 Madal iyo shir ila da'ah
 Inaan dood ka odhan karo

Inaan daahan garan karo
 Dibnahayga bari karo
 In la diidi karo yeel

Anigiyoo dedaalkay
 Inaan door ka filan karo

Anoo doogsin cararkii
 La durduriyey haamaha
 Inaan roob i daba maray
 Ufadiisu igu digan

Debeciyo is dhigashada
 Haddaan duulo halabsiga
 Inaan hoos u degi karo
 Dersi qudha ka dhigo laba

Dakharrada kol igu dhacay
 Misna inaanay doog noqon
 Ilaa daayin igu shidan

Daribtayda malabka leh
 In dugaaggoo nici karo

Inaan doogistaydiyo
 Danahayga labadaba
 Nin direyska igu qaba
 Dummaddiisa lagu xidhin

Dad inaanu kala noqon
 Dangalooyin kala jira

Si la dayaba aayaha
 Dur u tuuran maayee
 Dufan iyo nin jecelow
 Rido adigu daabaca!

Beydadkan kale ee xagga hoose ay ishu ugu tegi doonto oo isla
 maansada **Daalalley** ka mid ah, ayaa waxa ay u duur-xulayaan qolyo
 dhegta u taagayey siyaasaddii soo xeraynta mucaaridka ee Xamar laga
 soo maleegayey oo xaalkoodu ku dhisnaa "beerka jecli; xaydha jantay" iyo
 "gorayadii lugna ciyaarta kula jirtey; lugta kalena dibadda kala joogtey"!
 Waa loo quus-goynayey qolyahaas, dhanka kalena waxa ay dhiiirri gelin u
 ahaayeen intii xaq dhacsiga u qoor-diidatey.

Laba duni ku kala mudan
Doqonkaba u kala mida
Waxaan doortay taydee
Dirgan-waaga hurisada
Maqashaa is-dadabtoo
Dalanbaabi noqotee
Dib u guuri maayee
Nin da'furay kalkiisow
Dalka waan aqaannaa
Bahal iga da'weynoo
Dad cunii ma joogee
Ma didee hargoolow
Haygu tumin durbaannada
Iyo daasadaa madhan

Intaas dabadeed waxa ay maansadu uga sii gudbeysaa meerisyo uu fal-dhacoodu aad u sarreeyo, dhinaca nuxur-murtiyeedka iyo farshaxannimada suugaaneed labadaba. Waxa uu abwaanku halkanna ku cabbirayaa miisaanka waxa ka maqani inta uu le'eg yahay, cidda ay wax kaga maqan yihiin iyo waxa uu ku bixinayo ee uu diyaarka ula yahay in uu ku soo ceshado.

Dibno iima gooyaan
Dakanooyinkaygee
Laba daw mid iga xidhan
Iga dayrsan nacasmimo
Iga deyran lahashadu
Iga duuban googoos
Boholowna iga dedan.

Ha is deyso qil ma leh
Dushaa layska eegtaa
Dib baa laysu eedaa
Haba diillin badatee
Shaxi duud u kala rogan
Siba deleb u kala guran
Weligaa ha igu degin
Godka daraya qoolka leh

Daran doorri nabarrada
Xagga hore u dalandali
Ha durduuratee sii
Ha is daashatee lali
Ha is daasatee hubi.

Dadna wada dad maahee
Dalladaa habeenkiyo
Danbas buu huwanayee
Sawnigii rag kala diray.

Kuwa dayrta iyo gu'ga
Sida diinka sugayow
Anaa daaqa cawskoo
Ku higsada daruurtee
Ka hadh-gala diraacaha

Nimaan diiftu saarrayn
Dusha sare ka qolof dhicin
Dubatadu ku shaacnayn
Nimaan daawe shiillayn
Ama degel ku sheellayn
Ama dibad ku sheegnayn
Daymadaydu suurayn
Waxa loogu digayaa
Dohdu Waamo maahee
Dirir baa ka socotee
Firdhisada iskaga durug!

Marka dirir gabaabsiyo
Isma dayada dhiifta leh
Iyo duraha jiilaal
Dayowgiyo kulka is wada
Doorsoonka garashada
Daadduunka nugulkiyo
Dac ku dhiidhigeediyo
Dar-wisiisigeediyo
Danbabeera ruqankiyo

Daabaan u jedankiyo
 Duul duulka Jaahweyn
 Anigaa ka doogoo
 Weligay danbeeyee
 Dhulka deexda dharabka leh
 Nin dallallimaystow
 Dad anaa ku hadhayee
 Dhanka kale u diga rogo

Anoo daaya mooyee
 Godobteyda daah iyo
 Dadab yaa ku xidhi kara?
 Anoo daadsha mooyee
 Dabka yayga dhigi kara?
 Haddaan doohba lay barin
 Dibso yaa i odhan kara?

Rag dagaal isugu yimi
 Haddaan guuli kala dirin
 Ama duubi wada jabin
 Isma dooda dhuuxdee
 Marka dhaylo dubantee
 Digsxi xanan kulkaan bado
 Iska rogo daboolkee
 Fadhi dagagar yeeshaan
 Garan dooca hadalkee
 Debci qorigu hay faro.
 Dirirtaan dhanna u dhicin
 Dillo aan cukado'oon
 Dabar ugu badheedhaa
 Docna ima hor-taallee
 Waxaan dani i yeeshiin
 Is dugaashan maynoo
 Dalqad baa ka taallee
 Ilaa laysu deyn baxo
 Waa duurxul nabadduye
 Anigoo wax dili kara
 Duco qaadan maayoo

Nolol kuma dardaarmee
 Haba diirran oloshoo
 Danba haw gilgilatee
 Aaway dawladdii Xamar?

Duqri may maqlaysaa
 Daratiyo kud iyo caal
 Durey iyo kul iyo daaf
 Waxaad duumo hidisiyo
 Waxaad hayso daacuun
 Annagaa daweynnee
 Isku soo dar oo keen
 Cirka sare badh soo dum
 Waxaad hayso soo daa!!

Waxa golaha yaalley inamada mucaaradsani way iska soo xeroonayaan, marka madaxdooda la meeleyyo, hase yeeshiee waxa uu Hadraawi taas kaga jawaabayaa baaq cad oo horseed ka ah dagaal kama-danbays ah oo aan waxba la isu hambaynayn. Waxa uu baaqu ku siman yahay wax kasta samee, dadka wada toog toogo oo xasuuj, daaraha wada dum i oo waxa hoos yaalla oo aan weliba kuugu darayo inta igu dheeraadka ah wada qaado, dekedaha naga xidh, xoolaha cagta mari oo naga dabar jar, beeraha wada gub iyo wixii kale ee la mid ah. Wax kasta oo dhaca adiga (Taliskii) oo daata ama meesha ka baxa mooyaane dabkani waa mid sii shidmi doona, xeel lagu bakhtiiyaana maaha maanta suurta gal.

Dala'siga xanuunka leh
 Dadnimaa ka dhalatee
 Nolol aan ku dirirree
 Darxumoojin nagu fala.
 Aan Doombir qodannee
 Durdurrada si naga dhaha.
 Dhirta aanu daaqnee
 Guba dalagga beeraha
 Deked oo dhan naga xidha.
 Aan diinka qalannee
 Cagta mariya duunyada.

Aan direyska jamannee
 Dirka maradu leedahay
 Dunnii yaanay nagu hadhin.
 Marka salabku deeddamo
 Darandoori laba dhaco
 Ardadaa dillaantee
 Dadku haysu boodee
 Ku dalbada hubka is wada

Dewersaad ku dhaqataa
 Dixda dhagaxa yaalliyoo
 Dogob aan ku furannee
 Keen dabbaabadii hadhay

Cabsi iyo dardaan iyo
 Dacwad iyo baroor iyo
 Dugey yeedhi maysoo
 Hengel waa la daayee
 Ha mashxarado dumarkuye
 Deldelaadda boqol boqol
 Kala daran isugu xidha
 Dacartaa ku shidantee
 Ha darrooro hilibkuye
 Daldaloosha xiddiddada

Marka toban la dooxaba
 Annagaa kun dihannoo
 Badhba diir u gelinnee
 Dubta beerka caydiga

Dunqulaalka madagiyo
 Xoloddada ka daba hura
 Annagaa ku daarroo
 Qabyo degel gufeynnoo
 Duni kale abuurree
 Duddun waayi maynnee,
 Idinkaa wax dumiyee
 Daari yaanay taagnaan

Idinkaa degdegayoo
 Nafta doojinaayoo
 Diihaal la sahayee
 Dux halkaa ku aragtaan
 Dardarsada wadaamaha
 Isku lura daldalashada

Docolkiyo hareeriga
 Annagaa ka diirree
 Furta dahabka ooryaha
 Iyo duluca gaarida
 Diriciyo malkhabadaha
 Kala baxa dukaannada

Inta lagu dekeeyiyo
 Inta lagu dingiigsado
 Inta daabac lagu dhigo
 In durraaxad lagu simo
 Adaa dawladee guro

Anna weliba deeqdaas
 Waxaan kuugu darayaa
 Inta igu dul-saarka ah!

Intaas ka dib, wawa uu abwaanku ka sii badheedhayaa, dadkana uga sii digayaa xeeshii la damacsanaa in lagu boqna-gooyo halgankii muhaaridka, wawa uu carrabka ku dhufanayaa oo tibaax ahaan u muujinayaa in ragga muhaaridka ka midka ahaa ee daalka (gaabiska iyo cagajiidka) iyo dayradu maganta u ahayd ee debcay ama hindisihii talisku damaca gelyey aan loo joojin doonin, waanu u quus-goynayaa iyaga iyo taliskaba si mintidnimo ah oo miiggan.

Marka ay dibbootee
 Nin hagraday ka dayrshee
 Dugsi looga leexdaan
 Daba geli aqaannaa

Markay ciinka daaqdaan
 Dabka ugu xiddigiya
 Nin dumala baan ahay
 Degel fule ka bara kacay
 Nin ku diirsadaan ahay
 Maalintay u daran tahay

Marka daawad lala tago
 Nin didsani iskaga hadho
 Annagaa ku dirirroo
 Halka daran ku dhicinnoo
 Sida loogu dabat go'ay
 Deelley ka tirinnee
 Nin debcow dhan uga guro

Dibadda iyo gudahaba
 Dacallada hor iyo gees
 Doc kastaba adoo jira
 Isu baydh dad-qalatoy
 Isku daya kas iyo maag
 Inaad xeesha dalabta leh
 Igu laba dibleysaan
 Isku duuba qorigiyo
 Birtaan daabka haystiyo
 Midgtayda daalacan

Wuu dhaaranayaa, waanu dhaadanayaa abwaanku, waxanu maansadiisa
 ku soo gunaanadayaa weedhihi kulkulaa ee u quus-goynta iyo u gooddiga
 ahaa ee maansadan inteeda badani xambaarsanayd.

Rabbi darajadiisiyo
 Deeqdiisa culus iyo
 Diintaan ku dhaartay

Dab haddaad hunqaacdijo
 Haddaad daacdo dhabataba
 Haddaad adigu doontiyo
 Haddaad adigu diiddaba

Haddaad ii darraatiyo
 Haddaad ii ducaysaba
 Haddaad maato dabatiyo
 Haddaad doobta lalisaba
 Haddaad doolli noqotiy
 Haddaad daasas fagataba
 Haddaad geelal didisiyo
 Haddaad deylo shabisaba
 Haddaad faan dudubisiyo
 Haddaad been daldalataba
 Haddaad kaare ducatiyo
 Haddaad geerti dihataba
 Haddaad dooddi oroddiyo
 Haddaad deeddan socotaba
 Haddaad soo dururisiyo
 Haddaad xeel la durugtaba
 Haddaad waalli duushiyo
 Haddaad maan ku dirirtaba
 Haddaad daad faruurtiyo
 Haddaad soo da' fanataba
 Haddaad duusho kicisiyo
 Haddaad dawri carisaba
 Haddaad dawga xidhatiyo
 Haddaad deyr is marisaba
 Haddaad buur la deristiy
 Haddaad dooxyo qodataba
 Haddaad doobir shidatiyo
 Haddaad diina taxataba
 Hadduu dhiiggu daatiyo
 Hadday xaydhi dixataba
 Hadday guushu dagatiyo
 Hadday daahyo rogataba
 Hadday qaanso debecdiyo
 Hadday shiish dellegantaba
 Hadday Daydo curatiyo
 Hadday deero tebisaba

Adoo dool dhaqaaqiyo

Adoo daata mooyee
Damac waa halkiisii
Dabna waa dabkiisii

Duur-xulkan ka dib, waxa uu abwaanku maansadiisa ku soo hoorinayaay
beydadkan gunaanadka ah oo ku sii diganaya taliska, siina tibaaxaya sida
ugu habboon ee ay tahay in wax u dhacaan iyo jabka taliska lala maaggan
yahay. Sidii aynu soo xusnay, waxa uu talisku darmacsanaa in uu dabka
mucaaridka xeel ku bakhtiiyo, kalana diro halgamayaashii qoriga sitey.
Hase yeeshay waxa uu taas Hadraawi ku dhaabdaynayaay badheedhe cad
oo hoosta ka xarriiqaya mintidnimadii mucaaridka, kaas oo ku sinmayey
naf-hurid.

Dusduskay ku dheregtee
Haddaan daalku dheeraan
Gabbal baas u dumin nabad
Nin dalleensi lagu cunay
Haddaan guuto loo dilin
Dakharkiiba toban noqon
Nin kastoo dun iga qaba
Haddaan daab-cad lala dhicin
Janannada durduurta ah
Haddaan daadku soo qubin
Aqallada derbiga dheer
Haddaan daaqad laga gelin
Ninka dabin ka boodka ah
Haddaan diirad lagu helin
Haddaan duubka gogoshiyo
Lagu dhuuman dalowyada.
Haddaan shaashka derejada
Dallacaadda laga nixin.
Dar Allay u kibirtee
Haddaan ilka lagu degin.
Haddaan meydku duurkiyo
Derrimaha ka fara badan.
Sanqadhaha dabayshiy
Haddaan fiinta laga didin.
Fadhibay ku daaqdee

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

Haddaan soodhku dalandin.
Halka doobi lala maro
Haddaan raacdoo daba gurin.
Dacfalaanka mahaddiyo
Dardarsiga barwaaqada
Iyo doosha subagga leh
Haddaan laysu dacarayn,
Inta daran intaw daran
Haddaan duulal lagu falin.
Haddaan deebta gumuciyo
Lagu guban dabkaan shido
Duhur laysla wada jiro
Haddaan guusha lay deyn
Allay-lehe docdaydi
Ha goblamo dal-weynuhu.

Heshiiskii labada dawladood ee Soomaaliya iyo Itoobiya ku dhex maray
magaalada Djabuuti bishii march 1988, waxa laga quud-darraynayey oo
gaar ahaan taliskii Soomaaliya ka naawilayey in uu dhaliyo natijo soo af-
jarta loollankii uu kula jirey mucaaridkii hubaysnaa ee fadhibiga weyni uu
Itoobiya ahaa. Hase yeeshay taasi ma suurta gelin oo dhanka kale ayay
isula rogtay, waxanay soo dedejisey qaraxii dagaalkii sokeeye ee waddanka
ku baahay.

Mucaaridkii SNM ayaa ku ruqaansaday oo galay ubuc-weynta gobolladii
waqooyiga. Dabadeed waxa halkaas ka dhacay intii uu Hadraawi
maansadiisa ku sii oddorosay ee aynu xagga sare ku soo xusnay iyo weliba
dheeraad. Diyaaradhihi Xoogga Dalka ayaa ka haadey gegida diyaarahaa ee
Hargeysa, garaacayna isla magaalada Hargeysa laftigeeda. Dadkii ayaa u
le'day sida duqsiga, daarihi ayaa u dumey sidii meel uu dhul gariir ku
yuurursaday, duruucdii iyo malkhabadihi dumarka ayaa dukaannada
lagala baxay oo la fadhataystay, nin kasta oo indhaha cirka u taagi jirey
ayaa hillaabtey oo dhulka hoos u hogtey, direyskii dadka lagu baadi
(furan) jirey ayaa la daadiyey oo dharcad ayaa la isugu baxay, derejo iyo
dallacaaddii la kala hororsan jirey ayaa la isku riix-riixay oo laga cararay,
tookhii iyo been oo dhan ayaana isa soo guray oo si sahlan u foos
burburay, waxana wejiga lagu dhuftay xaqiijadii ma-dhaafaanka ahayd
oo ku biya-shubaysa xogta ah in aanu qofka aadamiga ahi u hoggaansami

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

karin oo aanu xammili karin muddo dheer jujuub iyo xoog, muquunis iyo caga-jugleyn, keli talis iyo kibir iyo isla weyni iwm.

Si kastaba ha ahaatee, waxa ay xaqiqadaasi horseed u noqotay in si ficol ah loogu dhaqaqo tallaabadii lagu tuuri lahaa maamulkii keli taliska ahaa, waxase ayaan-darro iyo af-kala-qaad, la-yaab iyo anfariir dad badan ku noqotay markii ay indhaha qac ku siiyeen, lana kulmeen ee ay arkeen in wixii lagu diiddanaa ee lagula dagaalamay taliskii hore iyo weliba in ka sii darani ay meesha yaalliin, xaajaduna ay ku abbaaran tahay -kud ka guuroo; qanjo u guur ama daaf ka raroo; daacuun u diga rogo iyo ka daryoo dibi dhal.

Waxa is keeni waayey dedaalkii dadka ee naf-hurka ku sinnaa iyo qorsheyntii hoggaanka jabhadaha ee kursi kala riixashada ku salaysnayd. Taliskii ayaa waxa cimri dherer u noqday daacad la'aantii hoggaanka mucaaradka. Xaajadu gacmo-daalis ayay noqotay. Madaxdii jabhaduhu waxa ay ka warwareegeen in la rido taliskii lala dagaalamayey, waayo waxa soo xoogaysanayey dadkii jabhadaha ka midka ahaa ee mucaaradka ku ahaa hoggaaminta madaxdii ururrada mucaaradka, waxana nimankaas jabhadaha u madaxda ahaa door bideen in ay hubiyaan in haddii uu talisku dhaco ay iyagu madaxda dawladda cusub horseed ka noqonayaan iyo in kale, taas ayaa keentay in uu halganku la kulmo dabbaal joogteyn iyo rakaatayn ka soo jeedda arrintaas.

Gabayga murtida baaxadda iyo mugga weyn leh xambaarsan ee **GUDGUDE** ayaa waxa uu si qota dheer oo fog uga hadlayaa arrintaas iyo natijjooyinkii ka dhashay halgankii hubaysnaa ee mucaaridka iyo dhalliliihi markiiba ka soo if baxay.

Waxa uu Hadraawi gabayga ku bilaabayaa weedho murtiyeedyo ku shaqlan hummaagyo (qurxiyeyaal) farshaxannimo oo heer sarreyya. Waxa weedho murtiyeedkaasi dhex mushaaxayaan oo marba dhex muquurayaan laba webi oo mid ay biyihiisu macaan yihiiin, ka kalena ay biyihiisu qadhaadh yihiiin. Abwaanku wax uu is dhex taagayaa labadaasi webi oo midba mar uu wadaanta inoo darayaa, biyahoodana sidaas marba mid inagu durduursiinaya.

Waxa uu abwaanku isku barkinaya, iskuna ladhayaa oo dareenkeenna

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

ku soorayaa laba xaaladood oo farxad iyo murugo la kala jaanqaadaya. Mar waxa uu ina milicsiinaya taliskii lala dagaalamayey oo adhxadla laga jebiyey oo laga adkaaday, marna waxa uu ina tusayaa in aanay talo weli saalloonayn oo sida wax u dhaceen ama u dhacayaan aanay ahayn sidii loo baahnaa, fartana dhexda laga qaniini doono haddii aan arrinta deg deg loo daba qabatayn, waxanu si cad u suluugsan yahay natijjooyinkii ka dhashay halgankii hubaysnaa ee muddada dheer lagu hawlancaa, kumaankunka qofna u naf waayeen, kumaan-kunkuna u naafoobeen, kumaankunka kalena ku maal waayeen. Wuxu yidhi:

Gedgeddoonka maankiyo qalbiga, gocasho soo boodka
 Xaajada garlayliga jartiyo, gun-u-saluuggaya
 Gibladiyo mashxaraddayda, iyo farax la goohayga
 Gandoondkayga taahayga, iyo goobo xaradhkayga
 Gurmadkiyo haloosiga taxmiyo, guluf alooskayga
 Gama li'ida reenkayga, iyo jiif galgaladkayga
 Goobyaalka cag-jiidka, iyo meel-ka-gabargaalka

Guclu orodka seeraarka, iyo geyllan dirirkayga
 Haddaan geestan eegana cabsidan, gaarkay igu raaran
 Gabranaanta qoollaalligiyo, mala gorfayntayda
 Gadoobnaanta yeelkayga, iyo kala gantoobnaanta
 Garab li'ida soodhkayga, iyo gooninnimadayda
 Goofkiyo xabaalah shixnadan, godadka buux buuxa
 Cagta go'an lugaa iyo gacmaha, gabawar duugoobey

Naafada garbaha kaashatee, sumucu gaagaabshey
 Geerida shinkeed dhaaftay, iyo guri dambayskaygan
 Goodaadsigaygiyo hiyiga, garar tallawgiisa
 Kol haddaan wadnuhu kuu garrayn, geydhe kugu yeedhye
 Garasow anaa kula hadlee, gacalkayow heedhe

Garas waa Muxumed Carte Jaamac oo ay Hadraawi isku kuf iyo asxaab ahaayeen maalmihii ardaynimada Cadmeed, halkanna waxa uu ugu jiraa hal-qabsi ahaan, waxanu Hadraawi Muxumed Carte uga warramayaan waxa uu tabanayo, isaga oo u adeegsanaya iftiiminta guul-darrada meesha timid murti miisaan leh, isla markaana waxa uu abwaanku maan-diidayaa jabkaas oo uu tibaaxayo sababihiisa, isaga oo aan isu dhiibayn guul-

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

darrada, hase yeeshiee muujinaya in qabyo weli halkeedii fadhidoo, laguna khasban yahay in albaabada la sii gargaaraaco oo aan laga quusan higsiga nolosha iyo waajib gudashadeedii.

Nafta gororoheediyo haddii, galowda lays taabto
Geestayda waa fule ninkii, goob ka saahidaye
Guddoon dhacayna waa doqon ninkii, gaar u faashadaye
Guri ba'yna waa cadow ninkii, raarta sii guraye
Gobanimana waa quus ninkii, gawska dhaafsdadaye

Ummad geeska loo tumay habeen, gocasho soo jeeddo
Haddii aan tashiga loo golayn, amase gaashaanka
Fallaadhiyo gabootayaha haddaan, godobta loo taaban
Iyadoo gadoodiya hadday, fadal garmaamayso
Hadba nabar gataatiya hadday, gebi dhac tuuryeyso
Galladdeeda oo dhow hadday, gaadhi kari weydo
Inta gudashadeed tahay, hadday geysan kari weydo
Iyadoon garaysnayn haddii, gacantu ay daasho,

Gamaarshaa ku dhaca amase way, gabax tidhaahdaaye
Gabbashay liqdaa amase way, gamashi luuddaaye
Way kala guddaa amase way, kala go'doontaaye
Ways gawdhisaa amase way, feedho gurantaaye
Guushay nacdaa amase way, gubasho oydaaye

Inkastoo guddoonkii burburay, loo gudcuro joogey
Inkastoo go'aankii dulliga, geesinnimo diiddey
Inkastoo geyigu waa xormee, gaadhka lagu meershey
Inkastuu gagaabkii cuslaa, garangar duul duulay
Xaajada god-raaca leh haddii, loo gabbala eego
Sida ay u kala geysan tahay, way gun dheer tahay
Kol haddaan garaad lagala hadhin, galabba sheeggeeda
Inta maanku gaaajaysan yahay, guuli waa weliyeye

Gashigayga way dhaqan yihiin, gaasaskii qabaye
Weli gaaf dugsoon bay hurdaan, ganacya weyntiiye
Dibjirkii gidaarrada hurdaa, laysu soo guraye
Gebegebe rag lagu keenay baa, layga gadayaaye

Erey gara haddii loola tago, godol ma waayeene
Gargaarkoodu wuu dhimi lahaa, guul-darrada taalle
Lafa gerina way jebin lahayd, maalin gudaheede
Gobanimana way dhalin lahayd, loo gudboon yahaye
Gacalnimana way hubin lahayd, aan la goyn karine

Weli gumucu meal baydhsan buu, gawda ku hayaaye
Gariirkaad maqlaysaan ka dhow, goobaahan rabaye
Gadh-qaadkeedu waa leexsan yahay, waanu gudayaaye
Garar loo maleeguu ku ridey, guura socodkiye
Guudkeedu waa wada fin iyo, gaatir iyo booge
Hadday gooli-baadh tahay waxaa, gabay raggeediye

Guyaal iyo guyaal bay rarteen, gocorro shaydaane
Iyadoon goblamin baa haddana, geelo loo hadhaye
Gol-dalooladeedaa ka badan, galalka ciideede
Gelin looma wada sheegi karo, xaajo geda weyne
Gawdiidka iyo quusta waa, lagu gumoobaaye

Mar haddaan hillaab lagu gudbayn, giriftan mooyaane
Gabgabteedu waa xubin intay, gawrac leedahay
Geeddiga cagaa daaliyaa, lagu geyoodaaye
Gellimaadka hayskaga jirtiyo, goosan habaqlaaye
Gubuxsiga mar uun bay tirsiga, meel ka soo geliye
Gargaraaciddeediy ha deyn, geed ka didinteeda!

Intaas waxa uu abwaanku uga sii gudbayaa oo gabaygiisa sii marinaya, kana hadlayaa keli-talisnimada iyo ibtilooyinka ka ratibma nin kasta oo la iska caleemo saaro, la iska boqro, il-duufna loogu dhiibo xil aanu gudashadiisa ehel u ahayn iyo aaflooyinka ka beerma marka ninkii denbiilaha ahaa ee gefkiisa la dhuumanayey wax la bido isagii, laguna waabo oo la guud saaro xil ballaadhan oo sacab-garaac ku lammaan yahay. Waxa ay murtidu qaawinaysaa dabeecadaha, damaca iyo foolxumooyinka keli-taliyuhu dugsado, ku dhaqmo ee uu ku caana-maalo, kuna goblamo ee uu ku god galo.

Garashadu hadday ruux la tahay, suu u garanaayo
Garaadkiisu suu qabo haddii, loola garan waayo
Gardarruu u qaataa ninkii, yidhi garaadkiise

Xaajadu markay gobo'da iyo, gawda culus joogto
 Keligii nin gaashaantay wuu, gola ka fuulaaye
 Gadaashiisa uun baa durbaan, laga garaacaaye
 Labadiisa geesood ma jiro, ruux ku gelayaaye

Arrin lalama guulee warkuu, gura yidhaahdaaye
 Dadka wuxu u gacan haadiyaa, qof iyo gaarkiise
 Gendi iyo dhunkaal buu qabaa, cudurro guumooke
 Gogol wuu ku shaashoonayaa, loo gudboon yahaye
 Sida goray fallagoobey buu, gooni joog yahaye

Kol haddii nin mawd lagu gudbadey, tiisa uga guuro
 Xil uun buu guddoontaye ka baydh, gudashadiisiye,
 Ka galgaley habaar-qabe halkuu, gool ku cuno weyne
 Nin hadduu tashiga guuto faran, keli ganaanaysto
 Gaaraayucuuntiyo shinnida, gurucya dhaadheerta
 Giiryaalayaashiyo fulaa, laguma guuraanka
 Gumarta iyo maajeenta iyo, geed-xunkiyo tuugga
 Gungunnaafka iyo maarta iyo, gocorka aan quudhin
 Kun ninoo guraangura hadduu, goob isugu keeno
 Guufkiyo haddii hooda iyo, giniga loo qaybsho
 Dadka kale intii gudan haddii, gararka loo jiido,
 Ninka gaaban meel dhow haddii, looga gedo-sheegto
 Guubaabadeedii haddii, loogu gododleeyo
 Hadallada galoofta ah haddii, loogu mala gaaxsho
 Guryo-noqoshadeedii haddii, lagu gawaan-raacsho
 Gabbal-daye sidiisii hadday, laba gardaymooto
 Shimbiraha gabraartiyo hadday, galow wax weydiiso
 Kol hadday galaydh soo kallahay, laabta uga guuxdo
 Garba-raar cadhaysani hadduu, gooyo taladeeda
 Guulkeedu dheeraa sidi, geenyadii Bixine

Weligeed fal baa loo guntaa, lagu guhaamaaye
 Mar uun bay gadooddan siday, gees lo'aad tahaye
 Galab xiisaheedaa wakhtigu, kaga gabooabaaye
 Nin uun baa ku guuree iyada, geeddi waw welive
 Marka wiil ku guro Naarta iyo, godadka yaahuuda

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

Ayay kii Jannada geyn lahaa, dayasho goobtaaye
 Marka uu galaa buu iyaga, guba yidhaahdaaye
 Markay raar guraysaba nin bay, gudub tidhaahdaaye
 Gabno ugubi way quusisaa, gaawe Cumarowe
 Garab-daar ninkii lagu bokhraa, geedad sare waabye
 Gar-ma-qaatayaashiyo dadkaa, beera ruux gudhane
 Ganbo nimaan la soo bixin haddii, guulo lagu waabo
 Markuu dhaawac gaystabaa haddii, loo gargarateeyo
 Isagoo canaan lagu gudbiyo, gaarran filanaaya
 Giblo iyo haddii sacabbo lulan, loogu gogol-xaadho
 Keligii inuu guurti hayah, maalintaas gunudye

Marka uu gadaan iyo gadaan, gacan-togaaleeyo
 Ayuun buu waxaan ganac lahayn, sii gorgoriyaaye
 Seetada nin goostaba wuxuu, geysto lala-yaabye,
 Mar hadduu tallaabada gurguro, gaatan iyo booddo
 Dhaxaa gadaal la isla tebey, wiil galbaday jeere
 Toojaba waxaa lagu godlaa, say u gaat tahaye
 Gurranidu mar waa dhalasho iyo, gacanba qaabkeede
 Marna waa calool garac siddiyo, xaal ku soo gala'e
 Kol haddaanay maankaaga gadin, talana kaa geynin
 Gurracnaanta qil lagu saxoo, loo gudbaa jira'e
 Gudboonaantu way daalisaa, ruuxa meel gurane
 Nin hadduu go'aankiyo sharciga, gawrac ugu jiido
 Hadba goon-dhabaaliyo hadduu, gooddi-furan keeno
 Gacalnimo hal loo yidhi hadduu, gubasho sii beero
 Guudaan haddii uu ku liqo, ereyga geedeysan
 Runta wuxu u guul guulayaa, way gun-dheer tahaye
 Gol-dalolo qudha maaha iyo, goonidaa taliye
 Gedaan loo filayn baa jirtiyo, geel-la-daaq kale'e
 Hadba geed-is-maris baa u hadha, guul dad leeyahaye
 Miyaan Geeddi Baabow arladu, gelinna waayeynin!!

Beydadkan soo socda oo isla gabayga Gudgude ka mid ah, ayaa waxa
 ku duugan oo ay uurka ku sidaan xigmad ballaadhan iyo hogatusaalayn
 qiiwo badan oo ka falanqoonaya, waxna ka iftiiminaya gobanimada iyo
 garwaaqsiga qiimaheeda, gudashada waajibaadkeeda iyo dhanka kale
 ayaan-darrada ku gabbood-falkeeda iyo iska gubashadeeda marka aan

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

garasho loo lahayn. Waxa kale oo uu abwaanku tuducyadan soo beegan, ishuna ay hoos ugu tegi doonto ku faallaynayaa sida ay soomaalidu ugu gumowdhey gobanimadii ay gaadhey 1960, sida ay xorriyadii uga maqan tahay soomaalida iyo sida markasta oo ay soo ogog-yeelato ee gobanimo dhab ahi soo muuqato ay u dhicinayso, una dhalasho seegayso!

Gobanimadu waa libin ku taxan, geeddi nololeede
Waa gumaro aadmigu hantiyo, guusha ugu weyne
Guddoonkeedu waa faral si aan, loo gafaa jirine
Ged uun buu ka leeyahay khalqigu, maalintuu gado'e

Marka uu gabaabsiyo xilliga, laga gu'weynaadey
Ayuun baa ninkii gudan karaa, dhan ugu guuraaye
Qabyadeedu waa guun intay, gaadho weligeede
Galab noolba ooddeedu waa, gudinta loo hay-ye
Nin gufeeya mooyee ma jirin, ruux gunaanadaye
Gelbiskeeda oo qudha hadduu, tacabku kuu gooyo
Adigoo gadaashaday hadday, guure kugu dhaafsto
Gommodkiyo yaboohdeedu way, goora badataaye
Haddii aan gantada loo adkayn, amase gaafaanta
Guddo iyo waxay yeelataa, gulupo shaydaane
Gaadaa dhexdeedaba ka kaca, maalin gelinkeede

Gacmaa lagu xejaam aamase way, galab carrawdaaye
Waa lagu gam'aam aamase way, geeri badisaaye
Gob baa lagu noqdaa aamase waa, lagu gumoobaaye
Garanmaayo maalmaha intuu, soor gad leeyahaye
Mar hadduu gidaad bahal qabaa, gaajo kula ciiro
Gujo-dhaadhigeediyo hadduu, taabo gorofkeeda
Waxba kama go'aan ruux ku shubay, xeedho gudaheede
Hadduu gaar u maamulo qof, waa geel nin leeyahaye
Inkastoo gantaal iyo wed iyo, gawrac lagu hooyo
Meel loo gun-raaciyo haddaan, gogol dhig loo yeelin
Mar haddaan garaad loo lahayn, wayska gubataaye
Geedkeed ba' waa sixir haddaan, garasho liilayne
Hadduu gaws dhurwaa ruugji karo, waa laf guri taalle

Gunti furey nin caashaqay haddii, guudka loo sudho'e

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Galacdeeda uun baa indhuu, golongol eegaane
Giniis iyo hadday kala dhaxlaan, gaar-la-ababkiisu
Waa maro gargaranoo adhyaha, lagu gabraartaaye
Mar hadduu waraabuhu gashado, giiro waa halise

Iyadoo gashaantiya sidii, loola gogol dhaafay
Guurkeedu tuuguu ahaa, gaabsi iyo beene
Iyadoo garoobiyo markay, guudka fidhanaysey
Inanuu gumaystuhu dhala, gaadhka ka ahaaye
Gabowgeeda way doonnan tahay, gedaha waayeele
Marka ay geyaan sheelataa, garacu yeeshaaye
Hadba wiil is-gaalaynayaa, loo gu' tiriyaaye

Nin dharaar wuxuun laga guntay, guushu jamataaye
Gobanimadu ruux kuma xidhniyo, Giib ninkii dilaye
Agaabaynta maalmaha gudbiyo, galaha taariikhda
Gadood dhacayba sheekuu lahaa, geyfan iyo raade
Ganba-xoorka waayaha haddii, laysu minan guursho
Dad uun baa ma guurtada lahaa, goobihii baxaye.

Beydadkan hoos ku xusani waxa ay sii iftiiminayaan iin fool xun oo ku taal, kuna gaashaysan hab-dhaqanka waajib gudashada soomaalida, iintaas oo ah dhaqanka ku salaysan "aniga" ama qofaynta nolosha. Noloshii, wax-qabadkii, maamulkii, go'aan qaadashadii iyo arrin adduun oo dhan ayaa waxaa lagu xidhayaa ama lagu hallaynayaa oo laga sugayaa qof ama qofaf, markaas baa qofkuna sidii uu isagu doono ama ay la noqoto uu ka yeelayaa ama uu ugu takri falayaa taladii iyo masiirkii lagula dul kufay ama lagula soo ambaday ee la isaga dhiibey, laguna illoobey. Marka la yidhaahdo sidaa ha laga daayana waa marka ay belaayadu dhacayso, qofkii hore loo buunbuuniyeyna uu kelidii is bidayo; wax is moodayo, cirkana isla marayo (miyaad ruux i dhaamoo lay dhaafsho haysaan)!

Gurgurshaagu awr buu ka yahay, rarasho gaadiide
Gadh-wadeenku ruux buu ka yahay, geylan wadareede
Nin uun baa guuttoonsha'e xil, waa laysu gororshaaye
Galladduna waxay saaran tahay, wax isu geygelyne
Inkastuu wax galo ama wax gudo, ama wax weyn gooyo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Inkastuu galool mudhay ka yahay, dhiraha gaagaaban
 Hadduu geel abuuriyo hadduu, gaas cartama beero
 Inta ruux wax gaadhsiin karaa, way gun dhowdahaye
 Noloshaba galgalalheeda iyo, gebi ahaanteeda
 Waxaan geesi karin baa jiroo, gaar ninnaw faline,

Xaajaba gan baa loo unkaa, talaba waa goore
 Ummad yahay tiraan kaa gedmane, wax isu geygeyso
 Ninkii aad garaaddiyo shaxshaxo, saartay garabkiisa
 Kol hadduu dharaar goonyo kulul, kaa gelgelin doontay
 Waxaad galabsatuun baa jiree, gaado kale yeelo

Ninkii aan gondaha kaala dhayin, gololo hawsheeda
 Gardaadkaaga yuu baran inaan, taada lagu gaadhin
 Hadday gibili kaa saaran tahay, gocommo hooseeya
 Waxaan geedna kaa qarin indhuuhu, yay ka gabargaalin
 Hadba soo gadaal eeg ninkaad, gadato hiilkiisa
 Goldalooladaaduu nin ogi, galagalaystaaye
 Aduun bayse kaa go'an yihiin, maalmahays guraye
 Godan baa la yeeshaa xadhkaha, haysku wada giijin
 Geyigiisa wiilkaan ahayn, gibilka mooyaane
 Gun-dhiggiisu meel kaa fog buu, geed ku leeyahaye
 Si aad uga go'daba ruux ku neceb, gaarar kala yeeshaa
 Guushaada waa lala jiraa, gees ha ka ahaannin
 Godobtaada meelee intaan, gacantu kaa boobin
 Gacalnimada noolee intaan, gocasho kaa oodin
 Guddoonkaaga reeree markay, kula gudboonaato
 Gamaaddaada munee haddaad, geeri huri weydo
 Guntashana xusuusnow waxaad, godolba soo joogtey,
 Gurgurshaana haw raran nimaan, gudasho kuu doorin
 Garashana ogsoonow inay, xaaja badan goyso
 Geeraarku waa sude hadduu, kuu ged bixi waayo
 Adba goor iswaydii intuu, gabaygu kaa dhaafu

Qaybta ugu dambaysa ee gabaygan **Gud-gude** waxa uu Hadraawi kaga
 hadlayaa naftiisa, waajibaadkiisa iyo halka uu gaadhsiisan yahay, waxa
 uu isagu qof ahaan qabo iyo sida ay xaqa u tahay in aan qofka lagu af-
 duubin, lagu san-dullayn, laguna garba-duubin wax aanu isagu doonayn,

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

raalina aanu ka ahayn, laguna eedayn karin waxa uu qabo ee uu aaminsan
 yahay.

Ged ninkii ogaadaba shillale, guuto loo wacaye
 Inta aan garwaaqsaday intaan, garasho diidaayo
 Inta laygu gaadgaadaya, iiga geed ba'ane
 Cishaday gabnowdiyo intay, gelinba heer joogtey
 Girif-giriftu way igu badnayd, gu' iyo jillaale
 Inaan gaabsho mooyee cishana, taydi maan gabine
 Galka seefta kuma haysan jirin, maalin gulufeede
 Misna geeladay, gocoraday, iiga gaws kulule
 Goonbaartu eelkay dhigtaba, gaari baw xidhane
 Godobteedu waxay saaran tahay, meelo aan geyine
 God markaan daboolaba far baa, laygu godayaaye
 Nin gefaabla lay tirinaya, garasho waa yaabe
 Waxaan ahay nin lagu saan gatoon, raadba soo geline,
 Garraantayda qaar iyo lag iyo, gaasas baa necebe
 Gabbashayda duul iyo badh iyo, goosan baan rabine
 Haddaan gaasho yeeshana dar bay, gawl la leedahaye
 Hadba waxaan ku guul seegaya, lama garaystaanee
 Garba-duub waxaan ugu xidhnahay, maan gurracaneede
 Inaan geenyo buubsaday haddii, guuxu weli joogo
 Gadaal baaba lay eegaya, gool tirsaa jira'e.

Ummad yahay dib uma guuri karo, gooshkan maanta ahe
 Gosha hooyo waa laga koraa, goodir kay tahaye
 Gashi baxana waa lagu dayaa, geed ka hadalkiise
 Hadday gudubto yeedhaydu waa, sheeko ii gadane
 Geyigaygu waa kow intuu, waajib ii galoe
 Dhulka kale intaan gaadhi karo, waw gol leeyahaye
 Adduunyada go'doon kagama jiro, garangar loo yaalle

Garaadkaygu waa dhaafsan yahay, xaajo goboleede
 Dareenkayga gooddigu sibuu, ii gilgilayaaye
 Guhaad iyo canaan buu hiyigu, ii gab-leeyahaye
 Inta garasho ii meel la'dahay, taydi maan gudane
 Hadba waxaan galiilyoonayaa, goobo lay tebeye

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Asaaggay wuxuu galo ayaan, anigu gooyaaye
 Anigijo kuwii lagu goblamay, waa gudboonnahaye
 Qayrkay intuu guul suntaday, gooni ii farane
 Nin kastoo ganbadu saaran tahay, dunida guudkeeda
 Gurmadkayga waw baahan yahay, ruux la gaasiraye
 Taydana ninkii igu guntadey, waw gar leeyahaye

Marba gooha dhiillada halkii, igu galuollaata
 Karaankayga waan geyn intaan, geeri moogahaye
 Wawa ina rag ii guulayaa, tiisa gaarka ahe
 Anna waxaan go'aansaday inaan, lay gabbood faline.

Dhawrkan tuduc ee isha ku soo maqan oo ah gunaanadkii gabayga **Gud-gude**, ayaa waxa ay la hinqanayaan oo qaadayaan badheedhe cad oo abwaanku uu ugu quus-goynayo damaaci kasta, waxanu ku hal-qabsanayaas saddex halgamaa oo naftooda u hurey, dhiiggoodiina u daadiyey ka xorrayntii ummadda dulmiga iyo kadeedka. Waa Ibraahim Faarax Dawaarre (Gurey), Maxamed Axmed Maxamuud (Islow) iyo Maxamuud X. Xasan (Hurre). Duur-xulka hal-qabsigani waxa uu tilmaamayaa in maantana sida halyeeyadaas ay u jiraan halyeeyo kale oo aan oggolayn dulmi kale.

Garawshiinyo jeeraan ka helo, gaanka dunidayda
 Jeeraan galaa baxo arlada, gooddi iyo gooddi
 Jeeraan gufaacada ku tago, meelo geriyaada
 Gaaliyo Islaamkaba ilaa, taydu wada gaadho
 Barigiyo Galbeedkaba ilaa, laygu gacan qaado
 Gurey iyo Islow iyo Hurrow, gabaygu waa beene
 Godadlaysan maayee tashiga, waan guuttoonsadaye
 Waxba yaan indhaha laygu gubin, gaabsi ma aqaane.

SHAKHSIYADDA HADRAAWI

In la suureeyo, faaqidaadna lagu eego oo la faalleeyo shakhsiyadda qof caan ahi inta badan waxa ay u muuqataa arrin aan fududayn oo aan lagu dhiirran karin, waxase qiime ballaadhan ku salaysmi karta falanqayntaas oo ah soo bandhig ku saabsan sawirka shakhsiyaddaasi ay yeelan karto. M. I. Warsame (Hadraawi) oo aynu ku guda jirno taariikh nololeedkiisa qofnimo iyo wax-soo-saarkiisa hal-abuurnimo, maaha nin u hadal badan sida magaciisa lagá dhadhansan karo ama maansooyinkiisa lagala soo dhex bixi karo. Fagaarayaasha caadiga ah ee kulamada isu baanidda iyo gole-ka-fuulka ee nin-toocsiga ah waxa had iyo jeer dad badani ay Hadraawi ka quud-darreeyaan in nu golaha markiisa ka qayb qaato oo ereygiisa ku darsado, asxaabtiisa ayaana qod-qodda si uu u hadlo. Qofka aan Hadraawi aqoonta shakhsiga ah u lahayn ee ay markaas ugu horrayso muuqiisa ayaa waxa uu la-yaabaa oo isugu xidhmi waaya dacallo fidsanaanta ama ballaadhniida qarada maansadiisa iyo koobnaanta erey afeedkiisa xilliyadaas gole-ka-baanka. Sida uu ereygiisu u urursan yahay ayaa Hadraawi uu addinkiisuna u xaddidan yahay, waxana taas asxaabtiisa gaarka ahi ugu bixiyeen naanaysta **GEED**.

Shakhsiyadda Maxamed Ibraahim Warsame waxa u taagan maansadiisa iyo duxda macnaheeda. Fal-dhaca hab dhaqanka qofnimo ee Hadraawi iyo ujeeddada ama nuxurka erey maanseedkiisu waa laba isir oo xaqiqidii is ceshada, isu dhigma oo isugu sidkan sida hal iyo nirigteed ama isugu ladhan sida ul iyo diirkeed oo aan la kala saafi karin. Marka aad Hadraawi qof ahaan si wanaagsan u taqaanno, dhuuxdana maansadiisa ee aad isku dhereriso sida uu u macaamilo ama u nool yahay iyo beydadkiisa maanseed, waxa kuu soo baxaya wax isku mid ah ama isu eg oo aan la kala sooci karin. Sidaas darteed waxa la odhan karaa Hadraawi shakhsiyadiisu waa maansadiisa, halka ay maansaduna isagii uun (Hadraawi) ay ka noqonayso. Waa tan arrinta sababaysaa in lagu nuux-nuuxsado oo la tilmaamo in Hadraawi uu ku guulaystey hanashada in uu is waafajiyo hab dhaqankiisa qofnimo iyo ereygiisa hal-abuurnimo. Qawlka uu leeyahay waxa ka muuqda isaga laftiisii (Hadraawi) iyo dhaqankiisa. Sugashada sifadan wacan iyo sidashada awooddas, waxa inta badan ka gaabiya ama ku guul-darraysta hal-abuur fara badan oo ereygooda iyo dhaqankoodu ay kala daaq tagaan, iskana hot yimaaddaan

oo is buriyan.

Docda kale mawaaqifta, qabitaannada, fikirka aduun-aragga Hadraawi iyo wax-soo-saarkiisa suugaaneedba waxa ay ka samata-baxeen oo ka badbaadeen dalaa-dhac iyo laba gar-daymood u dhigma beerka jecli; xaydh jantay. Ma soo foodsarin Hadraawi jahawareer noocaas ahi, taas oo ah xogta ka badbaadisey is-beenin ama is-burin surma-seegto ku keenta oo ka leexisa marinka higsiga iyo himilooyinka hirashadiisa. Waxa maansada iyo magaciisuba caan baxsan yihiin oo bulshada ka dhex ciidaminayaan in ka badan soddon sannadood, waxana aragtidiisa shakhsii ahaaneed iyo midhaha hal-abuurkiisuba ku astaysmayaan oo budulka raadkoodu cagta saarayaa tubta koboca iyo kotodhsiga sed-u-burineed ee heerka qaan-gaadhnimada iyo gaamuritaanka. Sidaas darteed laguma tilmaami karo Hadraawi inuu yahay abwaan keliya, waxase loo hibayn karaa inuu yahay macallin looga dab qaadan karo oo lagaga dayan karo dugsashada inta wanaagsan, la jirka inta samaanta la hal maasha iyo ka hor jeedka inta xumaan ku abtirsata.

Damiirka iyo mawqifka shakhsii ee Hadraawi ma oggolaadaan in wax tanaasulaad ah laga sameeyo la jirnimadaas samaanta iyo bidhaansiga xaqa, mana yeelaan in wax gorgortan ah lala galoo xumaanta iyo u irkashada dulmiga. Arrintan wawa inta badan ka hadasha maansadiisa, waxana si gaar ah u taabitay oo xambaaray, soona celceliyey meerisyo badan oo tixhiisa ka mid ah. Waxaynu tusaale u soo qaadan karnaa tuducyo ka mid ah Gabaygii **Durdur** (1970) :

Inay dunidu hawl tahay sidii, daayinkuba sheegay
In dedaalku dhaxal waara yahay, duugna laga dheefo
Inuu samuhu door dhalo hadday, daacadnimo raacdoo
Oy dhaqasho ruux doona tahay, dib u xusuusnaada.

Isla **Durdur** wawa uu beydad ku lahaa:

Inkastaad dabbaashiyo taqaan, duurka xuliddiisa
Ood dabin ka bood tahay nimaan, cidi dareemayn
Waxa daadka lagu dhaafayaa, daacaddoo qudhahe.

Riwaayaddii **Aqoon** iyo af-garad (1972) waxay iftiiminaysaa iilashada

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

dulmiga iyo awoodda daacadnimada (xaqa).

Allahayow nin daacada
Allahayow nin daalina
Deeqdaada haw simin.

Deelleydii (1980)

Qofba wuxu ku dagan yahay
Halkuu daacad kaga hadho.

Inta ugu badan maansoooyinka Hadraawi waxa laga dhex helayaan tuducyo gar-naqsi mudduc iyo maddaacaley ah, waxana uu ugu gar-qaadayaan xaqa iyo baaddilka, samaha iyo xumaha, daacadnimada iyo daacad-darrada iwm. Kelmedda daacadnimo ee beydadka hore ku celcelinteedu ku soo noqnoqonayo waxa ay baadi-sooc u tahay oo ay tilmaantaa falsamaanta, waana muftaaxa hawl kasta oo la qabanayo.

Maxamed Ibraahim (Hadraawi) waxa u caado ah in uu isku mashquuliyo oo had iyo goor fiirfiirin ugu daymo-fogaado oo dhessu muquuro ubucda adduunka iyo jiritaankeeda, abuurta iyo bilicdeeda aanay ishu keligeed itaalka u lahayn in ay gaadho ee ay akhriyaan dareemayaasha kale ee maanku uu ka mid yahay. Waxa uu halkaas kala soo noqdaa dareen dhiillo-sideen ah oo uu kaga warramayo sida loo diley bilicdii dunida iyo sida abuurteedii loogu xad-gudbayo, isaga oo inagu durraamanaya in falsamaanta dunida iyo jiritaankeeda la dhawro, in la ilaa liyo inta guudkeeda saaran iyo inta ubucdeeda jiifta, nabad gelyada iyo qiimaha weedha san; ereyga wanaagsan, iyo garashada oo iyadu ah halbowlihii intaasba u qaabilansaa arrimaha maamulka, maaraynta iyo jaangoyn. Arrintan wawa uu maansa-yahanku si durugsan ugu iftiiminayaan tixdiisa **Sirta Nolosha** (1986) iyo maansoooyinkiisa Run ku sii durugga ah oo noqonaysa suugaantiisa intii ka dambaysey Gabayga **Gud-gude**. Maansoooyinkaas cusub waxa aynu goor dhow iyaga ugu tegi doonaa baalasha soo beegan, hase yeeshie aynu ku dul hakanno tuducyo ka mid ah maansada **Sirta Nolosha** oo abuurta ka hadlaya:

Allow yaa wax suureeya
Salka dunida yaa dhawra

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

Iyo seeska jiriddeeda
 Wacanaa sansaankeedu
 Badanaa sadaaddeedu
 Saxanaa hannaankeedu
 Allow yaan sugnaanteeda
 Saymiyo u rogin duullan
 Subax noolba dhiig daata
 Xadhig iyo silsilad shiilan
 Allow yaan sinnaanteeda
 Ku beddelin saraar oodan
 Iyo seere wiil qaytey
 Dadka saaran guudkeeda
 Yaan ka dhigin sabool qaawan
 Iyo soobir caydh jooga
 Erey sami wuxuu gooyo
 Allow yaan ku jarin soodhka
 Garashada ka dhigan seefo.

Allow yaa su'aashaasi
 Sida ay u tahay yeela!

Miigganaanta shakhsiyaddiisa wanaagsan iyo mintidnimada hal-abuuriisa dhiirran; sama-doonnimadiisa iyo xumo-diidnimadiisa; gudboonaan raadintiisa iyo quudhsi-diidkiisa; guud ahaan xaq u hiilintiisa iyo baaddil la dagaalankiisa, intaasba waxa uu Hadraawi ka dhaxlayaa oo ku mutaysanayaa jacayl iyo nacayb; nastex iyo cadaawe mar keliya dushiisa ku wada dhacaya, kuna loollamaya oo uu yeesho. Wuxuu kale oo uu ku mutaysanayaa bogaadin iyo canbaarayn iyana mar keliya wada haleela qofnimadiisa iyo maansadiisaba. Tani maaha wax la-yaab leh, waayo waa dhacdo laga rajeyo oo laga fili karo meel kasta oo xaq iyo baaddil ay ku hirdamayaan iyo cid kasta oo u soo ban baxda la kala safashada samaha iyo xumaha, weliba maanta waxa miisaanku jiraan dhankii xumaha oo sama-dawdarka ayaa badan. Sidaas darteed ayaa samaha iyo cidda isu soo taagtaa waxa ay noqdaan "Tuke baal cad".

Nin sitaba bar baa saaran
 Nin ka sii sitaa jooga
 Ragannimada sooceeda

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantlisaa)

Adigoo sagaal buuxshay
 Hal ku seegay baa yaalla.

Beydadkan xagga sare ku xusan oo ka mid ah isla maansada **Sirta Nolosha** (1986), waxa ay iftiiminayaan in gol-dalolo iyo aadami ay deris yihiiin. Maxamed Ibraahim Hadraawi daldalool iyo iimo waa u aadami oo ma odhan karo waa dhallil ka hufane aan khaldamin ama aan iimo lahayn, hase yeeshee waxa Hadraawi dhalliishiisa qof ahaaneed qarinaya oo daboolaya intiisa wanaagsan ee badan. Haddii qofka aadamiga ahi sagaal wanaag ku sifoobo, hal wanaagna ka gaabiyoo ama seego, maaha in iintaas loo buunbuuniyo, balse waa in loo buuxiyaa oo lagu asturaa sagaalkiisa wanaag ee kale, waana marka ay iintu daboolmi karto oo qudhal!

Nin la yimi dadaalkii
 Anigaa waxa ugu dara
 Marna waxan daboolaa
 Xubnihiisa derida leh

Hadduu daal la kala dhaco
 Dul la saaro kuma gabo

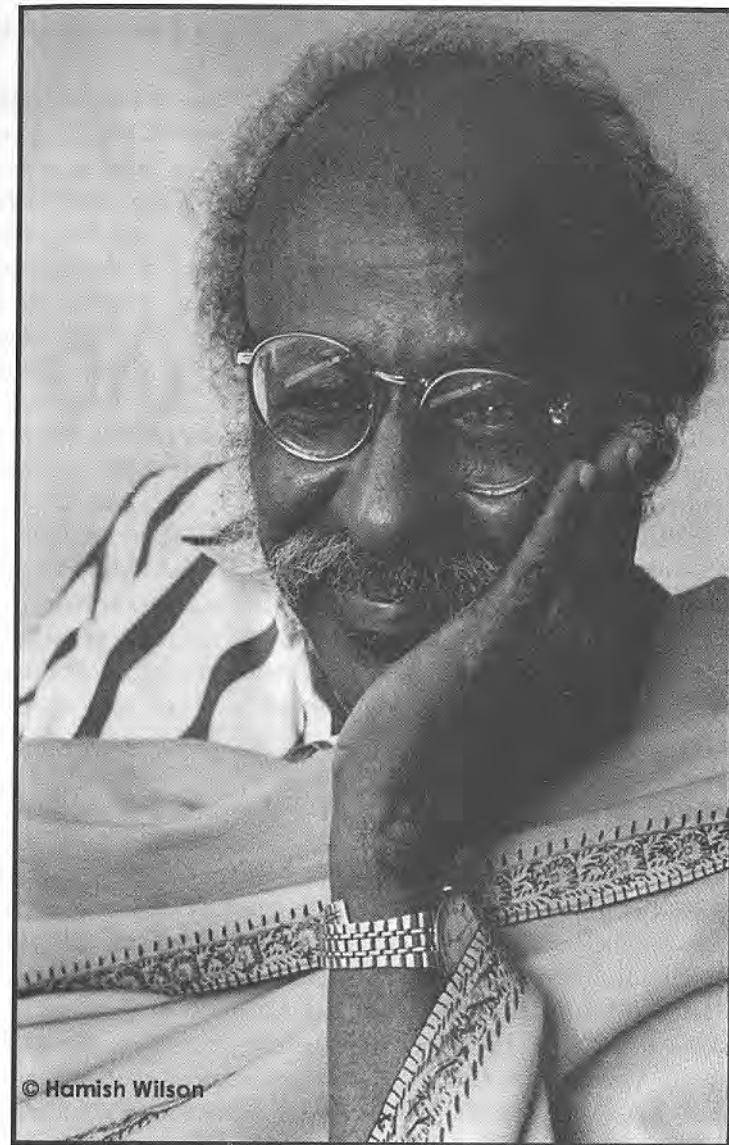
Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa uu dhowaan bilaabay socdaal dheer oo la magac baxay **Socdaal-Nabadeedka Hadraawi**. Waa safar runtii indha badan lagu eegayo, dano badanna laga eegayo, waxanu ku saabsan yahay baaq nabadeed ujeeddadiisu tahay dib u nabadaynta dadka soomaalida. Wuxuu dhawaaqa nabad-doon ee abwaanku gaadhey dunida oo dhan inta ay soomaalidu ku nooshahay, waxanu Hadraawi cagijiisa ku soo maray inta badan dal weynihii kala daatay ee Soomaaliya iyo waddamada Yurubta Galbeed intooda badan meelaha soomaalidu ku badan tahay. Sida uu Hadraawi ku celceliyey waa socdaal nabadeed oo aanay wax kale wehelin, lifaaqyo siyaasadeedna aan lahayn. Socdaalku waxa uu ku jiraan geeddi socodiisii, waana badheedhe cad oo hoosta ka xarriiqaya shakhsiyadda Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) iyo mawqifkiisa uu qof ahaan aaminsan yahay.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantlisaa)

Gudgude 1990

Gudcur laga tallaabsaday ilays, baadi lagu goobtay
Gamas iishay gaashaan burburay, gawrac laga maarmay
Dunidoo giblada iidsanoo, gacal walaallowdey
Gudboonaanta xeerkeede iyo, garasho nuurkeed dheh.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

© Hamish Wilson

Horraantii 1990-naadkii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

2

QAYBTII LABAAD

MAANSADA RUN KU SII DURUGGA AH

MAANSADA RUN KU SII DURUGGA AH

Badhtamihii 90aadka waxa dadka suugaanta xiiseeya, gaar ahaan maansooinka Hadraawi dhix mushaaxay dareen ku saabsan Hadraawi iyo maansadiisi ay uga barteen. Xilligaasi waxa uu ahaa mid adag oo dadka iyo dalkaba durufo qallafsani soo food saareen. Waa xilligii ka danbeeyey markii la tuuray nidaamkii keli taliska ahaa, qaska iyo colaadaha sokeeyana ay waddanka ku sii baaheen. Waa xilligii is waaga iyo kala go'doonku dhacay ee bara kaca iyo qaxootiga lagu kala dayoobey, waana xilligii qof kasta ay tiisu cuslaysay. Haddaba waxa wakhtigaas la is waydiiyey maxaa Hadraawi ku dhacay ee uu wax uga odhan waayey waxan oo luuf-luuf iyo kadeed dunida gabagabaynaya? Muxuu u aamusan yahay ee ku dhacay? Ma gabaygii buu iska daayey oo wuu da'furay? iyo su'aalo la mid ah. Waxa intaas raacdya oo jawaabihii fagaareyaasha kulamada yimid ka mid ahaa in Hadraawi uu suufinnimo ku danbeeyey, waxa ka soo baxa ee uu allifaana ay yihiin maansooinkii qasaa'lidka ahaa ee digriga, fooxa iyo xadraynta. Warkani waxa uu meel walba uga horreeyey maansooinkaas lagu tilmaamay in lagu digriyo laftoodal! Waxase laga war helay in aanu Hadraawi aamusin ee wax kastaba ha tiriyo'e uu weli wuxuun tiriyo, taas oo keentay in la raad goobo wax-soo-saarkaas cusub nooca uu doonaba ha ahaado'e.

Anigu haddaba waxan ka mid ahaa dadkii uu warku sidaas ku soo gaadhey, maansooinka cusubina ay ugu horrayntii raadintaas ku soo galeen. Hardraawi waxa uu noqday Suuf! Waxa uu ahaa kaasi war deeqi waayey dad badan, weliba qancin waayey in badan oo Hadraawi aqoon qofnimo u lahayd. Waxan markaas anigu xusuustay taarikh hore, waxana warkan cusubi dib iigu soo kiciyey war duugoobey. Bishii March 1983kii ayaa annaga oo dhawr ah waxannu ka gudubney soohdinta Soomaaliya, si aan ugu biirno SNM oo fadhiisinkeedu ahaa Itoobiya. Markii aanu SNM gaadhney ayaa warkii ugu horreeyey ee noogula-yaabka badnaa ee aannu maqalnaa, waxa uu ahaa: '*Ma ogtibin in Hadraawi iyo Gaarriye ay xujoobeen, noqdeenna niman la safta Taliska Soomaaliya!*' *Waxa la yidhi 'waxa ay tiriyeen gabayo ka horjeeda mucaaridka, una biilinaya Nidaamka Muqdisho'.* Maansooinkaasi goobta ma yaallin, cidina kuu tirinmayso, haddana waa la durayaa, taas ayaa iyana yaab kale lahayd! Waxa ay maansooinku ahaayeen **Dallaalimo** oo Hadraawi lahaa iyo **Waaya arag** oo Gaarriye ah. Labadaas maansaba waxa ay ahaayeen maansooinku laga duwayey

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

tubtooda, shaqsiyadda labada abwaanna wax baa loogu dhimayey! Labada maansaba waxa ay ka hor jeedeen Taliskii Soomaaliya iyo Hoggaankii maroorsanaa ee mucaafirka oo ay tilmaamayeen in la saxo, lagana duwo tubta khaldan ee uu cagta ku hayo.

Xilligan danbe markii aan dhegystey maansada **Daba-Huwan** oo ah maansoooyinkan cusub tii ugu horreyseyn, waxa igu soo dhacday berigaas hore markii aan dhegystey maansoooyinkaas la lahaa taliska ayaa loogu hiilinayey ee **Dallaalimo** iyo **Waaya arag!** Waayo in kasta oo laba meelood iyo labada duruufood, labada tixood iyo labada ujeeddo ee ay ka ambaxayaanba dhammaantood ay kala duwanaayeen, haddana waxa ay wadaagayaan oo ka dhaxaysa astaan keliya oo ah xoogganaanta wax-kuoolnimada maanso kasta xilligeeda iyo sida looga duwayey ama leexinayey halka ay maanso kastaa ku abbaaran tahay ilaa heer lagu xad-gudbayo labada jeerba shakhsiyadda abwaankeeda!

Maansoooyinkan cusub ee Hadraawi weli dadka ma wada gaadhin, sababtuna waa laba mid uun ama isku lammaanaantoodaba: duruufaha lagu jiro ee guud iyo cusaybnimadooda oo ah atrin ka duwan sidii maansada Hadraawi looga bartay, marka la eego waxa ay ka hadlayaan iyo ujeeddada ay ku biyo-shubayaan. Maansoooyinka hore ee Maxamed Ibraahim waxa ay inta badan mushkiladda u arki jireen in ay tahay hebel kursiga ku fadhiya oo isagu ah ibtilada wax kharribaysa, waxanay xalka u arkayeen in hebelkaas kursiga laga tuuro, hebel kale kursiga la saaro. Arrintani waxa ay noqotay mushkilad soo noqnoqota oo intaas ku xallismi weyda, caal iyo maareena loo waayo oo hebelba hebelka kale ka sii daro, hoosna ugaba sii daadego halkii hebelkii hore wax gaadhsiiyey! Waa markan xilliga uu Hadraawi dib u eegayaa raad-maanseedkiisii soo taxnaa tan iyo dhammaadkii lixdameedyadii, isaga oo taasi ku dhererinaya, lana fal gelinaya taxanihi waayeed iyo duruufihii la jaan qaadayey ee dadka iyo dalku ku soo sugnaayeen. Markii uu xalku noqon waayey hebello la isku beddeko, ayaa Hadraawi waxa uu is tusayaa in ay jiri karaan wax intaas dhaama oo xal raadintaas ehel u noqon kara. Waxa uu Hadraawi markaas ka dib gelayaa baadhitaan iyo daraasayn ku saabsan ammuurtaas madhalaysnimada ku soo ururtay iyo halkii looga sii gudbi lahaa.

Bilowgii 90-aadka ayaa Maxamed Ibraahim Warsame u gonda degey

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiša)

cilmii baadhistaas si madax bannaan. Waxa uu runtii Hadraawi ka sal kacay oo ka guurey in uu ka shiidaal qaato afkaarihii iyo aragtidi laga soo naqilay (min guuriyey) hab nololeedyada iyo dhaqamada Yurub ama laga keenay Galbeed (Hanti-goosi) ama Bariga (Hanti-wadaag), kuwaas oo aan ku salaysnayn, wax raad ahna ku lahayn dhaqankeenna, dhaqaalaheenna, caqiidadeenna, taariikhdeenna iyo aqoonta aynu ka soo kasbannay nolosheenna midnaba. Waxa uu Hadraawi baadhitaankaisa ka midho dhaliyey sannadahaas 90-aadka, waxanu ibo-fur ku sameeyey maansoooyinkiisa cusub ee Run ku durugga aynu u bixinnay.

Maansadan cusubi waxa ay raacaysaa jid iyo aragtii ka duwan kuwii ay hore maansada Hadraawi inteeda badani beegsan jirtey, waxa isbeddelayaa waa godkii ay maansadiisu ka hadli jirtey, mashkiladdii ay tilmaami jirtey, ciddii ay eedda iyo mas'uuliyadda ibtilada dusha ka saari jirtey iyo halkii ay xalka dhibaatada ka raad goobi jirtey. Haddii loo fiirsado oo la derso maansoooyinkii hore ee Hadraawi (bilowgii ilaa Gabayga Gud-gude), waxa ka soo dhex baxaysa oo laga dhex helayaa in ay dhibaato mar walba jirtey ay farta ku fiiqayeen, dadkana ku baraarujinayeen in laga hor tago, waxna laga qabto. Hadda iyo maansoooyinkan cusub, si kale ayuu Hadraawi inoo halacsinayaa dhibaatada jirta oo aan ahayn mid cusub ee ah tii hore u soo jiitamaysey, waxase abbaarto ku dhacaysaa farriinta ay xambaarsan yihiin iyo xal-raadinta ay soo helaan oo si muuqata uga duwan sidii ay maansoooyinkiisa hore u soo bandhigi jireen, una tilmaami jireen. Waa siddeed maanso oo cusub oo baadhitaankaas abwaanka ka soo dhex baxay. Waa siddeed maanso oo midina aanay mid ka dhicin; xagga ujeeddada, farshaxannimada iyo murtida, abwaankuna uu curiyey intii u dhaxaysey 1995-1998. Maansoooyinkan cusub laftooda iyo dheegag ku saabsan sharraxaad la xidhiidha maansoooyinkaas oo aynu guda geli doonno, ayaa laga dhex heli karaa ujeeddada iyo nuxurka maansadaas. Siddeeddaas maanso waxa ay kala yihiin: **Daba-Huwan**, **Badbaado**, **Hal** iyo **Halkiis**, **Suubban**, **Adduunyadu** waa Besteed, **Af-ku-Siran**, **Rag Siyaasi** wada **Noqoy** iyo **Anuun baa Hooyadaa** ah.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiša)

DABA-HUWAN

Maansadani waxa ay soo baxday 21/02/1995, waana maansadii u horreysey ee ibo-bixinta u ahayd maansooinka Hadraawi ee **Run-sii-kudurugga** ah. Sida ay maansadani u dheer tahay ayay dulucda ujeeddadeeduna u baac fog tahay, ugana tallowsan tahay dul-ka-xaadsi iyo sheeko guud-mar ah. Qaybta hore ee maansadan waxa uu abwaanku ku bilaabaya duur-xul iyo sarbeeb ku saabsan waxa uu maanku dhibaato kala kulmayo raadinta runta, dhabnimada jiritaanka xaqiqada nolosha iyo sirteeda. Waxa uu abwaanku daaha ka feydayaa sida hadba xaqiqadaas iyo xalka meel loogu tuhmayey, loogana raad goobayey iyo inta jeer ee xal raadintaas lagu lug go'ay ee lagu hungoobey. Isla tuducyada hore ee maansadani waxa ay soo bandhigayaan sida uu abwaanka laftiisu ugu milmay arrintaas ee ay saamaynta weyn ugu yeelatay dareenkiisa iyo maankiisaba. Dhinaca kalena waxa uu beydedkan ku iftiiminaya sida uu dareenkiisu uga sal kacay ee uga wayiigey, una soo tufayo wax badan oo loo aqoonsanaa wax wanaagsan iyo meelo badan oo laga bidhaansom jirey xal raadinta. Waxa ugu weyn ee uu abwaanku halkan ku durayaa waxa ugu horreyya aragtida cilmaaniga ah nooc kasta oo ay u tahayba (Dimoqraadiyad, Shuuciyad, Qawmiyad ama waddaniyad, Qabyaalad iwm.), waxanay ku bilaabmaysaa maansadu:-

Markay dani meeday tidhi
maxaan talo meel ka deyey,
markay dani maaha tidhi
weydiiyey qof meel ka deyey,
markay dani maaha tidhi
ku laabtay halkaan ka deyey,
markay dani maaha tidhi
ka sii deyey meel la deyey.

Maxay doqonniino tidhi
ruuxaan jirin raad ku doon,
intaan isku duubay been
ka buuxsadey labada dacal
maxay runi daadi tidhi.

Maxaan arrin dawlis dhow

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

ma-diiddo la soo qor-qoray
ku daabacan baal madow
ku daawaday meel madow
wax aan duluc sii ridnayn
indhuhu ku daraandareen.

Maxaan dogob beer is idhi
daruuro u soo sasabay
daryeelka ku maal is idhi
biyuhu uga sii dareen.

Wax aan degdeg jeer ku liqay
maxay shishe ii damqeen
kashayda dalooshadeen.
muxuu hadba shay dellegan
dareensigu soo tuf yidhi.

Ammuuraha duur-xulka ah
duunkayga maxaan qod-qoday
weydiiyey su'aal da' weyn
dibnuhu iga aammuseen.

Dal-xiiska maxaan bilqaday
maxaan farax-deeddkii
maxaan sida daad jirfaday
maxaan hadba daaf qulqulay
maxaan hadba deex sunsumay
maxaan deli jeer ka dhacay
maxay jarar soo deldelan
doolaaladu fuul i tidhi,
dushooda markaan u baxay
ha soo degin laygu yidhi.

Maxaan dihin weel la galay,
ku-dayga maxaan ammuur
daboolka ka qaad is idhi
cabsidu iska daa i tidhi
indhuhu dib u soo noqdeen.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

Maxaan dhilay doog lingaxan
hal daahan maxaan furfuray
inaan dib u sii xidh-xidho
garaadku ku daaley yidhi.

Maxaan dardaraa habeen
anoo daba jooga raad
dedaalku i soo xidh-xidhay,
dakaanka anoo jiljilan
muxuu dayax soo mir-kacay
degaan kale ii furfuray
dayaan igu sii gilgiley.

Maxaan qoday doox sal weyn
maxaan helay deeq mug weyn
wax uu dad jeelaan lahaa
u waayey wax soo daldala.

Wakhtigu boqol-doocsanaa,
dersuu kugu beerayaa
durduur kugu siinayaa
dardaaran adoo qabuu
dagaal kugu riixayaa
dil buu kugu oogayaa,
markaad deldelaad gashuu
haddana kugu diidayaa
dorraato siduu ku yidhi,
intuu ku diruu haddana
dabbaal kugu sheegayaa.

Sadarradan soo socda ayaa iyana wixa ay tilmaamayaan in ay dunidu
tahay saldhig wacdaroo badan oo laga eegayo cidhifyo kala duwan, laguna
eegayo indho kala geddisan, lagana doonayo waxyabo kala duwan iyo in
ay jiraan intixaanno iyo xujooyin la isku xidhayo oo loogu tala galay in
lagu kala baxo. Qof kasta qummane ayaa qoorta u sudhan oo wuu isla
saxan yahay, hase yeeshay saxnaan oo dhami Alle ayay u sugnaatay,
toosnaan idilkeedna Alle ayay u gooni tahay, isaga (Ilaah) ayaana yaqaan
ta u toon qofka aadamiga ah iyo makhluuqaadka kaleba. Wixa Alle

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

tilmaamay tub-nololeedka ugu habboon, waxanu dadka siiyey awood iyo
iraado. Qoom kastaana waxa uu isu beddelaa sida uu isagu iska dhigo ee
uu isu dooro. Dadka ayay ku xidhan tahay sabada ay degayaan ama halka
ay xoolaha u foofsanayaan. Dadka ayay jirtaa waxa ay caqliyadooda ku
guntanayaan samaan ama xumaan, sida ay isu hoggaaminayaan iyo
marinka ay jeexanayaan ee ay cuskanyaan, kana duulayaan iwm.

Haddaba Maxamed Ibraahim waxa uu maansoooyinkiisan dambe ku
eegaya indho caalamiyeysan, waxanu mar kasta ka ambabaxayaa oo
caalamka kale u gudbinaya, kuna xidhaya waayaha iyo duruufaha dadka
iyo dalka soomaalida ee uu isagu ka soo jeedo. Wixa uu Hadraawi ku
muujinayaan beydadkan isha ku soo maqan in soomaalidu ay lahaan jirtey
aqoon durugsan oo leh doco ballaadhan, aqoontaas oo ku saabsanayd
nolosheeda, dhaqankeeda, caqiidadeeda, hibooyinkeeda, hankeeda iyo
hirashadeeda, waayaheeda iyo daruufaheeda iwm. Soomaalidu waxa ay si
qota dheer ula fal geli jirtey noloshaas, waxanay uga fal celin jirtey si
xeel dheer. Wixa ay soomaalidu dugsan jirtey dhaqaale dhalad ah oo ay
lahayd, dhaqaalahaas oo baahideeda buuxin jirey; qofkastaa wuxuu lahaa
xil iyo waajib uu xaqiisa ku helo. Soomaalidu waxa ay ku dhaadan jirtey
adduun-arag iyo qiyam sarreya oo ka soo jeeda dhaqankeeda,
caqiidadeeda, hankeeda iyo hibooyinkeeda, waxanay soomaalidu lahaan
jirtey isku kalsooni, han buuxa iyo waajib-gudasho ama xil qaybsi madax
iyo minjo kala lahaa oo isu dheelli tirnaan jirey. Xeel-dheerida aqoontaas
soomaalidu ay lahayd waxa la dhadhansan karaa, lana garwaqsan karaa
marka la is dul taago xilliyada ay noloshaasi ka tagto hadalka caadiga ah,
una gudubto ee u geeddi gasho degaanka maansada, maahmaahda,
hummaagaynta, sarbeebta, duur-xulka, gole-ka-fuulka, af-gobaadsiga,
hal-xidhaalaha, googaalaysiga iwm. Mararka qaarkood xilliga golaha iyo
geed-ka-hadalka, wixa dhici jirtey sida uu abwaankuba muujinayo in
madalka (geedka waayeelka) laga mamnuuco (joojiyo) in lagu isticmaalo
hadalka caadiga ah ee tooska ah. Wixa la odhan jirey ninka doonaya in uu
hadlaa waa in uu adeegsadaa hadal maansaysan ama tixaysan; haddii kale
waa inuu aamusnaadaa oo dhegeyste ku koobnaadaa. Wixa kale oo
Hadraawi ku nuuxnuuxsanayaan in xeel-durugsanaanta soomaalidu ay
gaadhey heer lagu wada xidhiidho, laguna dareen wadaago af-maldahan
oo ka baxsan hadalka tooska ah; sida iyada oo qof laga hadlayo oo loo
jeedo in haddana geed laga hadlo ama in la qofeyo oo lala hadlo shimbir,
tulud geel ah ama geenyo iwm. Wixa kale oo dhici jirtey in marka ciyaar

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

soomaalida habeenkii la isugu soo baxo ee golaha la isugu yimaaddo in heeso la is waydaarsado oo lagu wada sheekaysto habeenkii oo dhan, iyada oo qof kastaaba golaha ku hal-abuurayo wixii uu odhan lahaa. Ciyaartaas dhexdeeda waxa lagu curin jirey kaftan iyo haasaawe aan wax turxaan ah lahaan jirin oo lagu af-gobaadsado. Waxa marba loo digarogan jirey bad cusub oo ciyaarta lagu sii bili jirey, iyada oo la raacayo xeerarkii maansada, isla markaana la taxgelinayo oo aan lagu xad gudbeyn dhaqanka ummadda iyo wixii xeerar jireyba.

Dawladnimadii suushey iyo daarihii casuusta lahaa ee soomaalida ka burburay, ayaa ugu sahlanaan kara, uguna dambeeyey waxyaalaha soomaalida ka dumey. Intan muuqata waxa xanuun badan oo hortoodba dumey qiyamkii iyo dhaqankii hufnaa ee ummadda; xishoodkii, xayadii, sariigashadii, dulqaadkii, samirkii, miigganaantii, aqoontii iyo garashadii xidhiidhsanayd ee fogeyd iyo guud-ahaan sama-u-xilashadii ummadda iwm. Waxyaalahan soomaalida ka dumey waxa si mug leh uga hadlaya tuducyadan soo beegan ee **Daba-Huwan**.

Rugaha dunidaa bulsho ah
indhaha deyayaa xujo ah
docaa laga eegayaa
deymaa laga eegayaa
danaa laga eegayaa,
u daanaa cid baa taqaan
ka daanaa cid baa taqaan
ta doora Rabbaa yaqaan
ka dooro adaa yaqaan
dildilo-rogan baad tiiin
sidaa isu doorisaan
ayaa isu doorataan.

Markay datatay dhul tahay
markay dihatay dhir tahay
markay duhur-tiigsi tahay
ayay dalandool caddahay
duf bay ku sarbeeban tahay
dabay ku aleelan tahay
lafiba diirkeed qodnayd.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Dal iyo magac bay lahayd
ad iyo mudan bay lahayd
duunyiyo mahad bay lahayd
Diin iyo dhaqan bay lahayd
duug iyo dhaxal bay lahayd
dan iyo tacab bay lahayd
dedaal xejiyey lahayd
xadhkiyo dabar bay lahayd
aqoon durugtay lahayd
xil daacada bay lahayd
duleed-jiratay lahayd
duggaal hanatay lahayd
daw iyo marin bay lahayd
dareer taxan bay lahayd
dardaaran cad bay lahayd
dabool adag bay lahayd
digtooni horay lahayd
dabaylo hadday ruxaan
durbaan weriyay lahayd
awaal-deyis bay lahayd
dawiyo kabashay lahayd
xidhiidh degsan bay lahayd
dagaal sharafay lahayd
duciyo nabad bay lahayd
caqiibo danbay lahayd
han iyo dugsashey lahayd
deeq iyo hirashay lahayd
duddiyo gacal bay lahayd
dareen xidid bay lahayd
xormiyo deris bay lahayd
dul iyo magan bay lahayd
xishood dedan bay lahayd
dux iyo soddoh bay lahayd
dumaashi dhan bay lahayd
dad kala guran bay lahayd
rag iyo dumar bay lahayd
nin-door taliyay lahayd
marwiyo degel bay lahayd

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

duq iyo garashay lahayd
haween darban bay lahayd
barbaar diran bay lahayd
habliyo dardaray lahayd
halyey diriray lahayd
darmaan boqran bay lahayd
duud iyo oday bay lahayd
da' iyo da' dhexay lahayd
da'aad yar yar bay lahayd
is-daaddihin bay lahayd
deryeelo cad bay lahayd
dalaandalaliyah lahayd
hor-weyn dal maray lahayd
irmaan dararay lahayd
hal iyo dalaway lahayd
wan dool culus bay lahayd
sal iyo daab bay lahayd
dallaayad saray lahayd
shishiyo duluc bay lahayd
wixii dumey bay lahayd!!!.

Dadka qaar ayaa tilmaama in Hadraawi ereygiisu dumiyey dalka iyo daarihiisii. Sidii aynu ku soo xusnay tuducyadii Maansada **Daallaley** (1987), waxa ay dadka qaarkood ku doodaan in Hadraawi wax awaadhey oo uu gabayo guhaan ah tirihey, in carrabkiisu tuf leeyahay oo ereygiisii samada iyo aradkaba laga ajiibhey! Waxa kale oo Hadraawi lagu boorriyaa in uu tiriyo maansooyin kale oo duco ah, si wixii dumey ay u dhismaan!!

Hadraawi waxa uu haddaba arrintaas lafteeda ku saafayaan maansooyinkiisan Run ku sii Durugga ah, waanu ka badheedhayaa, waxanu ku nuux-nuuxsanayaa in ay taasi tahay shirki iyo kufri, iyo in ay taasi tahay baadiyow iyo xaqiyo ka durug weyn. Waa baaddil in gabay la tirihey loo nisbeeyo ummad dhan oo degtey, burburay oo baaba'day, waana baaddilnimo kale in gabay kale oo duco ah tirintiisa lagu xidhiidhiyo oo lala sugo dhisidda ummaddaas iyo wixii ka dumey! Alle qudha ayaa erey yidhaahda '**noqo sidaas**'; sida uu yidhaahdانا noqda oo u dhaca. Teeda kale qofku isaga oo xaqi ka lunsan, waddo baaddil ahna ku taagan oo cagta ku sii haya, ayuu haddana doonayaa in xumahaas

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

korkiisa loogu duceeyo, kuna helo sidaas inta wanaagsan ee ka maqan ee uu doonayo. Isaga oo xume dhix dabbaalanaya, ayuu haddana same doonayaa. Is-burintaas ayaa keenaysa baaba'a iyo burburka jira oo dhan. Sida uu Maxamed Ibraahim Hadraawiba muujinayo gabaygu ma dumin daaraha, waxase dumiyey dulmigii ay ku dhismeen ama wixii dulmi hoosteeda ka dhacayey iyo jidkii nabad gelyada iyo negaanshaha oo laga baadiyoobey. Waayo daaruhu kuma dhisnayn, kumana sargo'nayn aqoonta iyo dhaqaalaheenna midkoodna. Daaraha loo jeedaa waa bangalooyinkii, fillooyinkii iyo dabaqyadii dhisashadooda loo kala beretamayey, si iyaga loo dhistana wax loo xadayey ama loo dhacayey. Waa daarihii jideeyey in hoos loo eegi waayo intii aqoonteenya iyo dhaqaalaheenna ku salaysnayd ee geyigeenna laga heli jirey, daartana dhisi lahaa. Waa daarihii keenay in wax-soo-saarkii gudaha ee dhismaha iyo hibooyinkii dadkuba ay gabnoobaan markii lagu bara bixiyey wax iska sii samaysnaa oo dibedda laga soo dejiyey.

Daaruhu dhinaca kale waxa ay ahaayeen kuwii Iskuullada la baxay ee faafinayey, dadkana u hor kacayey aragtida iyo felsefedda baaddilka ah ee maansadani ay durayso. Daaruhu waxa ay ahaayeen kuwii la magac baxay Xafiisyada ee sahanka u ahaa dulmiga, qalin-ku-aarsiga, xatooyada, musuqa, qaraaba-kiilka iyo eexda. Daaraha dumey waxa ay ahaayeen kuwii la baxay dukaamada ee sameeyey kumaankunka baahiyood ee aan la awoodi karin.

Daaruhu waxa kale oo ay ahaayeen kuwii hoostooda lagula dhuuntay intan iyo intere kale oo fool xumooyin ah! Waxa abwaanku dadka u tilmaamayaan in ay daarta duntey ahayd tii jideysey (sababtay) in soddoh iyo inankii inanteeda qabey ay gudaheeda isa soo hor fadhiistaan, wax ku wada cunaan, ku dhix kaftamaan, ku wada murmaan, iskuna af-lagaadeeyaan! Inta fal ee kharriban ee daarta gudaheeda ka dhacay ayaa dumiyey daarta lafteeda iyo wixii hoos yaalleyba, sida kuraastii hagoognayd, sariirihii Almaaniya, kabadhadii suufku ka buuxey, daahyadii hadoodilnaa, Telefiishanadii iyo Video-yadii casriga ahaa iwm. Daaruhu waa kuwii jideeyey in gudahooda lagula dhuunto, laguna sameeyo foolxumooyin islaamnimada iyo anshaxa wanaagsan ka soo hor jeeda.

Waa intan iyo in la mid ah inta dulleysey ee dumisey noloshii dhabta ahayd ee ay soomaalidu lahayd. Weliba dad fara badan ayaa waxa dumey

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

u haysta intaas oo qudha; daarta iyo wixii hoos yaalley, waxanse u tirsanayn, una muuqan oo ka qarsoon in dad iyo dalba tageen oo baaba'een, in samihii tasoobey oo macne doorsoon ku dhacay, in xaqii lumay oo runtii laga sal kacay iyo in sureerkii ama dhadhansigii ruuxiga ahaa ee noloshuba ay basaas huwadeen oo abaari ku habsatey. Hadda lafteeeda waxa ay maansadu dadka u iftiiminaysaa in dumitaanka daaruuhu ay tahay arrin soo noqnoqon doonta, haddii aanay xaq ku dhismin, haddii aanay daaruuhu dhaqankeenna iyo dhaqaalaheenna ku dhismin iyo haddii aanay aqoonteenна, hibooyinkeenna, garaadkeenna iyo diinteenна ku dhismin. Xogtu maaha in aynu daaro-dhis u kala hor marno, una kala beretanno. Sirta nolosha maaha in aynu daaro ku ducaysanno ee waa in aynu nolosha dhabteeda, xaqiqadeeda raadinnaa, u-kuur-galnaa oo garannaa sirteeda, waa in aynu xishood iyo anshax abuurnaa, waana in aynu dadnimo dhisnaa oo wanaagga beernaa, samaha tashilnaa oo u tudhnaa, kuna dhaabadaynaa nolosheenna, taas baana gantada u adkayn karta dhismaha daarta, taas baana baajin karta burbur kale oo inagu soo noqnoqda. Sidaas ayaa Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) qabaa, kuna nuux-nuuxsanaya, kuna iftiiminaya meerisyadan isha ku soo maqan ee maansadan **Daba-Huwan**.

Iskuulladu waa deyeyn
dammiinnimaday dhigaan
dartay uma soo lug go'in
duruustu falkay tiqiin
digtoor cadoway sideen
digrii nacabay sideen
xaq bay garba-duubayeen
Diintay gibil saarayeen
waxay dedayeen ammuur
dhibteedu dib iigu til,
waxay doc-faruurayeen
dedaal abid soo taxnaa.

Xafiisaydu waa dulleyn
dulmay ka hor-seed yihiin
dikteetarraday dhalaan
direyska wedkay tolaan
dardaaran shishay qabeen

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

dalkay shil u loogayeen
dadkay u shidhaynayeen
dardaar-werin meel u tiil
xadhkaha doqonkay tidcaan
naftay damac-raaciyaan,
waxbay daba qaadayaan
qofkii biya-diid yaqaan
darleefyey ninkay baraan
sagaashan dabeecadood
hadday kol ku soo degaan
dihaal iyo saar gumeed
ma aamino deeq ka weyn
inay laba duul dhintaan.

Dukaammadu waa nuxuus
sun iyo dacar bay hayaan
daraandariyay hayaan
dareen xagatay hayaan
dalaaqda Tusmay hayaan
waxay demesh soo rogeen
waxay diric raarayaan
durraaxad u heesayaan
waxaa lagu doonayaan
waxaanan u daafad hayn,
waxaan diro lay carree
wax soo degey lay cusbee
ka dooro intaan lahaa
ku sii dar intaan lahaa
ku sii dil ayuu lahaa
ninkii digashada badnaa.

Daaruuhu tayo waa ka gaal
dulmay taran leeyihiin
bar duunyo ah waa ka caydh
waxay ku dul noolyihiin
nin daaqsada xoolo nool
dubbaha fakhrigay tumaan
waxay derbi jiifiyaan

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

barbaarkiyo doobka nool
carwada dibjirkay dhalaan
hadday kugu soo durkaan
ducaa laga hoos galaa,
maxay damal weyn shiteen
maxay qudhac deebiyeen
waxay dab sudheen dhirtii
dhulkay midab-dooriyeen
bal eeg degelkii hufnaa
bac iyo waxa daasad yaal
bal eega dalkii xallaa
waxay lafo daadiyeen.

Laga soo bilaabo qarnigii 18aad waxa dunida ku soo kordhayey, gaar ahaanna Yurub iyo Waqooyiga Ameerika ka hanaqaadayey casri cusub oo la magac baxay horumarkii tiknaloojiyadda iyo wershedaha. Hadraawi waxa uu haddaba maansadan qaybo badan oo ka mid ah kaga hadlayaa casrigas iyo waxyaalihii ka dhashay.

Reer galbeedku waxa ay ku guulaysteen in ay dhaliyaan awoodda sancada ee castigan. Taasi waxa ay u suurta gelisey in ay dunida hor socdaan. Waxa halkaas ka abuurmay oo maanka wershedleyda galay qab, damac iyo hunguri aan xuduud lahayn. Dawaar-nololeedka xiimaya ee tiknaloojiyadda waxa ka dhashay dhibaatooyin waaweyn oo la soo dersayey marba marka ka sii dambeeya nolosha iyo noolayaashaba. Waa dhibaato halis ah oo soo jiitamaysey muddadaas boqollaalka sannadood ku siman. Maansada ayya dhibkaas si fiican u beyaaminaysa, waxanay tilmaamaysaa in asalka dhibaataodu uu meel qudha ka soo jeedey ilaa iyo maantana uu halkaas ka soo jeedo, bartaasina waa horumarka wershedeysan iyo damaciisa keenada u haya ee caalamiyeysan ee waddamada dhanka sancada hore uga maray!

Sidii aan horeba u soo taabannay waxa uu Maxamed Ibraahim Hadraawi arrintan ku iftiiminaya guud ahaan maansooyinkiisan Run ku sii durugga ah, gaar ahaanna maansadan **Daba-Huwan** ee aynu hadda dhex mushaaxaynno. Sida maansadu tilmaamayso waxa ay dhibaataada casrigu noqotay cudur ku faafa adduunyada, kuna baaha oo naafeeya, nugleeyana doc kasta oo nolosha ka mid ah. Waxa ay dhibaataodu noqotay

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

ibtilo saamaysa dunida oo dhan; bari iyo bogox (galbeed), gaalo iyo islaam, madow iyo caddaan, duunyo iyo dugaag, bad iyo berri, cir iyo dhul, baad iyo biyo iwm.

Ujeeddadii hore ee horumarka wersheduuhu waxa ay ku salaysnayd in wershedda loo helo alaabtii ay farsamayn lahayd amaba qalabayn lahayd iyo sayladdii alaabtaas (wax-soo-saarkaas) loo iib-geyn lahaa. Hase yeeshii waxa ay nimankii wershedaha lahaa qoondaysteen, iskuna qanciyeen in ay iyagu nolosha hal-beeg ama miqiyaas u noqdaan, in ay iyagu nolosha sidii ay doonaan u macneeyaan iyo in iyaga la magan galoo la isu dhiibo, lana caabudo. Waxa ay ku guuleysteen in ay dadyowga dunida fikraddaas dhacsiiyan oo ay maanka ugu guntaan. Sida uu abwaankuba hillaabta ka qaadayo arrintu way ka salal ballaadhatay wershed, alaaboo qaydhiin, saylad ama suuq iyo ganacsi, waxanay u baahatay in ay sameeyaan qorshayaal intaas ka dacallo fidsan iyo xeel intaas ka sii durugsan. Dabadeed waxa ay taasi ku khasabtay in ay dumiyaa runnimadii nolosha iyo tiirkeedii ma dhaafaanka ahaaba. Waxa ay dumiyeen isu dheelli tirkii nolosha. Waxa ay dumiyeen iimaankii iyo aragtidii dadnimo. Waxa kale oo ay dumiyeen hababkii ay u noolaayeen dadyowga dunidu, hababkaas oo ahaa kuwo buuxinaya oo daboolaya baahida noloshooda: waa dhaqamadoodii, dhaqaalahoodii, hibooyinkoodii, hiyigoodii iyo hankoodii iwm. Mar kasta waxa sii kordhaya damaca iyo hunguriga dillaalatada wershedleyda caalamiga ah, taasina waxa ay mar kasta sii duminaysaa aayatiinka dadyowga kale, waxana la tilmaamamaa in marka dhaqaalahaa wershedleydu uu kor u kacaba ay sii korodho saboolnimada dunidu. Damaca hungurigooda weyn ayaa karkaarrada la weydaartey oo geyeysiiyey in ay ummado idil baabi'yaan, si ay iyagu u noolaadaan!

Shil baa dunidii ku dhacay
daacuun halisaa ku fiday
duufaan simay baa la tegey
doofaarrada aan gudnayn
diin-laawaha gaalku dhalay
maxay dulin faafiyeeen
maxay samo duudsiveen
maxay godob daaqsadeen
maxay denbi xoogsadeen

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

maxay dabar soo xardheen
maxay dabin soo shaqleen
danbeed-maran soo asleen.

Waxay dumiyeen aqoon
ilaa dura' soo taxnayd
waxay damiyeen ilays
u daaran qof meel lahaa
waxay kala daadiyeen
daryeel isu dheelli tiran
naf daahira bay legdeen
docdeeda xun dhiirriyeen
dan bay canlabeebiyeen
dawgeedu xidhiidhsanaa
waxay iga soo duween
jidkaan isku daawan jirey
waxay dibad-yaaliyeen
nin tiisa u door ahaa
in loo dewerey rabeen
da'diisa nimaan baryeen
waxay ka dhigeen dadkii
af iyo labadiisa daan
dusuud madhan bay dhigeen
halkii beri doobi yiil
waxay dambas toomiyeen
rugtii digo loo yiqiin
duxdii noloshay tireen
waxay debciyeen naftii
waxay dac wadheen hankii
waxay isku soo dareen
dadkii kala caagganaa
intii gabadh diib lahayd
daf iyo kaban baa la tegey
dhulkii derrimaha lahaa
deegaantiyo baadku yiil
dabaylo cas baa ka kacay
dorraatiyo guulihii
dallaallimadii dhisnayd

wixii dalag meersanaa
daadduun qaxay baa ka hadhay
wixii duluglaa ka nool
dibnuhu dhubbud qaadayeen.

Dagaalku sal buu lahaa
daad soo jabay baan intaas
gacmaha ku dabbaal lahaa
anigu dirir maan hanbayn
doodddayduna may hinnayn
hubbaa lagu diiddanaa
waxay igu soo dabreen
halkay ila doonayeen
aniyo debad baannu nahay
cidlaan dildillaamayaa
daleel madhan baan tubnahay
sas iyo dala'saan qabaa
dareen dhidar baan gashaday
dugaag falan baan qorrahay
daaraantuna way fogtahay
duullaankuna waa sidii.

Haddaad liqday daacaddii
adaa damacow yaqaan
sidaad uga deyn baxdee
wixii dummmaadaa jira
ku sii dar tu kaaga daran.

Maansadan **Daba-Huwan** waxa ay weli sii gorfaynaysaa, ifkana u soo
saaraysaa oo dadka baraysaa dabeecadaha iyo fikirka adduun-arag ee
caqliga Reer Galbeedka iyo inta ku daba taagan ee ka dab qaadata
ilbaxnimada ay iyagu horseedka ka yihin. Waxa tuducyada soo socdaa ka
xog warramayaan aqoonta ay ku faanaan iyo sida ay haddana u
daldaloosho ee ay u qabyeysan tahay; u wada qabyada tahay iyo kala
dhinnaanteeda dhicisnimo. Aqoontaasi waa cilmiqaa noloshii madixii
minjaha u rogey, caqligiina fooriyey; waa cilmigan shucuubta dunida ku
qarqarsiyyey, kuna ferdiga yeelay aragti aan xaq ahayn, aragti baaddil ah;
waa cilmigan jideeyey aragtidan joogtaysan (maanta) ee aan isku xidhi

karin qofka iyo dunta noloshiisa, waa aragtidan aan ka jawaabi karin abuurta qofka aadamiga ah, waa aragtida aan dabooli karin baahida iyo danaha qofka aadamiga ah, waana aragtida aan buuxin karin dareennada hoose ee gudaha ee qofka iyo tabashooyinkiisa ruuxiga ama nafsaaniga ah. Waa aragtida ka been sheegaysa halka noloshu ka soo jeeddo iyo ujeeddada Ilaahay ka leeyahay

Guud ahaan waxa uu Hadraawi tilmaamayaa in aragtidaasi qancin weydey qofkii aadamiga ahaa. Wixa dhacday in maalinba maalinta ka sii dambaysa noloshu sii macno beesho, in qiihihi iyo qaayihii laga dhex dhadhamin waayo, in billaantii iyo sureerkii ay lahaan jirtey ay basaasi beddesho iyo in dadnimadii sii dullowdo ilaa heer uu dheddiggi (dumarkii qaar) sida laboodka (ragga) u maacaamilaan; laboodkii qaarna dheddignimo isu dhigaan. Maanta waxa Yurub iyo Maraykankaba ka hanaqaadaya in axsaabta siyaasaddu ay doorashada ku galaan in ay taageeri doonaan in laba haween ama rag ahi ay wada noolaan karaan, isna guursan karaan, iyada oo taasi laga hir geliyey waddamadaas qaarkoodba. Ilbaxnimadu waxa ay keentay dib u dhacaas yaabka leh ee xayawaanaadku ay ka xishoodaan, waayo awrka, wanka, orgiga, eeyga ama dameerku kuma dhiirrado in uu u hammoodo oo wax ka doonto kiisa kale ee la sinjiga ah; hasha, ri'da ama laxduna ma hungureyso, waxna kama quud-darrayso dheddiggeeda la midka ah!

Waxa maanka dadka ku sii siyaadaya baqe iyo xasilloon la'an ruuxi ah. Wixa muuqanaysa dadkii oo laga sii saarayo xuduuddii iyo xayn-daankii dadnimada. Wixa qofka lagu hagaajinayaa waddo qarda jeex ah oo cidla' ciirsila' cagta u saaraysa, waxa sii kordhaya halisaha, waxana lagu sii dhowaanayaa ayay maansadu leedahay "Jarkii Hoogga"!

Cilmigan dib u heega-dhaca
cilmigan dul-ka-xaadiska ah
cilmigan sama-dawdarka ah
caqligu ka daboolan yahay
bukaankiyo daafka qaba
gumaysigu diin u yahay
Ilaah lagu diiddan yahay
Islaam-la-dagaallanka ah
danaysigu weel u yahay

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

dir-soocu u aabbe yahay
daandaansigu guul u yahay
dabkiyo wada hawsarka ah
dilkiyo wada dhiig-cabka ah
duullaankiyo boobka jecel,
cilmigan daldaloolka badan
damirku ka meydka yahay
khansiirkiyo duufka cuna
dillaalkiyo tuugga dhala
daydaygiyo jeelka qaba
wanaaggoo ka dayro yahay
xumaantu u dooran tahay
dadkiyo simay xoolihii
raggiyo dumarkii furfuray
intuu dumarkii is-baday
raggii dumar qaar ka dhigay
af-duubkiyo qoolka taxan
Run baa lagu daahayaa
Dijaal korayaa qarsoon.

Dalaal iyo been madow
ninkii Run ku doonayow
abuurtu dumaal miyaa
ma duur iska beermay baa
ma baadi dibbootey baa
ma doonni hallawsan baa
dusheedu ma goob jin baa
durbaan iyo jaas miyaa
dawliil iyo quus miyaa
ma buur lagu daalayaa
ma boog damaqdaa wadnaha
ma dooni calool bugtaa
nin tiisu u diiran tahay
ma suu u dullaynayaa
ma shay laga daawadaa
garaadka nin daymo dhow
ma Daarwin siduu yidhaa
daayeer nin ka soo farcamay

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

ma suu u dareemayaa
 miyaanay dastuur lahayn
 kitaab iyo diin lahayn
 miyaan laga sii danbayn
 sidii daraygii miyaa
 midhii daraygii miyaa
 duudduub ku liq yaa ku yidhi?.

Nin diidey Inaad Run tahay
 ku dooday Inaanad jirin
 Rabbow dunidaada bilan
 dunteeda ma sheegi karo

Daayeerka waxaa ka yimi
 wawaan dad habboon ahayn
 innagu dir kalaynu nahay
 duudkii Nebigaynu nahay
 deeqdii Rabbi baynu nahay
 xil iyo derejaynu nahay
 dar loo buriyaynu nahay
 ka sii daray baynu nahay
 Ilah ka durkaynu nahay
 Islaam dilan baynu nahay
 dugaag u dhacaynu nahay
 ka daatay muskaynu nahay
 Ibleys didsadaynu nahay
 doofaarrada aan gudnayn
 u doortay runtaynu nahay
 xaqay garba-duubayaan
 ku diirsanayaynu nahay
 diin-laawaha gaalku dhalay
 ku dayday ayaynu nahay
 dayesan ayaynu nahay.

Sidee duni loogu lumay
 maxaa dad ku soo lug go'ay
 maxaa ku hungooibey duul
 diihal kula soo dhex dhacay

maxaa degdeg wiil ku yimi
 dusheeda ku foos-burburay
 jid uu nin ku daaqay ciin
 maxay dabadiis dhigtaa
 nin aan ka danbayn karayn
 maxay duluc guud martaa
 maxay dersi yeedhisaa
 maxay nin u deexataa
 ladnaan ugu duur xushaa
 hadhow xagal-daacisaa
 maxay doqon loogataa
 maxay laqan dooxataa
 maxay danab liicisaa
 maxay dabar liilisaa
 maxay sado daadisaa
 maxay amar duulisa
 maxay dardar loodisa
 maxay diric quusisaa
 maxay kibir daalisaa
 maxay damac beenisaa
 maxay nin dabbaal yaqaan
 dalluun ku warabisaa
 maxay daldaloolisa
 deeqdeeda hadhuub lahaa
 maxay lur u sii dirtaa
 ku sii dar ninkii yaqaan
 maxay dab ku sii shiddaa
 ninkaanay daweyn karayn.

Adduunyadu waa daryeel
 daryeelka wixii ku nool
 dad bay magantiisa tahay
 dardaaran cad baa ka yaal
 daymiyo garashay rabtaa
 hog loo dayo bay rabtaa
 runteeda qofkii duwaa
 xaquu kaga dayro yahay
 dawgeeda haddaan la marin

daliil Rabbi looga dhigin
deynkeeda waxaad guddaa
mar aanad u daafad hayn
ninkii dabinkeeda gala
dib bay u xusuusisa
digniino horoo badnaa.

Beydedkan soo socda ayaa wixa ay ka hadlayaan laba arrimood oo isku murugsan, iskana soo hor jeeda. Waa qota-dheerida, mug-weynida iyo sirta durugsan ee ka dambaysa abuurta iyo ta labaad oo ah sida abuurtaas aan dhug loogu lahayn ee looga been sheegayo ama loogu macnaynayo wax aanay ahayn. Wixa uu abwaanku tilmaamayaa in horumarka tiknaloojiyadda ee la gaadhey aan loogu tala gelin in lagu qaawiyo runta iyo xaqqiqaada nolosha dhexdeeda ka jirta, balse loogu tala galay in lagu duudsiyo runta lafteeeda, laguna dooriyo abuurta lafteeeda, si loo abuuro adduunyo kale oo tiknaloojiyaddu ay Ilaah u tahay. Hadraawi wixa uu ku gacma-saydhayaa arrintaas, waxanu beyaaminayaa in aan taas lagu dagi karin ninkii dugsanaya ee haysta yaqiiin wadata daliil cad.

Abuurta dahaysanaa
sir iyo duluc raaranaa
daabkeedu aroorsanaa
degaandeg ballaadhanaa
dawgeedu aloosanaa
rugaanrugo durugsanaa
muggeedu daruuranaa
Dijaallada soo if-baxay
weelkay darayaan yaraa
damiinka waxaa ka dhigay
ammuurahan daalka badan
siday u dul cararayaan

kashii demman bay legdaan
siday wax u duufsadaan
daliil uma sii hayaan.

Hubkooda dayanka dheer
markay darandooriyaan

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

cid bay ku dullaynayaan
cabsay dad ku beerayaan
korkeenna inay degaan
dusheenna ka soo hadlaan
waxay ugu duur xulaan
kasheenna inay dabraan
hankeenna inay dilaan
jidkeenna inay duwaan,
dawaafka is dhaafayaa
duullaanka cirkee socdaa
dedaal iyo maaha guul
daryeel kuma baadhayaan
wanaag kuma doonayaan
inay cilmi daalacschaan
aqoonta ku sii durkaan
wixii dedan qaawiyaan
dantoodu ka sii gun dheer,
rugaa dirir saran yahay
waxay u docaynayaan
dayaxa u hadhaynayaan
dagaar u cagaynayaan
inay Run ku duudsiyaan
xaqqiqaada daah sudhaan
adduunyada dooriyaan
iyagu u daliil noqdaan.

Nin diidey Inaad Run tahay
ku dooday inaanad jirin
Rabbow dunidaada bilan
ammaan kuma daaqi karo.

diddii hungurow diddii
kal daaf hagayaay diddii
dhegaa dedanow diddii
dareenka bukow diddii
adduunyadu maaha dool
Dijaallada soo if-baxay
haddaanay war deeqa hayn

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

sidaan u dayaabaa waa
 docdaan u kacaaba waa
 dushaydiyo hoostu waa
 Daliil iyo waa Yiqiin
 Dallaallimadeeda guud
 siday u dalaysan tahay
 siday u degmaysan tahay
 siday u duggaashan tahay
 siday u dalleensan tahay
 siday u dammiin caddahay
 siday u dareersan tahay
 sidaanay u daadsanayn
 da'deeda la-yaabka weyn
 siday uga duug la'dahay
 siday dalandool u tahay
 siday u dekeysan tahay
 siday u taqaan didmada
 siday u dareen la'dahay
 siday u daryeelan tahay
 siday u darbaysan tahay
 siday u daraandaraan
 siday uga dayriyaan
 siday laba duul u tahay
 siday laba-deeq u tahay
 siday degel-degel u tahay
 siday degel qudha u tahay
 hal-doorba hal-doorka kale
 siduu ula daawo yahay
 ammuurahan laysku dabay
 dawaarahan laysa sudhay
 sidiid leeb loo dhig-dhigay
 wadaagahan laysu diray
 lammaanahan laysku daray
 hadday is daboolayaan
 Illaah dejyaan maqnayn.

Cadceeddu dorraad ma dhalan
 kulkeeda dawaa ku shuban

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

ifkeeda Run baa ku duxan
 dayuxu marin buu hayaa
 xil loo diray buu hayaa
 daw buu ku aroorsan yahay
 dilluu ku hoggaansan yahay,
 dooggiyo dhirtu maaha baad
 caleen iyo maaha daaq
 ka sii duluc dheer intaas
 waxaa ku dareersan nuur
 run bay ku dalaysan tahay
 Wadduur culus baa ku taal
 daymaan lagu faaqidayn
 dareen akhriyaan la hayn
 indhaha damac baa hor yaal
 waxaan dahab meel ka gelin
 waxaan magac Doollar sidan
 Diinnaar iyo lacag ahayn
 Yaqiin kama sii dayaan,
 damiirku hadduu qallalo
 hadduu dufan-raadis yahay
 daliilka hortiisa yaal
 waxaa kaga beegan daah
 dadkuna badi waa sidaas
 dakano gacal bay qabaan
 dagaal ramatay noqdeen
 dabrayn iyo weerar bay
 runtii kaga duuban tahay,
 Xaqiiqada daahir ka ah
 dulmay kaga hoos jiraan
 abuurta ma daawadaan
 denbay kala boobayaan
 dushooda ma eegayaan
 dux bay kaga fooraraan
 si bay u dar-jiidhayaan
 dunuunuc bukay liqeen
 dalqay wax ku eegayaan
 dil bay u hamuumayaan
 dibnay la haliilayaan

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

dedaal ma haleelayaan
daryeel ma hanbaynayaan
dardaaran ma dhuuxayaan
digniin ma dhabaynayaan
dharaar kama doodayaan
halkay ku dambaynayaan
dayow kama toosayaan.

Maansooyinka Run ku sii durugga ah ee Hadraawi waxa ay abbaarayaan
dhibaatada gaamurtey ee gebagebada iyo ledis la'aanta ku haya dadyowga
dunida iyo sida loogu hungoobayo meelaha iyo bar-tilmaameedyada bani
aadamka lagu jiheeyey ee lagu yidhi xalka ka raadiya.

Caqliga ayaa ku gacmo saydhaya in ninka xaqqiqa dumiyaa uu haddana
ku dodo inuu iyadii (runtii) raad-goob ugu jiro. Waxa kale oo caqligu
aanu qaadan karin in qofku door-bido in uu kaymaha kula noolaado oo
ugu tago dugaag laayaan ah oo dad cun ah; oo haddana rajeeyo, naawilo
ama doono in uu bahalahaas halista ah ee uu la dersey aanay waxyeelin
oo uu ka badbaado!

Waxa ay beydadkan soo socdaa dadka u tilmaamayaan in haddii qofku uu
naftiisa isagu dulmiyo aanu marnaba ka baxsan doonin halis gebagebayssaa,
dulmina waxa ugu qara-weyn beeninta Ilaahay iyo abuurta.

Wax-diiddo markay jirtaa
wax-doonkuna meel-mar yahay
naftana dabar baa xaslada
dibsooduna waa ammaan
digtooni haddaan la hayn
dagnaaniba way jirtaa
dannaanni miyuu xun yahay
markaan danan loo maqlayn.

Xilkii dadnimay gabeen
xuquuq dadnimay rabaan
naf daallina bay rabaan
inaan dulmigeedu qaban
dawgii noloshay rabaan

inay shar ku daydayaan
xumaan qof ku daalayaa
wanaag damaciis hayaa
dammiiinka halkii ahayd
siday uga soo durkeen
miyay dib u soo noqdeen
siday u duleed-baxeen
ayay u dabayshadeen
waxay dumiyeen Runtii
waxay u dumeen Runtii
markay dumiyeen Runtii
nin daacad hoggeeda qoday
miyuu ka danbaynayaan.

Intuu bahalaan dugsado
intuu Dubur hawd ka xulo
ayuu qofku doonayaa
dugaaggoo inaanu cunin.

Naftiisa qofkiil dulmiyey
deyrkaaga Rabbow ka baxay
muxuu halis daaqayaal.

Addoonku Rabbow ma dayo
deeqdaada intuu hantiyo
duntii maqan buu tebaa
wax uu degdeg kaaga filay
haddaanay ku soo dul quban
cadhuu la dakaamayaan
dibnuhu baryaday karaan
daryeel kama mahad ceshaan
jiilaal la darbaysan yahay
dihaal iyo gaajo kulul
haddii beri roob ka da'o
qof doogey markaas illow
siduu u ducayn yiqiin
xusuusba ka sii durduri.

Nin duunyadu mool ku tahay
 dadkiisuna maansha yahay
 aya misna kuugu duda
 waxaanu u daafad hayn,
 qofaad shar u diiddan tahay
 u doortay si khayr ku jiro
 aya misna kuugu duda
 waaad uga daacad tahay.

Tuducyadan soo beegan aya waxa uu abwaanku ku soo koobayaa, si
 durugsanna ugu sii fogaanayaa sifooyinka Ilaahay uu gaarka isaga
 leeyahay ee aanay cidi la wadaagin, sida midnimadiisa, kelinnimadiisa,
 rabbinnimadiisa, weynidiisa, awooddiisa, deeeqdiisa, faxnaantiisa,
 qaninnimadiisa, naxariistiisa iwm.

Sifaadkaaga deyr ma xidho
 dareenku ma gaadhi karo
 garaadku ma duubi karo
 dibnuhu ma macnayn karaan
 qof doonay inuu dhex galoo
 ku daaley ma dhaafi karo.

Dunjiga khalqigaagu yahay
 haddii gelin laysu dumo
 raggiyo dumar laysu guro
 jinkiyo insi laysku doro
 hadday ku dedaal galaan
 intay dardartoodu tahay
 hadday orod dooddiiyan
 hadday fadal deeddamaan
 muggood darandooriyaan
 haddii badda loo dardaro
 dawaad milan looga dhigo
 dureemada loo qorqoro
 waxay ku danbaynayaan
 inay dib u soo gurtaan.

Astaamaha dawladnimo

(Soooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

markay derejiyo Run tahay
 Adaan cidi kaaga dayan.

In daalacan Baad taqaan
 intii dedan Baad og tahay
 horraysana Waad digtaa
 dambaysana Waad sugtaa
 intii daran Baad kartaa
 in doora Rabbaad u Tahay
 dulleynna Adaa ku filan
 daryeella Adaa ku faxan
 Sidaad damacdaaba fudud
 dardaar-werintaada guud
 Adaa naxariis ku daray
 dannina Boqor Baad ka Tahay
 dayrona Hodan Baad ka Tahay
 denbina Dhaafaad u Tahay
 dulqaadna Allaad u Tahay
 baryana Deeqlaad u Tahay,
 Adaan talo kaa degdegim
 dorraato wax Kuu ekaa
 Adaan dib u qoomamayn
 Adoo isla doonay laba
 Adaan midi Kaa durkayn
 Adaan waxba Kaa dib-jirin
 Adaan damac fuushanayn
 Adaan waxba daba ordayn
 Aday dani Kuu dhan tahay
 Adaan xagal-daac lahayn,
 wixii hadhay baa dellegan
 daalaa-dhacu waw astaan
 waxaa doqonniino badan
 intuu dadba kow ka yahay
 waxaan dalab waayi karin
 intuu durey hoog ku yahay
 hadduu dib-qallooc yar yahay
 naftuu damqayaan is bixin.
 Sidii durdurkaan socdaa

(Soooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

sibaan u durdurinayaa
 hortayduna waa derderan
 hareeruhu waa deldelan
 gadaashuna waa damdaman
 aboot iyo waa dundumo
 daddaabba-xidh baan tognahay
 darmaan falan baan sudhnahay
 dameero jin baan intaas
 dib uun ugu guurayaa
 shax baan degayaah hoghogan
 hog baan ka il duufayaa
 wadaamo dugeed ayaan
 darroor ka gufaynayaa
 qabyaan ku dul meerayaa
 iyadu daldalool ku nool
 markaan gudin daab u helo
 ayuu dumayaa habeen,
 dab baan dab cunsiinayaa
 dab baan ku bakhtiinayaa
 ammuur dedan baan haddana
 dabool kale saarayaa
 bar baan kula doodayaa
 Bad aan bado daalin karin
 naf baan isla doonayaa
 is-diiddo dhexdeeda taal
 duunkayga baqaa ku jira
 dareen cabsiyaygu badan
 hadduu dacaw meel ka ciyo
 didmaan isla boodayaa
 malyuun dakhat baan qabaa
 doogtoda ma ciidmi karo
 waxaan ahay ruux u dagan
 cadaawiyo duullan baas
 kal dooxani way habtaa
 dardaaran haddii la faro
 digniintu hadday caddahay
 damiinku ma dhuuxi karo
 dorraad ma xusuusan karo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

waxaan dibindaabyo falay
 shalay kama daacad noqon
 dantayda wixii ahaa
 haddeerna si dawgu yahay
 dib baan ka illaawayaa,
 dad baan ahayoo Rabbow
 kolley denbi way ag yaal
 hawiyo damac baa i sida
 hiyiga falan baa i dira
 dareenka xun baa i shidan
 ta ii daran baan jeclahay
 kas baan ahay daymo dhow
 kal baan ahay doonis badan
 inaan dumey maan ogeyn
 inaan degey maan arkayn
 sidii qori daad la tegey
 wed baan dul sabbaynayaa
 intii dabin ii xidh-xidhan
 intii belo ii dahsoon
 intii dalag loogu dhaco
 dalluumaha ii qarsoon
 Rabbow debeckaaga saar.

Maansada **Daba-huwan** waxa ay halgaadysaa, fartana saaraysaa oo damqaysaa boogta iyo xanuunka ay doonayso in ay daweyso, waxa ay tilmaamaysaa khatartu inta ay hoos u si qodan tahay, waxanay ku diirranaysaa in ay xalka mushkiladda hoosta ka xarriiqdo, kuna muujiso far waaweyn.

Waxa ay maansadu qof kasta oo badbaado doonaya ku boorrinaysaa **DIB-U- NOQOSHO** (Toobad-keen). Arrin muhiim ah ayay maansadu taabanaysaa, waana sida looga wada qayb qaataw dumista wixii burburay. Gaar ahaan waxa uu abwaanka maansadu carrabka ku xejinayaa oo iftiiminayaa kaalinta ay suugaanta iyo fanku ka qaateen dumintaas lafteeda. In kasta oo abwaanku tibaaxayo in suugaan wanaagsani mar walba ay fagaaraha ama badka taalley, haddana waxa uu beyaaminayaa in fanka iyo suugaanta soomaalidu ay si dadban iyo si toos ah labadaba uga qayb qaateen dumintii aragtida xaqa ah, dumintii dhaqanka, anshaxa,

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

asluubta, sharafka, milgaha, xishoodka, xayada iyo sarriigashada, waayo fankii waxa uu noqday aalad ku faruur xidhan oo ay hoggaamiso aragtida aan xaga ahayn ee ay maansoooyinkani haaraamayaan. Abwaanka, fannaanka, heesaaga, jilaaga iyo daawadayaashuba waxa ay kaalin ka qaateen dumintaas. Waayo waxa uu qof kastaaba yeeshay boqollaal baahiyood oo loo sameeyey, si uu haddaba baahidaas u daboolo, waxa uu qof waliba xaraashay oo suuqa geeyey samihii iyo wanaaggii. Gabyaagii waxa uu iibiyey gabaygii, heesaagi waxa uu iibiyey codkii, inankii waxa uu iib geeyey xishoodkii, inantiina waxa ay xaraash geysey xayadii, ninkii rag ahaa waxa uu iibiyey ragannimadii, caddaaligii waxa uu isna iib geeyey caddaaladdii, qof kastaana waxa uu iibiyey wixii uu heli karayey! Suugaantii waxa la siiyey, laguna caleemo saaray oo loogu duceeyey cid aan xaq u lahayn, waxa la dhigay meel aan xaq u lahayn, waxana loo adeegsadey si aan xaq ahayn.

Hadraawi waxa uu taas ku sababaynayaa in uu dumey qiyamkii guud ee xukumi lahaa cid waliba waxa ay odhanayso, dabadeedna waxa nin kastaaba samaystay hal-beeg ama miqiyaas jeebkiisa ah oo keliyeysan, si uu markaas jawaab ugu helo baahidiisa qofaysan ee ku soo fatahayya. Waxaa meesha ka baxay oo maqnaaday wadarayntii iyo dantii guud, samihii, iimaankii iyo intii aadamiga xakamayn lahayd ama xidhi lahayd. Maantana waxa ma-dhaafaan ah, laguna khasban yahay in dib loogu noqdo xaga aanu nooluhu ka maarmi karin, waxaa habboon in suugaantu si toos ah uga qayb qaadato dib u noqoshadaas iyo libaynta ama xoojinta xaga, waana sababta ugu muhiimsan ee ka dambaysa curinta maansoooyinkan Run ku sii Durugga ah ee Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi).

Dhinaca kale waxa uu abwaanku soo bandhigayaa xanuunka jira, waxanu xalka dhibaatada u barkinayaa oo ku iftiiminayaa murtida soomaalida, gaar ahaan maahmaahda oo ah tiir qota dheer oo ka mid ah aqoonta soomaalida. Maahmaahdu waa isir run ah oo ka soo jeeda nolol run ah, waxana loo adeegsadaa doc kasta oo nolosha ka mid ah. Dhacdo kasta waxa loo heli karaa maahmaah ku habboon oo qabanaysa si fahamkeedu u fududaado. Soomaalidu waxa ay odhan jirtey: **Wixii la arki jirey waxoodii baa laga akhristaa; Wixii aan la arki jirinna min subxaan Alle ayaa laga akhristaa!**

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Sharraxaad dheer oo uu Hadraawi ka horraysiiyey maansada **Daba-Huwan**, ayaa waxa uu ku tilmaamay in dhibaatooyinka yimaaddaa ay noqdaan laba mid uun; dhibaato fudud ama mid culus. Dhibaatada fudud waxa uu Alle ugu tala galay in aadamigu kaga jawaab celiyo, kuna furdaamiyo karaamadii iyo awooddii lagu faddilay ee la siiyey. Waxa qofka lagu beegayaa dhibaato, si loo biyo-dhijiyo qofnimadiisa. Waxa qofku la legdamayaa oo isku dhererinayaa dhibaatadaas lagu tijaabinayo. Marka uu ka guulaysto ee uu xallilo mushkiladda, ayaa waxa qofka u dhismaya hankiisa iyo dareenkiisa, waxanu ogaanayaa qofnimadiisa iyo in naftiisu raalli tahay. Qofkii oo madaxa taagaya, hankiisuna weyn yahay oo dhawr jeer dhibaatooyin ka soo tallaabsaday oo aan ogeyn in masiibo ka itaal rooni ay iman karto, ayaa waxa soo food-saarta, kuna timaadda oo haleesha dhibaatada culus.

Waxa dhaca abaar aan dad iyo duunyo midna dhaafin, waxa yimaadda cudur faafa oo dilaa ah, waxa dhaca dhul gariir, waxa oodda jabsada oo soo rogmada daadad ka dhasha roobab waaweyn oo mahiigaan ah, waxa dhaca dufaanno iyo dabaylo xaabka qaada iyo colaado aan la is bixin iwm. Qofkii oo ka baxsan xayn-daabka dadnimada oo isu haysta in uu dadka ka sareeyo oo kibir la san-taagsan, ayaa waxa ku timaadda masiibadaas culus oo ka gudubsan intii qofku uu awoodda u lahaa. Waa dhibaatadan ta min subxaan Alle laga qabsanayaa, waayo haddii ay dhibaato kaa hor timaaddo waa in aad ka jawaabi kartaa, xalna u heshaa, haddii kale oo aad taasi ku fashilantid, waa in aad aqoonsataa in ay jirto cid kale oo kaaga fara dhuudhuuban oo ka jawaabi karta, lagulana eeran karo. Waa xilliyada ay soomaalidu samayn jireen Roob-doonta, Alle-bariga iyo toobad-keenka. Xaqaas dib loogu noqday ayaa iimaanka kordhin jirey, dhibaatadaas culusna furdaamin jirey. Waayo qofku waxa uu ku laaban jirey xayn-daabkii dadnimada, addoonnimadii iyo sii rumaynta jiritaanka Alle. Waa uu abwaanku u duur-xulayaa in maanta lafteeda maahmaahdani qabanayso dhibaatada xalka loo waayey ee soo noqnoqoshadeedu dadka ku badatey ee ka dhisaalan geyigeenna. Haddaba waxa uu abwaanku qabaa in aan mushkiladda weli loo celin halkaas xalkeedu yaallo, waa halkaas loo celin jirey ee ka baxsan awoodda aadamiga! Waana Alle u celintii iyo noqoshadii uu iimaanku ku kordhi jirey, waana halka godan ee maansada biyo-dhaceedu uu ku gororayo.

Miisaanku doc buu jiraa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

docdii halistuu jiraa !!!.

Intaan dawan laysu tumin
dayaanku intuu negyahay
intay belo deyran tahay
intay weli duur-xul tahay
duul duulka ku kooban tahay
hadday tahay maalin daran
ka sii daran baa jirtee
intay weli doobir tahay
dib iyo noqoshaan rabaa
dan iyo nolol baan rabaa
dawiyo nabad baan rabaa
xil daahira baan rabaa
naftayda inaan u diro
wax uu dugsadaan rabaa
hankayga inaan ku dayo
dagaal xaqa baan rabaa
deeqDaada inaan ku helo
damiir xalan baan rabaa
deynkaaga inaan ku gudo.

Rabbow ifka nooga door
dedaalkana noo rumee
Rabbow danbe noo ogow
wixii tegey duudsi yeel
Rabbow duniDaada weyn
dabaylo fayow ku xeer
intii dulin baas dhex taal
Rabbow diga-xaadh ku fiiq.

Rabbow magac dawladeed
intaan dugsanayn Yiqiin
Rabbow dumi waa hungee.

Distuurrada baaddilka ah
intaan xaqa daafacayn
ka reeb dambas waab dhex yaal.

Rabbow dalka kaanu nahay
intii degel muummin yaal
wanaag ku dallaallimee
Islaamka ka soo dabbaal
waxay ku dulloobayaan
haweenkuna waa duggaal
deeqdaada badh bay yihiin
waxaa lagu daaqayaa
siday u dul leeyihii
shar daalacan baa jiree
iyagu dedan bay dhasheen
dunuubta ninkay badhxaan
Rabbow ducadayda sii
samaa dumar noogu dhiib
raggana dummaddooda saar
waxay dumiyeen Rabbow
haddaanay xumaanta deyn.

Rabbow dalandoolkha dhow
shil noo dihin maalintaas
Rabbow naga sii dabool
hortaadana noo dalee
degaankana nooga yeel
daryeelku halkuu Run yahay.

Haddanay dir-sooc lahayn
falkaagu u daw-bannayn
cibaadadu waa ku-daal,
Badbaado qof doonayow
kashaada dareen ku beer
dareenka samaa ku beer
indhaha dib u soo Muslimi
Illaahay Dartiis ku eeg
daliilka hortaada yaal.

BADBAADO

Maansadan la magac baxday **Badbaado** waa maanso xambaarsan ujeeddo ka dhumuc ballaadhan nuxur ahaan koobnaanta dhererkeeda. Wuxuu ay maansadani sii ambaqaadysaa, siina iftiiminaysaa ujeeddada hoggii ay ka hadlaysey iyo abbaartii ay beegsanaysey maansada Run ku sii durugga ah ee Abwaanka Hadraawi, taas oo ah ujeeddada abuurta ka dambaysa ee uu Alle uga gol leeyahay iyo xidhiidhka ka dhexecuya abuurta iyo noolaha (makhluuqaadka).

Badbaado wuxuu ay si gaar ah farta ugu fiiqaysaa oo si sokeeyennimo ah u taabanaysaa murugsanaanta qofka aadamiga ahi uu kala kulmo nolosha. Wuxuu murugsanaantan la dheehan karaa marka si dhugmo leh loo daymoodo, garasho ahaanna looga bogto **Ilaahay** iyo awoodihiisa u gaarka ah, makhluuqa uu abuuray iyo nolosha ama adduunka, xidhiidhada intaas ka dhexecuya ee kala rog-rogan, kalana duduwan; wuxuu qofka laga doonayo ee waajib-gudasho ah iyo awoodaha la siiyey, wuxuu kari karo ee loo banneeyey iyo wuxuu kari karin ee aan u bannaanayn, kana reebban, ta waajibka ku ah ee lagu faral yeelay iyo inta aan isaga (qofka aadamiga ah) laga sugayn ee awooddiisa ka baxsan iwm.

Abwaanka maansadani wuxuu uu tilmaamayaa in qofka aadamiga ah la karaameeyey, lana siiyey awoodo iyo garasho uu dheer yahay makhluuqaadka kale iyo in laga doonayo waajib-gudasho joogta ah oo ku shuruuudaysan karaamayntaas. Haddii waajib-gudashadaas lala iman wuxuu, wuxuu su'aali ka oogmaysaa karaamayntaas lafteeeda! Wuxuu qofka laga rabaa in uu la yimaaddo qorshayn iyo nidaamin isu dheelli tiran oo ku arooraysa jiritaanka nolosha iyo adduunka. Qofka karaamaysani waa mid haddaba u dhexecuya waajib-gudashooyin isa sudhan oo ku taxmaya cibaado iyo camal u jihaysan labada daarood ee Ifka iyo Aakhirada. Hase yeeshay wuxuu ay maansadan **Badbaado** ka dareen werinaysaa mushkilad arrintan ka hor imanaysa oo maanta ka jirta, kana ciidaminaysa dunida guudkeeda, taas oo ah khatar ku lug leh marka uu qofka aadamiga ahi si sax ah u isticmali waayo awoodihii la siiyey. Qaybta hore ee maansada ayaana ammuurtaas ka hadlaysa.

Marka uu aadamigu si khaldan u adeegsado awoodihii uu **Ilaah** siiyey iyo intii lagu karaameeyey amaba uu ka baaqsado inuu isticmaalo, wuxuu

dhacda in ay aadamiga ka lunto, kana tasowdo oo qofku garan waayo ujeeddadii isaga loo abuuray. Wuxuu qofka ka lumaysa garashadii naftiisa, taasina wuxuu ay ka luminaysaa garashadii nolosha, adduunka iyo ujeeddooyinkii ka dambeeyey ee looga dan lahaa abuuritaanka dunida iyo makhluuqaadka. Qofku marka uu isagu is-waayo; wuxuu garan waayayaa waajibkii nolosha uu ku lahaa.

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) wuxuu badheedhe cad inagu durduursiinayaa in maanta xaalka dunidu asqaysan yahay! Wuxuu taladii, hoggaankii iyo fikirkii adduun-arag ee caalamka loo daba fadhiistay oo mayalka iyo keenada u haya aragti ka soo jeedda quluub engeegan oo dufan-raadis ah. Xooggagii adduunka ugu turuqa iyo tamarta roonaa, ururradii caalamiga ahaa, kuwii qaaraadeed iyo kuwii goboleed, dawladihii itaalka yaraa iyo dadkii adduunkuba wuxuu indho ay wax ku eegaan u noqday dalqada iyo damqashada caloosha oo keliya. Wuxuu xooggaa weyni jidaystey oo sharci garaystay tab iyo xeel uu ku duudsyo, kagana cad goosto ka itaalka daran. Sidii dugaagga kaymaha ayaa maanta caalamka qofba miiranayaa dhiigga qofka kale ee ka tamarta yar! Arrintan oo maansadani ka hadlayso ayaa xidhiidhsan heer ummado ku siman ilaa heer qofeed iwm!

Wuxuu abwaanku iftiiminayaa in noloshii oo dhan lagu soo koobayo maanta damqashadaas caloosha (hunguri) iyo in la helo wax afka lagu rido, taas oo macnaheedu noqon waayey in xaal adduun uu halkaas ku negaadey. Wax kasta qofku ha dhaqdo, maal kasta oo uu isu keeno, ubad kasta oo uu yeesho, wuxuu haddana ka maqan wax kale iyo qayb kale oo noloshu leedahay oo ah iimaanka, rumaynta Alle iyo ku koobnaanta xuduudda islaamnimada. Wuxuu abwaanku sii bidhaaminayaa in haddii uu qofku iimaankaas waayo uu noqonayo qof meel la' oo dhiman, wuxuu ka maqan xasilloonaantii qalbiga iyo negaanshihi dareenka gudaha, wuxanu mar kasta tebayaa wax ka maqani in ay jiraan, lagamana yaabo in qofkaasi nolosha si dhab ah oo waifi ah u dhadhamiyo, uguna raaxaysto ama raalli noqdo. Waayo wuxuu qofkaas mudduci ku ah oo faraqa ama dacalka haysta, kuna lammaan xaqiqadaas uu diiddan yahay ee uu ka cararayo, wuxanu dareemaa degganaan la'an isaga oo wax kasta haysta, wuxuu la nool ruxmasho ka soo jeedda qalbigiisa, **badbaado** la'an iwm.

Qaybta u dambaysa ee maansadan Badbaado wuxuu abwaanku kaga

hadlayaa oo ku soo gunaanadayaa Duco Alle-bari ah, waxase abwaanku sharraxaad dheer ka bixinayaa Ducadaas laftee da iyo waxyaboo kale oo ku xeeran. Sidii aynu horeba u soo aragnay ama aynu meelo kaleba ku arki doonno, waxa dadka qaar qabaan in gabayo uu Hadraawi tiriye ay dalka dumiyeen oo ereygiisii la aqbalay, sidaas darteedna ay hadda habboon tahay in uu duceeyo. Wuxuu haddaba Hadraawi tilmaamayaa in erey la yidhi aanu waxba kelidii dumin ee sababaha burburka keenay ay ugu muhiimsan tahay ka sii durugga iyo ka weecsanaanta lagaga sii fogaanayo asalka nolosha iyo ujeeddooyinkii abuurta oo ah islaamnimada. Waxa dhacda in dadka qaar ka il horreeyaan, kana aragti dheer yihiin dadka kale badidiisa. Dadkaas waxa lagu tilmaami karaa fogaan-arag sii oddorosa, sii falanqeeyaa, siina inshaara tilmaamaha iyo ifafaalayaasha uu waayaha lagu jiraa la taahay, lana soo gurguuranayo ama ka soo guuxaya iyo sida wax u dhici karaan marka la qiimeeyo dhacdooyinka duleedkaaga ka foolanaya. Hadraawi waxa lagu tilmaami karaa hiboole cuskaday oo isticmaalay deeqihii iyo awoodihii uu Alle siiyey, taas ayaana keenaysa tuhunkaas dadka qaar ku jira.

Biri waxay af leedahay
 Marka baajinteedii
 Belo lagu halleeyee
 Inta ba'an la qaayibo!

In laga badbaado sharka ayaan loo cuskanayn shuruudihii ilaalin lahaa, waxaana tuducan maansadan Badbaado ka mid ahi tilmaamayaa in belo (shar) la aamino, loona dhiibto hubkii iyo saanaddii iyo wax kastal Beladii sharka u taagnayd ee qaabilsanayd ayaa loo dhiibanayaa si looga nabad galo bundukhii, seeftii, warankii iyo mindidii, taas oo ah badbaado-doonnimo aan caqliga waafaqsanayn! Waayo suurta gal maaha in aad cadowgaaga u dhiibato hubkaaga, kana quud-darrayso dabadeed in uu ku nabad geliyo!

Waxa kale oo maansooluhu tilmaamayaa in lurka iyo dhibaatada laga qaylinayo ee laga ledi waayey, dadkana jiifka iyo jooggaba u diiddey uu xooggeedu ka soo jeedo meel qudha, meel keliya oo ogaanshaheedu yahay muhiim, waana ku sii dhowaanshaha iyo ku sii durugga nolosha aan islaamka asalka ku lahayn, u-rixinta iyo raacitaanka ama u dhieg-taaggaa dacaayadaha lagu biic-gelinayo noloshaas baaddilka ah oo ku salaysan in

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

qof kasta laga saaro xuduudda iyo soohdimaha dadnimada, aadaminnimada, islaamnimada iyo muuminnimada.

Ugu dambayntii waxa uu abwaanku gogol-dhiggiisan ku soo gabagabaynayaa in Alle dembi-dhaaf la waydiisto, lagana baryo in laga soo noqdo daba-heetinta noloshaas muhmalka iyo wada beenta ah iyo baaddilka ah ee maanta gadh-wadeenka inoo ah. Waxa uu abwaanku iftiimin ku samaynayaa in ducadu ay munaasib tahay marka uu qofku xaqaa ku sugaran yahay, kuna taagan yahay jidkii samaanta iyo wanaagga. Sidaas darteed ayaa waxa uu abwaanku leeyahay 'Ducada loo baahan yahay maaha ilahayow xoolo, adduunyo iyo ubad na sii ee waa Allow dib noogu celi oo nagu dabbaal jidkii iyo tubtii aad ducada nagaga aqballi lahayd, waana jidkii islaamnimada, addoonnimada iyo muuminnimada'!

Maansadan **Badbaado** waa hoga-tus dadka baraarujinaya, una tilmaamaya in la is-waafajiyo qofka, nolosha, Ilaahey iyo ujeeddooyinkiisa abuurta, waxa qofka la siiyey ee lagu kaaraameeyey iyo waxa laga doonayo si uu u sugto sidashada awooddas, taas oo ay ku jirto qafka badbaadadiisu, xasilloonida iyo muraaddo-qunsigliisuba. Maansadan Badbaado oo ah maansadii labaad ee Maansada Run sii durugga ah ee Hadraawi, ayaa waxa ay soo baxday 27/01/1996, waxanay ku bilaabmaysaa oo tidhi:-

Balliyada salkoodii
 iyo baaca webiyada
 marka boodh ka sara-kaco
 rahu boholo dheer galoo
 biyo lagu haloosiyo
 dhulka oo basaasoo
 inta budul ku jiifsaday
 buska tarantarkiisi
 Isha lagala soo baqay
 Allihii galshiyoo baad
 ku ballaadhin jirayoow.

Xaqa lagu bukoodiyo
 xaqa lagu bogsoodiyo
 inta laga badheedhiyo
 inta laga badheedhee

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

xumo loogu babac-dhigo
 nafta bedenbedkeediyo
 bog intii xasilisiyo
 inta baal ku ledi karo
 inta lagu bariistiyo
 inta lagu baraarugo
 burjigiyo hubaalaha
 berri lagu halleeyee
 lagu sugo ma barideen
 bedad-guurka waayaha
 inta lagu baxnaanshee
 hiyi looga dhigo baan
 inta baaca noloshiyo
 runta lagu bilkeedee
 xaqa lagu bidhaansado.

Inta baaxad dedan iyo
 inta taal bannaankee
 nin is biday ka xoog weyn
 inta loo bal reebree
 nin ka baqay ku nabad galo.

Inta aan la burin karin
 inta aan la baran karin
 biligiyo awoodaa
 xejinaaya buuraha
 iyo badaha waaweyn
 barakada Qur'aankiyo
 bisha lagu xurmeeyiyo
 boqortooyadaadiyo
 boqolkaaga magac iyo
 Bismillaahi keligaa.

Bulsho waxay cadhowdaa
 ama baali noqotaa
 marka ay buseelkiyo
 bud-dhiggeeda sharafkiyo
 inta aan la biimayn

ka gumowdo bilicdiyo
 in bisaylka lagu cuno.
 Kol hadday baxdoobaan
 dadku baydda goostaan
 bido lahashadeediyo
 bohorada wax lagu rido
 lagu bulo samaantii
 isu boodda-dhigashada
 sharka loogu beretamo,
 naftu baylah weeyee
 biri waxay af leedahay
 marka baajinteedii
 belo lagu halleeyee
 inta ba'an la qaayibo.

Marka bidixda oo qudha
 lagu qoro run iyo been
 taladaa han-bururtoo
 laba baahiyoodbaa
 isku beegmi waayee
 nin bursaday hadduu jiro
 nin wax beelay baa nool
 nin bardsaday hadduu jiro
 ka la boobay baa qaday,
 Allahayow bardaankiyo
 kala badhashadii guud
 barbar qudha in laga raro
 aragtida bannaysaa
 bunduqana samaysoo
 bani-aadminnimadii
 nin ka baadiyoobaa
 badhi furay wanaagoo
 dadku beerihiisay
 ka gurtaan bawaarkee.

Shilkan baahay aashii
 halisahan gun iyo baar
 Bari iyo Galbeed yaal

jidka lagu boqooliyo
bilqashada dareenkiyo
bara-kaca aqoontii
dabinnada is biirsaday
nin baraystay falashada
iyo buunka sixirrada
iyo badalli-oogsiga
waxa been la aaminey
bixisaa ka salaglee
beryoo hore sidoodii
ama beelihi Caad
marka doobi buuxsamo
burburkaa yimaaddee
boqorkaan rugtiisiyo
baradiisu madhanow,
kaan baahan jirinow,
kii baahan jireybaa
kuu baahan Adigee,
baryo waxay ku leedahay;
boholoywga garashada
iyo baaqa hirashada
Allahayow badbaadada
iyo baydhka xilashada
ha ku xidhin Bush iyo Joon
iyo Booris Yaalsiin
iyo bacawda xoorka ah
iyo gaal wax badowsada.

Boholoywga garashada
Allahayow badbaadada
iyo baydhka xilashada
ha ku xidhin billaawaha
nimaan Adiga kaa biqin.

Boholoywga garashada
iyo baydhka xilashada
Allahayow badbaadada
ha ku xidhin nin beer adag

iyo bahalo aan nixin
bishmo lala haliiliyo
carrab dhuux baraar jecel
iyo buulka qalatada
iyo haanta Bow-dheer.

Allhayooow badbaadada
iyo baydhka xilashada
ha ku xidhin intii baas
bakhti-yahan xalaal neceb
iyo booli-quutaha
damac lagu balleysimey.

Allahayooow badbaadada
iyo baydhka xilashada
ha ku xidhin bakhayllada
nin bushaaro uga dhow
balawaaska quustiyo
babbisada adduunyada.

Allahayooow badbaadada
iyo baydhka xilashada
ha ku xidhin bayuuraha
bullashada wirteediyo
baga iyo bagaaleey
iyo lihi bar-kuma-taal.

Allahayooow badbaadada
ha ku xidhin bah iyo reer
biya-dhijjin qolo qolo
isu-baanka digashada
iyo sheeko-baraleey.

Allahayooow badhaadhaha
Allahayooow barwaqaqada
ha ka dhigin baroor dumar
iyo barada meyd yaal".

HAL IYO HALKIIS

Dad badan oo maansadan akhriyey ayaa kala soo noqday dareen cabsi iyo la-yaab leh. Dadka qaar waxa ay garan waayeen meel ay ula kacaan oo u jiheeyaan, waxana qaarkood ku tilmaameen wax aan macneba Lahayn oo la iska odh-odhanayo. Dadka qaar kalena waxa ay ka tibaax bixiyeen in dembi laga korodhsanayo oo meesha dembaab ku jiro! Haddaba waxa dareenkaas mid ka duwan qaba oo inoo soo bandhigaya abwaanka maansadan Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi), waxaanu carrabka ku xejinaya in maansadani tahay gabaygii ugu xeesha dheeraa, uguna xogta durugsan oo intii uu suugaan tirihey marka la eego ujeeddada uu ka hadlayo iyo nuxurkiisa. Dhinaca kale waxa uu abwaanku tilmaamayaa in gabaygani ku abbaaran yahay, kana hadlayo meelo halis ah oo u baahan xeel-dheeri, aqoon durugsan iyo daymood dhug leh oo lagaga il-bogun karo.

Maansadan **Hal** iyo Halkiis waxay soo baxay 7dii Oktoobar 1996, waxaanu ku saabsan yahay **Ilaahay**; awoodihiisa, sifaadkiisa iyo abuurtiisa, iyo xidhiidhka ka dhexeeya Alle iyo abuurtiisa (makhluuqiisa), xidhiidhka ka dhexeeya makhluuqa laftiisa iyo sida uu makhluuqu nolosha u wadaago, cid waliba kaalinta ay nolosha ku leedahay, sida hal isir oo gaar ahi ugu xidhan yahay isir kale oo isna gaar ah iyo sida isirrada oo dhami haddana isugu sii xidh-xidhan yihiin, una wada shaqeeyaan. Runtii waa gun-fogaantan iyo baac-dheerida godkaas uu gabaygu ka hadlayo ta keenaysaa cabsida iyo la-yaabka, waxase suurta gal ah in la fahmi karo marka la isla gorfeeyo macnaha iyo ujeeddada uu abwaanku ka leeyahay erey kasta, beyd ama tuduc kasta iwm.

Tixdani waxay ka kooban tahay 99 beyd oo foolaadkoodu yahay erey keliya. Waxay maansadu bilowga ilaa dhammaadka ku socotaa oo beyd kasta dhex-roor ama udub-dhexaad u ah ereyga 'HAL', ereygaas oo marba macne gaar ah xambaaraya. Sagaal iyo sagaashanka beyd ee gabaygani waxa ay u qormaysan yihiin 11 tuduc oo tuduciiba ka kooban yahay 9 beyd, waxana 99-kaas beyd ku sargo'an yihiin magacyada Alle inta aynu ka naqaan ee la inoo sheegay ee 99-ka ah. Halkan ayay ku jirtaa xiel-dheerida gabaygani, waana marka uu abwaanku ereygaasi qudha 'HAL' u adeegsanayo 99-ka beyd ee gabaygu ka kooban yahay, isaga oo waafajinaya ujeedadiisa salka ballaadhan iyo abbaartiisa. Waxa kale oo

taasi ka markhaati kacaysaa qaninnimada af-soomaaliga laftiisa, waxana Hadraawi iftiiminaya sida uu ugu soo tibaaxay maansadiisa **Af-ku-siran** in xeel-dheerida aanu qofku iska lahayn ee nolosha leedahay; afku leeyahay, qofkuna maaha af-tahan ee noloshaa leh af-tahannimada, waayo (buu yidhi) waxa wax laga bartaa waa nolosha, aqoontenna iyo waaya-aragnimadeenuna iyada ayay ka soo jeedaan.

Waxa aynu isku deyi doonaa in aynu si guud u macnayno tuduc kasta oo gabaygan ka mid ah, aniga oo adeegsi ahaan u cuskanaya iftiimin uu sameeyey abwaanka laftiisu. Sharaxu ha inoo yara dambeeyee, waxa ay ugu horrayn maansadu tidhi:

I

Hal ahaade
Halnimadiisa
Iyo halkiisa
Hal ku ahaade
Halnimadiisa
Iyo halkiisa
Hal ma ahaade
Hal kaga yeele
Hal ku ahaade

II

Hal abuure
Hal ka abuure
Halal ka abuure
Sii halaleeye
Kala hal yeele
Hal ku abuure
Hal ma abuure
Halla ma abuure
Hal ku ahaade

III

Hal isu waaye
Hal isu waaga
Hal uma waaye

Hal labaleyda
Laba halleyda
U hal haleeye
Hal samihiisa
Ma hal haleeye
Hal ku ahaade

IV

Hal ahaade
Halnimadiisa
Iyo halkiisa
Hal ku ogaade
Hal la ogaade
Hal ma ogaade
Hal hal u sheegtay
Hal uma sheege
Hal ku ahaade.

V

Hal ahaade
Hal ma ahaade
Halal ma ahaade
Lama haleeye
Halnimadiisa
Iyo halkiisa
Hal hal ku doonay
Hal kuma gaadhe
Hal ku ahaade.

VI

Hal ahaade
Hal ka haleeye
Hal halaleeye
Halal haleeye
Lama halaleeye
In halalkiisa
Halnimadiisa

Hal kaga yeele
Hal ku ahaade.

VII

Hal ahaade
Hal halleeye
Halal halleeye
Halnimadiisa
Kuma halleeye
Hal halkiisa
Kuma halleeye
Hal kama yeesh
Hal ku ahaade.

VIII

Hal ahaade
Hal haleeye
Hal ma haloobe
Hal ku haleeye
Hal isu doore
Hal uga doore
Hal hal u doortay
Halal ugu doorshe
Hal ku ahaade.

IX

Hal kama yaabe
Hal laga yaabo
Hal kaga yaabshe
Hal isu yaabay
Hal uga yaabka
Hal kuma yeele
Hal uma buuxshe
Halnimadiisa
Hal ugu buuxshe.

X

Hal ahaade
Hal ku labaale
Hal ka ahaade
Halal halalaystay
Halalnimadooda
Hal ku ahaaday
Halnimadiisa
Hal ugu yeele
Hal ku ahaade

XI

Hal ahaade
Halal tiradooda
Hal ka ahaade
Halal tirintooda
Hal ku ahaade
Hal ma lahaade
Inta hal iyo hal
Isu hal sheegta
Hal ka ahaade

Tuduca 1aad:

Waxa uu tuducani ka bilaabmaa '**Hal ahaade**', waxaanu beyaaminayaa ilaa laga gaadhayo '**Hal ku ahaade**' in Ilaahay keli ku yahay oo aanay cidi la wadaagin halnimadiisa, midnimadiisa, sifaadkiisa, awooddiisa, shuruudhiisa iyo yiqaantiisa oo aan mad-madow, mugdi iyo shaki toonna ku jirin. Qaybtu labaad ee tuducan oo ka bilaabmaysa **Halnimadiisa iyo Halkiisa**' ayaa waxa ku jira beydka '**Hal ma ahaade**', waxana looga jeedaa in Alle halnimadiisa iyo awooddiisa Ilaahnimo ee isaga u gaarka ah uu wax kaga dhigo mid aan waxba ahaadeen '**Hal ma ahaade**', waxana ka sii dambeeya beydka '**Hal kaga yeele**' oo arrinta sii iftiiminaya, tilmaamayana in marka uu Alle wax ka dhigo kaas aan waxba noqdeen uu haddana ka yeelo wax wax noqda oo magac, macne iyo ujeeddo yeesha, waana taas ta Alle uu hal ku yahay ee aanay halnimadiisa cidi kula wadaagi karin '**Hal ku ahaade**'.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Tuduca 2aad:

Tuducan qaybtiisa hore waxa lagu iftiiminayaa in Alle wax abuuro; si falsami ah uu hal wax ama shay keliya u abuuro '**Hal abuure**', isla markaana uu shaygaas laftiisa hal kale ka sii abuuro '**Hal ka abuure**', dabadeedna halkii uu halal kale ka sii dhambalo '**Halal ka abuure**', waxanu halalkaas ka sii dhigaa wadar iyo wax badan '**Sii halaleeye**'. Si fahamku u fududaado, waxa tusaale loo soo qaadan karaa abuuritaankii Nebi Aadan iyo sidii feedhiisa Xaawo looga soo jeebay. Aadan iyo Xaawo waxa ka tafirmay hal iyo halalka tuducu inoo sheegayo oo ah taranta ilaa maanta socota ee ah wiil iyo gabadh, rag iyo dumar, qoys iyo qoysas, dad iyo dadyow, ummad iyo ummado kala nooc ah; kala midab ah, kala dhaqan ah, kala degaan ah, kala af ah, kala diin ah, kala cimilo ah, kala dhaqaale ah iwm. La-yaabku waxa uu sii badanayaa marka loo sii kuurgalo, lana sii lafo-guro sida waxaas oo halal ahi iyo halalka kale ee ka sii baxayaaba u kala duwan yihii ee mid kan kale la mid ahi aanu ugu jirin '**kala hal yeele**'. Dadyowga dunida (wax kaleba iska dhaaf) kuma jiro qof la faro ah qofka kale; xarriijimaha suulka ama baabacadu waa u gooni qof kasta. Biyaha laba bad-weyn waxa ay ku kala geddisan yihii midabka iyo cufnaanta oo xitaa haddii ay labada badood kulmaan biyahoodu iskuma qasmaan oo waxaa u dhaxeyya soohdin ay wadaagaan. Waxaa taas la mid ah biyaha badda iyo kuwa webiga oo halkay ku kulmaan ka samaysta xuduud u dhaxaysa.

Waxa uu haddana odhanayaa gabaygu '**Hal ku abuure**' oo looga jeedo in Alle inta uu abuuray uu midba gaarkiisa ugu abuuray dabeecad haddana gooni ah, fikir gooni ah, waajib gooni ah, camal iyo kaalin gooni ah oo nolosha laga siinayo. Waxa la-yaab leh labada beyd ee ku jira qaypta dambe ee tuducan. Ka hore waa '**Hal ma abuure**'! waxanu u muuqan karaa in looga jeedo in aan Ilaahay waxba abuurin! Hase yeeshee abbaartu caynkaas maaha, mana noqon karto, waxana ujeeddadiisu tahay in aan Ilaahay abuurin wax kelidiis ah oo midnimadiisa isku bixin kara; wax kelidiis ah oo aan wax kale ku lammaanayn, sida lab aan dheddig lahayn, midig aan bidix lahayn, habeen aan maalin lahayn, dayax aan cadceed lahayn, gu' aan jiilaal lahayn iwm.

Waxa uu la-yaabku sii kordhayaa marka uu beydka ku sii xiga abwaanku ku yidhaahdo '**Halla ma abuure**'! Halkanna waxa looga jeedaa in aanu

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Alle iska abuurin wax aan waxba ahayn (halla ahayn) oo aan ujeeddo ku fadhiyin, macne ka dambayn, xigmadi ku jirin, noloshana aan kaalin ku lahayn. Sidaas ayuu Alle ku yahay Hal keliya oo aan hal kale ku lammaanayn 'Hal ku ahaade'.

Tuduca 3aad:

Waxa uu tuducani ka bilaabmaa '**Hal isu waaye**', waxanu beydku iftiiminayaan in aanu Alle mid geyin oo uu ka caaggan yahay, waana in uu baahi yeesho noocii ay doontaba ha noqotee. Alle waa baahi-laawel! Labada beyd ee ku sii xiga beydkan oo kala ah '**Hal isu waaga**' iyo '**Hal uma waaye**' ayaa looga jeedaa beydka hore inta aan iyagu kelinnimadooda isku bixin karin ee baahida kala duwan yeelata ee uu aadamigu kow ka yahay ee ugu horreeyo, ka labaadna waxa uu ka hadlayaa sida Alle kaas baahida yeesha ee aan kaaftoomin aanu wax ugu waayin, waxna u siyo. Waxa halkaas looga sii gudbayaa labada beyd ee kala ah '**Hal labaleyda**' iyo '**laba halleyda**', waxana beydka hore ku abbaaran yahay lammaaniihii Alle kala abuuray ee aynu hore tuducyada sare ugu soo marnay, beydka labaadna waxa uu tilmaamayaan laba kale oo lammaanahaas hore lagu soorayo. Alle lammaane ayuu abuuraa, lammaane kalena wuu ku sooraa. Waxa tan looga jeedaa (lammaanahan wax lagu soorayo) deeqaha uu Alle bixiyo oo ah deeqo laba laba isu raacsan si is-weydaar ah, sida qanninimo iyo saboolnimo, caafimaad iyo cudur, barwaqaqo iyo abaar, gu' iyo jiilaal, qof tarma oo ubad la siyo iyo mid aan tarmin oo goblan noqda, qof wax-aqoon ah oo garasho badan loogu deeqo iyo mid aqoon-gaab ah oo kasmadiisu hoosayso iwm. Deeqahan ayaa midba maalin qof haystaa oo nolosha laga siyyaa, loona qaybiyyaa, waxana qaybintaas xambaaraya beydkan kale ee '**U halaleeye**' oo tilmaamaya faxnaantaas Alle.

Waxa Alle u keliyeysan falsamaan dhammaanteed iyo wanaag oo dhan. Taas ayaa keenaysa in uu keliyeysto sifooyinka Naxariis badane iyo Dembi dhaafe makhluuqiisa oo dhan bad iyo berriba wada saamayn kara. Si guud ayuu Alle u naxariistaa, waana marka uu maansoyahanku leeyahay **Hal samihiisa**, **Ma hal haleeye** iyo **Hal ku ahaade**.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Tuduca 4aad:

Waxa uu abwaanku kaga hadlayaa beydadka tuducan afraad ee maansada **Hal iyo Halkiis** kelinnimada, midnimada, baaxadda, weynida, ballaadhniida iyo awoodda uu Alle iska leeyahay ee aan cid kale isaga ku labayn karin iyo sifaadkiisa, deeqdiisa iyo ogaalkiisa uu kelida ku yahay lahaanshaheeda ama mulkigeeda, qaa'ibka iyo waxa soo socda, waxa qof kasta u sii qoondaysan iyo masiirkiisa waxa uu mudanayo if iyo aakhiroba.

Hal ahaade, **Halnimadiisa** iyo **Halkiisa**, **Hal ku ogaade** ayaa waxa ay tilmaamayaan in Alle awooddiisa kelinimo wax ku og yahay kelidiis oo aan cid kale wax la ogayn. Taas ayaa abwaanku ku sii bidhaaminayaan beydadka kale ee **Hal la ogaade** iyo **Hal ma ogaade**. Labadan tuduc waxa ay tilmaamayaan in aan Alle inta uu og yahay cid kale oo la ogaan kartaa aanay jirin iyo in cidina awooddiisa aanay isku dhererin karin, dacallo fidsanaanta baaxaddeedana aanay ogaan karin; mugga weynaantiisana aanay ogaan karin iwm.

Dhinaca kale waxa dhacda in aynu Alle batino ama wax weydiisanno, hase yeeshi waxa jirta in baryadeenna iyo waxa aynu doonayno uu Alle inooga ogaal badan yahay; inooga war roon yahay. Alle isaga oo inaga war roon ayaynu uga warrannaan oo wax uu inaga sii og yahay weydiisanaynaa, taas ayaanay bidhaaminayaan labada beyd ee ugu dambeeya tuducan 4aad. (**Hal hal u sheegtay**, **Hal uma sheege**).

Tuduca 5aad:

Tuduc kasta oo maansadan ka mid ahi waxa uu ku ibo-furanayaan beydka **Hal ahaade** oo si fudud u sifaynaya Alle midnimadiisa iyo kelinnimadiisa u gaarka ah ee aan cid kale ku wehelin, hase yeeshi waxa la-yaab leh beydka labaad ee tuducan ee **Hal ma ahaade** oo loo nisbayn karo ama la moodi karo inuu liddi ku yahay oo ka hor jeedo beydkaas kale ee ka horreeya ee **Hal ahaade**. Runtii xaqiqadu sidaas maaha oo waxa abwaanku iftiiminayaan inuu Alle yahay **Hal ma ahaade** oo looga jeedo in Ilah aanu ahayn mid la maleeyo ama la sameeyo; la sawirto oo ku sargo'an ama waafaqsan aragtida, garaadka, aqoonta, caqliga, rabitaanka iyo doonitaankeenna. Alle waa lama maleeye, waxana la

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

diidayaa in uu sawir iyo qiyas yeesho!

Halal ma ahaade waxa uu beydkanina hoosta ka xarriiqayaa in aanu Alle ahayn wadar iyo wax badan oo magacii la doono loola baxo, sawirkii la doono la siiyo oo lagu macnaysto, sida qaar sanamada u caabudaan, cadceedda ama dayaxa ugu sujuudaan, Ciise ama Maryan Ilaahay ku ladhaan ama lammaaneeyaan iwm.

Alle maaha mid xaddidma oo lagu soo koobi karo sifayn ama sawir kaleba, tanna waxa iftiiminteeda xambaarsan beydka **Lama haleeye** oo ku astaysmaya nuxur ahaan in Alle uu u xaddidan yahay si aan la xaddidi karin! Wixa beydkan sii raacsan labadan beyd ee **Hal hal ku doonay** iyo **Hal kuma gaadhe** oo iyana muujinaya in haddii qofka aadamiya ahi uu suuf iyo xanjo isku dhejiyo iyo haddii uu si dedan ama si daalacan ugu dedaal galo aqoontiisa oo dhan, aanay suurta gal u ahayn inuu suureeyo oo soo helo awoodaha iyo sifaadka Alle kelida ku yahay ee siiya kelidii sifada **Hal ku ahaade** ee tuduc kasta biya-dhaca ama hooriska u ah tiixdan **Hal iyo Halkiis**. Aqoonta loogu yabooho ee uu Alle siiyo aadamiya kuma awoodo, kumana hawaysan karo in uu ku gaadho soohdimaha Alle u gaarka ah ee aanay cid kale la wadaagin.

Tuduca 6aad:

Beydadka tuducan lixaadna waxa uu abwaanku kaga warramayaan awoodaha ilaahay iyo sida uu hal wax uga dhambalo wax kale oo labaad oo ka magac duwan, kana muunad iyo sifooyin geddisan ama dhowr shay oo kala duwan uu uga yeelo shay keliya oo magac iyo micne keliya yeesha iwm.

Hal ahaade oo Alle ah ayaa haddana noqonaya **Hal ka haleeye**. Wixa halkan looga jeedaa tusaale ahaan Alle waxa uu kala dhambalaa habeenka iyo maalinta, taas iwm. ayaanu Alle ku noqonaya **Hal ka haleeye**. Haddana waxa uu Alle noqday **Hal haleeye** oo looga jeedo in uu wax hal ahaa wadareeyo, sida buurta ama geedka oo kale (dhagxaan, quruurux, ciid iwm ama caleen, laamo, xididdo iwm.)

Halal haleeye waxa beydkanina iftiiminaya sifo kale oo Alle uu keliyestey oo ah awooddiisa in uu waxyaabo badan oo kala duwanaa uu

haddana wax keliya ka yeelo oo magac iyo muuqaal u gaar ah uu u sameeyo. Tusaale waxa loo soo qaadan karaa dhobicda ama barta roobka oo markii ay sii tarmaan sameeya biyaha aynu og nahay faraha iyo baaxadda ay leeyihii.

Lama haleeye

In halalkiisa

Halnimadiisa

Hal kaga yeelo

Hal ku ahaade

Dhowrkan beyd ee u dambeeyaa tuducan lixaad waxa ay ka hadlayaan in inta Alle abuuray aan la koobi karin, ayna kala duwan yihii, hase yeeshee ay ta Alle ku midaysan yihii. (siday degel degel u tahay, siday degel qudha u tahay). waana Ilaaha suurta gelinaya ee kelidii awoodda u leh in uu amar siiyo oo dariqa ku sugo adduunkaas ballaadhan ee ka kooban intan iyo intaas oo hal iyo halal si walba u kala duwan ee kala wada camalka iyo kala wada waajibaadka ah, kalana wada dabeeecadda iyo sinjiga ah, waana marka uu abwaanku leeyahay In halalkiisa, Halnimadiisa, Hal kaga yeelo iyo Hal ku ahaade, waxa uu Alle kelinimadiisa ku mideeyey intii halal ahayd ee jirtey oo dhan, waxanu awoodiisa kaga yeelay hal keliya (adduunka), sidaas baanu Alle keli ku yahay oo aanay cid kale ku labayn!

Tuduca 7aad:

Tuducani waxa uu isna iftiiminaya in aanu Ilaahay keli ku ahayn deeqda oo qudha ee uu iyana keli ku yahay dembi-dhaafka. **Hal haleeye**, **Halal haleeye** waxa ay tilmaamayaan in qof tubta ka baxay oo wax baabi'iye, waxna dumiyey ama boqolaal dhibaato, dhagar iyo dhaawacyo badan soo geystey uu haddana Alle weynidiisa, naxariistiisa, deeqdiisa iyo faxnaantiisa ku dhawro, kuna ilaaliyo Halnimadiisa, inaanu addoonku denbi u gelin isku hallayn iyo Alle dhayalsi sida inuu ka tashado oo dabadeed go'aan ka qaato inuu Alle caasiyo. Kuma haleeye. Abwaanka oo arrintan dembi-dhaafka sii iftiiminaya, ayaan tilmaamaya in daqiqad kasta aynu dambaabi karno innaga oo aan is ogayn, hase yeeshee ta lagu daaqayaa ay tahay Raxmaanka Raxiimka denbi-dhaafkiisa iyo naxariistiisa. Denbiga halkan looga jeedaa waa ka u dhaca si aan badheedh iyo ula-kac

ahayn, marka la dareemo inuu dhacayna dib looga noqdo Alle dartiis.

Hal halkiisa
Kuma halleeye
Hal kuma yeesh

Ujeeddada beydadkani ku biyo-shubayaan ayaa waxa uu abwaanku ku tilmaamayaa in ay ku xidhiidhsan tahay talo-saarashada, tawakalka iyo hoggaansi Alle la isu dhiibo. Haddii uu qofku dantiisa, baahidiisa iyo dhibaatadiisa (**Hal halkiisa**) uu Alle ula tegi waayo, isaga kula eeran waayo, kuna hallaysan waayo (**Kuma halleeye**), waxa aan jiri doonin cid kale oo uu ula tegi doono, kana yeelan doono (**Hal kuma yeesh**). Waa Ilaah aan Ilaah kale looga carraabi karin! Wax kasta oo kula kulmaya shar iyo khayrba isaga qaddarkiisa u nisbee, una dhaaf oo adigu qabso, kana soo bax oo ka soo dhalaal inta kula gudboon ee waajib-gudashadaada ku astaysan ee lagaa doonayo!

Tuduca 8aad:

Hal ahaade
Hal haleeye
Hal ma haloobe
Hal ku haleeye

Qaybta hore ee tuducanna waxa uu abwaanku ku soo bandhigayaa in uu Alle awooddiisa kelinnimo iyo hal-ahaantiisa midnimo uu hal aan waxba noqdeen, meella ka soo baxeen oo aan isagu isa soo saareen uu Alle wax ka dhigo, kuna lammaaneeyo oo ku ladho mid kale oo kaaba ama taageera oo xoojiya jititaankiisa iyo wax-qabadkiisaba. Tusaale ahaan dheddiggu waxa uu xoojiyaa laboodka, bidixduna waxa ay tiirisaa midigta. Wixa halkan looga jeedaa in hal aan waxba noqdeen uu Alle hal kale wax kaga dhigo, sida habeenka iyo maalinta, dayaxa iyo cadceedda iwm.

Hal isu doore
Hal uga doore
Hal hal u doortay
Halal ugu doorshe
Qaybtan dambena waxa uu maansa-yahanku ku iftiiminayaa in Ilaahay

(Soojaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

uu aadamiga uga ogaal badan yahay danahooda iyo halka uu aayaha masiirkoodu ku abbaaran yahay ee uu cagta ku hayo, kuna danbaynayo. Mid uu qofku doonayo ayaa Alle ugu beddelaa mid uga khayr badan, midka uu qofku la yimaaddana waxa uu Alle ugu sii daraa boqollaal kale oo wuu u sii laban-laabaa ama afar-laabaa, taas ayaanu Alle keliyeystey. Wixa uu abwaanku leeyahay: 'Qof kasta oo taas ka duula, Allena isu dhiiba oo talo-saarasho dhab ah la yimaadda, waxa la hubaa in Alle u doorayo ta uga wanaagsan, ta uu qofkaasi la yimaaddana uu Alle inta uu doono u laban-laabayo'.

Tuduca 9aad:

Waxa uu tuducani ku bilaabmayaa beydka **Hal kama yaabe** oo looga jeedo in aanay jirin wax Alle ka yaabiya, wax uu Ilaah ka fajaco iyo wax uu ka welwelo toonna. Labada beyd ee ku sii xiga beydkan ee kala ah **Hal laga yaabo** iyo **Hal kaga yaabshe** ayaa arrinta sii bidhaaminaya, waxanay tilmaamayaan in Alle uu addoomihiisa, gaar ahaan anbiyada mararka qaarkood la kulmiyo mucjisoojin kediso ah iyo arrimo fajiciso leh, sida mucjisoojinkii Nebi Muuse (calayhi salaam) iyo habeenkii u horreeyey ee loo waxyodey ama mucjisadii ay la kulantay Maryam markii Malakul Jibril Ilaahay u soo diray.

Hal isu yaabay
Hal uga yaabka
Hal kuma yeele
Hal uma buuxshe
Halnimadiisa
Hal ugu buuxshe

Dhowrkan beyd ee tuduca 9aad u dambeeyaa, ayaa waxa ay tilaamayaan in inta uu Alle abuuray aanay is-bixin karin oo aanay isku fillayn, Allena uu yahay ka keliya ee in loo baahdo mooyaane aan isagu cidna u baahan. Wixa dhacda in qofku mararka qaarkood uu naftiisa qiiil-qiiil la galoo isu yaabo, hase yeeshay Alle kuma taagsado addoonka uu abuurtay, waxna ma yeelo; isaga oo wax yeeli kara, waxana dhaca wax sii qorshaysnaa oo Alle sii qoondeeyey. Wixa qofka laga rabaa in uu inta awooddiisa ah dadaalo, taasna la fal geliyo waajib gudashadiisa, Allena loo daayo ta aanu qofku shaqada ku lahayn. Dhinaca kale marka Alle wax la weydiisto ee la

(Soojaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

baryana, waxa uu Alle bixin karaa wixii la weydiistey wax ka badan ama ka khayr roon, lagana yaabee in dadku aanay dhugmo fogba u lahayn deeqaha dacallada fidsan ee uu Alle bixiyo. Alle waxa uu bixiyaa kuma koobna hanti, maal, ubad iwm, waxase ka badan deeqaha kale ee uu bixiyo ee ay ka mid yihiin samirka, iimaanka, yaqiinta, caafimaadka, xoogga, ragannimada, aqoonta, af-tahannimada iwm. Waxanay beydadkani tilmaamayaan in deeqaha uu Alle bixiyo ay ka mid tahay in addoon aan Ilaahay meel u buuxinayn oo intas caasiyaya uu haddana Alle afka wax ugu guro oo deeqihiisa ku asturo.

Tuduca 10aad:

Waxa uu tuducani iftiiminaya sifooyinka Alle u keliyoobey ee uu isagu gaarka isaga yeeshay. **Hal ahaade** oo muujinaya inuu Alle keli yahay iyo **Hal ku labaale** oo looga jeedo in Alle laba sifo leeyahay oo mar yahay ka naxariista badan; marka kalena yahay ka ciqaabtiisu ay adag tahay! **Hal ka ahaade** waxa uu tilmaamaya in Alle labadaas sifo haddana isagu (Alle) uu keli ka yahay.

Hal halalaystay
Halnimadooda
Hal ku ahaaday
Halnimadiisa
Hal ugu yeele
Hal ku ahaade

Wadar hawl miilaysatay ama qorshaysatay oo qof waliba dhinaca uu ku habboon yahay ku beegtay, ujeeddo xaq ahna ka leh, ayaa Alle tiisa kaga aqbalaa, una barakeeyaa.

Waxa uu abwaanku beydadkan sare ku cabbirayaa qaro iyo baaxad weynida, qiiimaha iyo qaayaha uu wada jirka iyo iskaashigu leeyahay, iyo guusha ka dhalata ee ka soo hoyata ficalka isku-duubnida maskaxeed iyo ta muruqeed. Waxa kale oo uu abwaanku muujinaya in wax-qabadka noocaas ah ee samaanta iyo wanaag-samaynta looga gol leeyahay ujeeddadiisu ay tahay in aan lagu hungoobin oo aanu guul-darraysan marka Alle lala kaashado. **Hal halalaystay** iyo **Halnimadooda** waxa looga jeedaa koox dad ah oo qof-qof ahayd oo haddana u midoobey

(Sooqyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

sidi qof qudha oo ujeeddo keliya iyo in ay wax wada qabsadaan u mid ah, sidaasna Hal ku ahaaday. Dadkaas midnimadu ka dhaxayso waxa uu Alle awooddiiisa kelinnimo ugu qummiyya, uguna fudaydiyya ama sahlaa waajib-gudashadji wax wada qabsigooda **Halnimadiisa** iyo **Hal ugu yeele**, sidaas ayaanu Alle keli ku ahaaday **Hal ku ahaade**.

Tuduca 11aad:

Tuducani waa gunaanadkii maansadan **Hal iyo Halkiis**, waxana abwaanku ku soo bandhigayaa dhowrka beyd ee ugu horreya in Alle oo kelidii ah uu cid kasta ku lammaan yahay oo la joogo, wixii ay hayaanna uu la og yahay. **Hal ahaade**, **Halal tiradooda** iyo **hal ka ahaade** waxa looga jeedaa in uu **Isagu** (Alle) **Hal** gaar ah ka yahay halal kastoo jira, halal kastoo la tiriyo iyo tiro kastoo kaleba, iyo in qof kasta Alle labeeyo, labadii meel isugu timaaddana uu Alle saddex ku yahay, Saddexdiina uu afraynayo, afartiina uu shan ku yahay iwm.

Halal tirintooda inta meel ku kulantaa waxa ay ka hadlayaan arrin ku saabsan nolosha iyo wixii dano ah ee ka dhexeeyaa ama miiska u saaran. Waxa beydkani tilmaamaya in Alle isaga oo ka mid ah oo la og wixa ay ku foogan yihiin uu haddana isagu noqonayo ka yeelanaya go'aanku meesha uu ku dambaynayo iyo waxa uu mudanayo qorshaha goobtaas lagu hayo ee lagu gorfaynayo, taas baanu keli ku ahaaday **Hal ku ahaade**.

Hal ma lahaade waxa beydkani uu ka tibaax bixinaya in addoomuhu aanay Alle tooda ku lahayn ee isagu addoomaha tiisa ku leeyahay.

Inta hal iyo hal
Isu hal sheegtay
Hal ka ahaade

Halkanna waxa looga jeedaa in inta tartan ka dhexeeyo ee isu adduun dhigata ama isu aqoon dhigata ama isu qolo sheegata, ama si uun isugu baanta aanu Alle ka mid ahayn, mana jiro axad Alle isku dhererin karaa.

(Sooqyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

SUUBBAN

Maansadan **Suubban** waxa ay ka hadlaysaa oo magaceedu u taagan yahay adduunka ama dunida, waxanay tilmaamaysaa in markii aadamiga la keenay ee lagu beermay adduunka guudkiisa ay dunidu ahayd meel xalan oo nadiif ah, wax qashin iyo wasakh ahina aanay dul oollin. Waxa dunida dhex yaalley oo isha iyo dareenka qofka buuxin jirey, qancinna jirey qurux iyo sureer ka soo jeeda deegaanteeda, ciiddeeda, buuraheeda, bannaannadeeda, kaymaheeda, hawadeeda, cirkeeda, daruuraheeda, balliyadeeda, badaheeda, webiyadeeda, xoolaheeda, ugaadheeda, shimbiraheeda, dadkeeda iyo sida ay u wada dhaqmaan ama nolosha ula macaamilaa.

Waxa maansadu iftiiminaysaa in qofka aadamiga ahi uu ku qiimaysnaan jirey wax-soo-saar joogta ah iyo sida uu nolosha ula macaamilo, iyo in la iswaafajin jirey ujeeddada ay noloshu u dhisan tahay iyo wax-qabadkaas qofka aadmiga ah sida joogtada ah looga doonayo inta uu nool yahay inta uu kari karo. Nolosha waxa uu qof kastaa ku leeyahay kaalin uga bannaan oo laga doonayo in uu ka soo dhalaalo buuxinteeda. Haddaba waxa uu Maxamed Ibraahim Warsame ku dheeraanayaa bidhaamin ku saabsan soomaalidii hore iyo sidii ay aqoonta iyo garashada ugu lahayd kaalintaas buuxinteeda iyo la falgalka ama ku milmidda nolosha iyo ujeeddadeeda ay u dhisan tahay, iyo sida soomaalida maantu ay u gabtay, una qabyeysay buuxinta kaalintaas.

Noloshii soomaalida ee hore marka dib loo jalleeco waxa muuqanaysa sida abwaanku beyaaminayo in aaru jirin ama uu fara-ku-tiris ahaa qof ka mid ah xubnaha qoyska oo subaxdii marka la soo tooso aan isu soo taagin xil-gudasho iyo kaalin uu kaga beegmo hawlaho qoyska. Tusaale ahaan inanta yari maqasha ayay la foofi jirtey, raacina jirtey, inanta kor taas uga sii roonina adhiga ayay daaq-geyn jirtey. Inanka kureyga ahi nirgaha ayuu raaci jirey, kurey-xooglaha kor uga sii weynina geela ayuu foof-geyn jirey. Odayga qoysku waxa uu u go'i jirey isku xidhka dul-joogenimo iyo maaraynta sare ee hawlaho qoyska oo dhan minjaha hoose ilaa madaxa sare, hooyaduna waxa ay lahayd agaasinka hawlaho guriga iyo ubadka, iyo wax u sii diyaar-garaynta intaas kale ee ku foogan qabyatirka hawlaho qoyska ee dibadda.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Habeenki ayaa xubnaha qoysku guriga isugu iman jireen, iyaga oo isku wada faraxsan, iskuna wada qanacsan oo qof waliba ka soo dhalaalay, kana soo baxay oo soo gutey waajibkiisii kaga beegnaa hawlaho qoyska. Waxa uu abwaanku tilmaamayaa in aanay jiri jirin noloshii hore ee soomaalida sida maanta dhacda qof meel iska fadhiya oo aan meel ku toosnayn, waxna qaban oo haddana wax la iska siiyo weligiiba inta uu nool yahay! Tartan ayay noloshu ahaan jirtey, waxana lagu kala qiimaysnaan jirey, laguna kala mudnaan jirey qof waliba inta uu noloshaas ka keeno dhaqan iyo dhaqaale ama adduun iyo aqoon iwm.

Dhinaca kale marka uu qofku xilkiisa ka soo baxo waxa uu uga sii dallici jirey ama uu ku korodhsan jirey gudashada xil kale oo ka sii sarreya ama u dhigma oo ku astaysan gu'tirsiga qof kasta iyo kaalinta la doonayo inuu ka soo baxo buuxinteeda. Tusaale ahaan inanka kureyga ah waxa uu xilkiisu xilligan ku heeraysan yahay raacitaanka nirgaha ama geela ramadka ah (irmaanka ah). Waxa uu halkaas uga sii gudbaa derejada barbaarnimada, waxa ku soo kordha gudashada xilal cusub, sida in uu raaco oo xergeeyo geela gaanaha ama horweynka ah. Muddo ka dib marka uu tacab badan sameeyo, ayaa waxa uu guursadaa inan gashaanti ah oo uu ka bixin jirey boqol geel ah, faras iyo qori Rayfal ah iwm. Xilligan waxa haddana ku soo biira gudashada xilal kale oo cusub oo ah kaalintii hoggaaminta iyo madaxnimada qoyska cusub. Ubad ayuu yeeshaa u kora, kana hanta oo kala wareega xilal badan oo isaga dusha ka saarnaa. Waxa la gaadhaa wakhti hawsha reerka inteeda badan ama dhammaantedba laga kafaalo qaado odayga marka laga reebo korjoogeynta guud. Odaygu xilligan meel iskama fadhiisto, waxase uu u sii guuraa gudashada xilalkii wadarta iyo bulshada ee la wada lahaa, waxanu tagaa, kuna biiraa guurtida geedka iyo madasha talo-goynta beelaha.

Maxamed Ibraahim Hadraawi waxa uu ku iftiiminaya gogol-dhig dheer oo ka horreeya maansadan **Suubban** in nolosha soomaalidu ku dhisnaan jirtey is-tabantaabayn iyo is-taakulayn minjaha ilaa madaxa ah ama sida kaleba madaxa ilaa minjaha ah. Waxa uu abwaanku tilmaamayaa in nolosha la wada lahaa, wixii ka soo baxaana uu noqon jirey wax dadka u dhexeeyaa dhib iyo dheefba ama dhur, dhaqan iyo dhaqaaleba. Waana taas ta keenaysaa in qof waliba uu ku qiimaysnaado inta uu dhaqo; inuu qof waliba ku mudnaado oo lagu qaddeeriyo inta uu taro ama tabco ee uu

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

manfac ka keeno noloshaas dadka ka wada dhaxaysa. Wuxuu uu abwaanku tilmaamayaa in dadka inta badani ay nolosha ku guulaysan jireen marka qof kastaa uu kaalintiisa buuxiyo ee uu ka soo baxo, waana taas ta lagu wada qanacsanaa ee la isku wada jeclaa.

Wuxuu kale oo uu abwaanka maansadu tilmaamayaa in mar kasta ay jireen in dadka ka mid ah oo iyagu ku guul-darraysta nolosha iyo buuxinta kaalinta u bannaan ee laga doonayey in ay qabya-tiraan. Wuxuu kale oo jirtey in fidmo iyo xumaan u foogan, una faro dhuudhuuban sharka iyo ka shaqayntiisa. Wuxuu badnaa inta xumaha isu soo taagtida sida uu hal-abuurkuba iftiiminayo intaas nolosha ku guul-darraysata oo jecel had iyo goor in lala wada guul-darraysto. Hase yeeshee wuxuu maansa-yahanku soo bandhigayaa in intaas xumaanta waddaa aanay u muuqan jirin sida maanta ay dadka uga dhex muuqdaan, waayo wuxuu abwaanku leeyahay "waa laga badnaa oo wuxuu hafinayey inta wanaagga u heellan ee doonaysa; inta xumaha ka soo hor jeedda ee diiddan, kana dhiidhiyasa ee samaanta ku shiiqinaysa xumaanta". Sidaas darteed inta xumaanta doonaysaa lama aanay badheedhi jirin, waanay la baqan jirtey; halka maanta samaanta iyo wanaagga laga wayiigayo ee laga maagayo in lala badheedho, xumaantana loo kala tartamayo ee laga xarragoonayo!

Maansoooyinkan dambe ee Hadraawi wuxuu ay ka siman yihii, wada xambaarsan yihiinna farriin ama tilmaam baadi-soocaysa ibo-bixin ku saabsan mushkiladda maanta ee soomaalida iyo halka ay ka soo jeeddo ee qalloocii ugu horreeyey ka galay ama wax ka murgeen. Maansoooyinkan ka mid ahi wuxuu ay soo bandhigaysaa iftiimin ama bidhaamin ku taxmaysa hadimooyinka soomaalida gaadhey ee maanta iyo halka ay xididka ku leeyihii. Maansadan **Suubbani** ayaa si gaar ah uga tibaax bixinaysa mushkiladdeenna, waxanay **Suubbani** leedahay "waxa la burburiyey noloshii dhabta ahayd ee soomaalida, waxa la haabi'iyey dhaqankeedii, dhaqaalabeedii, aqoonitedii iyo qabitaannadeedii, waxana la abuuray, lana buun-buuniyey in intaas ka duwan oo dul-saar ku ab oo cid kale ay leedahay"!

Allahayow muxuu faranjigii, nacas fariideeyey
Nimaan aabbihii fuuli jirin, faras muxuu saaray
Faa'iido-laawiyoo nin rag ah, Muxuu faylka wada taagey!

Maxamed Ibraahim Hadraawi wuxuu uu asalka bugtada soomaalida ee

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

maanta u arkaa in ay la kowsatey, kana soo jeeddo oo ay ka dhalatay qabsashadii gumaysiga Reer Yurub ee arlada soomaalida. Wuxuu abwaanku tilmaamayaa in gumaysigu noloshii runta ahayd ee soomaalida uu xididdada u siibey, arladana ku abqaalay, kuna abuuray nolol aanay soomaalidu asal u lahayn oo dhalanteed iyo been ku ah dhaqaalaha, dhaqanka iyo aqoonta dadka soomaalida.

Sida uu abwaanku marar badan maansoooyinkiisan meelo kala duwan uu kaga iftiiminayo noloshii dhabta ahayd ee soomaalida wuxuu lagu kala mudnaa aqoonta, wuxuu lagu kala qiimaysnaa tacabka iyo wax-soo-saarka, waxana lagu kala mudnaa, laguna kala qiimaysnaa faa'iiddada iyo wuxuu uu qofku ugu filan yahay ee ugu fadhiyo dadkiisa iyo dalkiisa, iyo kaalinta uu u buuxiyo bulshadiisa. Qofka aan kaalintiisa ka soo dhalaalini wuxuu ku qiimaysnaan jirey faa'iido-laawe ku guul-darraystay nolosha, waxana u taagnaan jirey hal-ku-dhigyo murtiyeed iyo maahmaahyo lagaga soo sooco dadka intiisa kale, waxana ka mid ahaa oo odhan jirey Saddex baa rag ugu liita:

Nin jooga oo aan la tirin
Nin maqan oo aan la tebin
Iyo nin tegeya oo aan la celin

Maxamed Ibtaahim Warsame Hadraawi wuxuu uu haddaba qabaa sida ay tilmaamayaan tuducyada sare ee gabayga **Allahayow muxuu faranjigii; nacas fariideeyey** in gumaysiglii waddanka qabsaday uu soo urursaday, soona xushay, tacliimiyyey, tababaray oo jaraystay, waxna u dhiibtey intii nolosha asalka ah ee soomaalida ku guul-darraysatay ee ku dhacday! Intaasi waa saddexda ay maahmaahda sare ka xog warramayso, waana intii laga inaabsaday ee faa'iiddada ka keeni kari weydey noloshii soomaalida ee aan beenta iyo af-miishaarnimada waxba lagu heli jirin, waa intii ku hungowdey noloshii ka caagganayd ee aan aqoonin dus-duska, wax-is-daba-marinta, musuqa, tuugada, khiyaamada iwm. Intan iyo in kale oo cusub oo la mid noqotay ayaa gumaysiglii derejooyin ama jagooyin uga dhex abuuray noloshii iyo nidaamkii cusbaa ee addoonsigiisa ku salaysnaa ee uu carrada ku beeray.

Waa halkan barta ay ka soo jeeddaa mushkiladda ku arooraysa in nin-doorkii ka dhex muuqan waayo nolosha iyo maamulka dawladihii

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

soomaalida ee kala dambeeyey gobanimadii ka dib, waana halkan meesha ay ka imanaysaa in ninba ninkii uu ka dadnimada xumaa; ka xayada iyo xishoodka yaraa ama ka daacadnimada liitey ama ka kharribnaa uu uga sii dhowaado mindida daabkeeda iyo halka ay taallo dalandalinta ama hagidda danaha dadka iyo dalku!

Ma ogtahay degmadayadu
Duleed joogta maqashiyoo
Ka hagrada ma dururtada
Ayay geel u dirataa

Waxa dooddan abwaan Hadraawi u marag-furaya joogtada maanta ee xaaladda nolosha soomaalidu ay ku sugan tahay ee dhinacii laga eegaba wada naxdinta iyo xumaanta ah, docdii aad u kacdana ay kaa soo celinayaan mindiyaha afaysan ee xiirayaa! Waa noloshan raaxadii laga qaaday ee duudsigu kaga dhacay duxdii iyo sureerkeedii, waa noloshan aan lahayn wax lagu dhaato, wax la hugsado iyo meel wax loo cuskado, waa noloshan xeer-ilowgu ku dhacay ee wada beenta, xasidka, xiqdigaa, khiyaamada iyo wada dhalanteedka ah. Waa noloshan iimaankii laga qaaday ee ninkii beel-daajiyaha loo yaqaanneey ee degmada oo dhan doojin jirey aanu maanta naftiisii ku fillayn, kana adkayn ee uu shaxaadka iyo baryada ama tuugada iyo khiyaanada ku nool yahay! Waa nolol uu gumaysi sawaab iyo saynsaab ku wadey in ka badan boqol iyo soddon sannadood, ka dibna ay ka sii dhaxleen, uga danbeeyeen niman boogaysan oo wada sadhaysan oo qaba cudurrada keenay waxan oo burbur iyo baaba' ah ee soomaalida hareera yaalla!!

Nimankii maamulka waddanka mayalka u qabtay gobanimadii ka dib, waxa ay ahaayeen ardaydii gumaysiga, waxanay tarmiyeen xumaantii la baray oo keliya, waxanay wada sadheeyeen oo boogahoodii ku fidiyeen oo wada gaadhisiyeen dalkii iyo inta badan dadkii oo dhan. Waxa ay u sii tasoobeen dhanka xumaha, waxanay jeclaysteen in lala wada xumaado oo qudhunka faraha lala wada geliyo, waxanay tababareen oo soo saareen dad wada sadhaysan oo boogo-qabeen ah. Sidaas darteed ayaa waxa soo baxay bulsho iska dhan oo inteedii badnayd ka caydhowdey oo soobir qaawan ka noqotay aqoon oo dhan, akhlaaq, xishood, sarriigasho, wanaag iyo samaan oo dhan!

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantlisid)

Isma doorin gaalkaan diriyo, daarta kii galaye
Dusha midabka soomaali baad, dugulka mooddaaye
Misna laguma diirsade, qalbigu waa dirlki Karele!

Axmed Ismaaciil Diiriye (Qaasim) ayaa la-yaabay oo gabaygan ka tiriyey lixdanaadkiiba aaya-la'aanta ka soo jii-jii leh iyo ibtilada ay soo gelbinayaan nimankii talada waddanka gumaysiga kala wareegey, nimankaas oo midabka soomaali ka ahaa, hase yeeshoo xagga fikirka iyo dareenka aan waxba ka duwanayn gumaysigii ay la caano dhameen. Karel waxa uu ahaa saraakiishii Ingriiska ee gumaysiga kuwa ugu daran mid ka mid ah.

Maansadan **Suubban** waxa ay ka awaale warramaysaa dhalan-doorinta nololeed ee ku dhacday hab-dhaqankii bulshada soomaalida iyo nolosheediiiba. Waxa ay **Suubban** farta ku fiiqaysaa oo dadka u soo bandhigaysaa xumaanta iyo samayneeda, iyo sida ay dadku u baabi'inayaan qiumihii iyo ujeeddadii nolosha jirtaankeedu ku qotontey, taas oo ka baydhsan dariiqii derejaynta dadnimo iyo khaliifnimadii ama sayidnimadii qofka aadamiga ah la siiyey. Marka uu qofku naftiisa ka adkaan waayo ee uu kaalintiisa ka baaqsado, waxa hubaal ah in aanu cid kalena mas'uul ka noqon karin, waana taas xogta ay soo gudbinaysaa maansadu. **Suubban** waxa ay soo baxday 10/12/1998, waxanay tidhi:

Marka hore salaantii
Socotada u meel-tili,
Marka xiga sideedii
Duni iyo su'aasheed.
Labadeeda sooyaal
Sidig nirig wadaagtiiyo
Isa-saarani maahee
Samo xumo hor joogiyoo
Laba kala sokeeyoo
Kala seeran weeyaan.

Waxa beydadkan bilowga ahi tilmaamayaan in noloshu laba docood tahay; wanaag iyo xumaan ama xaq iyo baaddil aan xero wada geli karin, una dhexeeyaan seerayaal iyo soohdimo aan la isaga gudbi karin. Farshaxannimada hal-abuurnimo ee abwaanku waxa ay ina tusaysaa in aanay arrintu ka dhignay sida nirig yar oo ku wada sidkan laba halaad oo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantlisid)

marba mid u gudubta si ay u nuugto. Sidaas darteed lagama yeeli karo qofku inuu u kala gudbo xumaha iyo samaanta, xaqa iyo baaddilka ama xalaasha iyo xaaraanta oo uu marba midkooda ay ugu badinayso manaafacaadsado sida nirigtaas!

Haddaan suubban loo deyn
Sumaddeeda dhalashada
Kala sooca labadaas
Duni lagula saayirin
Sinji-doorinteedaan
Runta laga sal-gaadhayn.

Waxa uu abwaanku ku soo bandhigayaay beydadkan sare in dunida (**Suubban**) loo oggolaado in lagu sarjaro ujeeddadii loo abuuray ee looga danta iyo muraadka lahaa jiritaankeeda, laguna dhaqo oo lagu maamulo la macaamilkeeda kala sooca xaqa iyo baaddilka, samaanta iyo xumaanta. Haddii aan sidaas la yeelin wixa lagu socdaa waa sinji-doorinteeda maanta, wixa looga dhacaana waa been, burbur, qudhun iyo qashaabiir iwm.

Haddii fool-sawaabkiyo
lagu wado far iyo suul
Waxa aadmi soli kara
In siyaasad lagu furo
Nin ku seexday waa yaab.

Halkanna wixa uu abwaanku inoogu iftiiminayaan in aan la tuurin oo nolosha lagu nooleeyo qawaaniintii iyo xeerarka rabbaaniga ah (Qur'aanka iyo Sunnah Nebi Maxamed NNKH). Haddii aan sidaas la yeelin oo la qaato qawaaniin iyo xeerar uu dad sameeyey, wixa hubaal ah ayaa abwaanku leeyahay in yaabka iyo anfariirku ka sii badan doonaan inta maanta dhabannada lala hayo iyo dhaka-farka jira, noloshana lagu hungoobi doono haddii hal-beeg ama miqiyaas looga dhigto siyaasadda maanta iyo xeerarkaas uu dadku hindisey ee aan ka soo jeedin qawaaniinta iyo Xeerarka Ilaahiga ah.

Xaqa waa sunniyo faral
Marna waa sir iyo caad

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaantijisa)

Misna waa sal iyo baar
Camalkaa sed lagu xidhay
Qofba saami mudan yahay,
In sinnaanta laga dhigo
Kala-soof in gudashada
Qofba dhinac ku sara-kaco
Rabbi waa samaalee
In samaan-u-xilashada
Samihiisa lagu helo
Samo samo la dhaafshiyo
Sare iyo tu hoosiyo
Isa-sudhan ha noqotaa
Sababuhu u dhacayaan.

Sida aynu gogol-dhigga maansadan ka horreeya ku arki karno, wixa ay nolosha qofka aadamiya ah ka dalbaysaa hawl-gal joogto ah (camal), xil-gudasho, tacab iyo wax-soo-saar muruq iyo maan ah. Wixa la doonayaa sida ay tuducyadani tilmaamayaan in qofba dhinaca uu ku habboon yahay iskaga aaddiyo ama beego nolosha iyo xil-gudashadaas sida joogtada ah uga dhex dhacaysa. Uma baahna nolosha qof ama qofaf cid kale dul-saar ku ah, waxana beydadka sare muujinayaan in nolosha milgaheedu ku astaysan yahay marka qofba tiisa ka soo baxo, kaalintiisa ka soo dhalaalo, la iskuna gargaarsado oo la isku garabsiyo falidda iyo fulinta wanaagga. Sidaas ayaa lagu kala bixi jirey oo lagu kala soocnaa (camal, karti iyo aqoon), la iskuna taxgelin jirey oo lagu kala qimaysnaa.

Noloshuna ka-samirkiyo
Ha sabbayo maahee
Sifo lagu dar-yeeliyo
Suxul lagu ilaashiyo
Sacab lagu hor joogiyo
Sunta malab-ka-luliddaa
Hiyi lagu sarbeebeaa.

Waxa halkanna lagu iftiiminayaan in nolosha aanay ahayn wax iska socda, iskana sabbaynaya sidii doonni bad-weyn ku dhex asqowdhey, waxana hoosta laga xarriiqayaa in qofka aadamiya ah la mulkisiiyey awodo iyo aqoon aanay taasi ku dhicin oo uu nolosha kula macaamilo, ku maamulo,

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaantijisa)

ku agaasimo, ku daryeelo, ku ilaaliyo, ku qurxiyo, ku cammiro, kuna karaameeyo oo madax iyo minjo ugu yeello.

Sebennada xujeynta ah
Wakhiyada saboolka ah
Qofku inu sarriigtiyo
Inu saanta raransado
Sabirkow dhxeeyoo
Sado waxay macaan tahay
Marka loo sid-tiriyoo,
Qofba saakadiisaa
Ku sar-go'an runtiisee
Waxan suura-geli karin
In yaqiinta lagu sugo,
Marba xadhig la soohiyo
Haddaan seeto loo hayn
Naftu way sawaxantaa,
Hadday saar-ku-nool tahay
Marka saabku madhan yahay
Saxarkay ka gubataa
Subaxday gurracan tahay
Hadba surin qalloociyo
Salowgay ku dhacantaa,
Hadba suun in lagu xidho
Laga jiro su'aalaha
Sal-fudaydku weheshado
Cishadeeda lagu simo
Sooryadeedu waa taas.

Dunida iyo qofka waayihiisa waxa maalin kasta ka dhex ilma-roganaya dhacdooyin ka soo jeeda oo salka ku haya xujooyin lagu imtixaanayo qofka aadamiga ah, garashadiisa iyo damiirkiisa. Ilaah isaga oo aan waxba u waayin addoomihiisa oo wax iska siin kara, ayaa haddana qofka laga rabaa sababihii uu ceesh xalaal ah ku quudan lahaa. Sida tuducyada ishu xagga sare ku soo martay ay muujinayaan waxa qofka la kulma oo haleela sabaanno qallafsan sida saboolnimo, colando, abaaro, cudurro, luuf-luuf iyo leel-leel iwm. Maalintaas noloshu adkaato ee wax la waayo ama dhibaato timaaddo ayaa la kala baxaa, waxana dhacda in dadka qaar wax

(Sooyaalka Hadriawi iyo Suugaantiisa)

ka doonaan halka ugu xun; in dadka qaar wax u doonaan sida ugu xun! Wuxuu hal-abuurku dadka u tilmaamayaa in noloshu ku wacan tahay, kuna macaan tahay in loo sid-tiriyoo oo aan nafta la damac-raacin baahida iyo doonisteeda ama tabashoojinkeeda faraha badan ee aan xadka lahayn. Maaha ayuu abwaanku leeyahay in nafta laga oggolaado in ay wax barido ama dawersato (shaxaatanto), in ay wax boobto ama tuugeysato, waxana habboon oo lagama maarmaan ah in dabar iyo xadhko looga dhigo oo lagu hor joogo, laguna xakameeyo xaqi iyo iiimaanka, xishoodka iyo sarriigashada, xeerarka noloshu leedahay iyo sadarrada murtiyeed ee ay ka mid yihiin: **Iimaan Allaa uur buuxsha, Siday u il-xun tahay; uma Alla la'a, Waa la doogiye yaan la dacaroon, Berraan darane bur dhaaf!**

Duni iyo sureerkeed
Iyo sawrac-guurkeed
Sabo lagu negaadiyo
Sumbo aan dab lagu shidan
Hadba kay ku sugar tahay
Innagaa ka sahanoo
Dabinkyo sursuuraha
Ha ku socoto maahoo
Haddii suurka loo tumo
Saymaheeda meel yaal,
Innagaa ku soconnoo
Qof sansaanka muuqdiyo
Sadarrada akhriyaya
Belo saadin maayee
Sanqadh buu ka digayaa
Selel lagu dareemee
Hadba taan la sidan karin
Sahal lagama yeeshee
Ku salliya Rasuulkii.

Beydadkanna waxa lagu tilmaamayaa derejeynta qofka aadamiga ah, waxanay soo bandhigayaan in qofka aadamiga ahi yahay seyidkii amaba khaliifkii nolosha iyo adduunyada. Sidaas darteed dadka ayay ku xidhan tahay in ay dunida ka dhigaan meel sureer iyo dhadhan leh oo loo riyaqo, laguna farxo ama meel dulleysan oo docdii laga eegaaba tahay wada

(Sooyaalka Hadriawi iyo Suugaantiisa)

xumaan, murugo iyo naxdin. Labadaas hadba kii ay noqoto waxa abaalkeeda leh aadanaha, waana hadba sidii ay ka yeelaan adeegsiga awoodaha la siiyey in ay si wacan u isticmaalaan oo wax ku hagaajiyan iyo in ay ku gabbood falaan oo wax ku kharribaan. Waxa kale oo uu abwaanku beydadkan sare ku iftiiminayaa dareen dhiillo-sideen ah oo uu kala soo noqonayo daraasayntiisa ku saabsan xaaladda khatarta ah ee maanta ee adduunyada iyo kaalinta raban ee qofka aadamiga oo ah dhibaatada ugu weyn. Habaar, guhaan iyo belo u yeedhis ama belo saadin midna xaalku maaha ayaa tuducyadan leeyihiin, hase yeeshee arrinku waa digniin iyo baraarujin salka ku haysa xaqiiqo dhab ah oo u baahan isbeddel dhab ah! Beydadka soo socda ee ilaa dhammaadka maansadan ayaa sii bidhaaminaya dhibaatooyinka jira iyo meelaha u baahan in deg-deg looga diga rogtu, loogana guuro.

Run-saluugga fara badan
Suruc baa ka beermoo
Kol hadday ku sabayaan
Col sariirtaa diidiyo
Saqda dhexe fal-gunuddadu
Talo kuuma sarinsana.

Waxa ay ugu daran tahay marka qofka iyo xaqiiqadiisu is diidaan, wadana noolaan kari waayaan. Tusaale waxa halkan loogu soo qaadanayaa qolyaha qabatimay u dabranaanta balwedaha kala duwan ee Qaadku ka mid yahay. Qofka waxa balwaddiisu u sakirtaa inuu wax amaahdo ama baryootamo oo shaxaadka iyo ii-dhiibtu isaga fududaato. Waxa dhacda in qolyahan laga hadlayaa habeenkii oo dhan ay sariirta laba-boglaynayaan oo muran ka dhex oogan yahay iyaga iyo nafahooda. Waxa meesha yaalla ee hurdo la'aanta iyo iska hor imaadka keenaya waxa ugu weyn kala fogaanshaha qofka iyo xaqiiqadiisa dhabta ah, waxana arrimahaas u aabbe ah balwedaha ibtilowga ah ee Qaadku ka mid yahay.

Siduu-doono-yeelow
Kol haddaanad suurayn
Sababaha lurkaaga ah
Runi kuuma saafnee,
Sannadaha cimrigu galoo
God sagaal-jir lagu dedo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

In siddeetan lagu qodo
Ka sadqayso weeyee
Kol hadday ku segeen
Saddexdii ammaanood
Sayidnimadu sheekiyo
Iska-sidasho maahee
Sidaad doonto yeelkaa.

Tuducyadan sarena waxa ay qofkii karaamaysnaa ee mas'uulka looga dhigay makhluuqaadka oo dhan u bixinayaan, uguna yeedhayaan naanaysta dheg xumada leh ee Siduu-doono-yeele!, waxanu taas ku mutaysanayaa markii lagu helay eedihiiisa faraha badan, dunuubtiisa xaddhaafka ah iyo sida uu uga sii durkayo xeerarkii dadnimada (**Intuu bahalaha dugsado; intuu Dubur hawd ka xulo; ayuu qofku doonayaa; dugaaggoo inaanu cunin**). Waxa uu qofku ka sal kacayaa sifooiyinkii uu ku karaamaysnaa, waxanu isu noqonayaa cadow is-boqnagooya oo iska hor jeeda. Sida uu abwaanka maansaduba muujinayo waxa dhici jirtey noloshii soomaalida ee hore in qofka sagaal jirka ahi aasi jirey haddii uu god ama booraan qodan ku soo baxo (**booraan hadimo ha qodin; ku dhici doontaane mooyee**), waayo waxa uu dareensanaa in hoggan qodani uu khatar ku yahay isaga iyo noolaha kale ee la noolba, maantana waxa dhacda in siddeetan jir badani godkaas gacantiisa ku qodo, si ay inta kale ugu daataan, uguna halligmaan, waxana la ogyahay in ay jiraan waayeel fara badan oo soomaalida ka mid ah oo wada hadimo talis ah.

Tuducyadan ugu dambeeya maansada **Suubban** ayaa waxa ay ka hadlayaan adduunka iyo maanta sida dhabnimadiisi loo dhaxal wareejiyey, ugana dhex calan-wallaynayaan intii xumaha u doonnanayd, wanaaggana ka caagganayd iyo sida aanay wax la dugsadaa uga dhex muuqan, meel lagu eertaana u jirin. Sidaas ayaanu u bed-qabin nin hebel loogu yeedhaa, suntuna dadka u wada saaqday!!!

Sixirbaa hor kacayee
Kol haddii mugdigoo simay
Sumuc loogu mala-deyey
Soddonkeeda maalmood
Sahwi iyo xanuun tahay

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

Ninka lihi ka saahidey,
Culimada safkeediyo
Weliyada sancayntiyo
Nin siraata yeelkiil!!.

AF-KU-SIRAN

Maansadan oo soo baxday sannadkii 1997, ayaa ah tix xambaarsan duluc iyo xigmad aad u gun-dheer, waxana ka buuxa ereyo iyo murti qoto dheer, aragti shishe oo fogna ka ambabaxsan, kuna aroorsan. Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa gu'tirsiga hal-abuurkiisu gaadhayaa dhowt iyo soddon sannadood, waxanu muddadaas tirihey in ka badan boqol tixood oo sidii aynu hore wax uga soo taabannay nooc walba leh, kuna kala duwan duruufihii ay ka dhasheen ee uu ka tirihey, da'dii iyo aqoontii uu ku tirihey, aragtidii iyo abbaartii uu ka tirihey iwm.

Maansadan **Af-ku-siran** waxa ay ka dhalatay hal-abuurkaas soddon jirsadey. Hadraawi oo taas ka faalloonaya: 'waa soddon sannadood (1967-1997) oo dab ka kulul waaya-aragnimadii la dhaxlay'. Soddonkaas sannadood waxa uu Hadraawi ku sifaynayaa; isaga oo naftiisa ka hadlaya; soddon sannadood oo salka ku haya waajib-gudasho culus, baadi-goobka ama raadinta runta iyo ku sii duruggeeda maalin kasta iyo ka sii durugga dhinaca khaldan ee nolosha. Inta qofka aadamiga ahi uu nool yahay ee cimrigiisu korayo, waxa uu ku sii dhowaadaa, ku sii durkaa ama dhinaca kale ka sii fogaadaa oo ka durkaa runta, waayo waxa nolosha ku herdamaya laba xoog (xaq iyo baaddil ama run iyo been) iyo loollanka nafteena ee labadaasi xoog u dhexeeya.

Haddaba maansadan **Af-ku-siran** waxa ay xambaarsan tahay soddonkaas sannadood wixii aqoon iyo waaya-aragnimo ka soo miirdillaacay maax ahaan ee laga dhaxlay, waxanu abwaankeedu (Hadraawi) qabaa in uu runta ugu dhowaa wakhtigii uu maansoooyinkan danbe dhaliyey. Maansoooyinka Hadraawi iyo duruufihii kala duwanaa ee ay xilliba soo joogeen abbaar iyo aragti ahaanba, aya loo qaadan karaa isir laga akhrisan karo, lagagana il-bogan karo taariikh nololeedkiisa iyo waayihiisii uu godolba ku soo sugnaa.

1973 waxa Hadraawi oo barbaar ah oo waddanka gudihiisa joogaa uu la noolaa xaaladihii sii adkaanayey ee dadka iyo dalka iyo waajib gudashadii cuslayd ee xilligaas la deriska ahayd, waa xilligii ay soo baxday maansada **Saxarla'** ee silsiladdii Siinleydu.

Waa soo socdaa kow dheh

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Waxna waan sidaa laba dheh
Samir yeelo weligaa
Saxarlaay ha fududaan.

Salfudaydku Xaawuu
Jannadii ka saaree
Ruuxaad sugaysoo
Maqan waa la saadshaa
Sahan waa la dhowraa
Ha sahwiyin ha selelin
Sarka-dhaban ha noqonnine
Ha saluugin qaybaha
Qalin baa saxeexee
Waxan Saatir kuu qorin
Ha u suul-dhabaalayn.

Sida lala socdo xilligaas (toddobaatanaadka horraantoodii), waxa ay ku beegnayd wakhtigii xaaladda dalku sii xumaanaysey, waa xilligii aamuska, faqa iyo isha wax la isugu sheegayey, xanuunkana la qarsanayey. Saxarli' waxa ay ka tibaax bixinaysaa haddaba aragtidii Hadraawi ee maalintaas. Wuxa xilligaas ku xigey wakhti laga tallaabsaday qarsigii bukaanka iyo ibriiq ku eedaanka, loona gudbey in la isu badheedho, waana xilligii ku aaddanaa curashadii silsiladda **Deelley** (bilowgii siddeetanaadka) ilaa laga soo gaadhayo guddoonsigii iyo dhalashadii dagaalka hubaysan ee ka fool ka foolka ah.

1986 waxa Maxamed Ibraahim Warsame oo hanaqaad gaamurey ah, dagaal hubaysanna ku jira oo geylan dirirayaa uu hal-abuurayaa maansadii aynu wax ka soo xusnay ee **Sirta Nolosha**, tixdaas oo xidhiidh la wadaagaysa maansada kale ee **Saxarla'**.

Heedhee Sahraay heedhe
Seben tegey xusuustiisa
Raad-raaca Siinleyda
Saxarliyo abbaarteeda
Anigaan wax saaraynин
Sannad iyo garaadkiisa
Saadaashu been weeye

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Waxba samir ma liileeyo
Ha sarwicin qof kaa jeeda
Hana sugin nin kaa maarmay
Hana sigan mar mooyaane

Nin ku siray ha faallaynin
Sababaha ha weydiinin
Ha u seeto dheeraynin
Hana sidin culayskiisa
Hana falin siduu yeelay.

Marka la is barbar dhigo beydadkan labada maanso (Saxala' iyo Sirta Nolosha) waxa kuu soo bixi karta tibaax hoosta ka xarriiqaysa in beydadku iska hor imanayaan, hase yeeshee waxa uu Hadraawi taas ku macnaynayaa in kala duwanaanta meesha taallaay ay ku taxmayso, xidhiidh adagna la yeelanayso kala duwanaanshaha labada wakhti, kala duwanaanshaha waajib-gudasho ee labada duruufod (1973 iyo 1986), waaya-aragnimadii labadaas xilli iyo ku sii durugga runta amaba daba socoshada higsiga nolosha. Maansadan **Af-ku-siran** waxa ay haddaba daba socotaa waayahaas xidhiidhsan ee sida taxanaha ah isu soo daba yaalley iyo garashadaas geeddi socodka iyo korriinka ku jirta ee abwaan Maxamed Ibraahim (Hadraawi).

Hadraawi oo curashada maansadan **Af-ku-siran** ka faalloonayaa waxa uu yidhi: 'intii aan gabay tirinayey waa kii ugu hawsha badnaa, ugu cuslaa, uguna xanuunka badnaa. Dhinaca kalena waa maansada aan ugu jeclahay (buu yidhi) inta aan tirihey marka laga hadlo ujeeddada, nuxurka iyo waajib- gudashada'. Guud ahaan **Af-ku-siran** waxa ay ka hadlaysaa dhabnimada nolosha, innaga (dadka), abuurta, islaamnimada iyo Abuuraha (Alle). Haddaba waxa la is weydiin karaa su'aalo ay ka mid noqon karaan: Waa maxay nolosha laga hadlayaa? Innagu yaynu nahay? Islaam baynu awelba ahayne ma wax cusub baa ku soo kordhay islaamnimada, abuurta iyo abuurahaba iwm?

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) waxa uu maansadan inoogu iftiiminayaa jawaabo la xidhiidha su'aalahaas iyo xaqiyooyin jira oo ka tibaax bixinaya diidmada dadka intooda badan ee xaqiyoqada nolosha, aqbal la'aanta runta ama garasho la'aantedaba, taas oo noqonaysa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

mushkiladdeena asalka ah ee maanta! Wuxa ay maansadu tilmaamaysaa karaamaynta qofka aadamiga ah, in uu qofku yahay abuurta ka ugu fadliga badan, inuu yahay nolosha sayidkeedii, inuu yahay madaxii, hoggaankii, horseedkii, khaliifkii adduunka iyo nolosha. Sidaas darteed Ilahay wuxa uu Aadan ku derejeeyey in malaa'iktii la kulmiyey ay Nebi Aadan siyyaan sujuud sugaysa mudnaantiisa. Amarkaas wuxa qaataay oo fuliyey malaa'iktii oo dhan, waxase ka madax taagey Iblis, Nebi Aadan wuxa la faray in Isaga iyo durriyadiisu gutaan waajibaadka derejedaasi leedahay.

Wuxa qofka la yidhi derejadaas iyo awooddaas ADIGAA leh (hoggaankii nolosha iyo dunida), hase yeeshay wuxa qofka laga doonayaa in uu la yimaaddo waajib-gudasho joogta ah. Sida haddaba maansada laga bidhaansan karayo waa halkan meesha ay sartu ka qudhmaysaa. Aadamii wuxa la noqonayaa marka lagu sifoobo aadaminnimada, loo qalmo aadaminnimada, shuruudihii dadnimadana la buuxiyo. Wuxa la inaga doonayaa in aynu isu dheelli tirno nolosha, derejo sidashada iyo awooddaa waajib gudashada, haddii kale derejadaas waa la inaga xayuubinayaa, waxana kulmaya innagi oo isu haysanna, isuna qabna inaynu nahay aadami iyo innagi oo aan ahayn aadamiigii la derejeeyey ee karaamaysnaa. Xaqiqada meesha ku jirtaa waa kala tagganaanta runnimada nolosha iyo adduun-aragga kasmadeena ama garashadeenna. Wuxa aynu nahay islaam dilan oo dullaysan. Wuxa aynu ka baydhsannahay dhabbihi sugnay. Waxaynu ka qarda-jeexsan nahay (weecsan nahay) marinkii toolmoona, waxaynuna cagta ku haynaa jidkii baadiyowga, hooggaa, sal la'aanta iyo muhmalka aan caddayn.

Inteenna badan (innaga) inooma kala soocna xaaraanta iyo xalaashu; ula kac ama garasho la'an kii ay doontaba ha noqotee. In ribada la qaataa waa iska mubaax. In si toos ah ama dadbar (sir iyo caad ah) wax loo xadaa; loo dhaca; loo boobaa ama loo lunsadaa waa tab iyo xeel lagu xoogsadaa. In afka, isha, addinka, uurtka iyo ibtaba laga dambaabaa waxba kuma jabna. In wax la dilaa oo dhiig lagu fool-dhaqdhaa waa wax iska fudud. Wuxa aynu (innagu) isaga badbadannay islaam u nool si aan ku xidhiidhsanayn islaamnimadeenna. Magacyo muslim oo la inoogu yeedho iyo dhaqan ama nolol aan islaam ahayn waa labada isir ee is ceshan la', is qaban la' ee ay ibtiladuna ka soo farcamayso! Waa taas mushkiladda laga fadhi waayey, waana halkan barta uu doc-faruuranku ka taagan yahay.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

Dhinacyo badan ayay maansadu inaga tusaysaa isu-dheeli tir la'aanteenna innaga iyo nolosha. Wuxa ay **Af-ku-siran** iftiiminaysaa in khalad weyni ka imanayo garasha la'aanteenna, aqooni la'aanteenna iyo u fiirsi la'aanteenna khalqiga dunida inagu weheliya ee aynu ku wada uumman nahay iyo kaalinta iyo xilka uu makhluuq kastaaba nolosha ka hayo iyo sida ay taasi u saamaynayo, xidhiidhna ula leedahay (innaga) waajib gudashadeenna. Wax kasta ujeeddo ayaa loo abuuray, mana jiro wax dunida iska joogaa oo aan macne salka ku hayni. Hadraawi oo taas sii bidhaaminaya: 'Inta aynu naqaanno sida aynu u aragno ayaa khalad ah, waxana taas ka sii daran in intaas aynu naqaanno in ka badan oo aynaan aqoon u lahayn, ishuna aanay qaban karin ay dunida inagu weheliyaan. Tusaale wuxa uu Hadraawi u soo qaadanayaa Qudhaanjada, waxanu baadi-sooc ku dhigayaa in qudhaanjadu ay xil hayso oo aanay dunida iska joogin, Waxa kale oo Hadraawi soo bandhigayaa in adduunka guudkiisa ay (innaga) inagu weheliyaan makhluuq leh maamul iyo hab nololeedkooda. Garashadaas in qudhaanjadu ay xil hayso, gacanna inaga siiso waajib gudashadeenna ayaa ku arooraysa isu dheellitirkii nolosha. Shinnidu waa la mid, jinac-duullaanku isna sidoo kale, iskana daa' wax ka sii weyn ayuu Hadraawi leeyahay, waxanu ku nuux nuuxsanayaa in si taban oo aan maangal ahayn aynu u aragno, una naqaanno noolayaashaas kale ee adduunka (innaga) inagu weheliya iyo in aanu Alle iska abuurin wax aan macne lahayn, ujeeddana ku fadhiyin, haddii taas la iska indhotirana ay noqonayso meel-ka-dhac!

Gabagabadii wuxa uu Maxamed Ibraahim Warsame ku soo gororinayaa faaqidaaddiisa maansadani **Af-ku-siran** in kayamaha cidlada ah la inagu weheliyo, ayna muhiim tahay in aan lagu samayn wixii la doono, loona qaadan in haddii aanu qof kula joogin in aan cidi ku arkayn. Wuxa uu leeyahay Hadraawi 'waa laguu jeedaa; cid aanad aqoon ama aanad arki karin ayaa kugu lammaan, kula socota, kana mid ah intii aynu soo sheegnay oo ka xishood ama ka cabsiba mudan! Qofku wuxa uu aadami noqonayaa marka uu dhowrsanaado, ixtiraam iyo xaq-dhowrna siiyo nolosha iyo noolayaasha kale, kana cabsado inta leh mudnaanta baqdinta. Mar kale iyo Hadraawi: 'halka la iska raacayaa waa halkaaas, waxaynuna maqalnaa hebel waa la galay; hebelna waa la qaataay; hebel kalena jin baa maray oo waa la derderey iyo hebel maankii baa laga qaaday oo waa la dooriyey iwm! Wuxa uu taas Hadraawi dillo marag ma doonta ah oo la cuskado uga dhigayaa dunuubta biiraysa ee lagu cadaab mudanayo ee

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

aynu caloosha ku qaadanayno ilaa iyo heer aynu xaraashnay dhirtii, iibinney ugaadhii, ciiddii, karaamadii, sharafkii, milgiihii, xishoodkii, dhowrsanaantii, dhulkii, iimaankii, diintii iwm!! Waxana halkan ku weydowdey, ku basaastay, kuna dullowdey dadnimadii, waana xilligan marka ay lumayso khaliifnimadii derejeysnayd ee aadanuhu.

Ubuc-weynta maansanda gudaheeda ayaa lagala soo bixi karaa tibaax intaas ka sii qota-dheer, marka akhriskeeda laga sii bogto, waxanay **Af-ku-siran** tidhi:

Bismillaahi oohow!
runtu aydin maahee
bal adeentideedii
oohow! ka oohow!.

Dhulku waa ammaanee
abbaan-duulihiiisow
adhi raacistiisii
ma orgaad ka tahay weli
asaraarka maantii
ka il nugul habeenkii.

Bogashada iddiisiyo
wax ka maqan asaaggii
nin ku helay il-duufkow
indha-garashadeediyo
illowgeeda badan baa
gelin qudha intaadiyo
kugu baray er'eriggee,
haddaad aammin-doон tahay
eedahaaga biiraa
aqal maaha laga galoo
arrin lagugu leeyahay.

Marba waxay aslaysaa
asal lagu xumeeyee
asliddeeda mooyee,
Arbacaan ka werisoo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantuisa)

waxay tidhi Isniantii
ku idlaatay xagashadu,
"ilbaxnimadu waa yaab
maanta iibsadeediyo
Axaddeedu badanaa!
weli waa ayaantii
lagu cunay ayaankee
immisaa ka hadhay tolow
berritiyo amaahdii
lagu qoray albaabada?".

Afo waa ninkeediyo
arbe dheelli tiri kara
aarna waa dhiggiisiyo
oori laysku dherersado
aragtida midaysiyo
dadna urur ku qaan gaadh.

Wacashada ibleyskaa
indha-beelka sidatee
dhulka obolos baa shilay,
waxa lagu agaasimey
asaroorintiisoo
erayada tax-gelintiyo
ummadaynta ficilkiyo
innagaa ka madhatoo
hadba inan qolaystiyo
magacyada ukulidiyo
alabbada fal-tuuggiyo
anigaa ku badatoo
Asma lagu xabaaliyo
werwer bay ku aaseen.

Dhal aboodi weeyoo
intatabo ma weydee
adhxday ka jiiftaa
addinkay ka tahay maya
Illinkaa fal kaga jabay

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantuisa)

cabsi bay ku oodeen.

Waa adduunyo teedii
ifafaalayaashii
aammanuun ka soo yiil.

Waa ililaheedii
agankiyo lurkeedii
waa aroosantedeedii
indhal-furashadeedii.

Marna ayro-jookhiyo
ula-dhabanta soofkiyo
amba-qadka jaantaa
kasha lulan ilaysoo
tabashada obsiisoo
ha ekaatadeedaa
af-yaqaanku seesaa.

Marna waxay ku ururtaa
agagaarka calalkiyo
raqda eegideediyo
ubbadeeda dacarta ah.
Ajo-weerarkeedaa
arammidu qunbacataa.

marka lagu akekimo
marka lagu ormeeyee
falan lagu af-duubee
marba eel ku gororee
hirashadu asqowdee
ulashadu hungowdee
asalkeedu guuree
ambisadu xidhxdhatee
babbisadu ku orisee
is-ahaanta kelinnimo
dadku wada ammaantee
odeygeedu waashee

ina belo ka taliyee
lagu amarro-qooqee
la Ilaahyo sheegtaa
la awoodo beenshaa.

Marka laga dul oooyee
asaydeedu badatee
alwadkiyo hayaaydiyo
kolba aahl ku firidhaa
axdigeeda nabadeed
lagu aammusiyaa.
Bixisada ku oloshiyoo
agaraadamteedaa
ifisadu ka beridaa.

Waa ammaaraddeedii
ardal loo qabqaban jirey.

Waa astaamaheedii
marka laga inaabsado
shimbirkeedu iman jirey

Waa awaaleheedii
Allaheedu furan jirey
runta lagu asturi jirey.

Waa arooryadeedii
al-alooosku dhalan jirey

Waa islaaminteedii
marka aadun laga dhigo

Waa abaabulkeedii
askarteeda lagu yidhi,
"xadhko harag abeesiyo
urta bahalka hoosiyo
abur beena lagu dedey
usha ba'an ku sii daa".

Waa ammuuraheedii
intixaanku saarrraa.

Waa abraaraheedii
lagu kala astaysnaa.

Waa ardaa-dhiggeedii
ninka aabo xidhatiyo
Xasan Guure odhan jirey;
"mar hadday or'orod tahay
ragannimo abkeedaa
lagu iil-bannaystaa".

Xil adduunyo waa qool
labadeeda aadka ah
waxaa laysku Aadshaa
marka labada aadka ah
midba dhinac ku aad yahay
laba dhinac ku aadaan.

Orrob lagu bariistiyo
marka eexo-dirashada
lagu gabu arbeebbiga
af-ku-siran cad loo rogo
ereygunu ku madi yahay
Alleylehe nin baa yidhi;
"arartaa gun noqotoo
kuma aaddo hawshay
dadku odhan lahaayeen
Alle mahaddi weeyaan".
dadka oof dalooshiyo
ammin baa sugaysoo
waa ayaamo jiratee,
orka gabay nin sugayow
irbad baa wax humisee
wax ku soo dar aammiin.
Anda-qaadka hubantidu
qofba wuxu ishaartiyo

idan lagu cawaystiyo
ha ahaato maahoo
fici baa ansixiyee
imminkaba garaadow
arrimaha dad lagu yahay
ha ku xadin Allow sahal.

Naftu weyska oydaa
marka aammuskeedii
cunto loogu iibshoo
waxay eersi badataa
markay iimo badatoo
fadhidga arradiyoo
baryadaa awaadhee
haddaan aano loo hayn
anafada masayrka ah
cidi kuma irdheysoo
kol hadday asturan tahay
cidi kama adkaatee
halka aayaheediyo
awaydeedu yaalliiin
alamtara fogaatiyo
abataqan ha kaga dhigin.

Isirrada gobtoodiyo
agabaynta liileed
unkiddii fal-samidiyo
abyantii dalaysnayd
alabbada farshaxannimo
halka ay ku ururtyo
wax abuur ku talax-taga
axadkeeda mudanka ah
ma abaaddadiisii,
galladdii adduunkiyo
wax-ku-oolladeedii
bilicdiyo asgogolkii
mahaddiyo ugbaadkii
dhulka lagu ilaaxidhay

noloshiyo ilayskiii
indha-korisadeedii
Allannimadu saarrayd.

Idil halabadeedii
uduggiyo cuddoonkii
quruxdiyo ilwaadkay
ugubnimo ku dheehnayd.

Onkodkiyo hillaacii
afaggaalladeedii
ashqaraarradeedii
dadka baray aftahamada.

Ulajeeddadeedii
lagu sugay abbaaraha
nafta lagu abaabulo.

Asalkiyo hufnaantii
iidaanka noqon jirey
hadba oonta lagu liqo.

Ishin-buuxsankeedii
iimaanka dhali jirey,
qumanyada afuuftiyo
ku xusuuso aynfaad.

Ergadeeda dunidii
uhu bay ka qaaddoo
arxan gooyeheedii
ka baxsaday axsaantaa
ka dhex galay ilaalkii
ka baxsaday inkaartoo,
ibo-laalankeediyo
awaydeeda gurantaa
Isha deeqi waayoo,
hadba soo ur'ururkiyo
abshirteeda fagantiyo

aayeheeda jiitiyo
idifkiyo rifnaantiyo,
afkan sii balwanayee
hadba idhan durkinayee
ilko sii qor-qorayaa
nafta aamminkeedii
anfariir ku dhaliyee,
Aga! Agal nin yaabow
addinkaa deg-degayee
haddaan Aadan soo noqon
Aga! Agadal maantaas
Aga! kale ku doon-doon.

Aafadaada mooyee
dhulku iin ma yeeshoo
waxay eersanaysaa
dadka alamsigiiсиyo
Insi iyo Jin weeyoo
laba-aabbudhkoodaa
asaddihinta keenoo
garashada ablowdiyo
Gudin jecel abaartaa
marba aag bannaysoo
erigo'an ka yeeshoo
ufadiyo dabayshiyo
omoskiyo basaastiyo
waxa umal hadhsanayaa,
waxa uumi shidayaa
waxa oon ka hurayaa
waxa oog ka baxayaa
waxa olol ka kacayaa
waxa uus ka hirayaa
waxa baas ka urayaa
waxa eel ku da'ayaa,
ruqa udubbadeediyo
arradkeeda buuxaa,
ololaha birtaadiyo
hubka agabarkiisiyo

aragtida hunguriyo
ambadkaaga weeyaan.

Dabashada Atoorkiyo
qalashada ugeybkiyo
ummul-raaca maqashiyo
waxa dheri olkamayaa
waa abaydinkeedii
lagu cunay amaahdoo,
naca aynabkaagiyo
argagixisadaadaa
urugada ku dhaliyoo,
waxa damal ab-guuree
la engegey harraadkee
berkeduu asqeeyeen,
waxa lebi agoonee
ehelkiyo bahdiisii
olloggii ku xeerraa
laga guray unuunkee
cidla' keli ku awdalaa,
jabka eleledkeediyoo
axda geedka dhacayaa
isir nugul damqaayoo,
boqol-eefiddaadiyo
aabigaaga waxa lumay
nin og baa xusuustoo,
hadba waxad abbaartaa
barta lagugu eediyo
godka ooda-rogankoo,
Carra Edeg haliilow
ayax baad ku noqotoo
Illashada hammuuntiyo
ardi baad ku gadatoo,
ahminkeeda nuurka ah
ababkeeda naarta ah
okholaad ku shubatoo,
Arroweeladaadaa
ku addoonsanaysoo,

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

waxad tahay af-madhan-diid
abxaddiisa gaalka ah
weliigis la iidoo
dhulka arah ku joogoo
hadba ubaxa laaciyo
aslantiisa diirtoo,
urtadiisa dabadeed
ku abqaala ciiddoo
uskagaynta mooyee
abdo kaama dhalatoo
waxa eel dul-yaalla
waa areebadaadee.

Mar awoowihiisow
mar ayeeyadiisow
waa abaal-gudkaagii
Rabbi kugu aqoon jirey.

Waxad tahay arkaa-qaad
ibtilooyin badanoo
marba Saar eryanayoo
hadba aafu dhabatiyo
ololayso kicisoo,
mahad lagu idlaysiyo
marba deeq af-rogayoo
axankiisa cunayee,
ha ku eeran bixisada
marba lagu agdhigayee
ajashaadu sudhan tahay.

Dadku waa ab culus yahay
ohli maaha weelkiyo
lagu rido alaabtee,
ha addoomin garashada.
Waxad tahay ugaaskii
hanashada adduunkiyo
ifka loogu hiishee,
ha la biqin awoodaha

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

lagu furo albaabbada
xujadoodu adag tahay,
axdi baa ku xidhayee
magantaad ka oday tahay
marti adigu haw noqon.

Alkun laga war-qaatiyo
murti lagu ul-goostiyo
waa adduun sarbeebo ah
waa abuur wacdaroo badan
waa astaanta hirashada
waa abbaarta xilashada
waa ilayska barashada
waa aqoonta gudashada
waa ammaan-ku-sugashada
waa Ilaah-ku-garashada
nafta lagaga eed baxo.

Asli weeye raarridan
waana amarro-weyn tahay,
orgobaynta hororkiyo
gudmo lagu ugaadhsado
adyad looma soo rogin.

Idan bay ku joogtaa
duluc iyo ujeeddiyo
ahab bay ku tahay duni
eray bay ku timi qudha
misna lama astayn karo
erayadu ma koobaan
Alleheeda mooyee
af tirshaana maba jiro.
Sirta unugyadeediy
alifkiyo ya'deedaa
hadba sii ekaadoo
dadbanaa aloolkiyo
abjedkeeda dahaa baa
marba adag gashanayoo

Ibaheeda sudan baa
marba aasan dhalayoo
waxa aadmi garan karo
ibir madhan ka dhigayoo
indha-daalis weeyaan.

Taxanaha arooriyo
udbaheeda saantaa
wax aqooni hubisiyo
waxay eegmo baratiyo
ino way ka badan tahay.

Nin ku ayni dhaafiyo
qof ayaamo milicsaday
oommanuu ka joogaa.
Orod laguma jiidhee
axadhkay ku tahay samo.

Ifafaale mooyee
kol haddaan oddorosyada
berri alabbadeediyo
runtu lama awaalka ah
sina lagu ogaan karin.
Wax-aqoolka taladiyo
fulintiyo awoodaha
ta ahaata weligeed
cidi oolin karin taas.
Way ka ood shishaysaa
ardaygeeda waagiyo
nin aroorta sugayoo
nin aflaxay tin kama jarin
nin irmaanta qaadiyo
axad jiraba waa been
afartiisa weedhoodh.

Isa siinta taadiyo
anigiyo anaa huba
runtu kuma idlaatoo

ikhtiyaarka gaarka ah
cidi kuma ahaatoo
qof iskii is-mahadshaa
maba jiro adduunkee
asalkeeda garashada
ha ka dhigin ogaalkaa.

Haddii looga awr-dayo
sadarrada agnaanka ah
lama helo asaaskee
waxa lagu ilaashaa
isir-barashadeediyo
wacad oofinteedaa
ayaheeda weligaa
hanashada ku eel-saar.
Oogsigeeda faralka ah
xaajadeeda ugubka ah
lama aragta kowda ah
ku arrumi xadkeedii
marba loo akhriyi jirey.

Ma irmaana weligeed
igadh maaha yu'ashada
lagu ibo-salaaxee
marka ay asooshiyo
markay uurka leedahay,
ilma-rogashadeediyo
ku baxnaani iimaan.
Samaheedu waa iib
ha amaahan teedoo
oogadeeda waxa yaal
ha ku urursan boobkee
oggolaansho weydii,
asturkeeda mooyee
yaan ayaanku kaa noqon
furashada ab-guurka ah.
In ka gooso mooyee
ha ku agagas dheeraan.

Ashkir weeye qurux badan
inannimo carteediyo
ugubkay ku tahay shay
araggay ku wacan tahay
afka laguma gaacshee
indhahana wax kaga guro.

Wuxu waa adduunyoo
lama sudho agtaadee
waa la aakhireeyaa.

Way ammaano jeceshahay
waanay eeso badan tahay
ma illowdo godobaha.
Ashtakoojinkeedaa
fara badan ayaantay
ka lahayd afeeftoo,
eedaheeda lama galoo
utunteeda lama xigo
aanadeeda kugu maqan
nafta laguma aammino.

Abhinteeda badatiyo
ergadeeda maragga ah,
ayol laguma gees maro,
denbi-oogiddeediyo
aarsigeeda lama sugo.

Indho lagu xaqijjiyo
runtu aragga maahee
aaminkeeda weeyaan.

Dhulku Aayad weeyoo
lama oga xogteediyo
arrimaha sirteedoo,
xarumaha aboorkiyo
aqallada dhalleydee
shimbiruhu ka oriyaaan

agaraadam maahee,
waa amuumiyeeyaan
Dhagaxiyi aleeluhu
dhego awdan maahee
aammuskay ku nooshahay
waxa dhacaya ku ogtahay,
eegmaday ku tahay ruux,
waa ammuur ku dagasho ah
lagu dayo qof aadmiya.

Isa-sudhanta kayntiyo
aydu maaha keligaa
ooshu waa naf iyo reer
ummad baad dhex joogtaa
amarkeedu culus yahay
agahaagu waa duul
isha ba'an ka saahidey.
Lama uubateeyee
yaan asluubtu kaa lumin.

Wax ka awrran baad tahay
habka Eyda dheretee
haki ababa'daadiyo,
afar-qaadka kibirkiyo
alalaaska nacaska ah.

Ummushooda huruddiyo
abi-xoorta dhalatiyo
ubadkooda kala quban
ashaal! ka aashaal!
addimmada ka dhawr-dhawr.

Awrka qooqay jinacyada
waa abeer ku carashee
alalooska hawlaha
ha ku ridin amaagguur.

Bullashada amuurkiyo

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

xerta alabaskeediyo
ardaydooda shiranta ah
nabaddooda eexee
cagta aayar dooh-dooh.

Mulacyada arooska ah
colka inan-la-yaalaka ah
ooryahooda diibka leh
kal-amaarka shalanqada
nafta idibilkeediyo
uunsigeeda baaqa ah
ha ku yeedhin uugaan.

Dhirta oday xidaariyo
awliyaa ka dhalatoo
waa akhyaar la moog yahay.

hal-abuurro magaciyo
waa abwaanno qaarkood
laga qoro af-tahamada,
dadka way in garataa
qofka waw abtirisaa
ka ilaali dala'siga.
Afka lagu xubeeriyo
ixtiraamka kula hadal.

Ahlantaa xasilisee
ha ku uur-samaatee
ehelimo ku xadantee.
Yaanay oodda kaa rogan
Isha yaanay kugu gabin
yay afkeeda kugu xaman
bahal yaanay kugu odhan
axmaq yaanay kugu qorin
yay asaasaq kugu tolin.

Arlo lama maleeyoo
isirrada dad weheshaa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

wax imbiiga maahee
ku aqoonso qirashada
aayadaa ku soo degey.

Edeb baa hor joogtee
usta! Yaanay kugu hodin.

Ka ka urursanaadee
anshaxiisa jira noqo.
Abdo kuma shidhaystiyo
dadna looma ooyaa
arag lagu xasuustaa,
yaanu eersi kaa geyn
arrimaha xuduudka leh.
Arxankaa garaabee
doqon baa la cedaa
yaan axsaantu kaa madhan.
Igmashada dadnimadiyo
ku dhex joog aloosnaan,
amranaanta kula dhaqan.

Dadku waa addoomoo
lama siin awoodaha
Alle lagaga maarmee
keli lagu ahaadee
ha illaawin baqashada.

ADDUUNYADU WAA BESTEED

Maansadan magaceeda ayaa xambaarsan oo soo koobaya macnaheeda iyo nuxurka hogga ay ka hadlayso. Wuxuu magaca maansadu tilmaamayaa in adduunyadu la dhiillaysan tahay tabaaloooyinka badan ee maalinba maalinta ka danbaysa ku soo kordhaya. Wuxuu ay maansadani dadka u soo bandhigaysaa dareen werwer-sideen ah oo ka soo jeeda eel iyo aafaooyin halis ku haya nolosha iyo noolaha. Waxanay dhinaca kale maansadu soo gudbinaysaa fartiin ku saabsan iftiiminta dhibaataada lafteeda, halka ay ka soo jeeddo iyo in aan maanta cidina u gacan banaanayn

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

furdaaminteeda oo laga sii jeedo ama wax kale lagaga foogan yahay. Wuxuu ay maansadani soo baxday 20/06/1997.

Beydadka ibo-furka u ah maansadu waxa ay ka hadlaysan awoodaha, baaxadda iyo sifaadka Alle iyo sida aanay garashada qofku u soo koobi karin, waxanu Hadraawi sharraxaad kooban ka bixinaya beydadkaas, waxanu ku bilaabay: 'Ilaahayow haddii uu gabaygani xaq yahay oo maansadani run tahay, waxaan u idhi sida ay u taallo, anigana igama iman oo waxa ay ka mid tahay deeqahaaga aad iigu yaboohday'. Ujeeddadu waa in garashada qofka iyo inta ay aqoontiisu gaadhaa aanay male ku soo bandhigi karin awoodaha Alle, baaxaddiisa iyo sifaadkiisa. Alle waxa uu leeyahay deeq iyo dembi-dhaaf is-huwan, deequhuna dhadhan ma yeeshaan haddii aanu dembi dhaafku ku lifaaqnayn. Wuxuu habboon in la aqoonsado in inta uu addoonku u baahan yahay in cid bixisaa ay jirto, cid dhaafaatana ay jirto inta uu sameeyo ee denbiya, khalad ah ama meel-kadhaca ah. Labadaas oo isu dheelli tiran ayaa jira oo Alle bixiyaa, taas ayaana lagu negi yahay, laguna xasilloon yahay oo ifka lagu daaqayaa. Rajada beydadkan ku jirtaana waa in uu Alle Denbi-dhaafe yahay, Raxmadduna waa Deeqdiisa. Alle waxa uu wax u hayaa (bushaaro) addoon quus taagnaa oo hawl adduuni gebagebo iyo cidhiidhi ku hayso.

Haddaan idhi Boqorkayow
waxaan idhi Boqorkayow
Allow barashaan ogeyn
intay tahay baaxaddaa
qofkuna badow buu ka yahay
inuu kugu soo ban-dhigo
bayaannada aan fogeyn.
Bishmaan u daraandarayn
inuu boqolkaaga magac
intuu Bisinkaagu yahay
ka sheego wax aan badnayn.
Waxaad tahay gun iyo baar
ballaadh iyo deeq mug weyn
waxaad tahay beer janna ah
waxaad tahay baarri faxan
intaad bixisaa raxmad ah
intaad burisaa raja ah

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

intaad hanataa ka badan
baxaalliga hawl adduun
wax-beelka intaan hurayn
bushaaro hayaad u tahay.

Saddexdan tuduc ee soo socda ayaa wawa ay tilmaamayaan inuu Alle yahay baahi-laawe, waxanay taasi sugaysaa inta abuuran in baahidoodu ay Alle tahay. Mar haddii aanu Alle baahi lahayn, wawa run ah in uu isagu ka jawaabi karo baahida inta kale.

Waxaad tahay baahi-laawe
Adduun wada baahantiisa
waxaad tahay baahidooda.

Ilaahnimada Alle iyo kelinnimadiisa wawa xaqijinaya abuurtiisa sare iyo hoos, hore iyo dib, midig iyo bidix, bari iyo bogox, kor iyo kal, sir iyo caad, sal iyo baar adduun weynaha iyo inta ku nool halkii aad ka daymo-milicsato. Adduunyadu waa muraayad laga daawado mucjisooinka iyo awoodaha Alle lagu helo, laguna garto ee lagu aqoonsado jiritaankiisa iyo abuurtiisa dhammayska ah. Beydadkan soo socda ayaana taas tilmaamaya oo ka tibaax bixinaya iyo weliba in aanu qofku haysan xujo uu maanta ku marmarsoodo iyo sabab uu Ilaahay ku garan waayo, kuna rumaysan waayo. Wawa kale beydadku soo bandhigayaan in qofka boqortooyada Alle ka biqi waayey, kuna xisaabtami waayey ama u hanqal taagey iyada ee hungureeyey aanu ka talin nabad gelyadiisa iyo badbaadadiisa if iyo aakhira labadaba. Halis badan buu qofkaasi daaqayaa, adduunkana ku xasili maayo, aakhiran way kaga sii daran tahay!

Ilaahnimadaada buuxda
qof waayey ma baadi-doonin,
rugaa Boqortooyadaada
qofkii u bal-reebiwaayey
ma xeerin badbaadadiisa.
Xuduudka baddaada caaggan
qof tiigsadey baylah weeye.

Sida beydadkan hoose muujinayaan sida keliya ee Alle lagu aamini

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa).

karaa, laguna xasili karaa waa in isaga (Alle) kelidii laga baqaa.

Kulaylka buruuddadaada
sharkaaga badheedhka dhiirran
baqaa lagu aaminan.
Burjina Adigaa ku sugar
awoodaha baaca dheer.

Maansadan inteeda hadhsani wawa ay ka hadlaysaa, kuna saabsan tahay ujeeddo qudha oo ku xiddhiidhsan adduunyada iyo sababaha loo sameeyey, sida in jiritaanka Ilaah lagu rumaysto iyo in qofka aadamiga ahi naftiisa ku rumaysto. Wawa marka laga bilaabo beydadka soo socda ilaa dhammaadka maansada lagala soo dhex bixi karaa tibaaxo ku saabsan in adduunyadu tahay goob noolaha, gaar ahaan dadka uu tartan kaga dhixeyyo, beretankaas oo ah mid wax lagu qaybsanayo if iyo aakhiraba. Nolosha iyo adduunyadu waa biyo-dhiijin u jihaysan oo lagu bilkeedayo, looguna duur xulayo aadamiga, waxana qofka la siiyey awoodo la doonayo inuu naftiisa ku imtixaano, kuna ogaado inta uu ku gaadhi karo kartidiisa qofnimo. Wawa qofka la siiyey awoodo qimo leh oo wax weyn samayn kara haddii aanu si khaldan u ugu adeegsan.

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) wawa uu tilmaamayaan in inta adduunyada guudkeeda saaran ee Alle abuuray ay maanta wada weydeysan yihiin (caataysan ama macaluulsan yihiin). Cid waliba waa naf-la-caari, waana la wada surbacaadsan yahay oo wawa la taagan yahay khaatiyaan! Wawa fajac iyo yaab ku sugar noolihii geyiga sinji kasta iyo nooc kasta; caddaan iyo madow, gaalo iyo islaam, dad iyo duunyo, xayawaan iyo cayayaan, in bog ku socota iyo in baal ku duusha, cirki amma sagalkii iyo sitaacii daruurihiisa, dhulkii iyo kaymihiisa, bad iyo webi, baad iyo biyo iyo noloshii oo dhan! Cid waliba waa midab doorsan tahay, cid waliba waa dulleysan tahay ama dellegan tahay. Intaasiba wawa ay dhacday sida beydadkan maansaduba iftiiminayaan markii bini aadamku uu tiisii gudan waayey ee ka gaabiyeey ama gabayba. Dadnimada, diint iyo anshaxu waa xadhkaha lagu xakameeyo hunguriga, ilaa taas la helana ma suurta gasho in qofku is ogaado, is bilkeedo ama is tijaabiyo. Adduunyadan maanta dhiillaysani wawa ay ahaan jirtey sida abwaanka maansaduba tilmaamayo goob il-qabatin leh oo deegaanteeda, hawadeeda iyo xoolaheeduba isha buuxinayaan oo sureer iyo qurux ku cammiran.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Waayo ayaa hal-abuurku leeyahay waxa ay ka nabad galeen hunguriji bini aadamka. Xooluhu way qurux badnaan jireen, waayo waxa ay heleen ragannimadii bini aadamka. Is garashadii bini aadamka ayaa wax kasta ka dhigaysey wax bilic iyo ilwaad leh. Waxa la xadhkeeyey hunguriji, waxana la wanaajiyey noloshii. Waxa la badbaadiyey, la daryeelay oo la ilaalinayey nolosha iyo noolaha. Isu dheeli tirkaasayaana abuurayey quruxdaas iyo qiimahaas hore.

Waxa uu abwaanku tilmaamayaa in maantana dhibaatada muuqata uu mas'uul ka yahay bini aadamka oo ka baydhsan gudashada xilalkii iyo ujeeddooyinkii loo abuuray amaba ay gacantiisa ka baxeen, waxanu ku bahaloobey noloshii oo iyana isagii (aadanihii) ku bahalowdey, kuna ibtilowdey! Mushkilad weyn oo halis ah ayaa waxa uu hal-abuurku u arkaa xaqiijo ka cararka faraha badan iyo run saluugga xooggan ee soo kordhaya ee dadka, kuna saabsan nolosha iyo noolaha, iyo xidhiihada u dhexeeyaa soohdimaha seerayaashooda kala duwan.

Albaab-hunguriyed ayaa furmay (wershedaha waaweyn), waxana qofkii aadamiga ahaa loo sameeyey boqollaal baahiyood oo xad-dhaaf ah oo joogta ah, kana soo fatahaysa wersheddaas xiimaysa maalin kasta, waxana qofku awooddiiisii kaga jawaabi kari waayey baahidaas iyo balwedihiisa, dabadeedna waxa ay taasi sababtay inuu si khaldan ku doono ka jawaab celintii baahidiisa iyo tabashoooyinkiisa ibtilaysan. Si uu qofku u hoggaansamo waxa la abuuray qalab iyo farsamooyin lagu baraqsugleynayo naftiisa, dareenkiisa, dadnimadiisa iyo diintiisa, lagagana indha-saabayo garashada xaqa loo abuuray iyo gudashada xilka uu leeyahay. Ka dibna waxa la sameeyey hababkan siyaaso-dhaqaale ee nahnahda iyo arba-arbacaynta ku sar go'an, waana siyaasaddan siyaasadaysan, khiyaamadan dabbaal-joogteysan, xadhkaynta, yeelashada maanka qofka iyo la wareegidda isaga noloshiisa, dhaqankiisa, dhaqaalihiisa, yiqiintiisa iwm. Waxa qofka laga dhigayaa qalfoof u nool afkiisa daloola oo keliya wixii uu gelin lahaa! Waa tan ta keenaysaa dellegnaanta iyo baal-qoyanaanta nololeed ee laga qaylinayaa. Waxa maanta basar xumida ama baalinimada iyo fool xumadu ka muuqataa dunida oo dhan; waxa ay ka muuqataa ciidda, dhirta, hawada, daruuraha, badda iyo xoolaha. Waxa basaasta iyo darxumadu ka muuqdaan bini aadamka korkiisa, hugiisa, hoygiisa, jaahiisa iyo docdiilaga eegabal! Qofku waa cadceed la nool aan ku xisaabtamin tagtadiisii hore iyo timaaddadiisa soo fool leh midna,

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

waxanu ka fekerayaa joogtadiisa maanta oo keliya iyo sidii uu cadceedda u ridi lahaa. Waxa uu ka sii durkayaa runta, waxanu u sii durkayaa hunguriga iyo damaca. Maalin walba waxa uu ku sii libdhayaa, kuna sii fogaanayaa u fara baxsashada xumaanta iyo sharka.

Haddaba si uu uga jawaabo baahidiisa maalinlaha ah ee aan xuduudda lahayn waa in qofku helaa malaayiin lacag ah. Si taasi ugu suurta gashana, waxa uu ku dhaqaqaqa in uu xatooyo sameeyo oo wax is hor iyo daba mariyo ama wax musuqmaasuqo oo wax is-dhaafdhafin ku adeegto, inuu been iyo khiyaamo ku kaco, inuu maandooriye iyo mukhaadiraad iibyo, inuu wax boobo ama wax dhaco, inuu wax dilo oo dhagar galoo, inuu xayada iibyo, inuu xishoodka iibyo oo baryootamo ama shaxaatamo, inuu sharafka iibyo, inuu runtii been ku amaahdo, inuu xaqiijabaddil dhaafsado, inuu xaraasho iimaankii, milladdii iyo diintiiba iyo wax kasta oo kale oo uu kari karaba.

Waxa soomaaliya ka dhacda in ugaadhii iyo shimbirihii la iib geeyo, in xoolihii dheddigga ahaa ee caloosha ilmaha ku sidey ee iibka ka caagganaa suuqyada lagu xaraasho. Waxa uu Hadraawi tusaale u soo qaadanayaa in xitaa la dhaafay hadda iibintii dhirta (dhuxulaysigii) oo la gaadhey in la iibyo ciiddii, guruuruxii iyo dhagxaantii. Ugaadha iyo xayawaanka intii ka baxsatay suuq-geynta iyo iibintu waxa ay waayeen meel ay ku gabbadaan, meel ay ku noolaadaan iyo si ay u noolaadaan, dabadeedna waxa ay ka qaxeen dhulkii ay ku noolaan jireen. Waxa uu abwaanku tilmaamayaa in baahida casriyeysani ka dambayso in lagu qamaamo, loona yaaco sidii riyo dhaameel loo ruxayo dhulkii buuraleyda ahaa, iyada oo laga raadinayo macdan, dheemman, luul, betrool iwm.

Fikirka iyo adduun-aragga maanta ee hunguriga iyo hamuuntiisa salka ku haya ayaa waxa ka dhashay tabaaloooyinkan ay dunidu la ciirciirayso, besteedna ay la tahay. Hase yeeshi waxa uu hal-abuurku soo bandhigayaa in ay weli runtii jirto oo ay dadka mudduci ku tahay oo ay qof kasta faraqa u shudhan tahay, sidaas foosha xun ee aan maangalka ahaynna aanay dunidu ku sii socon doonin. Waxa maansooluhu ku qanacsan yahay in arrintu ay laba midkood noqonayso : 'In jarka laga daato oo rogmasho timaaddo ama in la isku dayo in dib loo laabto'. Waxa uu Maxamed Ibraahim Warsame qabaa in aad looga durugsan yahay,

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

loogana fogaadey dib u noqoshada lafteeda, haddii la isku dayana in loo baahan yahay in loo maro dhibaatooyin iyo hawl badan, hase yeeshree wawa in dib loo noqdaa ka roon tahay oo ay dhaantaa rogmashada iyo ka qubashada Jarka Hooggaa ee maanta dushiisa lagu weehanayo ee la dul tuban yahay! In jarkaas laga daato waxa ka fudud in la is dhiibo, waayo Alle waa Denbi-dhaafe naxariis badan oo haddii loo soo noqdo wuu fududaynaya, waanu debcinaya halaagga jira. Maansadan qayteedani wawa ay hoosta ka xarriiqaysaa in ay habboon tahay in la ogaado in aanu qofku weligi ku jiri doonin dhuun dhuumasho iyo marmarsiinyo, xaalad kasta oo adag oo uu maanta ku sugaran yahayna, ay mar walba tii ka sii cuslayd sugeyso. Wawa alaabka u taagan runtii nolosha, xeerkii abuurta, maxkamaddii Alle iyo xisaabteedii! Wawa arrimahan si fiican looga sii bogan karaa marka loo sii gonda-dego ee la dhuuxo beydadkan soo socda ee maansada **Adduunyadu waa Besteед** ilaa dhammaadkeeda.

Adduunyadu waa berdaan
runbaa la bog-dooxaya
dadkaa la bilkeedayaa
higsigi baradeeda nool
waxaa lagu beegsadaa
baxnaaniyo toogo-hayn.
Boqolkuna waa jiraa,
naftana ballankii ka yiil
haddaan lala beretansiin
waxaa lagu beegmaya
bayuuraha aan hambayn.

Hadday tahay beri-samaad
ta baasina way ag taal
haddaan laga baydhsanaan.

Dhulkana bidixlaa ku nool
waxaa jira beenawaas
ibleyskuna waa bakhayl
bahdiisuna waa yiciis,
balway ku hor qaadayaan
bustay kugu laabayaan

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

wedkay balag saarayaan
hadday buro kaa helaan
waxay kugu badhi furaan
dharaaraha baane jiro
Belaayana way guddaa
bariisana way dhacdaa
haddaan laga sii bed-qabin
waxaad ku baraarugtaa
beentaadu runtay necbayd.

Barwaqaqo markay hayaan
hadday isa sii bidaan
baxdowga markay yihiiin
hadday isu sii bogaan
addoomuhu ways bulaan.
Waxay cadho biirsadaan
waxaa lagu sii badaa
xanuun iyo boogo kale.
Hadday isa sii baraan
inay berri sii cunaan
banbaaniyo xaaja guud
haddii baga loo cuskado
bulshiyo wada doonistii
qof iyo wada buul dhis tahay
yiqiintuna bowsi tahay
nin iyo keli loo bokhrado
hiyigu kala baadsan yahay
bartii qof yaqaan hungow
bil-khayrtuna way fog tahay.

Markay naftu baadi tahay
haddaan bahal kuu sanqadhin
cabsida bixisaa ka weyn.
Hadduu qofku been dugsado
baqaa lagu xeerayaa
bahduu ka curyaamayaa
wax baydadiyaa eryada
cishaba babbisaa hor taal.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Waxaa ku bannaan runtii
waxay u ahayd ku beel
dhankeedana bayr ka qaad
inay tahay baahi diid
haddana yidhi baadi doon
halkeeda wax buuxin kara.

Berruu ka saluug-qabaa
bursuu ku xujoobayaa,
duruus u habee baryada
beybeysiga hawl ka dhigey
bishmaa ka calaacalsii
sengii fanay booddo-waal
xumaanta u beer-nuglaa
bahaynta ku caado goo
shan baabbaco hoo ku qaad
idaa gudhay loo baqee
xanjiyo xabag loo badbadi
haddana balawaas ka qaad
busaaradi waa halkii
hungaa baradiisa taal.

Cishaba filan-waa ku baah
cishaba garan-waa ku biir
saqaa dhexe baaq u yeedh
canaan ka bariisan waa.

Belaayo waxay tustaa
markuu isa sii barkado
inuu weli sii baxsado,
Baraadla' usii galgalay
qallooc isu sii barbari
bidaartana sii arradi
wanaagga ka baali noqoy
intii bilan sii illow
buddiisana sii gorgori
waxyeellada sii bogbogey
adduunyada baylah mood

runteedana boob ku waa
dhabteeda bannaysan waa
dhibteedana baajin waa
badhaadhena ciil ku waa
walaacana baan ka waa
badbaadana meel u waa.
Naftana biya-dhijjin waa
dharaarna is baadhi waa
kashana boholoyow ka waa
badheedh lagu sii hubsado
hiyiga barakaysan waa
hankana ku barooran waa
haddaan baqe fuushanayn
inuu yahay buur ku diid
dareennada boorta neceb.
Guddoonsey is been-farriin
badroolka inuu ku sugo.

Bisaylka hadduu qof diido
biraynta ku faani waayo
bakhtuu uga sii socdaaye
hadduu qofku bayda-goosto
inuu bini-caashaqiisa
ku baayaco geeridiisa
baraar adhi baa taqaan.

Xalaashiyo buunigeeda
haddaad u buseeli weydo
bogsiinta ka raadi maaha
wixii lagu sii bukoodo.
Xumaantuna waa basari
naftay bilic-guurisaa
bidhaantuna maaha ruux
haddaanay lahayn burhaan
badh kaa maqan baad la'dayah.
Bassaastuna waa qalbiga
kashaa laga baal qoyaa,
intaas ha ka dhaafin baal.

Waxaa isu soo bulladay
 bugaanbugihii wakhtiga
 bilaash-jeceshii casriga,
 bulaanbuliyey tumeen
 dadkuna budulkooda raac
 siyaasina beel ku dhoof
 dantiisa ku baadi doon
 ku baaji xilkay lahayd
 sidii goray baar-caddee
 ballaadhsiga diin ka dhigey
 baxnaanada sii adkee
 hilaadaha sii burburi
 bawaarkana sii ulee
 bilaale ka qaad yaraa
 cishaba huri duur belbela
 billaawaha sii casee
 Billaahida sii xasee
 buskeeda ku sii xabaal
 biliiliqo sii dhudhum
 baruurana sii fantee
 awaalaha sii basaas
 sidii buro soo noqnoqoy.
 Markay barar fuuqsadaan
 sidii dibi bey madow
 hadday u banaaxiyaan
 badhyaa cune jeer hungow
 xaqiqada boodh ku laac.

Adduunyadu waa besteed
 nin biima ah baa khatalay
 hub iyo buntukh loo shushubi
 sidii bulay loogu hees
 intii ba'an laysu dhiib
 dalaal lagu beer-caddaa
 qof iyo baradiis is cune
 bariidada laysla waa

Wuxuu Boqorkeedu yidhi

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

wixii bido meel u yaal
 Ilaah bixiyaa ka dhow
 bushaarana way jirtaa.
 Hadday falaw baaban tahay
 Banaanadiyaa xaslada,
 hadday bili doorsan tahay
 baftiyo qurux baa u taal,
 hadday tahay biir aja ah
 caway ku ballaysan tahay,
 bar-laawe hadduu didsaday
 barbaar gudan baa u nool,
 hadduu Baqal-fuul gurguray
 Baroor faras baa hidda ah,
 hadduu Badhax-miis ku dhalay
 runtaan la biyeyn karayn,
 nin baydhsadayow dan guud
 waxaa jira baadi-doon,
 af booli wixii ku maqan
 col soo bedayaa ogsoon,
 badraanno hadday jiraan
 barqaa lagu waayaya
 hadday wada baarqab tahay
 wixii dhacay geed berda ah
 fircoonnada baaxad dumey
 beryii tegey baa hubsaday,
 dhufaanna bir waa yaqaan.
 Hadday wada P.M tahay
 buruud kiciyaa dul yaal,
 waxay bohol jiidhayaan
 libaax bulbulaa ku jira,
 in baal sidataa dahsoon,
 in baabbacalaa digtoon,
 dhashii Beder baa xidhixidhan
 biddena camalkiis u daa.

Maxamed Ibraahim Warsame waxa uu iftiiminaya xalka iyo furdaaminta dhibaatooyinka jira, waxanu u arkaa in loo baahan yahay af-gembii nololeed oo qoto dheer oo dhab ah. Waa is-beddel guud oo lagaga

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

guurayo noloshan maanta ee indha-sarcaadku keenada u hayo ee hummaagga iyo beenta ku salaysan, isbeddelkaas oo ah mid dib ugu noqonaya dhaqankeennii, dhaqaalaheennii, aqoonteenennii, yihiinteenennii, qabitaannadeennii iyo sharafkeennii. Waxa uu abwaanku ku nuuxnuuxsanayaa haddii wax la wada hagaajin lahaa in ay dhibaatadu yaraan lahayd. Waayadii hore waxa ummadda inteeda badani isku aragti ka ahayd, isku si loo wada macnaysan jirey faraqa u dhexecya iyo waxa ay kala yihiin xumaanta iyo samaantu. Muran badani kama oognaan jirin kala saaridda ama kala sooca labadaas, loomana kala jabi jirin labadaas ee mar walba inta samaanta u taagan ayaa badnaan jirtey. Waxa uu abwaanku tilmaamayaa in maantaba ay jiraan dad wanaagsani, hase yeeshay ay yihiin qubane aan habaysnayn ama midaysnayn, lahaynna gole iyo fagaare ama dallaayad isu keenta, iskuna xidha talada iyo tusmadooda. Waxa kale oo Hadraawi tilmaamayaa inta xumaanta u taagani in ay iyadu ku midaysan tahay mar kasta in aanay waxba la yeelan cid kale oo wax kale (wanaagga) u taagan, waxa keliya ee waddanka ka dhacaya ee la isku haystaana ay tahay aniga ama annagaa ka badsanayna inta kale sed-bursiinyo ahaan. Inta xumaanta u taagani gole ayay leeyihiin, mana oggola in ay ciyarta ka dhex muuqato oo ku soo biirto cid wanaagsani, intaas xumaanta jecelina way ku midaysan tahay xumaanta samaynteeda ama sidi loo samayn lahaa ee ay xumaani u dhici lahayd.

Waxa uu abwaanku tusaale u soo qaadanayaa in marka qofku ka soo boodo xumaanta ee uu soo naco, kana soo wayiigo golahaas xumaanta lagu hayo aanu helayn golihii kale ee samaanta ee uu ku eeran lahaa kuna biiri lahaa. Arrintani waxa ay dad badan dhaxalsiisaa in qofku dib ugu laabto golihii xumaanta ee uu markii hore ka soo caal-waayey, waayo sida abwaankuba iftiiminayo waxa xaqqiyo ah in aanu qofku kelidii is-bixin karin, is-kaafiyi karin, kana maarmi karin in uu cid kale wax la yeesho, waxna la wadaago, waayo baahida qofka ayaa khasbaysa lagama maarmaannimada inta kale la noolaanshahooda, wax la wadaaggooda, la sheekaysigooda, kaalmaysigooda iwm.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

RAG SIYAASI WADA NOQOY

Maansadan waxa lagu tiriya tixaha ugu muhiimsan siddeedda maanso ee danbe ee Hadraawi. Waxa ay maansadu ka hadlaysaa arrin muhiim ah oo ka soo jeedda baahi i taabo leh, si muuqatana uga dhex aloosan bulshadeenna maanta, waana ammuurta ku saabsan kaalinta ragga, gaar ahaan aabbaha ee ku waajahan waajib gudashada iyo xil-dhismeedki qoyska iyo bulshada.

Maansadu waxa ay tilmaamaysaa in kaalintaasi maqan tahay oo raggii ka gaabiyey ama kaba baaqdayba! Abwaanku waxa uu sharxayaa kaalintaasi ragga ee maqan, waxanu iftiiminayaa in noloshu ay ku dhisin tahay laba tiir oo isku dhidban, isna kaaba, waana ragga iyo dumarka. Si haddaba ay noloshu u jirto, macnena u samayso waxa loo baahday in labadu (ninka iyo afadu) ay kala yeeshaan xilal iyo waajib-gudashooyin kala cayiman, kala muuqda oo kala magacaaban, kuwaasoo iyana u baahan isla qabasho, is-buuxin, is-kaabid iyo qofba tiisa oo uu ka soo dhalaalo inta uu karaankiisu gaadhi karo hagrasho la'aan.

Maxamed Ibraahim (Hadraawi) oo taas sii amba-qaadaya: 'Kaalintaasi ragga ee maanta maqani waa hoggaaminayaa eelka iyo ibtilada ka dhashay ee maqnaantu keentay, taas oo ay ugu weyn tahay (buu yidhi) indha-beel ku yuurursada oo haleela dumarkii iyo ubadkii. Sida arrintani ay u saamaynayso qaab-dhismeedka qoyska iyo guud ahaan bulshada iyo sababta ay kaalintii raggu u maqan tahayba, waxa si wanaagsan u sii saafaya, lagana sii bogan karaa marka la sii guda galoo maansandan **Rag Siyaasi Wada Noqoy** iyo maansada kale ee ka sii danbaysa (Anuunbaa Hooyadaa ah).

Rag Siyaasi wada Noqoy waxa ay soo baxday 14/03/1998, waxana tuduca ugu horreyyaa uu ka tibaax-bixinayaa in gabayga, maansada iyo suugaanta laga qoro, lagana soo dheegeet dadka waayihiisa, noloshiisa, waxa dhibaatooyin haysta, sida looga bixi karo (xalka), halka loo jihaynayo, waxa la farayo iyo xaqqiyooyinka dadka dhex yaalla, waxa fool xumo ka dhex ilma-roganaysa, sawirkha foosha xun ee ku arooraya iimaha iyo goldaloolada qofka iyo runnimadiisa faraqa u sudhan iwm. Marka

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

gabayga la sameeyo ayaa dib loogu celiyaa halkaasi laga sameeyey oo la tusaa, lana daawadsiyyaa xaqiqadiisii, isaga oo qofku iska dhex arkaya maansada lafteeda sida muraayadda xumo iyo samo hadba kuu ku sugan yahay. Wuxuu ay maansadu tidhi:

Suugaan-ka-hadalkiyo
Surraddiyo murtida culus
Hadallada saddexa-maran
Halka laga sameeyaa
Marba lagu salaamaa

Duniyahay sabool-diid
Siyayaabo badanley
Majaray ku socotaa
Xumo lagaga saahido
Subax noolba waa guul
Lagu helo sax iyo maan
Qofka xiga samaantay
Agihiisa sudhan tahay
Ma oggola suldaamayn
Iyo been-ku-sabashada.

Wuxuu abwaanku sii sharxayaa beydadkan ishu soo dul-martay iyo kuwa soo beeganba, waxanu tilmaamayaa in aanay dunida jirin maalin dhalata oo sabool ah oo aan qofka waxba u sidin, sidaas darteedna aanay nolosha oggolayn, una baahnayn qof sabool ah oo waajib ka madhan, oo dhaqaale ka madhan, oo aqoon ka madhan, oo xishood ka madhan, oo wax laga faa'iidayaa aanay jirin!! Adduunyadu waa goob buuxda, loona abuuray in la cammiro, waxana Alle diiddan yahay qof iska jooga oo aan meelna buuxinayn, cidna aan wax ugu fillayn. Sida uu abwaanku (Hadraawi) tilmaamayaba waa adduunyo oo waagii beryaaba wacdarihiisu wataa oo la yimaaddaa. Wuxuu ka jira (adduunyada) gu' iyo jiilaal, barwaaqo iyo abaar, dhereg iyo gaajo, saxal (xanuun) iyo caafimaad, colaad iyo nabad, xujoojin iyo sarbeebo loogu duur-xulayo, lagu baraaruujinayo, waxna lagu barayo qofka aadamiga ah, si uu ugu sugnaando xadka dadnimada iyo ujeeddadii loo abuuray.

Sida tuducyadani soo bandhigayaan, abwaankuna beyaaminayo, waxa qofka laga doonayaan inuu sebenka (wakhtiga) iyo nolosha wax ka barto,

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

la jaanqaado, isku dhereriyo, iskuna aaddiyo, kuna sargooyo taas waajib gudashadiisa sida joogtada ah looga doonayo. Waa in nafta lagu tababaraa la falgalka nolosha iyo in waxa ka dhex dhacayaa ay iyada ku socdaan, lagana doonayo ka qayb qaadashada doorkii iyo kaalintii uu qof kastaaba ku lahaa.

Hadba sara-kaceediyo
Sababaha ka dhacayaa
Nafta lagu sar gooyaa,
Labadeeda saan-qaad
Marba kii sokeeyaa
Runta lagula seexdaa,
Dadku sogordaheediyo
Siraheeda culus buu
U su'aalo-badan yahay,
Sariddiyo rogrrogiddiyo
Marba saab-ka-bixintaa
Hanku ugu sid-tiriya,
Sugiddaa leh maahmaah
Iyo sawrac gobannimo,
Hiyigaa leh saadaal
Iyo saami lagu qado,
Marba sadadu waa meel
Sabirkaa la qaataa
Marna qaybtu waa sarar

Inaan suuska digashada
Iyo saaqa lahashada
Nafta seylad loo geyn
Faral iyo sunnaa dhigay,
Marka saacu gudhan yahay
Waxa seeto laga dhigay
Dadku inay ku soomaan
Xilka sebenku leeyahay
Iyo weedha saalloon,
Sacab madhanba loo hay
Sadarrada hal-hayska ah

(Sooyaaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Qof saluuga mooyee
Hadda cadaygu waa soor
Sirtu waa ka-dhigashada
Marka aan si kale jirin

Farasku wax lagu eryo oo la daba dhigo, waxa uu ugu neceb yahay baa la yidhi biciidka oo aan hore u daalin. Sidaas oo kale qofkuna waxa uu ugu neceb yahay in la soo hor dhigo oo la tuso sawirkiiisa foosha xun; iimihiisa, dhallilihiisa iyo xaqiqadiisa, waxanay ugu sii daran tahay marka qofku xaqiijo ka carar iska sii ahaa, runta ka fogaa ee uu la qabsaday meer-meerka, dus-duska, nah-nahda iyo been-isu-sheegga naftiisa.

Sange orod la daba galo
Saryankuu u neceb yahay,
Codka selelka bayrtiyo
Dadna boog sacsacanoo
Sirqo ba'an ku noqotoo
Marba suuf ku dedayuu
Sawirkeeda neceb yahay

Tuducyada soo socda ayaa waxa loogu tegeyaa sababta keenaysa in dayac ku yimaaddo oo ay baaqato ama maqnaataba kaalintii ragga ama aabbaha ee qoyska iyo bulshaduba. Waa taggii oo ka gaabihey waajib-gudashadaas ballaadhan. Waxa uu taggii xilkaas qabya-tirkiiisa kaga mashquulay dil-dillaanka siyaasadda iyo raac-raaceeda aan macnaha, raandhiiska iyo manaafacaadka lahayn. Waa hummaagyo been ah; haloosi ah, oo aan xitaa lahayn meel laga bilaabo iyo meel lagu soo af-jaro midkoodna.

Waxa uu abwaanku leeyahay waxa lagu foogan yahay maalin iyo habcenba siyaasaddaas aan waxba ugu fillayn hooyada iyo ubadka, qoyska iyo bulshada midkoodna. Aabbihi waxa uu qoyska kaga maqan yahay siyaasaddaas ma-dhalayska ah ee aan waxba soo kordhinayn, laguna hayo golayaasha iyo merfishyada Qaadka ee isu-baanidda iyo muranka fadhi-ku-dirirka ah. Iyada hooyadu waxa ay mar walba ku danbaysaa oo joogtaa gurigii, waxa ay inta karaankeeda ah qabanaysaa waajib-gudashadeedii u gaarka ahayd, waxana dheeraad ku ah oo ku bannaan, kuna qaawan kaalintaas uu gabay aabbuuhu oo ah tii ugu muhiimsanayd, hooyaduna aanay buuxin karin.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Waxa la-yaab noqonaya sida abwaankuba iftiiminayo marka uu weliba odaygu islaanta iyo ubadka ka doono in la tebo marka uu merfishka ku maqan yahay, in la soo dhoweeyo marka uu yimaaddo, in loo rax-raxleeyo, madaxana loo wada ruxo oo aan erey lagu soo celin; isaga oo aan samayn intii uu taas ku mutaysan lahaa (waajib-gudashadiisii). Dalka gudihiiisa iyo dibaddiisaba arrintani waa mid ka muuqata. Qofka silcaya ee xilkii qoyska iyo ubadka la daalaadhacayaa mar walba waa hooyada, aabbihiina waa iska ma-tashade uu haddana shaadhkiisu iska cad yahay, wejigiisuna iska dhaashan yahay ama dhalaalayo, waxanu dul-saar ku yahay hooyadaas indha-beelku la soo dersey! Waxana tuducyadu leeyihiin: 'Ninnimaduna maaha, noqonna mayso xilka sariirta oo keliya! Hase yeeshi waxa uu Maxamed Ibraahim Warsame ka afeefanayaa in meel kasta laga helayo oo uu joogi karo rag wanaagsan ama aabbe toosani, waxase laga hadlayaa waa intii badnayd; aqlabiyyadda oo isu daba-gashay dhinacaas ka hor imanaya is-hagaajinta, hagaagsanaanta iyo wax hagaajinta.

Rag siyaasi wada noqoy
Wada furay silsiladaha
Hadba taanu suurayn
Yidhi anigu aan saxo
Sarrif hadal ku daal daal
Marwo dumar ku noqoy saxal
Subkey heeganteedii
Silicana ku keli yeel
Suxullada habaaska leh,
Sabadiyo rugtiisii
Sara-joog ku laallaad
Ama jiif ku siigee,
Ninna sey ku noqon waa
Xil sariirta keligeed
Adna Hooyo saxarlaay
Surin kugu bannaanaa

Markii uu haddaba tasowgu ku yimid ee ay bannaanaatay kaalintii aabbaha ee ku aaddanayd xil-dhismeedka qoyska, ayaa waxa isbeddel ku imanaya xaaladdii iyo waayihii qoyska, waxana arrintan si qummaati ah isu dul-taagaya tuducyadan soo socda oo ka tibaax bixinaya dheel-dheelliga iyo lulmashada udub-dhexaadkii aqalka soomaalida. Waxa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

beydadku hillaabta ka qaadayaan, kuna sifaynayaan inta badan guri kasta oo soomaaliyeed inuu u muuqdo goob godobaysan oo sas iyo sal la'aani ay maalin iyo habeenba ka dhex ilmo-roganayaan, waxana maansadu leedahay: 'waa meal ciil iyo umal lagu wada joogo ama cadho iyo nacayb wejidab ab lagu kala maqan yahay!'

Baalka ayaa ka qoyey qaab-dhismeedkii qoyska soomaalida, waxana ku yuurusday aafyooyin waaweyn. Wuxuu lumay xidhiidhkii isu soo hirashada, isu soo hilowga, is-jacaylka, iskaashiga iyo isku faraxsanaanta lammaanka (aabbaha iyo hooyada) ee qoyska. Wuxuu yaraaday ama meeshaba ka sii baxaya kala dambayntoodii, is-xaq-dhawrkoodii, dareen-wadaaggoodii, isu jajabnaantoodii iyo xil-qaybsigoodii. Wuxuu halkaas ku baylah noqday oo dayac ku haleelay maarayntii iyo maamulkii hawlaha qoyska oo barbaarinta ubadku ay ugu mudan tahay. Ilmihii ay ahayd in uu dareemo is-jacaylka, isu soo riyaqa, is-marxabbaynta iyo isku qanacsanaanta labadiisa waalid, ayaa wuxuu indhaha ku dhuftaa oo garwaqsan kari waayaa, kana daadegi waaya isku cadhaysnaantooda joogtada ah, is-hiifka iyo is-haaraankooda, is-karahsiga iyo kala wejidabkooda, iyo coladda iyo dagaalka goor walba ka dhex aloosan ee gurigu la ciir-ciirayo. Waxyaalahas oo dhami wuxuu ay ilmaha maankiisa ku reebaan oo kaga tagaan raad fool xun oo saamayn weyn ku yeeshaa dareenka iyo fikirka ilmaha, taas oo dhaxalsiisa in uu ilmuu isu arko in uu yahay qof ku nool goob uu dagaal iyo loollan ka taagan yahay, waana ta keenaysa in ilmaha laftiisa lagu tilmaamo qof faraha laga qaad ah oo aan barako lahayn! Wuxuu hubaal ah in ay jiraan rag wanaagsan oo waajib-gudashadooda ka soo baxa oo ka adagi, waxana kale oo hubaal ah in ay jiraan qoysas wanaagsan oo seyga iyo ooridu is buuxiyaan, is-jecel yihiin iyo dhinaca kale ubad iyo waalid uu dhex yaal hilow iyo kalgacal ay isugu han weyn yihiin oo isu soo riyaqa, isna koolkooliya oo isku wada faraxsan. Hase yeeshaa wuxuu hadhaynaya ama shiiqinaya is-diiddooinka mujtamaca dhex yaalla ama wuxuu saamaynaya kaalinta guud ee ay bulshadu gabtay ee maqan oo ah wadarayntii guud ee wuxuu hagaajinta, is hagaajinta iyo hagaagsanaanta.

Aqallada ximraa sudhan
Sigashay ku beridaa
Dadku solanka maantii
Sahwi buu ku joogaa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

Saqda dhexe habeenkii
Sardhaduu ku lulan yahay
Surmi bay ku huruddaa
Ama ciil la kala socoy
Ama cadho la kala soof.

Tuducyadan isha ku soo maqan ee soo socda ayaa wuxuu ay sii gorfaynayaan arrinta ku saabsan lulmashada aqalka soomaalida iyo burburka gebagebada ku haya, siiba lunsanaanta ubadka iyo sawirka (muuqaalka) foosha-xun ee ka soo baxa. Beydadkani wuxuu ay hoosta ka xarriiqayaan in ubadkii ay ku fillaan waydey in afka wax loogu rido, dhaxantana wax looga geliyo, waxanay iftiiminayaan in ubadka ay soo food saartay baahi intaas ka sal ballaadhan oo weydey cid daboosha ama buuxisa, waana baahida ka shishaysa damqashada caloosha; waa baahida maanka iyo garaadka. Wuxuu abwaanku leeyahay isaga oo taas ka hadlaya: 'looma sheegin, mana yaqaan ilmuu wuxuu xaqqi u leeyahay, wuxuu xaqqi loogu leeyahay, cid waliba wuxuu ay ugu qumman tahay ama wuxuu ay xaqqi u leeyahay, waxba loogama sheegin halka uu ka soo jeedo ummad ahaan, dhaqan ahaan, taariikh ahaan ama caqido ahaan, waxana ilmuu ku hungoobayaa oo waayey waxuu ku dhaato ama uu dugsado'. Ilmaha maankiisa iyo maskaxdiisuba way madhan yihiin marka uu dhasho, waxana laga helaa hadhowto marka uu koro wixii lagu shubtay oo keliya. Badiba waalidiinta soomaalida iyo wadartuba (bulshaduba) taas way ku guul-darraysteen. Wuxuu dhacda sida tixduba muujinayso in ilmuu iska dalaadhaco oo sameeyo wixii uu doono, laguna tilmaamo ilmahaas wax kharriban, wax waalan oo falan, khayr-laawe iyo dhashii aakhiro-sebaanka. Hase yeeshaa wuxuu beydadkan ku jira duur-xul eedayntaas ka hor jeeda oo ku foorora wadarta oo ah bulshada iyo inta waaweyn oo labada waalid ay ugu horreeyaa, ahna cidda iyadu sidaas qabta (in ubadku kharriban yahay), waxana beydadkani la safanayaan, una hiilinayaan ubadka yar yar ee la iska haaraamayo, la iska habaarayo, la iskana af-lagaaddaynayo oo aan iyaga taas (lunsanaantooda) lagu eedayn karin. 'Waayo bay sadarradu leeyihiin wuxuu ubadka shidaysa madhnaan ka soo jeedda maskaxda, mana haystaan ubadku dhaadasho, hirasho, weheshi, dugsasho iyo aqoon kobcisa maanka iyo garashadooda, laguna aamusiiyo oo ay ku xasilaan, sumadna ay uga dhigtaan la macaamilka inta ka waaweyn iyo nolosha guud ahaanba.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Shuugaaanttiisa)

Dhasha saxanku hayn waa
 Surbacaadka raac raac
 Lagu qaad far iyo suul
 Mar salaadda jiidh jiidh
 Marna umalka seeraar
 Tu sawaabban yeel yeel
 Dadku segeger mood mood
 Sunbo loogu yeedh yeedh,
 Duluduna ka-samirkiyo
 Nin wax saaray maahee
 Sinji-hirashadiisiyo
 Saamaynta wadartiyo
 Xogta garashadaan solin,
 Sumad baanay weli hayn
 Cidna lagula saayiro.

Beydadkan kale ee soo beegan ayaa beyaaminaya ibtilo ka dhex aloosan lixdan-jirka iyo labaatan-jirka soomaalida maanta. Wawa lagula kulmaa fagaare iyo gole kasta oo la isugu yimaaddo is-maan-dhaaf, muran, qaylo iyo sawaxan ka dhex oogan inta golahaas ku kulansan. Wawa la-yaabku sii kordhayaa marka la dareemo, lana arko lixdan-jir guudku cad yahay oo la murmaya, la tirsanaya, lana yooyootamaya labaatan-jirkii ama cirroolihi oo la caytamaya caydigii! Sidaas darteed ayaa tuducyadani wawa ay tilmaamayaan in da'da lagu kala weyn yahay iyo gu'ga oo keli ahi aanay muhiim ahayn, gaar ahaan marka ay meesha ka maqan yihii waayo-aragnimadii, garashadii, aqoonii iyo gaadiidnimadii waayeelnimo. Wawa uu muranku imanayaan marka siddeetan-jirku uu ku guul-darraysto inuu aqoon ku aamusiiyo siddeed-jirka. Wawa saboolnimada caqligu sii kordhaysaa marka inta waaweyni ay horseed ka noqdaan xumaynta iyo luminta inta yar yar. Dadka waaweyni wawa ay inta yar yar ugu beegnaan jireen aabbe ama hooyo wanaagsan oo wax san u sheega, xumaantana uga qabta si xigmadsan (qofka weyn baa xumaantiisu yarayd ama indhaha ubadka ayaa xumaanta looga tudhi jirey oo wax xun aan hortooda lagu samayn jirin). Xaaladdan oo kale ilmuu wuu u qabsoomi jirey waayeelka, waanu maqli jirey, lamana murmi jirin oo wuu xaq-dhawri jirey. Hase yeeshee xilliyadan dambe inta waaweyni badiba iyagaa xumaanta macallin ugu ah inta yar yar; iyagaa inanka afka u geliya oo bara qaadka ama sigaarka iyo wixii la mid ah, waayo iyaguu ka arkaa oo hortiisa ku

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

sameeya; iyagaana (inta waaweyn baana) inta yar yar sidaas ku xumeeya oo suuqa geliya. Waa ma dhacdo iyo wax caqliga qumman ka hor jeeda in macallinkaas dhinaca xumaanta u bad-badan la dhegaysto, loo qabsoomo, la isuna soo taago sheegmadiisa. Taas iyo wixii la mid ah ayaana keenaysa in ay lumaan derejooyinkii dadka u dhexeeyey ee la kala lahaan jirey, waana xilligan marka ay fool-xumadu la soo derseyso, haleelaysana hannaankii iyo bilicsanaantii nolosha iyo higsigeediiba.

Mar hadday sirgacan tahay
 Dadku saan-gab wada yahay
 Sannadaha ku kala-weyn
 Lixdan iyo sagaalkood
 Kuma kala-sarreyaan.

Kulammada sawaxanka leh
 Suti muranka yaalliyo
 Salowgooda baxayaa
 Surucbuu dugsanayaa,
 Derejaan la kala sidan
 Kala soocda laba ruux
 Haki, iyo sug baan jirin.

Dhulka suur ku yeedh yeedh
 Bulsho loo sanqadha-badi
 Sac sac raaca loo diid
 Sakaraad la wada noqoy.

Dhaqan lagu satriigtiyo
 Berigii soddochaley
 Saranseer ka daba yimi,
 Dadku wada sal fududaa
 Sannifaadda wada-barey
 Iyo saarka tumashada,
 Badey seef-la-boodkii
 Sunta qoosh la-kala-dhaxal.

Sahan iyo baxnaaniyo
 Noloshuba sansaan ma leh

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Ma dhex yaal sureerkii.

Waxa uu abwaanka maansadu inoo soo iftiimiyyey mushkilad weyn oo bulshadeenna ka dhex taagan, dhibaatadaas oo eedaadinaysa, lur badanna ku haysa nolosha lafteeda iyo hannaankeediiba, waxanu abwaanku bidhaaminaya in xitaa mararka qaarkood laga dhex waayayo noloshan noocaas ah wax la dugsado, wax dhadhan iyo macaan yeeshaa, wax loo hiloobo oo nafta xasillooni iyo raaxo geliya iwm. Halkaas marka uu marayo, ayaa waxa uu haddana abwaanku milicsanayaa xaqa iyo jiritaanka Alle iyo sida uu ugu tala galay nolosha iyo seerayaasheeda la doonayo in aan si fudud loo jiidhin. Waxa uu Hadraawi markaas tuducyadan soo socda ku beyaaminaya in aqoontu ay ka mid tahay deeqaha uu Alle bixiyo. Aqoonta qofba in buu Alle ka siiyaa sida maalka oo kale, mana jiro qof wada haya oo ay keligii u magan tahay. Aqoontaas uu Ilahay qofka gelyiy ama siiyey ayaa abwaanku ku tilmaamayaa in ay tahay Sadaqo la doonayo in wax laga bixiyo; in wax laga siiyo, loona gudbiyo inta aqoontaas ka fara madhan ama ka qatan ee aan haysan. Waxa nolosha qurxiya oo qiime u yeela wax isku kordhinta, wax isa siinta iyo wax kala xigashada. Mid qof seeggan ayaa qof kale tusi karaa, kuna baraaturujin karaa ama u buuxin karaa. Inta waaweyni waa in ay inta yar yar aqoon ku ababiyaan, garasho ku barbaariyaan, kuna koriyaan oo siyyaan waaya-aragnimada ay ka dheegeetn nolosha iyo inta ay ka soo gaadheen, kana soo xigteen facii iyaga ka horreeyey.

Haddaan soohdin kale jirin

Waxaan suura-geli karin

Dadku inuu si-dalagtiyo

Afka suuq ku kala-baxo.

Rabbi sama-falkiisiyo

Sako weeye garashadu

Lagu saanto xigatada

Satiyada aqoontiyo

Noloshana sal iyo baar

Waxa loogu siman yahay

Waa siraad-ka-dhigashada

Hadba tii ku seegtoo

Waxa laysu siyyaa

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Salka lagu fadhiistiyo
Yaanu seesku dheelliyyin.

Beydadkan ugu dambeeya ee maansadan **Rag Siyaasi wada Noqoy** waxa uu abwaanku kaga hadlayaa umalka iyo cadhada dad badan oo waaweyn ku oogan, ka dib markii ay intii ka yar-yarayd ka waayeen ixtiraam iyo soo dhoweyn. Waxa tuducyada soo socdaa tilmaamayaan siddeetan-jir aan tin u madoobayn (cirraystay) oo waayey cid ixtiraamta, cid fadhiga uga kacda oo soo dhoweysa, cid hoos u eegta, cid wax ka dhegeysata; waa siddeetan-jir ay xaqq-dhawri la' yihiin tobani-jirkii iyo labaatan-jirkii; waa siddeetan-jir ayaan-darro haleeshay, waxa uu ka baaqday, kuna hungoobey meeshii uu bulshada u buuxin lahaa, waxa uu waayey wax alla wax uu ugu fadhiyo wadarta iyo inta isaga ka yar yar; waa siddeetan-jir laga maadsanayo, lagu dheel-dheelayo, lagana sii tuurayo oo laga sii tukhaan-tukhinayo jar ka horreeya. Wuu yaabban yahay, waxanu ka calool-gubtahanyoonayaa, kana kal ooyayaa waxa haysta iyo sida qallafsan ee loola macaamiloonayo! Abwaanku waxa uu iftiiminaya in mushkiladdaas uu isaga laftisu (odaygu) mas'uul ka yahay, waayo buu yidhi waxaan jirin wax wanaag ah oo laga kasbay, laga dheefsaday ama laga xigtey oo looga aayey gu'giisa iyo waaya-aragnimadiisa. Sidaas darteed ayuu ugu hungoobey, una waayey sooryadii waayeelka oo ah ixtiraamkii iyo soo dhoweyntii, xishmaddii iyo xaqq-dhawrkii iwm. Sida tuducyadani muujinayaan gar iyo daw maaha in odaygaasi inta ka yar yar taas (sooryo la'aantaas) uu ugu dudo, waayo mushkiladda isagaa leh.

Hadday saan-cad dunidii

Adoo sayn cad kugu tahay

Saymaheedu meel buu

Ilaa saaka kuu yiil

Haddaan sooryo waayeel

San-ku-neefle kuu hayn

Cidbaan saaf la dheegeetiyo

Xadhig soohan kaa hayn,

Haddii duul ku-sahashado

Ama sebi xaqq kugu luro

Sed ka maqan tirsanayaa

Somal-haadka shidaya

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiiisa)

Waa saruurad haysee
Selel yaanay kugu ridin

ANUUNBAA HOODYADA AH

Maansada **Rag siyaasi wada Noqoy** waxa ay iftiimisay maqnaanta kaalintii aabbaha ee qoyska, waxanay soo tibaaxday hooyadii oo hengel ka sitada ninkeedii oo nool, meelna la jooga. Haddaba maansadan kale ee **Anuun baa Hooyada ah**, ayaa iyana faaqidaysa arrin ku xidhiidhsan maansadaas hore, waana kaalintii inanka oo iyana maqnaatay, waxana hadlaysa hooyadaas hengesha huwan oo soo bandhigaysa sida ay iminkana ugu hungowdey inamadeedii ay dihatey oo nool, meelna la jooga!

Maansadii **Hooyo** ee aynu wax kaga soo taataabannay qaybta hore ee buuggan, Hadraawina curiyey sannadihii toddobaatannada, ayaa waxa ay ka hadlaysey arrin ku saabsan wiil hooyadii u hibaynaya, kuna hambalyeynaya tacabkeedii, sidii naf-hurka ahayd ee ay u soo barbaarisay iyo xaqa ma guuraanka ah ee xitaa geerida ka dib ay ku leedahay, isna aanu gudi karin. Maansadan **Anuun baa Hooyada ah** ayaa haddaba waxa ay ka hadlaysaa arrin ka duwan taas hore, waxanay tilmaamaysaa wiil ama wiilal ka baaqday gudashada xaqii iyo xuquuqdii hooyadu ku lahayd iyo halista arrintaas ka dhalan karta.

Maxamed Ibraahim (Hadraawi) ayaa waxa uu si qota-dheer u beyaaminaya xilka hooyada ee xilliga korriimada iyo barbaarinta ilmaha maalinta uu calool galo ilaa uu ka hanaqaadayo. Waxa uu abwaanku tilmaamayaa waxa ay hooyadu eedaad, qaxar iyo dhibaato arrintaas kala kulanto. Waxa la og yahay inta hooyadu ay ilmaha caloosha ku siddo (sagaal bilood oo wallac, oomaati-ka-go', hurdo la'aan, culays, daal iyo xanuun ah) iyo xanaftii iyo xanuunka foosha. Waxa kale oo is xasuusin mudan marka uu ilmuu ifka yimaaddo ee uu dhasho inta hawl iyo tacab cusub oo hor leh la kowsata ee hooyada mar kale ku keliyeysta, sida u soo jeedka maalin iyo habeenba, u gaajoodka, dul fadhiga goor walba, habidda, u heesidda, koolkoolinta, ka werwerka iyo u gaar noqoshadeeda ay uga go'ayso wax kale oo kastaba iwm. Tacabkaas ayay la daba socotaa ilaa uu ka hanaqaadayo.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

Maansadan **Anuun baa Hooyada ah** waxa ay soo baxday 26kii April 1998. Curashada maansadan ayaa waxa ay ka soo jeeddaa, kuna saabsan tahay hooyo dhashay dhowr wiil, ku soo tacabtay hiil iyo hooba, soo ababisay, soona barbaarisay oo bulshada dhex keentay.

Hanaqaadkaas inamada ka dib, ayaa hooyadaasi waxa ay ku keliyoobaysaa rugtii ay wiilasheeda ku dihatey, kuna korisey. Waxa isku soo hadhaya gurigaas oo cidla' ah oo madow iyo hooyadaas oo cad ah oo gabowdey. Inamadii oo is wada raacay; wada koray oo wada hanaqaad; wada mudh baxay oo wada xal xalan; quruxda iyo laacoodana shaydaanka laga naarayo, ayaa ka wada dhaqaaqaya, kana haajiraya halkii ay saxarada, duufka iyo fool-xumada kaga gurgurteen, waxana u soo uraya hoygaas ay iyagu qudhunka iyo xumaanta dhiggeen; gurigaas ay ku dhasheen, ku barbaareen, shacniga iyo wanaaggana ka soo saaray ee wax ka dhigay. Albaabka ayay ka wada baxayaan, dibna uma soo jalleecayaan hooyadood iyo halkaas ay ku ogaayeenba! Suuqa ayay xulayaan, waxanay gelayaan albaab kale. Cid kale oo aan ahayn ciddii u mudnayd, xaqana labayd, ayay afka uga gelayaan, waxanay ka caga-taaglaynayaan meel aan la socon, waxna ka ogayn xaalkooda iyo xaqi daba socda ee faraqa haysta! Waxa ay ka go'ayaan hoygoodii, kama war qabaan, uma yimaaddaan, mana oga waxa ay hooyadood ku sugar tahay ee ay ku seexatay xalayto ama ku waaberisatey saaka. Hooyadaasi iyana kama war qabto xaaladda inamadeeda, haddii wax laga weydiiyana wax ay ku hadasho ma hayso, waayo ma odhan karto kama war qabo! Waxa la-yaab ah inamadu ma jiraan meel fog oo waxa ay magaalo kula nool yihii hooyadood. Dhacdee in mararka qoorkood midkood telefoon ugu soo dhufto oo marka ay wax su'aashana uu ugu jawaab celiyo '**waxaan ahay mashquul iyo wakhti ma hayo**'. Halka inamadaasi haddaba kaga maqan yihii ama ay kaga mashquuleen hooyadood maaha meel muhiim ah. Kama dheera oo meel bay la joogaan, waxase ka haysta oo ka hor joogsadey in ay hooyadood arkaan, u yimaaddaan, una qabbaanaan, waa belwadahooda lagu ibtileeyey, sida Merfish Qaad ama Mukhbaarad kale iwm.

Sida uu Maxamed Ibraahim (Hadraawi) iftiiminayo, mar walba hooyadu waa iska mashquul oo waxa ay ku foogan tahay gudashada xilkeedii, waxanay qabsataa inta kartideedu u oggolaato. Hase yeeshay waxa ay arrintaas inamadeeda iska weydiisaa su'aalo fara badan oo ku saabsan tacabkeedii ku sinnaa labaatanka sannadood, qorshayaasheedii ku

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantisa)

astaysnaa inamada ay dhashay ee u soo koraya iyo sida ay ugu ciil bixi doonto, hebla' iyo hebla' kale ugu faani doonto, inta meelood ee ay u buuxin doonaan; waa hirashadeedii hiyigu ugu samaan lahaa, hankeedu ugu kori lahaa, ay ku dhaadan lahayd, iftiinka iyo ilayska noloshana u noqon lahaa! Wax jawaab ah ayay u waayeyesa su'aalaheedaas, waxanay ku dul muraara-dillaacaysaa hungadeeda qaawan ee ay ka siddo wilasheedii ay wax walba u soo hurtay. Waa hooyo oo waxa badan inta hooggeeda ama jabkeeda ay qarsanayso. Ma doonayso in ay hadasho oo way sarriiganaysaa, waxanay sugeysaa rajadii Alle bal in inamadu isa soo qabtaan; in xitaa midkood isa soo qabto oo dib ugu soo noqdo. Baxnaano ayay ku nooshahay, hase yeeshoo ma fadhiyi karto oo meel baa daloosha, ma negaan karto, mana guuri karto oo way kala dhantaalan tahay, waxanay tebaysaa hilibkeeda maqan ee dibadda walhanaya. Sida abwaankuba inoo tilmaamayo, hooyadu uma dudayso hanti iyo adduun ama maal ay inamadeeda ka sugaysey, waxase wax-tar iyo naruuro u ah aragga, ag-joogga, il-waadsiga iyo il-doogsiga. Qalbiga ayaa marba soo boodaya oo ma xasilloonaan karto. Ma joogi karto, mana jififi karto, waxanay ku halaan-halaysaa tolow meeeye inamadaadii? Xaggay qabteen? Ayaa kaaga xaq yeeshay iwm?

Haddii ay hooyadaasi goblan dhab ah ahaan lahayd oo aanay inamo dhalin, runtii cidna uma aanay duddeen, dab naar ka kululina kuma oognaadeen, hase yeeshoo waxa ay og tahay in aanay goblan ahayn ee ay wiilal dhashay; weliba ay dhowr yihiin oo wada nool yihiin, meel dheerna aanay ka jirin, isku magaalana joogaan! Taas ayay liqi waayeyesa, kuna noqonaysa nabar ku takhlan, kuna taagan iyo oog ku shidan maalin iyo habeenba.

Ugu dambayntii waxa hooyadaasi ka maarmi waayeyesa in ay hadasho oo sheegato jabkeeda, waxanay la hadlaysaa inamadeeda, una bandhigaysaa tabashadeeda. Waa ay odhanaysaa: 'anigu dudi maayo oo Alle ayaa wehel ii ah, hantina idinka dooni maayo oo Alle ayaa risiqayga haya, hase yeeshoo mid baa idinka idin seeggan, waana tii aad wax ku noqon lahaydeen oo ah in aad isku qaadataan duco iyo habar ee i dhegaysta! Sidan ayaa waxa u bilaabmaysa maansada **Anuun baa Hooyadaa ah**, waxanay tidhi:

Hunguri calaf baa xukuma

(Sooyaalka Hadlaawi iyo Suugaantilisa)

Hantina dhaqan baa shushuba
Dadkana hiddihiisa guud
Wixii la hayaa dhex yaal.
Xaq iyo u hal-buuxintiisa
Habboonkiyo waalid tiisa
Hilbiyo ku-arooriddooda
Siduu uga hawl yaraysto
Halmaan laga yeeli maayo.

Hawiyo tumashoy dhashayda
Ka daa gacan-haadiskaaga.

Barbaar hana-qaad ku leexday
Duciyo habar qaadan waayey
Cir iyo heeguu noqdaa
Hadhaysa dhul aan aqoone,
Hoygii madhan wilashiisa
Haween dumar baa ka sheegta
Hablaa kacay baa u yeedhta
Haldhaa-jecel baa u qaybsan.

Inaan hadlo maan sugeynin
Baxnaanana maan hor joogsan
Hubsiinana maan illaawin,
Hoggeediyo xaajadayda
Dareenka haloosigiisa
Hugiisa inaan ka qaado
Hayaanka fogaaday baa leh.
Markaan cidla' hiil ka waayey
Naftayda halaan-halkeeda
Waxaan huri waayey, sheego.

Haantii lulataay dhegeyso,
Hoobaanta agtaada taalla
Hadhiinadu baadi weeye
Hashii korisaa u ciillan.

Qofaad halab-saariddiisa

(Sooyaalka Hadlaawi iyo Suugaantilisa)

Daryeelka hor-seeddadiisa
 Dedaallada heensihiisa
 Habeenна ka seexan weydey
 Ku meel maray heegantaada
 Markuu hagar! kuu banneeyo
 Dharaar ku haleeli waayo
 Hortaada waxaa yimaadda
 Sidaad ugu heellanayde
 Harraad iyo waa kalkiise,
 Hillaac baxayow dhegeyso
 Siday talo kaaga hoostay.

Calooshu intay ku hoysey
 Hiyigu ku baxnaaninaayey
 Horaadka intaad jaqaysey
 Dhabtaydu intay ku haysey
 Intaad huwanayd taftayda
 Hobeeya hobeeey hobeyda
 Intaan dusha kuugu heesay
 Intaan hanad kuugu yeedhay
 Hawraarah kugu ammaanay
 Intaan hubin kuu xambaaray,
 Dartaa u hoggaansanaadey
 Hadhuubbada aan ku siiyey
 Habniin adigoo ku diidey
 Intaan hanbo kuu daboolay
 Hammuun iyo gaajo qaatay
 Adoo haqab-beel ku seexday
 Intaan hurdo kuu illaawey
 Ilashey hareerahaaga
 Hungaa I xusuusinaysal,
 Hayaydana meel shishaa leh
 Hilowga naftaa aloosan
 Kashaa hinqanaysa goorba
 Hankaa I waraysanaaya
 Tolow hebel mee ku foogan,
 Aniyo hirashaa is weyney
 Higsiga noloshaa adkaaday

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

Adduun iyo haybsigiisa
 Hangool-li'idaan ku daayey,
 Waxaan ku hagaagi waayey
 Dhankaad ku hagaagsanayde,
 Adoo ka han weyn xaggayga
 Qof kuugu han weyn dantiisa
 Ciddaad ku hallaysay mooyi.

Halyeynimadaada sheelan
 Habowgiyo dhiirrintiisa
 Ayaan halis kuu tusayne,
 Intaan kugu hawlo-daaley
 Intaan kugu hoodo sheegtay
 Intaan hebla kuugu faanay
 Hilaado fog bay lahayde,
 Inaan hafarkaaga qaato
 Sidaad ku heshaa da' weyne
 Adiyo habigaaga mooyi.

Habaaska inaad cantuugto
 Adoo hanadaan ka doortay,
 Xaggayga hibaan ku saaray
 Anigu ku habaari maayo
 Huqbaase ku raadinaysa,
 Hibaaq xalan maad ahayne
 Hufnaanta dhibtii abuurtay
 Inaanay hadhayn yiqaan.

Hawaala adduun Rabbaa og
 Dadkuna kala hoodo weeye
 Haddeer iyo tii haddeer
 Hadhow iyo tii hadhow
 Hoos iyo sare tii ku raacdha
 Anuunbaa hooyadaa ah.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaanttiisa)

ILAHA LAGA SOO XIGTEY BUUGGAN

- 1) Xogo iyo xogagaalnimo ka soo jeeda xidhiidhka abwaanka iyo qoraaga
- 2) Buugga Hal-Karaan ee Maxamed Ibraahim Warsame
- 3) Diiwaanka 8-da Maanso ee Hal Karaan ka dambeeyey
By Dhuux Digaale
- 4) Cajelado kala duwan oo ay maasoooyinka qaarkood ku kaydsan yihiin iwm.

DHEEGAG-MAANSEEDYO

Dhulku baaxad sooriyo
 Banan miidhan weeyaan
 Ama waa bus iyo oon
 Ninka buug ku haystow
 Beentaada weeyaan.
(Maansada Baaq)

Allahayow ha nagu xilin
 Noloshiyo adduunyada
 Eebbow sinnaantiyo
 Islaamnimada xoogee
 Udgoonow Rasuulkii
 Ummaddiisa naga yeel
 Na ilaali weligaa
 Rabbow iilkha nagu dhawr
 Ifka nagu xannaaanee
 Eebbow hortaadiyo
 Aakhiro Qiyaamaha
 Rabbiyow il debecdoo
 Naxariis leh nagu eeg.
(Ergadii Furqaan)

Haddaan laysu dhimanayn
 Nafta laysu dhiibayn
 Ama dhaxal tis-qaadiyo
 Dhismo aqal la taagiyo
 Ubud iyo dhaqaaliyo
 Dhaqan reer la kala sugin
 Dhunkashiyo ujeeddadu
 Tahay dhaayo guudkood
 Waabay la dhabaqsado
 Dhereg iyo markaas qudha
 Ama sida dhurwaayada
 Hilbo gabadh dheg roonoo

Higlo loogu dhuuntoo
 Dhakhsa loogu kala baxo
 Ninba waxa dhabbacashada
 Dabinkiisa ugu dhaca
 Dhidar iyo xabaashii
 Sharaf lagu dhabcaaliyo
 Dhawrsooni laga tegey
 Dhalanteedka beenta ah
 Bulshadaa u dhaawacan!
(Jacayl Dhiig Ma Lagu Qoray)

Colka Bari harraatiyey
 Hubka mudug ku talax tegey
 Allaylehe hubsiimiy
 Haki buu u baahnaa.
(Maansada Heeliyo)

Haddaan Bari ina qalayn
 Haddaan Bogox ina fantayn
 Beelaha agaheenna yaal
 Haddaynaan buro ku noqon
 Tukii baallaha caddaa
 Adduunyada baadideennu
 Bannaannada kaga xeroon
 Boogteenniyo dhaawaceenna
 Haddaan baga layna odhan
 Miyaynu is baran lahayn
(Maansada Bulsho)

Horaanse u sheegay
 Inaan hadda beeshu
 Hadhiino ahayne
 Haddeer waxa jooga
 Hadmaan ka afeefтай.

Hasaasaha muuqda
 Wallee hagar-daamo
 Falkaagu habeensey

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantuisa)

Higlooy gabbalkaa dhac.
(Maansada Hambaber)

Belo saacaddeed joogta
 Sabti nabada haw riixin.
 Subax dhalatay caadkeeda
 Ha ka bogan wax saarkeeda
 Adiguba samee maanta
 Berritana sargoo heedhe
 Noloshaba inaad saafsto
 Qaabaysa saabkeeda
 Waxaan suura gelin maaha
(Maansada Sirta Nolosha)

Ninka dayday kaga dhacay
 Dad intuu u xilan jirey
 Noloshiisu duug ma leh.
(Daalalley)

Inkastoo guddoonkii burburay, loo gudcuro joogey
 Inkastoo go'aankii dulliga, geesinnimo diiddey
 Inkastoo geyigu waa xormee, gaadhka lagu meershey
 Inkastuu gagaabkii cuslaa, garangar duul duulay
 Xaajada god-raaca leh haddii, loo gabbala eego
 Sida ay u kala geysan tahay, way gun dheer tahaye
 Kol haddaan garaad lagala hadhin, galabba sheeggeeda
 Inta maanku gaajaysan yahay, guuli waa weliye
(Gabaya Gud-Gude)

Intuu bahalaa dugsado
 intuu Dubur hawd ka xulo
 ayuu qofku doonayaa
 dugaaggu inaanu cunin.

Naftiisa qofkii dulmiyey
 deyrkaaga Rabbow ka baxay
 muxuu halis daaqayaal.
(Maansada Daba-Huwan)

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantuisa)

Biri waxay af leedahay
 Marka baajinteedii
 Belo lagu halleeyee
 Inta ba'an la qaayibo!
(Tixda Badbaado)

Markay naftu baadi tahay
 haddaan bahal kuu sanqadhin
 cabsida bixisaa ka weyn.
 Hadduu qofku been dugsado
 baqaa lagu xeerayaa
 bahduu ka curyaamayaa
 wax baydadiyaa eryada
 cishaba babbisaa hor taal.
 Waxaa ku bannaan runtii
 waxay u ahayd ku beel
 dhankeedana bayr ka qaad
 inay tahay baahi diid
 haddana yidhi baadi doon
 halkeeda wax buuxin kara.
(Adduunyadu Waa Besteed)

Dadku waa addoomoo
 lama siin awoodaha
 Alle lagaga maarmee
 keli lagu ahaadee
 ha illawin baqashada.
(Maansada Af-Ku-Siran)

Siduu-doono-yeelow
 Kol haddaanad suurayn
 Sababaha lurkaaga ah
 Runi kuuma saafnee,
 Sannadaha cimrigu galoo
 God sagaal-jir lagu dedo
 In siddeetan lagu qodo
 Ka sadqayso weeyee
 Kol hadday ku seegeen

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

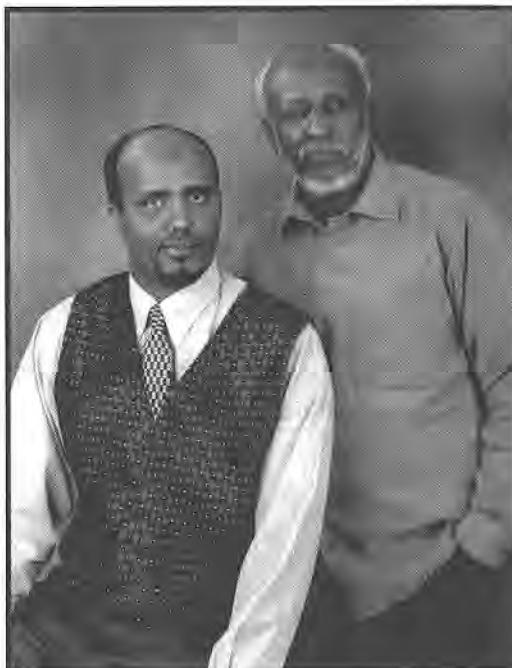
Saddexdii ammaanood
 Sayidnimadu sheekiyo
 Iska-sidasho maahee
 Sidaad doonto yeelkaa.
(Tixda Suubban)

Dhulka suur ku yeedh yeedh
 Bulsho loo sanqadha-badi
 Sac sac raaca loo diid
 Sakaraad la wada noqoy.
(Rag Siyaasi Wada Noqoy)

Hawaala adduun Rabbaa og
 Dadkuna kala hoodo weeye
 Haddeer iyo tii haddeer
 Hadhow iyo tii hadhow
 Hoos iyo sare tii ku raacda
 Anuunbaa hooyadaa ah.

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

IFTIIMIN KU SAABSAN QORAAGA BUUGGA

Abwaan Hadraawi & Qoraaga
buuggan, London Feb. 2004

Bishii March sannadkii 1983kii waxa uu qoraagu ka mid ahaa dhallinyaradii u tallowday ee ku biirtay Ururkii Dhaqdhaqaqa Waddaniga Soomaaliyeed ee SNM. Bishii August 1983kii waxa uu ka mid noqday hawl-wadeennadii Idaacaddii Halgan oo ku hadli jirtey afka xoogaggii mucaaridka soomaalida ee saldhiggeedu ahaa magaalada Addis-Ababa. Maxamed Baashe oo ka mid ahaa weriyayaashii ugu magaca dheeraa Radio Halgan, waxa uu idaacaddaas ka shaqaynayey ilaa July 1987kii,

waxanu wakhiyada qaar qoraagu ahaa mas'uulkii barnaamijiyada idaacadda u qaabilansaa Garabkii SNM ee xoogagga mucaaridka.

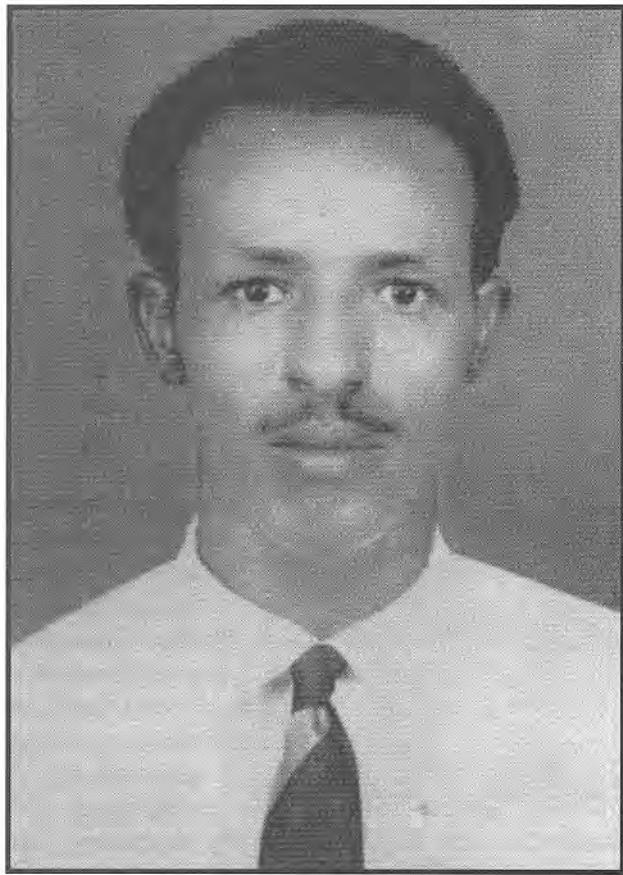
Qoraagu waxa uu Addis-ababa kula kulmay dabayaqaadii 1983kii markii ugu horreysey noloshiisa abwaanka Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) oo ay halkaas isku barteen, kuna yeeshen xidhiihd sokeeye oo maalinba maalinta ka sii danbaysa sii kobcayey, siina dihnaanayey oo ku siman maanta qaan-gaadhnimo.

Bishii August 1987kii waxa uu qoraagu deeq waxbarasho ugu kicitimay waddankii loo yaqaanney Czechoslovakia, waxanu magaalada Prague ee The Czech Republic ka bilaabay jaamacadha The Charles University, kulliyaddeeda saxaa fadda lagu barto, kulliyaddaas oo uu qoraagu ka qalin jabiyeey sannadkii 1990kii, kana qaataay Digrigiiisii koowaad. Maxamed Baashe X. Xasan waxa uu sii watey waxbarashadiisii, waxaanu November 1992kii ka qaataay Digrigii Master of Journalism and Mass Communication isla Jaamacadhaas The Charles University.

Laga soo bilaabo 1993kii waxa uu qoraagu ku noolaa waddanka The Netherlands, halkaas oo uu ka mid ahaa hawl-wadeennadii la kowsadey, kaalintana ku lahaa aasaaskii Idaacadda Dalmar oo bilowgii ahayd Codka SONECA ee magaalada Hague ee beesha soomaalida. Waqtigan xaadirka ah Maxamed Baashe waxa uu deggan yahay waddanka Ingriiska oo uu ku noolaa saddexdii sannadood ee u danbeeyey, waana suxufi madax bannaan oo la shaqeeya Bahda Wargeyska Jamhuuriya, London UK, Wargeyska Sahan News, Ohio USA iyo Codka Soomaalida ee Sahan Radio, Ohio USA.

Cismaan Abokor

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantilisa)

Hadraawi & xilligii dhallinyarananimadiisa ee Cadan, Yemen

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Hadraawi (bidixda) oo wax ka jilaya riwaayad, magaalada Cadan horraantii 1960-naadkii

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Xabsigii Qansax dheere (1973 - 1978)

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Dabayaaqadii 1980-naadka

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

16 11:55 PM

Hadraawi oo ku guda jira Socdaal-Nabadeedkiisii oo badhtanka ugu jira dhallinyaro soomaaliyeed, magaalada The Hague, The Netherlands, Nov. 2003

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Hadraawi oo ku jira Socdaal-Nabadeedkiisii ayaa waxa uu magaalada London kaga qayb qaataay Jan. 2004 xaflad-suugaaneed uu soo qaban qaabiyyey Urur KAAH loo yaqaan. Waxa Hadraawi la fadhiya madasha xafladdaas marka laga bilaabo dhinaca bidix Abwaanka caanka ah Xasan Sh. Muumin, Madaxa Laanta Afka Soomaaliga ee BBC-da Yuusuf Garaad iyo abwaanka da'da yar ee Cali Axmed Raabbi (Cali Seenyo)

(Sooyaalka Hadraawi iyo Suugaantiisa)

Muuqaalkina waa dhallinyaro wada hal-abuur ah oo
hibooyinkooda kaga qayb qaataay bandhig-suugaaneed ka dhacay
Oxford House, London, Jan 2004, KAAH.

Maxamed Ibraahim Warsame (Hadraawi) wuxuu ka mid yahay aqoon-yannada maanta ee laga yaqaanno gebi ahaanba dhulalka ay soomaalidu degto iyo meelo badan oo adduun-weynaha ahba. Wuxuu ka mid yahay shakhsiyadka la hubo ee daacadda ah, kuna caanka ah sama-talisnimada. Wuxuu ka mid yahay oo loogu horraysiin karaa dadka tirada yar ee maanta jira ee ugu mudan umamadda soomaaliyeed. Wuxuu ka mid yahay abwaannada maanta nool kuwa ugu culus ee leh xigmadda iyo murtida ugu qarada iyo mugga weyn suugaanta maanta u diiwaan gashan soomaalida ama u qoran. Sidaa iyo siyaabo kale oo badan oo aan la soo koobi karin dartood, Hadraawi wuxuu ka mid yahay shakhsiyadka ay tahay inta ay nool yihiin in loo soo jeesto., oo laga reebo (laga qoro) xigmadda ku lifaaqan aqoontooda, oo dhaxal-gal irmaan looga dhigo aayatiinka iyo jiilasha soo beegan.

Haddaba buuggan HAL KA HALEEL wuxuu si qoto dheer uga hadlayaa sooyaalka Hadraawi iyo qaybo ka mid ah suugaantiisa qaniga ah. Qoraaga buuggan Maxamed Baashe isagoo qalinkiisa af-soomaali-maalika ah u adeegsanaya, aqoon iyo xeeldheeri salka ku haysa xidhiidh gaar ahaaneed oo saaxiibtinimo, muddo dheerna soo taxnaa oo ka dhexeeyaa qoraaga iyo abwaanka uu buuggu ka qisoonnayo (Hadraawi). Maxamed Baashe wuxuu ka soo bilaabayaa taariikh-nololeedka abwaanka tan iyo carruurnimadiisii iyo ilaa iyo maanta. Waxa kale oo Maxamed buuggiisa Hal-Ka-Haleel kaga faalloonayaa, ku qeexayaa, ku shukulayaa kuna kala hufayaa shakhsiyadda abwaanka iyo qaybo badan oo suugaantiisa ka mid ah oo uu sharaxaad dheeraad ah ka bixinayo. Gaar ahaan waxa uu qoraagu buuggan ku sii iftiiminayaa suugaantii Hadraawi ee soo baxday muddadii Hal-Karaan ka danbeysey, taas oo uu ugu yeedhay ama u bixiyey Maansada Run-Ku-Sii-Durugga ah ee Hadraawi. Waayo buu yidhi (Qoruhu), waa suugaan ka duwan tii hore ee Hadraawi, waxayna u badan tahay oo ka hadlaysaa abuurta iyo xaqiliqada nolosha ka dhex jirta.

Dhuux Digaale Ducaale

Bashe Publications
LONDON 2004

180 Mile End Road, London E1 4LJ

Tel: + 44 (020) 7790 6611

Mobile: + 44 (0) 7753 749 335

e-mail:

Mohamedbashe@hotmail.com
suldaan@aftahan.com

website:

www.hadrawi.com
www.kaah.org.uk

ISBN 0-9547674-0-3

9 780954 767402 >